

BAJORAI BARTOŠEVIČIAI –
Lietuvos laisvės gynėjai,
Birštono krašto kūrėjai

Punsko „Aušros“ leidykla

2022

Knygos sudarytoja
Rita Pauliukaitienė

Vyr. konsultantė
Rūta Trimonienė, paveldosaugininkė, LGGRTC

Konsultantai
Vilijeta Šalomskienė, Birštono muziejaus direktorė,
Vytautas Šeškevičius, Birštono muziejaus direktorės pavaduotojas

Redagavo
Rita Pauliukaitienė, Sigitas Birgelis

Maketavo
Sigitas Birgelis, Živilė Kraužlytė, Alisa Rūta Stravinskaitė

Kalbos redaktorė
Marija Lizdenytė

Korektorė
Birutė Burdinaitė-Ołow

Viršelio autorė
Živilė Kraužlytė

Nuotraukas parinko
Rita Pauliukaitienė, Rimantė Pauliukaitytė

Informaciniai rėmėjai
Birštono muziejus, Birštono turizmo centras, Birštono viešoji biblioteka, Kauno apskrities viešoji biblioteka, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Nemuno kilpų regioninis parkas, Prienų Justino Marcinkevičiaus viešoji biblioteka, Prienų krašto muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Zita Bartusevičiūtė, Gintaras Lučinskas, KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“ Alytuje

Rėmėjai
Artūras, Šarūnas, Rytis Grigoniai, Algis Grigonis, Nijolė Grigonytė-Akelaitienė, Marija Jasinskaitė, Ramunė Malinauskaitė, Linas, Aivaras, Povilas Margelevičiai

ISBN 978-83-66808-26-3

© Punksko „Aušros“ leidykla, 2022
© Rita Pauliukaitienė, 2022
© Živilė Kraužlytė, 2022

Išleido Punksko „Aušros“ leidykla, 16-515 Puńsk, ul. A. Mickiewicza 23
Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė. 29,5 sp. l. Tiražas 100 egz.
www.punkskas.pl, el. p. info@punkskas.pl

Flammans pro recto – liepsnojantis tiesai

TURINYS

Herbas „Zadora“	12
Įvadas	13

Birštono kraštas ir bajorai Bartoševičiai

Birštono ir jo apylinkių kronika	16
Žemė tai laisvė! Neapgynęs savo namų, neapginsi valstybės <i>Karolis Zikaras</i>	53
Bartoševičių giminės medis	54
Bajorų Bartoševičių pavardės kitimas <i>Rita Pauliukaitienė</i>	59
Adomas Bartoševičius (1790–1881)	62
Adomas Dominykas Bartoševičius (1838–1886)	67
Valerija Bartoševičiūtė-Mendziblocka ir jos šeima	74
Vaclovas Vincentas Aleksandras Bartoševičius (1836–1914/1920)	78
Prisiminimai <i>Zita Bartusevičiūtė</i>	82
Partizanų, ryšininkų ir rėmėjų sąrašas <i>Pagal Zitos Bartusevičiūtės prisiminimus</i>	139

Punios kunigaikščio Margirio grupė ir pokaris Dzūkijoje

Partizanų veiklos kryptys <i>Pagal Nijolę Gaškaitę, Dalią Kuodytę, Algį Kašėtą, Bonifacą Ulevičių</i>	150
Vadai, veikę būsimoje Punios kunigaikščio Margirio grupės teritorijoje (1944–1945 m.) <i>Rita Pauliukaitienė</i>	151
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (1) <i>Henrikas Rimkus</i>	152
Amžinieji Ažuolai (1) <i>Bronislava Vinskienė</i>	155
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (1) <i>Darius Juodis</i>	156
Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžiai) (1) <i>Algis Kašėta</i>	158
Represinių struktūrų dokumentai (1)	161

Represinių struktūrų dokumentai (2)	162
Prienų rajono Gojaus miško didvyriai įamžinti <i>Raimondas Kaminskas</i>	164
LGGRTC duomenys (1)	167
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (2) <i>Henrikas Rimkus</i>	168
Į tėvynę iš dangaus <i>Kęstutis Kasparas</i>	170
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (2) <i>Darius Juodis</i>	172
Represinių struktūrų dokumentai (3)	174
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (3) <i>Darius Juodis</i>	179
Amžinieji Ažuolai (2) <i>Bronislava Vinskienė</i>	180
Partizanai (1) <i>Juozas Daumantas</i>	182
Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžiai) (2) <i>Algis Kašėta</i>	185
Represinių struktūrų dokumentai (4)	186
LGGRTC duomenys (2)	188
LGGRTC duomenys (3)	189
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (3) <i>Henrikas Rimkus</i>	190
Partizanų dokumentai (1)	194
Partizanai (2) <i>Juozas Daumantas</i>	199
Motinėle, auginai (1) <i>Antanina Garmutė</i>	201
Amžinieji Ažuolai (3) <i>Bronislava Vinskienė</i>	203
Partizanų dokumentai (2)	206
Partizanų dokumentai (3)	208
Partizanų dokumentai (4)	210
Partizanų dokumentai (5)	212
Partizanų dokumentai (6)	214
Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia) (3) <i>Algis Kašėta</i>	216
Vadai, veikę Punios kunigaikščio Margio grupės teritorijoje <i>Rita Pauliukaitienė</i>	217
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (4) <i>Henrikas Rimkus</i>	218
Amžinieji Ažuolai (4) <i>Bronislava Vinskienė</i>	221
Partizanų dokumentai (7)	223
Partizanų dokumentai (8)	224
Partizanų dokumentai (9)	226
Palių mūšis <i>Aldona Vilutienė</i>	228
Partizano Petro Dzidoliko-Bijūno bendražygiai Jiezno apylinkėse	230
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (5) <i>Henrikas Rimkus</i>	237
Dainavos apygardos vadai <i>Henrikas Rimkus</i>	241

Represinių struktūrų dokumentai (5)	242
LGGRTC duomenys (4)	247
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (4) <i>Darius Juodis</i>	248
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (6) <i>Henrikas Rimkus</i>	250
Suvalkijos didvyris	252
Represinių struktūrų dokumentai (6)	254
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (7) <i>Henrikas Rimkus</i>	258
Partizanų dokumentai (10)	260
Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadai <i>Rita Pauliukaitienė</i>	262
Represinių struktūrų dokumentai (7)	263
Partizanų dokumentai (11)	266
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (8) <i>Henrikas Rimkus</i>	268
Partizanų dokumentai (12)	270
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (9) <i>Henrikas Rimkus</i>	272
Represinių struktūrų dokumentai (8)	275
Suvalkijos partizanų takais (1) <i>Vytautas Juodsnukis</i>	277
LGGRTC duomenys (5) <i>Rūta Trimonienė</i>	280
Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės Vėjo skyriaus veikla <i>Vytautas Kuzmickas</i>	282
Jiezno gimnazijos moksleivių pagrindinė organizacija 1946–1949 m. <i>Pagal Vytautą Kuzmicką</i>	284
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (10) <i>Henrikas Rimkus</i>	286
Partizanų dokumentai (13)	288
Partizanų dokumentai (14)	291
Represinių struktūrų dokumentai (9)	293
Represinių struktūrų dokumentai (10)	296
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (11) <i>Henrikas Rimkus</i>	300
LGGRTC duomenys (6)	301
Mykolo Bandonio laišakai iš fronto <i>Parengė Bonifacas Ulevičius</i>	302
Represinių struktūrų dokumentai (11)	305
LGGRTC duomenys (7)	308
LGGRTC duomenys (8)	309
Sutryptos viltys. Kai manęs dar nebuvo <i>Algirdas Jėčys</i>	310
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (12) <i>Henrikas Rimkus</i>	314
LGGRTC duomenys (9)	316
Žuvusieji 1947 m. rugšėjo 22 d. <i>Rūta Trimonienė</i>	317

Partizanų dokumentai (15)	320
Suimto partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis (1) <i>Parengė Bonifacas Ulevičius</i>	323
Represinių struktūrų dokumentai (12)	329
Jaunimo antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1960 metais <i>Juozas Bagušauskas</i>	331
Suvalkijos partizanų takais (2) <i>Vytautas Juodsnuikis</i>	333
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (13) <i>Henrikas Rimkus</i>	336
LGGRTC duomenys (10)	337
LGGRTC duomenys (11)	338
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (14) <i>Henrikas Rimkus</i>	339
LGGRTC duomenys (12)	340
Dainavos apygardos vadai Margio grupės štabe <i>Rita Pauliukaitienė</i>	341
Margio rinktinės Jono Beinaravičiaus-Vėjo vadovaujama partizanų 1948 m. gruodžio 12 d. kovinė ataka Birštone <i>Vytautas Kuzmickas</i>	343
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (15) <i>Henrikas Rimkus</i>	346
Partizanų dokumentai (16)	348
LGGRTC duomenys (13) <i>Rūta Trimonienė</i>	350
Motinėle, auginai (2) <i>Antanina Garmutė</i>	353
Suvalkijos partizanų takais (3) <i>Vytautas Juodsnuikis</i>	354
LGGRTC duomenys (14) <i>Rūta Trimonienė</i>	355
Dienoraštis <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	357
Partizanas Adomas Bartoševičius-Bartusevičius „Narsuolis“ <i>Vytautas Kuzmickas</i>	359
Partizanų dokumentai (17)	360
Partizanų dokumentai (18)	362
LGGRTC duomenys (15) <i>Rūta Trimonienė</i>	364
Daina	367
Amžinieji Ažuolai (5) <i>Bronislava Vinskienė</i>	368
Jos mylėjo tėvynę <i>Bonifacas Ulevičius</i>	370
Ne tik miško broliai, bet ir miško sesės: ką išgyveno Lietuvą gynusios moterys <i>Parengė Vilma Ekytė</i>	374
Amžina šlovė didvyriams <i>Kęstutis Lakickas</i>	376
Suimto partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis (2) <i>Parengė Bonifacas Ulevičius</i>	379
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (16) <i>Henrikas Rimkus</i>	380
LGGRTC duomenys (16) <i>Rūta Trimonienė</i>	381
Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) pareigūnai, veikę Punios kunigaikščio Margio grupės teritorijoje <i>Parengė Rita Pauliukaitienė</i>	383

Partizanų dokumentai (19)	384
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (5) <i>Darius Juodis</i>	388
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (17) <i>Henrikas Rimkus</i>	390
Amžinieji Ažuolai (6) <i>Bronislava Vinskienė</i>	391
LGGRTC duomenys (17) <i>Rūta Trimonienė</i>	393
Partizanas Adomas Bartoševičius-Bartusevičius „Narsuolis“ kovoje dėl Lietuvos laisvės 1948–1951 m. (II) <i>Vytautas Kuzmickas</i>	395
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (18) <i>Henrikas Rimkus</i>	397
Represinių struktūrų dokumentai (13)	399
LGGRTC duomenys (18) <i>Rūta Trimonienė</i>	401
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (6) <i>Darius Juodis</i>	404
Dzūkų rinktinės archyvas	406
Partizanų dokumentai (20)	407
Represinių struktūrų dokumentai (14)	408
Žuvusieji 1951 m. vasario 15 d. <i>Rūta Trimonienė</i>	410
LGGRTC duomenys (19)	416
Partizanų dokumentai (21)	417
LGGRTC duomenys (20) <i>Rūta Trimonienė</i>	419
Žuvusieji 1951 m. gegužės 23 d. <i>Rūta Trimonienė</i>	421
LGGRTC duomenys (21)	424
Partizanų dokumentai (22)	425
Lietuvos laisvės kovos garbės karžygiai <i>Parengė Rita Pauliukaitienė</i>	426
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (19) <i>Henrikas Rimkus</i>	427
Negaliu nutylėti... <i>Kajetonas Karčiauskas-Klevas</i>	428
Suvalkijos partizanų takais (4) <i>Vytautas Juodsnukis</i>	432
LGGRTC duomenys (22)	434
Partizanų dokumentai (23)	435
Partizanų dokumentai (24)	436
LGGRTC duomenys (23) <i>Rūta Trimonienė</i>	438
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (7) <i>Darius Juodis</i>	441
Jonas Gruzdevičius-Erelis. Drąsus jaunystės skrydis	442
LGGRTC duomenys (24)	444
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (20) <i>Henrikas Rimkus</i>	445
LGGRTC duomenys (25)	445
LGGRTC duomenys (26)	446
LGGRTC duomenys (27) <i>Rūta Trimonienė</i>	447
Amžinieji Ažuolai (7) <i>Bronislava Vinskienė</i>	448

LGGRTC duomenys (28)	449
Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (8) <i>Darius Juodis</i>	449
LGGRTC duomenys (29) <i>Rūta Trimonienė</i>	450
LGGRTC duomenys (30)	452
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (21) <i>Henrikas Rimkus</i>	452
LGGRTC duomenys (31)	453
Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys, Vincas <i>Rita Pauliukaitienė</i>	454
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (22) <i>Henrikas Rimkus</i>	458
 Lietuvos laisvės kovos karininkai, veikę Dainavos apygardoje 1944–1956 m.	
Karininkų sąrašas	460
Apibendrinimas	462
Literatūra ir šaltiniai	466

Herbas „Zadora“

Zadora arba Budziszyn, Flamen, Flamma, Płomień, Płomieńczyk – tai Lietuvos ir Lenkijos bajorų herbas.

Herbo skydas. Mėlyname lauke sidabrinė liūto, alsuojančio raudona ugnimi, galva. Virš skydo grotelinis šalmas su riterio karūna. Šalmaskraistė mėlyna su baltu pamušalu. Šalmo papuošalas – tokia pati liūto galva kaip skyde.

Herbo devizas. Flammans pro recto – liepsnojantis tiesai.

Herbas žinomas nuo 1292 m., kai jį karalius suteikė Pšedborui iš Bžezės. Pirmąjį žinomą antspaudą su šiuo herbu 1399 m. uždėjo jo vaikaitis, Karūnos didysis maršalka Zbigniew iš Bžezės. Jo tiesioginiai palikuonys Lietuvoje – Lanskoronskiai. Herbui priklauso daugybė bajorų giminių Lenkijoje ir Lietuvoje. 1413 m. pagal Horodlės susitarimą šį herbą gavo ir Trakų vaivada Jaunius Valimantaitis. Iš jo herbą paveldėjo Kęsgailos.

Herbo bajorai. <...> Bartošai (*Bartosz, Bartoszewicz (Bartoševičius), Bartoszewski, Bratasz*) <...>.

Naudojamas. 163 giminių Lietuvoje ir Lenkijoje¹.

Parengė Rita Pauliukaitienė

---

¹ „Zadora“, <https://lt.wikipedia.org/wiki/Zadora>.

Įvadas

Sudaryti trečiąją knygą, skirtą Dainavos apygardos partizanams atminti, mane paskatino istorinėje medžiagoje surastos žinios apie dar vieną įdomią asmenybę, dalyvavusią Lietuvos laisvės kovoje pokario metais. Šis žmogus – tai Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margirio grupės narys Lechas Adomas Bartaševičius-Narsuolis. Tiksliau viskas prasidėjo nuo „Laisvės kovų archyve“ 30-ajame tome perskaityto jo sesers Zitos Bartusevičiūtės prisiminimų epizodo, kuriame moteris pasakojo, kad giminės, numanydami, kaip pasibaigs partizanų kova dėl Lietuvos laisvės, pasiūlė jos broliui Adomui legalizuotis. Būtų ir dokumentus parūpinę svetima pavarde, ir apgyvendinę Kaune. Tačiau brolio atsako moteris neužmiršo visą gyvenimą: „Esu bajoro sūnus ir privalau ginti tėvynę, o jeigu reiks – žūti. Kuo aš geresnis už kitus?“ Atrodytų, labai romantiška... Vis dėlto pokario laisvės kova buvo sunki, tragiška, o vėliau ir beviltiška, tad legalizavosi daug partizanų. Kai kurie iš jų neturėjo galimybių legalizuotis, kiti nespėjo, nes pateko į nelaisvę ar žuvo. Adomas Bartaševičius-Narsuolis buvo iš tų, kurie sąmoningai apsisprendė iki pabaigos likti laisvės kovotojų gretose, drauge su bendražygiais tęsti ginkluotą pasipriešinimą.

Sovietų Sąjungoje leistuose istoriniuose tekstuose bajorų luomas, ypač Abiejų Tautų Respublikos diduomenė, dažniausiai buvo vaizduojama pabrėžiant pasitaikusias neigiamas savybes: pasipūtimą, lėbavimą, žemą moralę. Tyrinėjant Bartoševičių ir kitų 19 a. Lietuvos bajorų giminių medžius išryškėjo visai kiti bruožai: pareiga kovoti už tėvynės laisvę, puoselėti savo gimtąjį kraštą, šviestis patiems ir šviesti žemesnių socialinių sluoksnių bendrapiliečius, taikyti mokslo naujoves ir pažangius ūkio tvarkymo būdus.

Tyrinėjant istorinę medžiagą, rasta duomenų apie tai, jog Vincentas Bartoševičius, Jiezno gyventojas, 1794 m. rėmė Tado Kosciuškos sukilėlius, jo sūnus Adomas Bartoševičius prisidėjo prie 1831 metų sukilimo. 19 amžiaus pirmoje pusėje mokslininkams ištyrus, jog Birštono šaltinių vanduo turi gydomųjų savybių, Adomas Bartoševičius drauge su gydytoju Benediktu Balinskiu sumanė Birštone įsteigti kurortą. 1851 m. caro valdžiai į Peterburgą buvo parašytas prašymas dėl leidimo. Teigiamas atsakymas gautas 1854 metais, leidimą steigti Birštone kurortą išdavė Rusijos Vidaus reikalų ministerija. Dokumentuoti faktai liudija apie tai, jog Adomas Bartoševičius, jo sūnūs Vaclovas ir Adomas Dominykas bei duktė Valerija dalyvavo 1863 metų sukilime.

Vaclovo Bartoševičiaus sūnus, Adomas Dominykas Bartoševičius, turėjo tokius pat vardus kaip ir tėvo brolis. Vedęs Suvalkijos ūkininko dukterį Magdaleną Marčiukaitę, ir po 1918 metų liko gyventi Lietuvoje, Panemunio dvare netoli Birštono, nors Vilniuje Bartoševičių giminė turėjo namą ir šeima būtų galėjusi įsikurti ten. Vaclovas Bartoševičius, 1863 metų sukilimo dalyvis, buvo gydytojas, padėjęs visiems, kas į jį kreipėsi. Keturi Vaclovo Bartoševičiaus anūakai (sūnaus ir dviejų dukterų vaikai) pokariu tapo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margirio grupės Lietuvos laisvės kovotojais, tai: Lechas Adomas Bartoševičius-Narsuolis, Jonas Beinaravičius-Vėjas, Juozas Beinaravičius-Gintaras ir Vytautas Marčiukaitis-Gediminas.

Rita Pauliukaitienė

Birštono kraštas
ir bajorai Bartoševičiai

Birštono ir jo apylinkių kronika¹

1382 m. pirmą kartą rašytiniuose istorijos šaltiniuose paminėtas Birštonas kaip vietovė, kurioje yra viena iš Panemunės pilių gynybai nuo kryžiuočių antpuolių. Žinomas Prūsijos kronikininkas Vygan-

Birštonas žiemą, vaizdas nuo Vytauto kalno, 2022 m.
Ritos Pauliukaitienės nuotrauka

das Marburgietis „Naujojoje Prūsijos kronikoje“ mini, kad maršalas Kunas fon Hatenšteinas žygio į Lietuvą metu padalijo kariuomenę į tris dalis: Puniai, Alytui ir Birštonui pulti. Kronikoje rašoma, kad

---

¹ „Birštono ir jo apylinkių kronika“, parengė Vytautas Kuzmickas, Angelė Sabaliauskaitė, Vytautas Šeškevičius, Birštono muziejaus informacija, 2022.

„per šaltį ir sniegą (ordino) maršalas paskyrė žygį prieš lietuvius. Priartėjus prie (lietuvių) žemės, jis padalino kariuomenę į tris. Viena nuėjo Birštono pilies link, bet greit atsitraukė, antrą matė Punios žemėje, trečią – Alytuje. Išskleidę vėliavas jie darbavosi kaip priešai. Nakčiai kariuomenės susijungia, nakvoja Semeliškėse, prie ežero. Tą naktį stabmeldžiai sumuša pašarautojus. Tų stabmeldžių vadas buvo Vytautas“.

1387 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila, pavesdamas savo broliui Skirgailai valdyti Trakų kunigaikštystę, rašte nurodo ir jos teritoriją, paminėdamas Birštoną su valsčiumi, kurio dalis yra ir kairėje Nemuno pusėje.

1402 m. kryžiuočių žvalgų kelių į Lietuvą aprašymuose minima „sodyba ties sūriu vandeniui“ ir vadinama „Birstein“, „Birstan“, kurioje esanti gerai įtvirtinta medinė pilis, sutvirtinta žemėmis.

1409 metais istorijoje pirmą kartą įvardijamas pirmasis birštonietis tijųnas Getautas. LDK didysis kunigaikštis Vytautas jam padovanojo žemių Žemaitijoje.

1473 m. žiemą Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis su sūnumis Jonu Albrechtu ir Kazimieru (vėliau paskelbtu šventuoju) slėpėsi Birštono dvare nuo tuo metu valstybėje siautusios maro epidemijos.

1514 metais po Oršos mūšio gruodžio mėn. Birštone lankėsi ir privilegiją Vilniaus vaivada Mikalojui Radvilai suteikė Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Senasis.

1518 m. kariuomenės sąrašuose paminėtas Birštono miestas su valsčiumi, turėjęs teikti kariuomenei 32 arklius.

1539 m. Birštonas išsirūpino prekybinę privilegiją.

1556–1563 m., vykdant valakų reformą Trakų kunigaikštystėje, Birštonas buvo išmatuotas ne kaip kaimas, o miestas su turgaus aikšte, sklypais miestelėnams ir valakais valstiečiams. Gyvenvietėje buvo pritaikytas standartinis stačiakampis (vadinamas gotikiniu) planas, naudotas ir kituose šalies miestuose bei miesteliuose, neturinčiuose savivaldos teisių.

1557 m. vykdant Žygimanto Augusto valakų reformą, Birštono karališkajam dvarui priklausančioje Sūduvos girių dalyje buvo įkurtos dvi vaitystės: Paašmintos (Ašmintos) su Važatkienio, Kalvių ir Matuzevičių kaimais, turinti 98 valakus žemės, ir Bagrėno vaitystė

su Bagrėno, Rūdupio, Giniūnų, Bačkininkų, Pagaršvio, Liepaloto kaimais, turinčiais 116 valakų žemės ir 105 ūkininkus.

1559 m. įvykdyta Birštono girios revizija, patikrintos jos ribos.

1561 m. Lietuvos Metrikoje užfiksuota, jog Lietuvos valdovas Žygimantas Augustas lankėsi Birštono dvare ir medžiojo čionykštėse giriose.

1578 m. Birštono karališkojo dvaro aprašyme minima, jog dvarui priklausė Birštonas, Prienai bei daug aplinkinių kaimų. Pačiame Birštone gyveno 95 suaugę žmonės.

1609 m. Zigmantas Vaza patvirtino fundaciją naujos bažnyčios Birštone statybai, nes senoji buvo begriūvanti.

1624 m. Birštoną ištiko maro epidemija, siautusi visą dešimtmetį.

1643 m. karaliaus Vladislovo IV raštu patvirtinama, jog Birštono bažnyčiai dovanojami 7 kaimai su žemėmis.

1644 m. Birštoną pradėjo valdyti Butlerių giminė ir 130 metų jis priklausė šiems didikams.

1655 m. sudegė naujai pastatyta medinė Birštono bažnyčia.

Iezno bažnyčia, 2022 m. *Rimantės Pauliukaitytės nuotrauka*

Jiezno bažnyčios interjeras,
2022 m. Altorių puošia
N. Silvanavičiaus
tapytas paveikslas
„Šv. Arkangelas Mykolas“.
R. Pauliukaitytės nuotrauka

1674 m. vėl įpareigojama bažnyčią atstatyti. Atstačius medinę bažnyčią, ji tarnavo tikintiesiems kelias dešimtis metų.

1684 m. mirė Kristupas Zigmantas Pacas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris. Taip pat jis buvo ir Kauno, Pinsko, Astravo seniūnas, Alytaus ir Gardino ekonomijų administratorius, jam priklausė ir Nemajūnai. K. Z. Pacas pakvietė į Lietuvą vienuolius kamaldulius, jo lėšomis pastatyta ne tik Pažaislio bažnyčia ir vienuolynas, bet baigta ir Jiezno bažnyčia. Kristupas Zigmantas Pacas palaidotas Pažaislio vienuolyne.

1775 m. Jiezne didikai Pacai pasistatydino rūmus, kuriuose buvo 12 salių, 52 kambariai, 365 langai (skaičiai atspindėjo metų ciklą).

1776–1787 m. Birštono katalikai vykdavo į pamaldas Prienų bažnyčioje, kol Birštone vėl buvo pastatyta medinė bažnyčia. Ten kunigavo žymus pamokslininkas, būsimas Vygrių vyskupas Mykolas Pranciškus Karpavičius. Šis dvasininkas entuziastingai palaikė 1791 m. gegužės 3 dienos Konstituciją. Prasidėjęs 1794 metų Tado Kosciuškos vadovaujama sukilimui prieš Rusiją, pamokslininkas kartu su Vilniaus Akademijos rektoriumi Martynu Počobutu ir ar-

chitektu Laurynu Gucevičiumi aktyviai dalyvavo Lietuvos Vyriausiosios tautos tarybos veikloje. Apie jo veiklą rašoma, kad „Karpavičius, vykdydamas Tarybos nutarimus, buvo sumobilizavęs kovai prieš rusų kazokus visus Prienų pavieto gyventojus, tarp jų valstiečius“. (Ślusarska M., „Michal Franciszek Karpowicz (1744–1803)“, *Pisarze polskiego Oświecenia*, t. 2, Warszawa, 1994, p. 82). Pralaimėjęs sukilimui ir LDK visiškai netekus savarankiškumo, M. Karpavičiui pavyko išvengti represijų. Nuo 1799 iki 1803 metų pagal popiežiaus paskyrimą tarnavo naujai įkurtos Vygrių vyskupijos vyskupu.

1787 m. Birštone Prienų seniūno K. Sapiegos rūpesčiu pastatyta nauja medinė bažnyčia. 1791 m. Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis bažnyčią pašventino ir jai buvo suteiktas apaštalo šv. Judo Tado titulas. 1900 m. parapijos klebono Alberto Rubšos OC iniciatyva buvo patvirtintas naujos mūrinės bažnyčios projektas, architektas Vaclovas Michnevičius. 1902 m. senoji medinė bažnyčia nugriauta ir pastatyta laikina koplyčia su varpine. Vadovaujant klebonui Jonui Karveliui, prižiūrint architektui Edmundui Emanueliui Frikui 1909 m. buvo pastatyta mūrinė neogotikinė bažnyčia su 34 m bokštu ir tais pačiais metais per Šv. apaštalų Judo Tado ir Simono atlaidus, spalio 28 d., buvo pašventinta nauju šv. Antano Paduviečio titulu.

Jundeliškių dvaras, 2022 m. *R. Pauliukaitytės nuotrauka*

Stanislas Moravskis,
lt.wikipedia.org

1787 m. Nemajūnuose (6 km į pietryčius nuo Birštono) pastatyta medinė bažnyčia, įkurta parapija, netrukus įsteigta ir parapijos mokykla.

1794 m. Tado Kosciuškos sukilime dalyvavo arba jį rėmė daug Birštono krašto bei jo apylinkių gyventojų, tarp kurių buvo ir bajoras Vincentas Bartoševičius iš Jiezno.

1795 m. atkurta Birštono parapija, o prie jos 1796 m. įkurta Birštono parapijos mokykla.

1800 m. Jundeliškių dvaras, kaip Marijanos Semaškaitės krautis, po santuokos su Apolinaru Moravskiu tampa šeimos bendru turtu. Marijana Semaškaitė-Moravskienė, rašytojo Stanislovo Moravskio motina, mirė 1813 m. Vilniuje, Stanislovo Skapo gatvėje buvusiam Bartoševičių name. Palaidota Bernardinų kapinėse.

1802 m. gimė Stanislas Moravskis. Jundeliškėse, Ustronės dvare, jis praleido vaikystę, o vėliau keliolika metų iki mirties ten gyveno. Gydytojas, rašytojas, etnografas, domėjęsis lietuviška tematika, Stanislas Moravskis, gyvendamas Jundeliškėse, sukūrė vieną patriotiškiausių eilėraščių apie Lietuvą „Kas ta šalis?“ (1849), parašė prisiminimus, tyrinėjo lietuvių etnografiją, rinko lietuvių dainas, sudarė lenkų-lietuvių kalbų žodyną, išplatino Lietuvoje savo mėgstamas gėles – jurginus. Mirė 1853 m., palaidotas Nemajūnų kapinėse.

1805 m. Birštone dirbo bendra Rusijos-Prūsijos komisija, tyrinėjanti Nemuno pritaikymo laivybai galimybes. Jai vadovavo Rusijos generolas Felkonis ir Prūsijos vandens susisiekimo inžinierius Entelveinas. Vienas iš komisijos narių buvo žymus lenkų istorikas Teodoras Narbutas.

1817–1826 m. Birštono mineralinius šaltinius, esančius prie Druskupio upelio, tyrinėjo Vilniaus universiteto profesoriai – Bonifacas Jundzilas, Emanuelis Liachnickis, kalnų inžinierius Janis von Ulmanis. Buvo manoma, kad Druskupio upelio slėnyje trykštantys šaltiniai plauna druskos klodus, todėl pasiekiantis paviršių vanduo ir yra sūrus. Birštono mineralinių vandenų šaltiniais mokslininkai susidomėjo 18 amžiaus pabaigoje. Profesorių E. Liachnickį prisiminiuose mini ir S. Moravskis.

Iš visur po truputį²

Dabar jau tu, kaip gėlės pūkelis, lengvo vėjelio nešamas, atskri-
dęs iš angeliškos buveinės, atsiduri ant mano plunksnos, tu, nuošir-
dus, atsidavęs, garbingas, iki pat mirties ištikimas mūsų namų drauge,
ištikimas mano bičiuli, retas, neįkainojamas mano žmogau – Ignotai
Emanueli Liachnicki! <...>

Mūsų Liachnickis buvo nepaprasto mokslingumo ir dar geresnės
atminties žmogus, buvo tikras vaikščiojantis *Conversations Lexque*
(vienas iš anuometinių prancūziškų enciklopedinių žodynų). Iš pir-
mo žvilgsnio jis atrodė visada išsiblaškęs ir sutrikęs. Paklausk jo, ko
tik nori, sakysim, apie literatūrą, istoriją, teisę, chemiją arba fiziką,
ir jis atsakys tau kaip mat, be to, *de data et actu* (išsamiai/lot.). Pa-
žiūrėsi į knygą ir įsitikinsi, jog niekur, nė per plauką, neklydo. Buvo
tikintis, bet savo pažiūrų kitiems nepiršdavo, neturėjo jokio pavydo,
visa širdimi buvo atsidavęs žmonėms. Kas tik pas jį nueidavo, vi-
suomet išeidavo su šypsena veide. Pedantizmo neturėjo jokio. Kur
nors jį sutikęs, būtum pamanęs, jog tai paprasčiausias aukštuomenės
žmogus ir, kaip paprastai, nemokša. Savo išvaizda jis kiek skyrėsi
nuo kitų. Ne todėl, kad nebuvo gražus, net nedailus, kad, Dievai žino,

---

²Stanislovas Moravskis, „Iš visur po truputį. (I tomas). Nuo Merkinės iki Kauno. Atsiskyrėlio gavenda“, parengė Reda Griškaitė, Vilnius, 2009, p. 165–166.

kodėl jo nosies galas buvo raudonas, kad nors ir rengdavosi labai tvarkingai ir švariai, jam dažnai pasitaikydavo tik pusę barzdos ir tik pusę ūsų nusiskusti, o tai, ką užmiršdavo, per išsiblaškymą kelias dienas ir likdavo...

***

1831 m. sukilime dalyvavo arba rėmė daug Birštono krašto ir jo apylinkių gyventojų, tarp jų ir bajoras Adomas Bartoševičius iš Jiezno.

1836 m. Adomas Bartoševičius ir Dominyka Jodkovska-Bartoševičienė įsigijo Panemunio dvarą prie Nemajūnų, kuris anksčiau priklausė didikams Pacams.

1836 m. Panemunio dvare gimė Vaclovas Aleksandras Vincencas Bartoševičius, 1863 m. sukilimo dalyvis, gydytojas, Prancūzijos kariuomenės generolas, išleidęs Paryžiuje medicinos knygą prancūzų kalba. Kai po dvidešimties metų caro valdžia leido grįžti į tėvynę, jis vėl įsikūrė Lietuvoje.

1837 m. sudėgė Jiezno rūmai, kurie nebuvo atstatyti, nes Pacų giminė smarkiai nukentėjo, numalšinus 1831 m. sukilimą.

1838 m. Panemunio dvare ar Vilniuje gimė Adomas Dominykas Bartoševičius, 1863 m. sukilimo dalyvis, advokatas, knygų leidėjas, po sukilimo gyvenęs Paryžiuje ir Lvove. Mirė besirengdamas grįžti į Lietuvą.

1840 m. Birštono mineralinių šaltinių vandeniu pagydyta skrufulioze – odos liga sirgusi dvarininkės Kamilijos Gasickos-Pileckajos duktė. Tuo metu Birštone veikė saviveiklinis kurortas.

1843 m. Vilniaus vaistininkas, farmacijos magistras Justinas Kuševičius atliko pirmuosius Birštono šaltinių vandens tyrimus. Jo tyrimų išvados: Birštono vandens negalima lyginti su medicinoje vartojamais mineraliniais vandenimis. Jie labiau panašūs į balų vandenį, paliekančius paviršiuje rudas geležies nuosėdas.

1846 m. Stakliškių kurorto gydytojo Benedikto Balinskio siūsta ligonė pasveiko Birštono mineralinių šaltinių dėka. Tuomet buvo iš naujo susidomėta Birštono mineralinio vandens šaltiniais ir jų panaudojimu gydymui.

1851 m. gydytojo Benedikto Balinskio, Panemunio dvaro savininko Adomo Bartoševičiaus ir Birštono klebono Sorokos prašymu

Vilniaus civilinis gubernatorius atsiuntė autoritetingą komisiją šaltiniams ištirti. Šią komisiją sudarė Vilniaus universiteto prof. Adolfas Abichtas, sanitarijos inspektorius V. Povstanskis ir farmacijos magistras Justinas Kuševičius. Komisija ištyrė ne tik Birštono mineralinius šaltinius, bet ir gamtą, dirvožemį, nubraižė Nemuno kilpų žemėlapi, nustatė, kad Birštonas ir jo mineraliniai šaltiniai bei aplinka tinka kurortui ir gydykloms kurti.

1854 m. gautas Rusijos imperijos Vidaus reikalų ministro pasirašytas leidimas Birštone steigti mineralinių vandenų kurortą.

1854 m. gydytojas Benediktas Balinskis, Panemunio dvaro savininkas Adomas Bartoševičius sudarė sutartį su Birštono bažnyčios administratoriumi Jurgiu Sudimtu dėl mineralinių šaltinių (17 ha) nuomos 12 metų. Pradėtos statyti gydyklos.

1855 m. Birštone pastatytas pirmasis gydyklų – vonių pastatas, kurio statybą finansavo Adomas Bartoševičius. Tai buvo medinis pastatas, netoli senųjų šaltinių Druskupio upelio slėnyje. Vienam gale – pašildymo aparatas, o kitame įrengtos vonios – varinės ir emaliuotos.

1855 m. pastatytas kurhauzas (savininko Adomo Bartoševičiaus lėšomis).

1858 m. senajai Nemajūnų bažnyčiai smarkiai sunykus, patvirtintas naujos medinės bažnyčios projektas, kurio atsisakyta, 1862 m. patvirtintas mūrinės bažnyčios projektas. 1863 m. areštuotas klebonas Pranas Kazlauskas. Jam 1864 m. atimtas dvasininko titulas, po to P. Kazlauskas išsiųstas į katorgą. Išmūrijus 1,5 m aukščio sienas, bažnyčią statyti uždrausta. Valdžia pasiūlė remontuoti senąją. Paašikėjus, kad nėra ko remontuoti, prašyta leidimo perstatyti.

1860 m. Birštone lankėsi žinomas lenkų poetas Vladislavas Sirokmlė (Liudvikas Kondratovičius), plaukęs Nemunu valtimi ir savo keliones aprašęs knygoje „Nemunas nuo versmių iki žiočių“.

Nemunas nuo versmių iki žiočių³

Nubėgęs pusantrų mylios į šiaurę, po to pusę mylios tiesiai į rytus, prie kairiajame krante įsikūrusių Panemunininkų, kalno papėdėje, Nemunas teka pro Punios miestelį, esantį prie Punelės upės.

³ Vladislavas Sirokmlė, „Nemunas nuo versmių iki žiočių“, Vilnius, 2020, p. 83–84.

Krante matyti garsios pilies pėdsakų, kur 1336 metais didvyriškai gintasi nuo kryžiuočių ir kur šlovingai žuvo lietuvių vadas Margiris.

Maždaug už mylios nuo Punios, kiek toliau nuo Nemuno, įsikūręs Nemajūnų miestukas. Pietvakariniame beveik apskritimo formos vingyje – jau Lenkijos Karalystės teritorijoje – Panemuninkėliai, o toliau, prie Peršėkės upės, – Balbieriškis, kur seniau buvusi evangelikų bažnyčia. Nuo Balbieriškio, porą mylių sukinėdamasis tai į rytus, tai į šiaurę Nemunas prateka pro anksčiau Oginskiams priklausiusius Prienus. Toliau į šiaurvakarius, išrietęs dviejų mylių lanką, paskui pasisukęs atgal į rytus ir pietus, išrėžęs pusiasalį, arba vadinamąją buką, Nemunas atiteka iki dešiniajame krante įsikūrusio Birštono. Nuo Prienų iki Birštono sausuma, du kartus persikėlus per Nemuną, tėra ketvirtis mylios. Laivininkas baimingai artinasi prie šių vietų, nes nuo pat Alytaus iki Birštono Nemuno dugne gausu aštrių granito uolų, vagoje daugybė sėklių ir sąnašų. Baisiausios rėvos yra ties Alytumi, prie Panemuninkėlių kaimo, prie Rumbonių, kur stūkso lietuviškai Pilupiu vadinamas piliakalnis, prie Punios, Balbieriškio, taip pat prie Žiegždrių ir Naravų kaimų ir Žiegždrių akalicos. Vandens srovė rėvose ypač smarki, o Nemuno plotis – nuo 40 iki 50 Reino sieksnių.

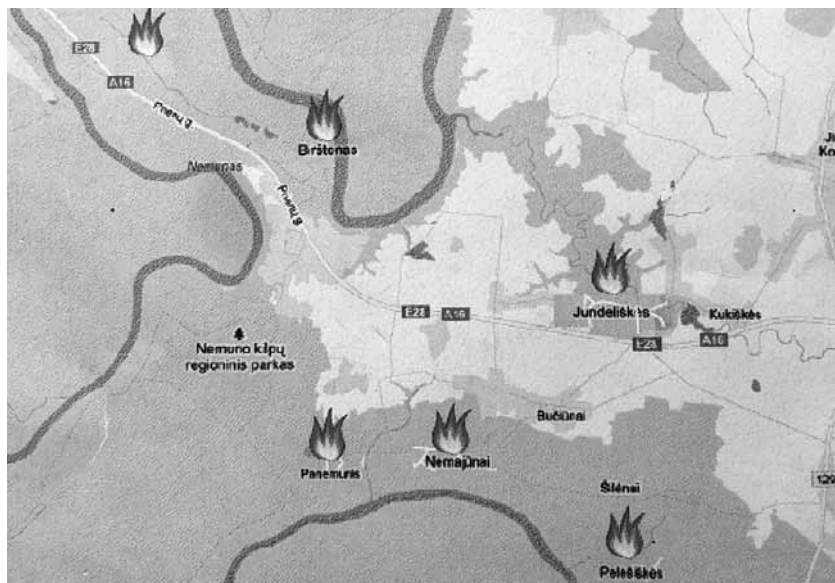
***

1862 m. dr. Anicetas Renieras, prieš tai dirbęs Druskininkuose, aprašė Birštono mineralinių vandenų veikimą, jų gydomąsias savybes, įtaką žmogaus organizmui, o gydytojas N. Krasovskis išdėstė gydytojų patyrimą gydant vandenimis.

1862 m. liepos 21 dieną būsimoji 1863 m. sukilėlių kovotojų grupė raitomis atvyko į Birštoną aptarti sukilimo planų. Joje buvo būsimasis Trakų apskrities sukilėlių vadas Kletas Koreva; Lenkijos sukilėlių vadovybės emisaras (slaptas pasiuntinys), turėjęs prancūziškų šaknų, Lorencas Diuleranas; žymūs sukilėliai tapytojai Mykolas Elvyras Andriolis, Vladislavas Dmachauskas, Žaslių apylinkių dvarininkas E. Kučevskis su broliu Edmundu, Jurgis Laskaris, A. Zaleckis ir kiti. Tą pačią dieną Varšuvoje buvo pasikėsinta į Rusijos caro Aleksandro II giminaitį, kunigaikštį Konstantiną, į caro vietininką generolą Lidarsą. Atvykusieji kazokų buvo apieškoti, bet patriotai paaiškino, kad atvyko pasilinksminti ir praleisti laiką kurhauze. Čia

jie kortavo, žvilgčiojo į ponias, nes šokti dėl įvesto gedulo nebuvo leidžiama, o kartu aptarinėjo sukilimo planus, programą. Visi pritarė programai, tikėjo sukilimo sėkme, nutarė jį pradėti 1863 pavasarij (LVIA, f. 1248, ap. 2, b. 679, l. 11; f. 378, P.S, 1862, b. 55). Nutarimas buvo perduotas Varšuvon.

1863–1864 m. dėl tuometinių krašto aplinkybių Birštono kurortas neveikė (1863–1864 m. sukilimas).

1863–1864 m. sukilimo židiniai Birštono apylinkėse. *Leidiny s „Birštono kraštas ir kaimynai kovoje už laisvę 1863–1864 metais“, Gintaras Dručkus, Vytautas Kuzmickas, Andrzej Matusiewicz, Vytautas Budvytis, Prienai, 2013*

1863–1864 m. sukilime aktyviai dalyvavo Adomas Bartoševičius, jo sūnūs Vaclovas Bartoševičius, Adomas Dominykas Bartoševičius, duktė Valerija Bartoševičiūtė-Mendziblocka.

1863 m. gimė žymus gydytojas veterinaras, bakteriologas ir visuomenės veikėjas Elijošius Nonevičius. Vaikystėje nuo 1872 m. jis keletą metų gyveno Nemažunuose pas dėdę kunigą Anzelmą Nonevičių. 1889 m. baigė Tartu veterinarijos institutą, dirbo Lietuvoje ir įvairiose Rusijos vietose. Susidraugavęs su Vincu Kudirka, bendravo ir šelpė rašytoją iki pat jo mirties. Kaip užfiksuota E. Nonevičiaus prisiminimuose, mirus V. Kudirkai, ant kapo pirmiausia buvo pastatytas medinis kryžius. Apie 1902 metus E. Nonevičius už savo pini-

Adomas Dominykas Bartoševičius,
lt.wikipedia.org

Vaclovas Bartoševičius,
upload.wikimedia.org

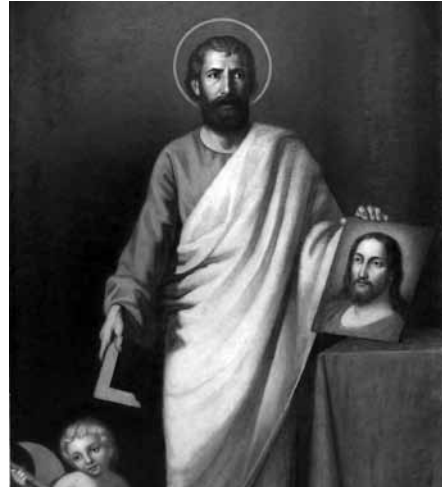
gus Vilniuje, prie Rasų kapinių, nupirkęs akmeninį nulaužto ažuolo pavidalo paminklą ir akmentašių paprašęs iškaldinti jame pirmąją „Tautiškos giesmės“ eilutę: „Lietuva, tėvyne mūsų“. Paminklas tebestovi ant Vinco Kudirkos kapo iki šių dienų. 1918 m. susikūrus

ЦРГА Лит. ССР	Бартошевич-Троцкий у.	1866.
Название фонда к. в. г.	Мендзибловская	
Ф. № 378	Валерия	
Оп. № 1866	Доставила продать	
Л. 1365	фрагментом фрески (1863.)	
Л. 64-403.	ф. 378 № 1866 г. 186. л. 9 ^л - 185.	
Язык док.		
Способ воспроизв.		
Дата	май 1982	Составитель В-
ИИ62		
Индекс		

Valerijos Bartoševičiūtės-Mendziblockos, 1863 m. sukilimo dalyvės, kortelė.
Dokumentas saugomas Lietuvos valstybės istorijos archyve

Elijošius Nonevičius,
www.gyvenimas.eu

N. Silvanavičius, „Šv. Judas Tadas“.
Kazio Lazausko nuotrauka

nepriklausomai Lietuvos valstybei, Elijošius Nonevičius toliau darbavosi tėvynės labui. 1922 m. jis buvo paskirtas veterinarinės inspekcijos gydytoju su buveine Prienuose. Gyveno Nemajūnuose, važinėjo po kaimus Jiezno, Birštono, Nemajūnų apylinkėse gydydamas gyvulius. Įvertinus E. Nonevičiaus mokslinę ir praktinę veiklą, jis buvo pakviestas dėstyti į Lietuvos universitetą Kaune.

N. Silvanavičius, „Lietuvaitė iš Jiezno“.
K. Lazausko nuotrauka

N. Silvanavičius, „Skerdžius nuo Švenčionių“.
K. Lazausko nuotrauka

1867 m. J. F. Novakovskis rašė apie Birštoną Varšuvos laikraštyje „Tygodnik Ilustrowany“. Straipsnyje pasakojama, kad Birštone jis rado 37 valstietiškas pirkias ir 17 gerai įrengtų namų miestiečiams. Geresnieji Birštono namai buvo išsidėstę apie aikštę ir prie gatvės, vedančios į kurortinę miestelio dalį. Čia stovėjo katalikų bažnyčia ir vaistinė.

1872 m. žymus lenkų istorikas, archeologas, etnografas Zygmuntas Janas Alfredas Gliogeris savo išvyką Nemunu valtimis aprašė monografijoje „Nemunu“, kurioje minimas ir 19 amžiaus Birštonas. Mokslininką Birštonas pasitiko žemdirbių kraštui būdingu vaizdu, „panemunėje ant eglaičių ištiestomis balinamomis drobulėmis, šiaudais dengtomis pirkiomis, kurių beveik visos turėjo du galus. Šeima gyveno paprastame, dūminiame su mažais langeliais gale. Antrasis – skirtas vasarotojams priimti buvo šviesus, didesniais langais, nedažytomis, bet švariai iššveistomis grindimis. Du jo kambariai apstatyti baldais. Miestelio gatvės negrįstos, aikštė apžėlusi piktžolėmis, daržai ir sodybos aptverti aukštomis tvoromis, mat gyventojai mėgo laikyti palaidus gyvulius“.

1874 m. kurortą įvairių machinacijų būdu įsigijo Jiezno dvaro savininkas Ignotas Kvinta.

1875 m. Vincentos Kvintienės užsakymu dailininkas Nikodemus Silvanavičius Jiezno bažnyčiai nutapė Šv. Arkangelą Mykolą ir Joną Krikštytoją, darydamas kopijas iš italų dailininko Gvido Reni darbo „Šv. Arkangelas Mykolas“. Dailininkas yra nutapęs daug portretų, buitinio, religinio žanro darbų. Vieni iš įdomiausių „Lietuvaitė iš Jiezno“, „Lietuvaitės iš Jiezno studija“ ir kt. 1880 m. N. Silvanavičius Birštone, Vytauto kalno papėdėje, pradėjo statyti namą-vilą, kuri išlikusi iki šių dienų. „1901 m. dailininkas <...> visam laikui persikėlė gyventi į Birštoną. Buvo Adomo Bartuševičiaus namų kaimynas, bendravo su šio sūnumi daktaru Vaclovu Bartuševičiumi, kurio portretą yra nutapęs“ („Vikipedija“). Kur šiuo metu yra V. Bartoševičiaus portretas, Birštono muziejaus darbuotojams nustatyti nepavyko, nes šis paveikslas nėra įregistruotas jokiose Lietuvos muziejų duomenų bazėse, kai buvo nusavintas pokariu iš Panemunio dvaro.

N. Silvanavičius 1919 m. mirė ir palaidotas gimtojoje Vileikoje, Baltarusijoje.

Nemajūnų bažnyčia. R. Pauliukaiytės nuotrauka

1878 m. nesulaukęs oficialaus valdžios leidimo, kunigas Anzelmas Nonevičius Nemajūnuose pastatė naują medinę bažnyčią pagal Tomo Tišeckio parengtą projektą. Už savavališką statybą valdžia kleboną nubaudė 150 rublių bauda. Nemajūnų bažnyčia su dviem fasadiniais bokštais ir bokšteliu ant stogo yra vienintelis originalus medinės neogotikos liaudies meistrų kūrinys Lietuvoje, tačiau joje persipina ir kiti architektūros stiliai. Pagrindinė kompozicijos idėja – romantinė viduramžių nostalgija, siekimas imituoti žinomo gotikos paminklo – Šv. Onos bažnyčios pagrindinį fasadą. Stačiakampis bažnyčios planas sukurtas pagal klasicizmo tradicijas, tuo tarpu stam-

biam pastato kupolui, iš dalies ir dvibokštei fasado struktūrai bei interjero kompozicijai būdingi neobaroko bruožai. Bažnyčios interjerą puošia Sankt Peterburgo dailės akademijos akademiko, dailininko Nikodemo Silvanavičiaus šiai bažnyčiai nutapyti du paveikslai – „Šv. apaštalai Petras ir Povilas“ bei „Kristus ir šv. Marija Magdalietė“. Už didžiojo altoriaus kairėje pusėje esančių durų su vitražiniais stiklais yra Šv. Marijos koplyčia, kurios grindys užklotos XIX a. tautodailės kūrinium – iš 64 jaunamarčių juostų surištu kilimu. Bažnyčia buvo pastatyta už tikinčiųjų aukas, tarp gausiausiai aukojusių buvo ir Panemunio dvaro savininkas Adomas Bartoševičius.

1879 metais Ivanas Radeckis ištyrė 1875 m. atrastą mineralinį šaltinį, kurį pavadino „Viktorijos“ vardu.

1882 m. savo darbą ir stebėjimus Birštono kurorte gydytojas I. Radeckis apibendrina Sankt-Peterburge išleistoje monografijoje

Birštono bažnyčia.
*R. Pauliukailienės
nuotrauka*

„Birštono mineraliniai šaltiniai ir jų poveikis organizmui“. Monografijoje autorius aprašė Birštono ir kai kurių Nemuno kilpose esančių kaimų dirvožemį, mineralinius šaltinius, jų vandens poveikį įvairių susirgimų gydymui. Mineralinio vandens sudėtis ir jo poveikis lyginamas su kitų Rusijos ir Europos kurortų mineraliniais vandenimis. Šiais gydytojo I. Radeckio tyrinėjimais kurorto gydytojai rėmėsi ne tik iki Pirmojo pasaulinio karo, bet ir ilgokai po jo.

1883 m. R. Pšibilskio duomenimis, Birštone gydėsi ligočiai iš 16 Rusijos imperijos gubernijų.

1900–1909 m. parapijos klebono Alberto Rubšos OC iniciatyva buvo patvirtintas naujos mūrinės bažnyčios projektas, kurį sukūrė architektas Vaclovas Michnevičius. 1902 m. senoji medinė bažnyčia nugriauta ir pastatyta laikina kopyčia su varpine. Vadovaujant aktyviam lietuvybės puoselėtojui Birštono krašte klebonui Jonui Karveliui, konsultuojant architektui Edmundui Emanueliui Frikui, 1909 m. buvo pastatyta mūrinė neogotikinė bažnyčia su 34 m aukščio bokštu. Tais pačiais metais per Šv. apaštalų Judo Tado ir Simono atlaidus, spalio 28 d., bažnyčia buvo pašventinta nauju šv. Antano Paduviečio titulu.

1901 m. gydytojas Čarkovskis išleido reklaminį leidinį apie Birštono kurortą. Jame reklamuojamos įvairios pramogos Birštone: iškylos valtimis Nemunu, krocketas, kėgliai, sporto ir vaikų žaidimų aikštelės, pasivaikščiojimas parke, orkestro koncertai dukart per dieną, gerai įrengtas pliažas.

1905 m. kurorte kilo gaisras, kuris sunaikino beveik visą miestelio centrą, keletą vilų, sudegė ir Vaclovui Bartoševičiui priklausęs namas netoli kurhauzo.

1906 m. keitėsi Birštono kurorto savininkai. Po 1905 metų Birštono kurortą nusiaubusio gaisro tuometis Birštono kurorto savininkas Ignotas Kvinta sudarė mainus su dvarininke Lidija Miller-Kochanovskaja – Birštoną iškeitė į Šlapaberžės dvarą. Pastaroji ėmėsi atstatinėti Birštono kurortą.

1906 m. kurorto vedėjas gydytojas Pranciškus Grodeckis atrado naują šaltinį, kurį pavadino „Lidija“, naujosios Birštono kurorto savininkės vardu. Vėliau šaltinis Juozo Tumo-Vaižganto buvo pervadintas „Birutės“ vardu. Šio mineralinio vandens cheminę sudėtį nustatė dr. Serkovskio laboratorija Vilniuje.

1908 m. Paverknių kaime gimė kunigas Boleslovas Ligeika, politinis kalinys, tremtinys, patarnavęs tikintiesiems Urale. Į Lietuvą grįžo 1957 m., mirė 1971 m. Kaune, palaidotas Rudaminoje – paskutinėje tarnystės vietoje.

1909 m. Šaltinėnų kaime, netoli Birštono, gimė ekonomistas, istorikas Juozas Venslavičius-Venclova, 1944 m. pasitraukęs į Vakarų. Apsigyvenęs Čikagoje, rašė knygas apie Lietuvos istoriją.

1910 m. Birštone gimė Aleksas Žiūkas, 1940 m. represuotas Lietuvos karininkas, parašęs atsiminimų knygą „Lemties verpetuose“.

1914 m. rugsėjo mėnesį dėl Rusijos kavalerijos kovinių veiksmų nukentėjo Birštono kurortas ir apylinkės.

1918 m. vasario 16 d. paskelbiama Lietuvos nepriklausomybė.

1919 m. gimė birštonietis Povilas Buzas, politinis kalinys, vienas iš „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ leidėjų.

1920 m. (maždaug tuo laiku) Siponių dvaro centrą įsigijo Rutkauskai. Senyvo amžiaus Rutkauskus – brolių ir seserį pokariu išvežė į Sibirą, ten jie ir mirė.

1921 m. balandžio 14 d. Sveikatos departamente įvyko posėdis dėl tolimesnio kurorto likimo, kuriam pirmininkavo dr. Kazys Grinius. Jame dalyvavo įvairių organizacijų, visuomenės atstovai. Buvo sudarytas komitetas, į kurį išrinkti gydytojai Jurgis Alekna, Jurgis Karužas, provizoriai Pranas Stakelė, Kazys Mažonas, technikas Ipolitas Markavičius-Markūnas. Šiam komitetui buvo pavesta rūpintis kurortu. Įsteigta pirmoji Karo sanatorija, turinti 50 vietų.

1922 m. Birštono kurortą iš tuometinės savininkės Lidijos Miller-Kochanovskajos nusavino Lietuvos valstybė ir pavedė jį valdyti Sveikatos departamentui, nes po Pirmojo pasaulinio karo grįžusi kurorto savininkė Miller-Kochanovskaja ėmė pardavinėti likusius neapiplėštus, nesudėgintus kurorto pastatus, o tai sukėlė Lietuvos šviesuomenės, ypač medikų, rūpestį. Tuo metu Birštonas buvo vienišas nepriklausomos Lietuvos kurortas (Druskininkai buvo okupuoti).

1922 m. gimė Birštono krašto partizanas, Dainavos apygardos štabo narys, poetas Vincas Juozaitis-Vyturys.

1923 m. savo įspūdžius apie Birštoną ir jo mineralinio vandens šaltinius užfiksavo rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas: „...lomoje prie bažnyčios aukštumos dar ilgesnė lomikė, liūnelis, kur gana

Mstislavas Dobužinskis, plakatas „Birštono šaltinio „Birutė“ gazuotas mineralinis vanduo“. Šiaulių „Aušros“ muziejaus kolekcija

smarkiai verda keletas sūraus vandens verdenių; prieš 70–80 metų tuos gamtos stebuklus jau pasiėmė savo žinion gydytojai ir ėmė jais apdalinėti reumatikus, artritikus, neurostenikus ir vidurių ligomis sergančius; kam liepė gerti Vytauto kalno sūriąsias „ašarėles“, kam maudytis šildytame sūryme.“

Mineralinio vandens pavadinimai „Vytautas“ ir „Birutė“ buvo pasiūlyti Juozo Tumo-Vaižganto. Plakato „Birutės mineralinis vanduo“ autorius – Mstislavas Dobužinskis.

1923 m. surašymo duomenimis, Panemunio dvare buvo 3 sodybos, jose iš viso gyveno 27 gyventojai.

1924 m. Birštono kurortas perduotas Lietuvos Raudonojo Kryžiaus valdybai su sąlyga, jog visas pelnas bus skirtas kurorto atkūrimui ir modernizavimui.

1924 m. kurortui pagal nuomos sutartį pradėjo vadovauti „Raudonasis kryžius“, imtasi rekonstruoti didesnę dalį gydyklų, restauruoti kurhauzą. Tais pačiais metais „Vytauto“ ir „Birutės“ mineralinis vanduo pradėtas pilstyti į butelius Kauno „Metropolio“ restorane.

1924 m. Panemunio dvare gimė Birštono krašto partizanas, Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos narys Lechas

Adomas Bartaševičius-Narsuolis. Partizanai buvo ir dar trys jo pusbroliai: Jonas Beinaravičius-Vėjas, Juozas Beinaravičius-Gintaras, Vytautas Marčiukaitis-Gediminas. Šių partizanų senelis Vaclovas Bartoševičius buvo 1863–1864 m. sukilimo dalyvis.

1924 m. gimė Jonas Žičkus-Širšė, Kęstučio apygardos partizanas, politinis kalinys. Grįžęs antrą kartą iš lagerio, ilgą laiką gyveno Birštone, parašė prisiminimų knygą „Nueitas kelias“.

1925 m. pertvarkytos gydyklos, viešbučiai, restauruota kurorto svetainė – kurhauzas, ant Vytauto kalno įrengti gėlo bei mineralinio vandens rezervuarai.

1926 m. Lietuvos universiteto profesoriaus Mykolo Kaveckio vadovaujama ekspedicija naujai atliko Birštono mineralinių vandenių tyrinėjimus. Šių tyrimų rezultatai buvo išspausdinti laikraštyje „Medicina“. Tai pirmieji Birštono šaltinių tyrimai tarpukaryje.

1926 m. Birštono kurortui vadovaujant gydytojui Juozui Brundzai, buvo pradėtos statyti purvo gydyklos, parke įrengtas fontanas. Į kurorto vilas ir viešbučius įvestas vandentiekis, kanalizacija ir elektra.

1927 m. gydytojo Jurgio Venckūno rūpesčiu pastatytos Birštono kurorto purvo gydyklos ir gydymas mineralizuotu purvu pirmą kartą masiškai pradėtas taikyti Lietuvoje.

1927 m. liepos mėn. Raudonojo Kryžiaus valdyba parašė raštą Sveikatos departamentui su prašymu leisti sutvarkyti „Viktorijos“ šaltinį. Pagal architekto R. Steikūno projektą, šaltinį turėjo apsaugoti iš rupaus akmens ir cemento suformuotas ledlaužis. Buvo pasirinkta banginio forma.

1927 m. rugpjūčio 17 dieną į laikinąją sostinę atvyko Latvijos užsienio reikalų ministro F. Cielenčo vadovaujama delegacija. 1927 m. rugpjūčio 19 d. „Lietuvos žinios“ teigė, jog siekdami pabėgti nuo triukšmo, abiejų valstybių diplomatai „tarėsi ne Kaune, o išvažiavo su palydovais į Birštoną, ten praleido visą dieną ir aptarė numatytus klausimus“ („Birštono pasitarimai“, in: *Lietuvos žinios*, 1927 m. rugpjūčio 19 d.). Tikriausia, kad tai vyko kurhauze.

1928 m. išėjo pirmasis kurorto istorijoje leidinys lietuvių kalba – gydytojo Jurgio Venckūno „Birštonas. Gydomieji radioaktyviai mineraliniai vandenys ir dumbilai“. Balneologas dr. Jurgis Venckūnas – gydymo mineralizuotu purvu pradininkas tarpukario Lietuvo-

Jonas Kazlauskas,
www.birstonasvb.lt

je, trijų balneoterapinių gydyklų Kaune (Žemuosiuose Šančiuose, Aukštojoje Panemunėje ir Laisvės alėjoje) įkūrėjas. Jis yra ir pirmųjų mokslinių darbų kurortologijos, balneoterapijos klausimais autorius Lietuvoje. Tai: „Birštonas. Gydomieji radioaktyviai mineraliniai vandenys ir dumblai“ (1928), „Mineralinių vandenų gradacija ir Šančių versmės mineralinis vanduo“ (1929), „Balneoterapijos taikymo būdai Lietuvoje“ bei „Vonių paskirstymo pavyzdžiai“ (1932).

1929 m. gimė Arvydas Vilkaitis, tremtinys, knygų „Tremtinio dalia“, „Gyvensim“ autorius, ilgametis Birštono girininkas.

1930 m. švenčiant Vytauto Didžiojo 500-ąsias mirties metines, šaltinis „Viktorija“ oficialiai pervadintas „Vytauto“ vardu.

1930 m. Matiešionių kaime, netoli Birštono, gimė kalbininkas, baltistas, profesorius, knygos „Istorinė lietuvių kalbos gramatika“ autorius Jonas Kazlauskas. 1970 m. buvo pakviestas į JAV Pensilvanijos universitetą skaityti baltų kalbotyros kurso. 1970 m. spalio 8 d. Vilniuje profesorius dingo, jo kūnas buvo surastas lapkričio 17 d. Neryje. Mirties aplinkybės nežinomos – visi dokumentai iš KGB archyvų dingę.

1930 m. gimė gydytojas kurortologas ir fizioterapeutas, reabilitologas, biomedicinos mokslų daktaras Vytautas Meška, daug metų dirbęs Birštone.

1930 m. Kazys Binkis parašė poemą „Jauniausia Lietuva“, kurioje nemažai rašoma apie Birštono kurortą.

Jauniausia Lietuva. Šešioliktoji giesmė⁴

1

Kas neišvyko į kurortą
Taisyk sveikatos, leisti laiko, –
Tas nusipirko šnapso kvortą,
Kaune išgėrė ir pasveiko...
O kam pasenęs reumatizmas,
Kam kenkia valgyt juodą duoną,
Kam nebeveikia jokios klizmos, –
Tas kraustos stačiai į Birštoną.

2

Paklausk Brundzos arba Šliūpo,
Kur yr sveikesnė žmogui vieta, –
Jie atsakys pagauti ūpo:
„Birštonas pirmasai ant svieto!“
Vanduo čionai mineralinis,
Ir viskas čia iš mineralų, –
Čia oro, saulės, purvo tynės
Sveikatai mačija be galo...

3

Be to, istoriškos čia vietos, –
Birutės teka čia šaltinis,
O kalną žino visas svietas,
Pralotą smarkų atsiminęs...
Be to, čia yra ir pušynas, –
Su brauningu apsišarvojęs,
Ten vaikščiok nors kelias adynas,
Negrės tau ten nė joks pavojus.

---

⁴Kazys Binkis, „Jauniausia Lietuva“, in: Kazys Binkis, *Raštai*, Vilnius, 1999, t. 2, p. 260–261.

4

Vos į Birštoną atvažiavo,
Rainys jo veiksmą tuoj pamatė:
Tuoju ant rytojaus slogą gavo
Ir ėmė diegti kairį petį.
Paskui pradėjo ranką gelti...
O kai pabandė imti tynes,
Pajuto kauluos baisų šaltį
Ir žiūri – šonkaulis patinęs.

5

Tai nieko blogo, mielas pone!
Tai tamstai nuo nepapratimo... –
Ramina daktaras ligonį
Ir gydyt jį smarkiausiai ima. –
„Per daug kentėjai Palangoje...
Gerai, kad Birštonan surojai,
O tai gyvybė būt pavojuj“.

6

Rainys kaip tikras begemotas.
Po purvo vonias nuolat niurkos
Ir valgo tartum gotentotas
Vien tik saločius su agurkais.
„Pons daktare, man nusibodo
Patrovą valgyt kasdieninę, –
Vandens man duokite su soda
Ar kotletą mineralinį!“

1930

***

1931 m. pastatyta Geltonoji mineralinio vandens biuветė Vytauto parke.

1932 m. pušyne buvo atidaryta daktaro Švarco-Finkelšteino sanatorija diabetikams ir ginekologinėmis ligomis sergantiems gydyti.

1933 m. kurorto direktoriumi buvo pakviestas dirbti karo gydytojas, pulkininkas Balys Matulionis; pastatytos naujos mineralinio vandens gydymo, kurorto poliklinika.

Kazys Šimonis, „Laumutė“, 1929 m.
R. Pauliukaitytės nuotrauka

Marijona Žiliūtė-Eglutė, 1985 m. *Knyga „Žymiausias XX amžiaus Lietuvos moterys. Partizanės, ryšininkės, tremtinės, kovotojos“, knygos autorė Ona Voverienė, Kaunas, 2005*

1933 m. Birštonas tapo valsčiaus centru.

1935 m. gimė aktorius, režisierius Bronius Talačka, kurį laiką gyvenęs Birštone. Sukūrė vaidmenis Lietuvos televizijos laidoje „Pe-traičių šeimoje“, filme „Tadas Blinda“ ir kt.

1935 m. gimė Antanas Serafinas Zenkevičius, socialinių mokslų daktaras, Birštono savivaldybės garbės pilietis.

1937 m. buvo nutarta ruošti naują Birštono planą, pertvarkyti tiek patį kurortą, tiek miestelį.

1938 m. Birštono kurorte gydėsi 5000 ligonių. Iš jų keli šimtai užsieniečių iš Didžiosios Britanijos, JAV, Vokietijos, Austrijos, Pales-tinos, Latvijos, Estijos, Prancūzijos, Lenkijos, SSRS ir du Pietų Afri-kos Respublikos piliečiai.

1939 m. pastatytas paminklas Vasario 16-osios akto signatarui, gydytojui Jonui Basanavičiui, skulptorius A. Aleksandravičius.

1939 m. baigta statyti Kaišiadorių vyskupijos mūrinė sanatorija su centriniu šildymu; ištisus metus pradėjo veikti ir Kauno ligonių kasų sanatorija, kai joje buvo įvestas centrinis šildymas.

1939–1940 m., prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, Biršto-nas priėmė 2,5 tūkstančio lenkų internautų kariškių.

Kazimieras Pyplys-Audronis. *Lietuvos ypatingasis archyvas*

1940 m. hidrologas profesorius Steponas Kolupaila savo monografijoje „Nemunas“ daug dėmesio skyrė ir Birštonui.

1941 m. nuo sausio 16 d. iki birželio mėnesio Birštono pradinės mokyklos vedėju dirbo brigados generolas Kazimieras Sprangauskas. 1941 m. birželį suimtas ir ištremtas į Sibirą, Krasnojarsko kraštą.

1944 m., vykstant kariniams veiksams, nuo gaisro nukentėjo kurhauzas, jame sudegė buvęs vertingas dailininko Kazio Šimonio darbas „Birštonas“, kurį pats dailininkas priskyre prie geriausių savo paveikslų. Tarpukariu K. Šimonis sukūrė ir paveikslą, kurį iš pradžių pavadino „Nemuno laumutė“, bet vėliau žodį „Nemuno“ išbraukė. Tai Marijonos Žiliūtės portretas. Ši moteris pokariu buvo partizanų gailastingoji sesuo, nuo 1952 m. bunkeryje slaugė insulto ištiktą Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio vadą Joną Žemaitį-Vytautą. 1953 m. jie buvo paimti į nelaisvę – J. Žemaitis-Vytautas po tardymų sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime, M. Žiliūtė-Eglutė nuteista kalėti 25 metus⁵.

---

⁵ Ona Voverienė, „Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys. Partizanės, ryšininkės, tremtinės, kovotojos“, Kaunas, 2005, p. 351.

Pranas Lapė, „Kompozicija“, *pages.facebook.com/utenoslaisveskovumuziejus/photos*

1944–1954 m. Birštono apylinkėse vyko Lietuvos partizaninis karas, siekiant atkurti šalies nepriklausomybę. Apylinkėse veikė Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margirio grupės (tėvūnijos) ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanai. Pokario kovose už Lietuvos laisvę dalyvavo ir žuvo keturi bajorų Bartoševičių giminės atstovai: skyrininkas Lechas Adomas Bartaševičius-Narsuolis, Margio tėvūnijos vadas, Dzūkų rinktinės vado pavaduotojas Jonas Beinaravičius-Vėjas, eilinis Juozas Beinaravičius-Gintaras, eilinis Vytautas Marčiukaitis-Gediminas.

1944 m. Kazimieras Pyplys-Tigras (vėliau Gintautas, Mažytis, Mažvydas, Audronis) įsijungė į Vinco Ruko-Aro grupę, kuri veikė ir Birštono apylinkėse. Kazimieras Pyplys-Audronis, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio įgaliotinis užsieniui, žuvo grįžęs iš Vakarų 1949 m. rugsėjo 23 d. Kalesninkų miške, Dainavos apygardos vadavietėje.

1945 m. Birštone, „Baltojoje viloje“, gydėsi rašytojas Balys Sruoga, čia parašė prisiminimų knygą „Dievų miškas“ ir dalį dramos „Barbora Radvilaitė“. Knyga „Dievų miškas“ Lietuvoje buvo pirmą kartą išspausdinta 1957 m., praėjus 10 metų po rašytojo mirties.

Dievų miškas⁶

Pagrindinis visų koncentracijos lagerių veiklos dėsnis – rūpintis, kad niekas pasauly nesužinotų, kas ir kaip vyksta už spygliuotųjų vielų užtvaros. Pasklidusios žinios apie užtvartųjų gyvenimą galėtų

⁶Balys Sruoga, „Dievų miškas“, Vilnius, 2015, p. 5.

Kryžius tremtiniams ir žuvusiems už Lietuvos laisvę atminti, Nemažūnų kapinės, 2021 m. R. Pauliukaitienės nuotrauka

lagerio šeimininkam įvairių nemalonumų pripainioti. Atsirastų vienas kitas, kuris ir pasipiktintų, ir rėkti pradėtų, ir svetinguosius šeimininkus barbarais pavadintų. Kam viso to reikia? Kur kas patogiau lagerio veiksmai atlikinėti tuomet, kai jokios pašalinės ausys negirdi, pašalinės akys nemato ir nekenkia samdytajai propagandai lagerio šeimininkų kultūringumą ir kūrybinius laimėjimus liaupsinti.

***

1945–1953 m. iš Birštono krašto į tremtį SSRS buvo išvežta šimtai tremtinių, iš kurių nemaža dalis negrįžo į Lietuvą.

1947 m. buvo išgręžtas pirmas giluminis mineralinio vandens gręžinys. Siekiant išsaugoti mineralinių vandenų resursus, palaipsniui atsisakyta natūraliai trykštančių šaltinių ir pradėtas naudoti giluminių gręžinių vanduo tiek gydymui, tiek pilstymui į butelius.

1948 m. įkurta Birštono viešoji biblioteka.

1950 m. gimė Juozas Palionis, Birštono savivaldybės garbės pilietis.

1951 m. organizuotas ambulatorinis kurortinis gydymas Birštone, dėl ko žymiai padidėjo čia besigydančiųjų ir poilsiautojų skaičius.

1954 m. Birštono apylinkėse, Naudžiūnų kaime, žuvo paskutiniai Dainavos apygardos partizanai: Dzūkų rinktinės štabo Ūkio dalies viršininkas Jurgis Palionis-Dobilas ir paskutinysis Dainavos apygardos bei Dzūkų rinktinės vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys.

1956 m. Birštono septynmetė mokykla pertvarkyta į vidurinę.

1959 metais Alksniakiemio miške įsikūrė Birštono turistinė bazė, veikusi iki 1992 m.

1960 m. statant Kauno HE, suformuotas pylimas, saugantis Birštoną nuo pakilusio Nemuno vandens. Vėliau pylimo viršuje įrengtas pėsčiųjų takas – promenada nuo Vytauto kalno pagal Nemuno pakrantę.

1964 metais Birštone pradėjo veikti Kauno „Ragučio“ mineralinio vandens pilstymo cechas. Dabar tai savarankiška įmonė – „Birštono mineraliniai vandenys“.

1966 m. Birštonui suteiktas respublikinio pavaldumo miesto – kurorto statusas.

1967 m. buvo įkurta Kurortologijos mokslinio tyrimo laboratorija, atlikti tyrimai, siekiant išaiškinti kurortologinės reabilitacijos, psichologijos, kurortinių veiksnių ir kompleksinio kurortinio gydymo problemas, ieškota efektyvesnių kurortinio gydymo metodų. Čia savo daktarines disertacijas parengė gydytojai Jonas Bunevičius, Jonas Naginevičius, Galinda Gorinienė ir kiti.

1967 m. kovo 6 d. Valstybinio Kauno istorijos muziejaus Birštono filialo direktoriumi paskirtas geografijos mokytojas Petras Kazlauskas, daugelį metų su mokiniais rinkęs etnografinių, istorinių eksponatų, dokumentų, nuotraukų, spaudos leidinių kolekciją apie Birštoną ir jo apylinkes. 1967 m. yra Birštono muziejaus veiklos pradžia, jis įkurtas viloje „Ramunė“. Šis vasarnamis buvo pastatytas 1932 m., priklausė girininkui A. Katelei, o jame vasaromis poilsiaudavo mokytojai. Šiuo metu muziejų per metus aplanko apie 10 tūkstančių lankytojų, fonduose saugoma apie 8 tūkstančius eksponatų.

Birštono muziejus. Nuotrauka iš Birštono muziejaus kolekcijos

1968 m. prie Birštoną supančios kalvos iškilo pastatas, skirtas žemės ūkio darbuotojų kvalifikacijos kėlimo kursams, kurie davė pradžią kurtis sanatorijai „Versmė“.

1972 m. liepos mėn., vadovaujant Juozui Šleikui, parengta pastovi Birštono muziejaus ekspozicija.

1972 m. baigtas statyti Olimpinis irklavimo centras (architektė L. Gedgaudienė) ir įkurta Birštono sporto mokykla; pastatytas naujas 150 vietų vaikų lopšelis-darželis, kino teatras, knygynas, Birštono administracijos pastatas.

1972–1989 m. buvo slapta leidžiama „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“, kuriai medžiaga buvo ruošiama ir Birštone. Šis leidinys taip pat buvo platinamas Birštone.

1974 m. atidengta Roberto Antinio skulptūra „Mergaitė su dėdelėm“.

1975 m. pastatyta žemės ūkio darbuotojų sanatorija „Versmė“.

1977 m. Birštone buvo įkurta muzikos mokykla. Dabar vadinama Birštono meno mokykla, joje veikia ne tik muzikos, bet ir kitų menų skyriai.

1978 m. pastatyti 540 vietų Birštono kultūros rūmai (architektė A. Mickienė). Juos puošia 142 kvadratinį metrų plokštumoje sukurtas Vytauto Švarlio vitražas „Lietuva“.

1978 m. Birštone buvo užbaigti hidrogeologiniai žvalgymo darbai, išgręžta 15 gręžinių, kurių gylis siekė 190–430 m, aptikta nuo mažos iki itin aukštos mineralizacijos mineralinio vandens.

1979 m. pastatyta Vlado Žuklio sukurta skulptūra Martynui Mažvydui atminti.

1979 m. Birštone patalpų šildymui pradėtos naudoti gamtinės dujos.

1980 m. įvyko pirmasis tarptautinis džiaz festivalis Birštone, džiaz festivaliai kurorte vyksta iki šiol.

1981 m. Birštone apsigyveno ir dirbo Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, Lietuvos partizanų vado, LLKS Gynybos pajėgų vado duktė. Yra paskelbusi daugybę straipsnių Lietuvos laisvės kovų, tautiškumo, patriotizmo, pilietiškumo temomis, parengusi ir skaičiusi pranešimų konferencijose Lietuvoje, Lenkijoje, Italijoje, JAV. Nuo 2000 m. įgyvendino daugiamečių jaunimo studijų projektą „Laisvės kovų atmintis – ateities kartoms“. Išleido knygas: Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio vyriausiojo gynybos pajėgų vado generolo Adolfo Ramanausko-Vanago atsiminimus „Daugel krito sūnų“, „Partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas“ (lietuvių ir anglų kalbomis), „Generolas Adolfas Ramanauskas-Vanagas tautos ir valstybės atmintyje“, „Laisvės kovų keliais su partizanų vado dukra Aukse“, „Laisvės deklaracija ir jos signatarai“, fotoalbumą „Generolas Adolfas Ramanauskas-Vanagas“ ir kt.

1982 m. pastatytos naujos „Versmės“ sanatorijos gydyklos, kieme įrengtas fontanas.

1984 m. Škėvonių atodanga paskelbta valstybės saugomu gamtos paminklu. Šiuo metu yra įtraukta į vertingiausių Šiaurės vakarų Europos geologijos objektų sąrašą, ja galima pasigrožėti keliaujant pažintiniu pėsčiųjų taku.

1984 m. įsteigtas Birštono ekskursijų biuras, dabar – Birštono turizmo informacijos centras.

1986 m. Nemajūnų (Birštono saviv.) kapinėse prie koplyčios, kurioje palaidotas rašytojas S. Moravskis, atidengta ažuolinė atminimo lenta su bareljefu.

1988 m. Birštone, prie Alksniakiemio miško, sukurtas medžio skulptūrų „Atminties takas“, skirtas stalinizmo laikotarpio aukoms atminti.

1990 m. kovo 11 d. atkurta Lietuvos nepriklausomybė.

1991 m. ir dar keletą metų Jundeliškėse lankėsi Vaiva Radasta Vėbraitė-Gust, įžymi Pasaulio lietuvių bendruomenės veikėja, organizacijos Amerikos mokytojai Lietuvos mokyklai (A.P.P.L.E) viena iš įkūrėjų. Jos tėvas Juozas Vėbra, Lietuvos kariuomenės štabo pulkininkas, chemijos mokslų daktaras, buvo paskutinis Jundeliškių dvaro savininkas prieškarui.

Memorialas Lietuvos laisvės kovotojams Birštono centrinėje Jono Basanavičiaus aikštėje. Pokariu netoli šios vietos šalia stribų būstinės buvo niekinami Lietuvos laisvės kovotojų kūnai. Paminklo įrašuose paminėti šie partizanai: Jonas Abramavičius-Šermukšnis, Vincas Ambrazevičius-Balandis, A. Atmanavičius-Lapinas, Jonas Andriuškevičius-Žilius, Mykolas Bandonis-Tauras, Adomas Bartusevičius-Narsuolis, Juozas Beinoravičius-Gintaras, Jonas Beinoravičius-Vėjas, Vincas Daunoras-Kelmas, Vytautas Kabašinskas-Litas, S. Kazlauskas-Voverė, P. Kandrotas-Šernas, S. Kaveckas-Briedis, Vladas Kimantas-Girėnas, V. Knyšius-Vytenis, V. Karalius-Plechavičius, Jonas Kučinskas-Spyruoklis, V. Laukaitis-Lazdynas, Vytautas Marčiukaitis-Gediminas, J. Žiūkas-Stumbras, D. Randis-Žiedelis, S. Maslavecikas-Jurginas, Jurgis Palionis-Dobilas, Romualdas Sadauskas-Ramunė, Pranas Sadauskas-Perkūnas, Domicelė Šiugždinytė-Žibutė, Vincas Juozaitis-Vyturys, Povilas Buzas-Žvejas, Albinas Šiugždinis-Žaibas, Pranas Šiugždinis-Dragūnas, Vladas Šiugždinis-Ateitis, Juozas Valatka-Šepšingė, Vincas Valiūnas-Jovaras, J. Žiūkas-Ramunė, Juozas Čiupas-Ėglis.

R. Pauliukaitienės nuotrauka

Atkurtas Panemunio dvaras, 2022 m. R. Pauliukaiytės nuotrauka

1991 m. Birštono savivaldybės teritorijoje prie kelio Prienai–Vilnius pastatytas paminklas partizanams broliui ir seseriai: Pranui Šiugždiniui-Dragūnui (1929–1949) ir Domicelai Šiugždinytei-Žibutei (1925–1949).

1992 m. Birštone pastatytas paminklas partizanams, žuvusiems už Lietuvos laisvę. Paminklo autorius – skulptorius S. Dulksnys. Paminkle įamžintos 35 Lietuvos laisvės kovotojų pavardės.

1992 m. Birštone įkurtas Nemuno kilpų regioninis parkas.

1992 m. buvo gautas leidimas atstatyti 1946 m. sudegintą Panemunio dvarą ir Ona Bartusevičiūtė-Žukauskienė su artimaisiais sėkmingai projektą įgyvendino. Šiuo metu Birštono savivaldybės teritorijoje yra du dvarai: Jundeliškių ir Panemunio.

1995 m. įkurta Birštono miesto savivaldybė ir patvirtintas Birštono herbas – mistinė žuvis banginis (tokios formos buvo pirmasis įtvirtinimas, saugantis nuo ledų sangrūdų ir šaltinių užpylimo patvinsio Nemuno vandeniu).

1996 m. Matiešionių kaime tautodailininkai sukūrė 8 stogastulpių kompoziciją, skirtą kalbininko Jono Kazlausko atminimui.

1997 m. Birštone atidengtas skulptoriaus Giedriaus Plechavičiaus sukurtas paminklas Baliui Sruogai atminti.

1998 m. Birštone pastatytas Gedimino Jokūbonio sukurtas paminklas Vytautui Didžiajam.

Gediminas Jokūbonis, „Vytautas Didysis“. Nemuno kilpų regioninis parkas.
Audriaus Mielkaus nuotrauka

1998 m. Birštone sukurtas medžio skulptūrų ansamblis „Dainų kalnelis“.

1999 m. įrengtas Žvėrinčiaus miško 10 km ilgio dviračių ir pėsčiųjų takas su poilsio aikštelėmis. Keliaujant šiuo taku galima pamatyti Vytauto ažuolą.

2000 m. įkurta Birštono savivaldybė.

2000 m. gruodžio 26 d. senajame klebonijos pastate įkurtas Birštono sakralinis muziejus, jo atsiradimą 1999 m. inicijavo Birštono klebonas J. Dalinevičius. Muziejus skirtas arkivyskupo kankinio, palaimintojo Teofiliaus Matulionio ir kardinolo Vincento Sladkevičiaus atminimui. Jame saugomi du originalūs dailininko Nikodemo Silvanavičiaus tapybos darbai. Birštono sakralinis muziejus yra Birštono muziejaus padalinys, jame vykdomos įvairios edukacinės programos, rengiamos parodos ir kiti kultūrinio pobūdžio renginiai.

2002 m. Jundeliškėse (Ustronėje), buvusiam Stanislovo Moravskio dvare, buvo pradėti rengti ir kas metai rengiami atminimo vakarai, per kuriuos skaitomi jo kūriniai, pristatomos naujos pasirodžiusios knygos, klausomasi muzikos. Dvare yra išlikęs bajorų Semaškų (S. Moravskio senelių) 18 amžiaus pabaigoje statytas gyvenamasis namas, dvaro pastatai, parkas. Tai vienintelis iš daugelio Paverknės dvarelių, išlikęs nuo 18 a. iki šių dienų.

Kas ta šalis?⁷

Tulžingas ir kandus mažmožis, skirtas Antanui Chrapovickiui⁸
Keenst du das Land, wo die Citronen blühen?

*Goethe*⁹

Kas ta šalis, kur ažuolynai auga,
Kur gegužė supusto dar pusnis.
Tik liepą čia pavasario sulauki;
Kas ta šalis?

<...>

Kas ta šalis, kur už parankės vaikšto
Tarsi dvyniai – banditas ir kvailys,
Parduotų tėvą! Jei kas pirktų, aišku...
Kas ta šalis?

Kas ta šalis, kur privalu liežuvį
Tvirtai laikyt ir užsikišt ausis,
Neišsiduot, kas sieloj, nes pražuvęs;
Kas ta šalis?

Kas ta šalis, kur šlėktos lyg magnatai
Išdidūs gimsta, nors namuos arklys
Skurdus ir vyžos minko purvą metais;
Kas ta šalis?

<...>

Kas ta šalis, kurioj delnai teisėjo
Taip niežti, kad vis kišk, kitaip atims
Avis ir jaučius, arklius atbildėjęs;
Kas ta šalis?

Kas ta šalis, kur perrėkdams varpelį
„Duok kyšį, duok! – asesorius užklyks, –
Sukaustyt grandine juk mano valioj!“
Kas ta šalis?

Kas ta šalis, kur protėviai taurieji

---

⁷ Stanislovas Moravskis, „Keleri mano jaunystės metai Vilniuje“, Vilnius, 1994, p. 21.

⁸ Antanas Chrapovickis (Chrapowicki), Dotnuvos ir kelių kitų dvarų savininkas, mirė 1851 m., sulaukęs maždaug 76 m. amžiaus. Stanislovo Moravskio pamotės brolis.

⁹ Ar žinai tą šalį, kurioje žydi citrinmedžiai? (J. V. Gėtė)

Ne kryžių garbino – tik miškelius,
Tačiau šlovė ir garsas juos lydėjo;
Kas ta šalis?
Kas ta šalis, kur ant kaktos nūn kryžius,
O sieloj pragaras – ne spindesys,
Savivalė kur, kortos, bylos, kyšiai;
Kas ta šalis?
Tu nežinai? Staiga visai aptemo
Tau akys? Betgi pagaliau išvysk!
– Žinau! Žinau ją! Tai lietuvių žemė;
Mana šalis! 1849 metų spalio 12 diena

***

2004 m. Paverknių kaime pastatytas paminklas, skirtas 1945 m. kovo 25 d. vykusioms Paverknių kautynėms atminti, jose Lietuvos partizanai kovojo prieš NKVD pajėgas.

2007 m. Birštono vidurinei mokyklai suteiktas gimnazijos vardas.

2009 m. atidarytas viešbutis „Royal SPA Residence“.

2013 m. Birštone atidaryta sanatorija „Eglė“.

2013 m. rekonstruotas Birštono kurhauzas.

2015 m. Birštone pastatytas vienintelis Lietuvoje mineralinio vandens garinimo bokštas „Druskupis“.

2015 m. atidarytas mineralinio vandens paviljonas „Birutės vila“.

2015 m. Birštone atidarytas Kneipo sodas, įrengtas remiantis Sebastiano Kneipo filosofija, pagal kurią vanduo, judėjimas, vaistažolės, sveika mityba, harmonijos pajautimas duoda puikų terapinį poveikį.

2015 m. Būdų kaime sukurtas paminklas „Litas ir Euras“, autorius Kęstutis Prakapas.

2016 m. Birštone atidengtas Gedimino Piekuro sukurtas paminklas Juozui Tumui-Vaižgantui.

2016 m. atidarytas viešbutis „Vytautas Mineral SPA“.

2019 m. Birštone pastatytas aukščiausias Lietuvoje apžvalgos bokštas, jo aukštis 55 metrai, į apžvalgos aikštelę, esančią 45 m aukštyje, veda 300 laiptelių. Architektai Donatas Malinauskas ir Vytautas Putna.

Paverknių kautynėse (1945-03-28) žuvusiems Lietuvos laisvės kovotojams atminti. Paminklas pastatytas 2004 m., autorius Justinas Milkevičius. Paminkle įamžinti: Leonas Bieliauskas-Juodvarnis, Vytautas Celiešius-Vaidotas, Pranas Daraskevičius-Papartis, Vytautas Kandrotas-Kregždė, Petras Kurilavičius-Skroblas, Albinas Šiugždinis-Dzingeris, Vladas Šiugždinis-Ateitis, Kazimieras Vaikšnys-Špokas, Kazimieras Ziutelis-Anglas, Aleksandras Bačinskas-Ūkininkas. *Knyga „Amžinieji Ažuolai“, autorė Bronislava Vinskienė, Vilnius, 2007*

2020 m. Birštono centriniam parkui suteiktas gydytojo kurortologo Vytauto Jurgio Meškos vardas. Parką puošia žymių Lietuvos menininkų skulptūros, suformuotas „Nemuno kilpų“ takas, atkartojantis Nemuno vingius.

Birštono kurhauzas, 2021 m. R. Pauliukaitienės nuotrauka

2021 m. sumontuoti dar vieni laiptai į Vytauto kalną.

2022 m. Birštone virš kelio Prienai–Vilnius sumontuotas viadukas, kuris sujungė abi miesto dalis.

Naujieji laiptai į Vytauto kalną, 2021 m. R. Pauliukaitienės nuotrauka

Karolis Zikaras

Žemė tai laisvė! Neapgynęs savo namų, neapginsi valstybės

Tado Kosciuškos sukilimas yra simboliniai vartai į savanorių užgimimo Lietuvoje priešistorę. Prisiminkime 1794 metais vykusio Vilniaus sukilimo epizodą, kuomet miestelėnai drauge su Lietuvos kariuomene gina sostinę ir Aušros Vartus (skaičiuojama, kad miesto gynyboje dalyvavo maždaug 2000 miestiečių). Tuo metu Vilniuje buvo apie 20 tūkst. gyventojų. Taigi, kas dešimtas miestietis pasiryžo tapti savanoriu, prisiekė ir įsipareigojo ginklu ginti Tėvynę. Kai per Aušros Vartus įsiveržė Rusijos kariuomenės batalionas, į kovą stojo moterys, vaikai, žydai ir basieji karmelitai – visi priešinosi, kaip kam išėjo: nuo stogų mėtė į užpuolikus akmenis, šaudė, o iš Šv. Teresės bažnyčios išėjęs klebonas su dvivamzdžiu šautuvu šovė ir pataikė į rusų bataliono vadą. Iš to matome, kad jau to meto Lietuvos visuomenė buvo pilietiška, nusiteikusi ginti savo kraštą ir valstybę. Vėliau XIX a. piliečio samprata stiprėja ir įgauna naujas formas, pradeda rasti savanoriško didesnės atsakomybės prisiėmimo už visuomenės gerovę ir šalies išlikimą apraiškų. To laikmečio įvykių verpetuose, kuomet praktiškai kas 30 metų vyksta vis po naują sukilimą, kiekviena karta bando atkovoti prarastą valstybę.¹

---

¹ Karolis Zikaras, „Žemė tai laisvė! Neapgynęs savo namų, neapginsi valstybės“, in: *Savonoris*, 2018 m. Nr. 1 (494). Prieiga internete.

Bartoševičių giminės medis

Apie 1755, Jieznas

Antanas ir Teodora Michalčukai

Kotryna Michalkevičiūtė

(Michalkiewiczowna)

Vincentas Bartoševičius

(Bartoszewicz)

1789, Jieznas

Kotrynos Michalkevičiūtės-Jasipavičienės (1755, Jieznas – 1813, Jieznas) ir leitenanto **Vincento Bartoševičiaus** (1757, Trakų aps. – 1796, Jieznas) santuoka

Vaikai

Adomas Bartoševičius, apie 1790, Jieznas

Elžbieta Cecilija Bartoševičiūtė, 1793, Jieznas

Paulina Bartoševičiūtė, 1796, Jieznas

Pastaba. Pirmoje motinos santuokoje gimė Motiejus Jasipavičius, Marija Apolonija Jasipavičiūtė, Vincentas Jasipavičius.

Pastaba. Vincentas Bartoševičius rėmė 1794 m. Tado Kosciuškos sukilimą.

1834, Jieznas

Dominykos Marijanos Jodkovskos (1808, Kisieliškės – 1842, Panemunio dvaras/Nemajūnai) ir teisininko **Adomo Bartoševičiaus** (1790–1881, Panemunio dvaras/Nemajūnai) santuoka

Vaikai

Vaclovas Aleksandras Vincentas Bartoševičius, 1836, Panemunio d.

Adomas Dominykas Bartoševičius, 1838, Vilnius/Panemunio d.?

Valerija Bartoševičiūtė, 1840, Panemunio d.

Dominyka Bartoševičiūtė, mirė vaikystėje

Ieva Bartoševičiūtė, mirė vaikystėje

Pastaba. Adomas Bartoševičius rėmė 1831 m. sukilėlius, dalyvavo 1863 m. sukilime drauge su savo vaikais Vaclovu, Adomu Dominyku, Valerija.

1865, Vilnius, Šv. Jonų bažnyčia

Valerijos Bartoševičiūtės (1840, Panemunio d. – 1909, Vilnius/Bernardinai) ir **Jono Mendziblockio** santuoka

Vaikai

Vaitiekus Jonas Mendziblockis, 1866, Panemunio d.

Samuelis Mendziblockis, 1867, Birštonas

Severinas Mendziblockis, 1870, Birštonas

Eugenija Mendziblocka, 1872, Birštonas – 1929, Vilnius

Izidorius Mendziblockis

Sigismundas Mendziblockis, 1882, Griškonyš

Adomas Mendziblockis (1883/1885, Griškonyš – 1956, Gdanskas), dailininkas

1866, Paryžius

Klotildos Lėjos Marijos N. (1840, Prancūzija – po 1890) ir teisininko **Adomo Dominyko Bartoševičiaus** (1838, Vilnius ar Panemunio d. – 1886, Lvovas) santuoka

Iki 1882, Paryžius

Anos Albanti (? , Berlynas – 1946, Panemunio d./Nemajūnai) ir gydytojo **Vaclovo Bartoševičiaus** (1836, Panemunio d. – 1914/1920, Panemunio d.) santuoka

Vaikai

Adomas Dominykas Bartoševičius, 1891, Panemunio d.

Jadvyga Bartoševičiūtė, apie 1890, Panemunio d.

Eleonora Bartoševičiūtė, apie 1890, Panemunio d.

1911/12, Nemajūnai

Magdalenos Marčiukaiytės (1893, Guobiai – 1979, Prienai/Nemajūnai) ir agronomo **Adomo Dominyko Bartoševičiaus** (1891, Panemunio d. – 1945, Panemunio d.) santuoka

Vaikai

Jadvyga Bartoševičiūtė (1917, Panemunio d. – 1994, Nemajūnai), sutuoktinis Kostas Lėckas

Janina (Bartušaitė) Bartoševičiūtė (1923, Panemunio d. – 2010, Nemajūnai), sutuoktinis Petras Lėckas, sūnūs Valdas, Geraldas ir Algimantas

Lechas Adomas Bartoševičius (1924, Panemunio d. – 1951, Vėžionys/Jieznas), **partizanas**, slapyvardis Narsuolis

Eleonora Bartoševičiūtė (1931, Panemunio d. – 1996, Kaunas/Nemajūnai)

Jonas Bartoševičius/Bartusevičius (1932, Panemunio d. – 1989, Kaliningradas), partizanų ryšininkas, kalintas, sutuoktinė ukrainietė Valia, sūnūs Jonas ir Viktoras

Ona (Bortoševičiūtė) Bartusevičiūtė (1934, Panemunio d. – 2019, Panemunio d./Nemajūnai), tremtinė, sutuoktinis Vytautas Žukauskas, sūnus Arūnas, dukra Snieguolė

Zita (Bartoševičiūtė) Bartusevičiūtė, 1937, Panemunio d., tremtinė, prisiminimų pateikėja

Pastaba. Magdalena Marčiukaiytė-Bartoševičienė (1893–1979) represuota, kalinta;

Adomas Dominykas Bartoševičius (1891–1945) represuotas, kalintas.

1911/12, Nemajūnai

Jadvygos Bartoševičiūtės (apie 1890, Panemunio d. – 1946, Panemunio d./Nemajūnai) ir ūkininko **Jono Marčiukaičio** (apie 1890, Guobiai – apie 1974, Panemunio d./Nemajūnai) santuoka

Vaikai

Vaclovas Marčiukaitis (1920, Panemunio d. – žuvo 1948 m. pavasarį, Punios šilas)

Antanas Marčiukaitis (apie 1921, Panemunio d. – žuvo 1944/5, dingio be žinios, paimtas į sovietinę kariuomenę)

Stasys Marčiukaitis (apie 1923, Panemunio d. – žuvo 1951 m. bandydamas pabėgti iš įkalinimo vietos Šilutėje)

Vytautas Marčiukaitis (1924, Panemunio d. – 1948, Punia/Nemajūnai), **partizanas**, slapyvardis Gediminas

Vladas Marčiukaitis (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., tremtinys, grįžo; kiti duomenys nenustatyti)

Aldona Marčiukaitytė (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., tremtinė, grįžo; kiti duomenys nenustatyti)

Jadvyga Marčiukaitytė (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., tremtinė, mirė Sibire 1949 m.; kiti duomenys nenustatyti)

Janina Marčiukaitytė (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., tremtinė, ištekėjo Sibire, gyventi į Lietuvą negrįžo; kiti duomenys nenustatyti)

Marija Marčiukaitytė (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., tremtinė, grįžo; kiti duomenys nenustatyti)

Ona Marčiukaitytė (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., ištekėjo; kiti duomenys nenustatyti)

Zita Marčiukaitytė (gimimo metai nenustatyti, Panemunio dvaras, tremtinė, ištekėjo Sibire, gyventi į Lietuvą negrįžo; kiti duomenys nenustatyti)

Vincas Marčiukaitis (gimimo metai nenustatyti, Panemunio d., tremtinys, grįžo; kiti duomenys nenustatyti)

Pastaba. Jonas Marčiukaitis (apie 1890–apie 1974) represuotas, kalintas.

Nemajūnai

Eleonoros Bartuševičiūtės (apie 1890, Panemunio d. – apie 1960, Panemunio d./Nemajūnai) ir husaro **Jono Beinaravičiaus** (?–1944, Panemunio d./Nemajūnai) santuoka

Vaikai

Jonas Beinaravičius (1927, Panemunio d. – 1952, Dubiai), **partizanas**, slapyvardis Vėjas

Juozas Beinaravičius (1928, Panemunio d. – 1949, Kisieliškės/Jieznas), **partizanas**, slapyvardis Gintaras

Ona Beinaravičiūtė/gali būti sulietuvinta pavardės forma Beinaraitė (1930, Panemunio d., partizanų ryšininkė, kalinta, grįžo,

sutuoktinis Vitkuskas, su juo susilaukė dviejų dukterų; kiti duomenys nenustatyti)

Jadvyga Beinaravičiūtė (1934, Panemunio d., sutuoktinis Karalius, su juo susilaukė dukters, sutuoktinis Baranauskas, su juo susilaukė sūnaus, partizanų ryšininkė; kiti duomenys nenustatyti)

Pastaba. Eleonora Bartoševičiūtė-Beinaravičienė (apie 1890–1960) represuota, kalinta.

Literatūra ir šaltiniai

1. https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius.
2. https://lt.wikipedia.org/wiki/Vaclovas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius.
3. <https://www.geni.com/people/Vaclovas-Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius-h-Zadora/6000000151162867874>.
4. <https://www.geni.com/people/Adam-Bartoszewicz-h-Zadora/6000000151161889821>.
5. https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Dominykas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius.
6. <https://www.geni.com/people/Adam-Bartoszewicz-h-Zadora/6000000151161889821>.
7. <http://www.voruta.lt/dr-irma-randakeviciene-bartuseviciai-vieni-1863-m-sukilimo-traku-apskrityje-organizatoriu/>.
8. <https://www.geni.com/people/Valerija-Mendziblocka/6000000151167561852>.
9. https://lt.wikipedia.org/wiki/Valerija_Bartu%C5%A1evi%C4%8Di%C5%ABt%C4%97_Mendziblocka.
10. https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Mendziblockis.
11. <http://www.voruta.lt/apie-dailininko-adomo-mendziblockio-giminystes-rysius-ir-jo-vilnietiskas-saknis/>.
12. <https://www.geni.com/people/Adomas-Mendziblockis-h-Kopacz/6000000160637446835>.
13. <http://kvitrina.lt/europos-paveldo-dienos13-gimines-garbes-vardas-zadora/>.
14. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000126129/atspindziai-paveldo-kolekcija-birstono-kurorto-kurimosi-pradzia-kuklias-medines-maudykles-pakeitusias-puosnios-vilos>.
15. Zita Bartusevičiūtė, „Prisiminimai. (Apie prosenelius, senelius, tėvus, seseris, brolius, kitus gimines ir pažįstamus)“, rankraštis, 2022, užrašė Rita Pauliukaitienė, Rimantė Pauliukaitytė.
16. Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.
17. Henrikas Rimkus, „Dainavos apygardos partizanų sąrašai“, rankraštis, 1999.
18. Rūta Trimonienė, „LGGRTC dokumentas, Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Rita Pauliukaitienė

Bajorų Bartoševičių pavardės kitimas

Bartoševičių giminės pavardė kilusi iš senosios prūsų genties *bartų* pavadinimo. Mokslininkai kalbininkai teigia, kad žodis „barti“ seniau turėjęs reikšmę ir „kovoti“. Bartai – tai prūsų gentis, gyvenusi į vakarus nuo jotvingių. 13-ajame amžiuje šios genties kariai kovėsi ir Pirmajame (1242–1249), ir Didžiajame (1260–1274) prūsų sukilime prieš Kryžiuočių ordiną. Pasibaigus nesėkme Didžiajam sukilimui, dalis bartų pasitraukė į Lietuvą ir dar šimtmečius išsaugojo savo kultūrą, vadino save bartais. Istorikas Rimantas Jasas teigia, kad „Nemuno aukštupio kairiajame krante išliko su bartų tautovardžiu susijusių vietovardžių ir pavardžių“¹.

Apie 1796 metus mirusio Vincento Bartoševičiaus parašo tyrinėtuose šaltiniuose nepavyko rasti, tačiau jo sūnaus Adomo Bartoševičiaus (1790–1881) rankraštinis parašas išlikęs. Jis aiškus ir gerai įskaitomas – Adam Bartoszewicz, o tokia pavardės užrašymo forma buvo visą laiką 19 amžiuje. Adomo Bartoševičiaus vyresnysis sūnus gydytojas Vaclovas Aleksandras Vincentas Bartoševičius Paryžiaus universiteto duomenų bazėje įregistruotas kaip Bartoszewicz, Wenceslas. Tokią pačią pavardės formą vartojo ir jaunesnysis sūnus, knygų leidėjas Adomas Dominykas Bartoševičius. Taip šios giminės pavardė yra užrašyta ir 1995 m. Lenkijos Respublikoje išleistoje knygoje – *Maria Konopka. Adam Dominik Bartoszewicz, redaktor, księgarz i wydawca lwowski. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP. 1995*².

¹ Rimantas Jasas, „Bartai“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/bartai/>.

² https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Dominykas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius.

Lietuvoje Bartoševičių giminės pavardės rašymas pradėjo įvairuoti nuo pat 20-ojo amžiaus pradžios. Kaip teigia Zita Bartusevičiūtė, jos senelis gydytojas Vaclovas Bartoševičius visada savo vardą ir pavardę rašęs tik lenkų kalba – Wenceslas Bartoszewicz. Zitos Bartusevičiūtės tėvas, susikūrus Lietuvos Respublikai, kai buvo išduoti pasai, pase turėjo įrašytą pavardę lietuvių kalbos raidyno raidėmis ir lietuviška galūne – Adomas Dominykas Bartaševičius, o mamos pavardė dokumentuose buvo Bartaševičienė. Tai tikriausiai susiję su 1923 m. Lietuvoje vykusiu gyventojų surašymu. Archyvinuose dokumentuose yra išsaugotas užrašas, kur 1924 m. Panemunio dvare gimusio Zitos brolio Lecho Adomo pavardė užrašyta Bartaševičius. Zitos Bartusevičiūtės teigimu, jos sesers Onos, gimusios 1934 m., pavardė Nemajūnų parapijos bažnytinėse knygoose buvusi užrašyta Bortoševičiūtė. Kaip tos pačios bažnyčios knygoose per krikštą buvo užrašyta 1937 m. gimusios pačios Zitos pavardė, prisiminimų pateikėja dabar nežinanti. Zita Bartusevičiūtė sako, kad 1923 m. gimusios sesers Janinos pavardė bažnytinėse knygoose buvo parašyta Bartušaitė, bet suaugusi Janina pasikeitė šią formą ir jos pavardė tapo kaip ir kitų šeimos narių, tačiau tikslaus sesers pavardės užrašymo Z. Bartusevičiūtė dabar jau nežinanti. 1942 metais vokiečių okupinei valdžiai vykdant visuotinį gyventojų surašymą, Zitos tėtis Adomas Dominykas Bartaševičius visus šeimos narius užrašė Bartusevičių pavardėmis, nes vokiečiai palankiau žiūrėjo į lietuvius negu į lenkus, tačiau ar tuo metu buvo kuriam nors iš namiškių išduotas dokumentas šia pavarde, moteris nežino. Liaudyje Bartoševičiai vadinti ir Bortušais – partizanų sąrašuose Lechas Adomas Bartaševičius kartais įvardijamas Bortušu, tokia pavarde jis minimas ir istoriko Henriko Rimkaus sudarytuose Dainavos apygardos partizanų sąrašuose³. 1952 metais, kai seserys Ona ir Zita buvo suimtos sesers Janinos Lėckienės namuose vežti į tremtį, represinių sovietinių struktūrų sąrašuose jos abi buvo įrašytos kaip Bartusevičiūtės, nors jokių asmens dokumentų tokia pavarde neturėjo. Zita Bartusevičiūtė savo gimimo liudijimą, o netrukus ir pasą gavo tik sugrįžusi iš tremties 1956 metais. Taip pat moteris sakanti, kad jos mamai pokariu buvo

---

³Henrikas Rimkus, „Dainavos apygardos partizanų sąrašai“, rankraštis, 1999.

išduotas asmens dokumentas Bartusevičienės pavarde, tačiau šiuo metu ji jokio mamos dokumento Bartusevičienės pavarde neturinti. Nemajūnų kapinėse esančiame paminkle, skirtame Z. Bartusevičiūtės tėvams atminti, rašoma Bartusevičiai.

LGGRTC išduotoje pažymoje⁴ (2022-03-21 Nr. 55R-193), kurią parengė MD Atminimo programos vyriausioji istorikė Rūta Trimonienė, rašoma, kad Juozas Beinaravičius-Gintaras gimė „Jono Beinaravičiaus ir Eleonoros Bartuševičiūtės-Beinaravičienės šeimoje“. Lietuviškoje „Vikipedijoje“ taip pat šios giminės atstovai įvardijami kaip Bartuševičiai, nurodant, kad iš lenkų kalbos verčiant, ši pavardė gali būti ir Bartusevičiai.

Knygoje „Bajorai Bartoševičiai – Lietuvos laisvės gynėjai, Birštono krašto kūrėjai“ buvo stengtasi laikytis tokios Bartoševičių pavardės formos, kokia yra dokumentuose ar patvirtinta asmens parašu (lenkų kalbos raidynas transkribuotas į lietuvių kalbos raidyno atitikmenis ir pridėta lietuviška galūnė ar priesaga su galūne). Cituojant pavardės forma palikta tokia, kokia yra šaltinyje.

---

⁴Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Parengė Rita Pauliukaitienė

Adomas Bartoševičius (1790–1881)

Adomas Bartoševičius gimė 1790 m. Jiezne, buvusios Jelensko kuopos leitenanto Vincento Bartoševičiaus ir Kotrynos Bartoševičienės šeimoje. Buvo gabus ir darbštus, kaip teigia proanūkė Zita Bartusevičiūtė, Peterburgo universitete jis įgijo teisininko išsilavinimą, rėmė 1831 m. sukilimo dalyvius. 1834 metais susituokė su Dominyka Jodkovska ir netrukus nusipirko šalia Birštono ir Nemajūnų buvusį Panemunio dvarą. Broniaus Kviklio parengtame leidinyje „Mūsų Lietuva“ rašoma: „Unijinės Lietuvos pabaigoje Nemajūnams buvo suteiktos miesto teisės ir herbas (Šv. Kazimieras, dešinėje rankoje lai-

1831 m. sukilėliai ir jų vadas Antanas Gelgudas, *jurbarkosviesa.lt*

Birštono vaizdas, 19 a. antra pusė. *Litografija iš Lenkijoje leisto laikraščio „Tygodnik Ilustrowany“*

kąs krucifiksą, kairėje leliją, dangiškos spalvos dugne).“¹ Nemajūnų apylinkėse gyvenę ir daugiau Lietuvos bajorų, su kuriais Bartoševičių šeima palaikė kaimyniškus santykius.

Adomas ir Domyka Bartoševičiai susilaukė penkių vaikų, kuriems pagal to meto tradiciją suteikė tokius pat vardus kaip tėvų, senelių ar kitų giminaičių. Pirmajam poros sūnui buvo suteikti trys vardai – Vaclovas Aleksandras Vincentas, antrajam du – Adomas Domykas. Dukterys gimė trys: Valerija bei dvi mirusios vaikystėje (Domyka ir Ieva). 1842 m. mirus žmonai, Adomas Bartoševičius atsidėjo vaikų auginimui, ūkio priežiūrai. Be Panemunio dvaro, jis dar turėjo namus Jiezne ir Vilniuje, Stanislovo Skapo gatvėje.

Teigiamas Birštono mineralinių vandenų poveikis ligoniams buvo pastebėtas ir anksčiau, tačiau tik 1851 m. gydytojo Benedikto Balinskio, Panemunio dvaro savininko Adomo Bartoševičiaus ir Birštono klebono Sorokos prašymu Vilniaus civilinis gubernatorius atsiuntė autoritetingą komisiją šaltiniams ištirti. Komisija nustatė, kad Birštonas ir jo mineraliniai šaltiniai bei aplinka tinka kurortui ir

¹ „Mūsų Lietuva“, parengė Bronius Kviklys, Bostonas, 1964, p. 385.

gydykloms kurtis. Taigi, Adomas Bartoševičius ir Benediktas Balinskis tais pačiais metais raštu kreipėsi į Rusijos imperijos Vidaus reikalų ministeriją su prašymu leisti Birštone įsteigti mineralinių vandenų kurortą. 1854 m. buvo gautas Rusijos imperijos Vidaus reikalų ministro pasirašytas leidimas Birštone steigti mineralinių vandenų kurortą. Tais pačiais metais gydytojas Benediktas Balinskis, Panemunio dvaro savininkas Adomas Bartoševičius sudarė sutartį su Birštono bažnyčios administratoriumi Jurgiu Sudimtu dėl mineralinių šaltinių (17 ha) nuomos dvylikai metų. Istorikas Vytautas Kuzmickas rašo: „Pagal sutartį, sudarytą 12 metų, B. Bilinskis turėjo Birštono parapijai mokėti kasmet 150 carinės Rusijos sidabrinių rublių bei skirti 50 carinių rublių Vilniaus dvasinės seminarijos išlaikymui. Benediktas Bilinskis nuomojo 12 dešimtinių (apie 13 ha) žemės senajame Birštono parke. Dvi dešimtinės žemės – per 3 ha – nuomojo Adomas Bartoševičius, mokėdamas parapijai kasmet 20 carinių sidabrinių rublių (1854 m. Birštono parapijos sutartis – Kaišiadorių vyskupijos archyvas, senoji Birštono parapijos byla, p. 1–10).“²

Kaip teigiama Birštono turizmo informacijos centro leidinyje: „Panemunio dvaro savininkas A. Bartoševičius savo dvare ir Nemažiuose įsteigęs malūną, lėtpjūvę, milo vėlyklą ir vilnų karšyklą“³. Turėdamas ekonominę bazę, Birštone Adomas Bartoševičius organizavo pirmosios gydyklos statybą ir 1855 m. naujas medinis pastatas netoli senųjų šaltinių, Druskupio upelio slėnyje, atvėrė duris lankytojams. Tais pačiais metais Adomo Bartoševičiaus lėšomis pastatytas ir kurhauzas – poilsio ir pasilinksminimų salė kurorto svečiams. Privataus, dviem asmenims priklausančio kurorto steigimas anuomet nebuvo išskirtinis reiškinys, tą įrodo ir istoriniai dokumentai. Birštono kurortas privatiems asmenims priklausė iki pat 1922 metų.

1862 m. prasidėjus pasirengimui būsimam sukilimui, Adomas Bartoševičius neliko nuošalėje, nors jau buvo sulaukęs solidaus amžiaus. Panemunio dvare rinkdavosi bajorai aptarti įvairius klausimus. Be to, A. Bartoševičius platino draudžiamą spaudą – jausdamas spausdinto žodžio galią šią savo veiklą tęsė ir numalšinus sukilimą,

---

² Vytautas Kuzmickas, in: <http://kvitrina.lt/birstono-kurorto-ikurimo-170-meciui-i-didzioji-pradzia/>.

³ „Prie mineralinio vandens ištakų Birštone“, sudarytoja Henrieta Miliauskienė, Birštonas, 2008, p. 4.

Senosios gydyklos Birštone. Leidinys „Birštono muziejus“, autorius J. Šleikus, Birštonas, 2008 m.

už tai buvo suimtas, kalintas Trakų kalėjime 1864 metais. Tiesioginiuose kariniuose veiksmuose, vykstant 1863–1864 sukilimui, jis nedalyvavo, bet organizavo sukilėliams maitinimą, medicininę pagalbą. Visi trys Adomo Bartoševičiaus vaikai – Vaclovas, Adomas Dominikas ir Valerija – taip pat dalyvavo šiame sukilime ir apie juos bus rašoma toliau šioje knygoje. Po sukilimo senajam Panemunio dvaro savininkui buvo nelengva, jo sūnūs buvo paieškomi kaip nusikaltėliai visoje Rusijos imperijoje. Laimė, kad jiems pasisėkė ištrūkti į Vakarų. Irma Randakevičienė, išsamiai tyrinėjusi bajorų Jodkovskių ir Bartoševičių biografijas, pateikia tokius faktus: „Lietuvoje 1866 m., sugavus Bartuševičių bendražygį, kaimyną iš Verbyliškių dvaro Vladislavą Kuliešą, kilo antroji Trakų sukilėlių tyrimo bylų banga. Vėl buvo tardomas Bartuševičių tėvas Adomas, dėdė Leonas Jodkovskis, kaimynai bajorai Aleksandras Geištoras, Apolinaras Moravskis. Leonui Jodkovskiui ir Apolinarui Moravskiui, tuo metu buvusiems Vilniuje, Vilniaus žandarmerijos buvo paskirtas areštas.“⁴

Apie tai, kad Adomas Bartoševičius, būdamas jau 86 metų amžiaus, vis dar tebebuvo persekiojamas, „Vikipedijoje“ rašoma: „Prieš Adomą Bartuševičių po 1863 m. sukilimo daugybę metų Tra-

⁴ Irma Randakevičienė, in: <http://www.voruta.lt/dr-irma-randakeviciene-bartuseviciai-vieni-1863-m-sukilimo-traku-apskirtyje-organizatoriu/>.

kų žandarmerijos buvo vykdomas politinis sekimas. 1877 m. Adomas Bartuševičius buvo apkaltintas draudžiamos literatūros platinimu ir prieš jį (1877–1879 m.) politinis sekimas buvo sustiprintas. Šis sekimas vykdytas iki pat jo mirties.“⁵

Adomo Bartoševičiaus negandos nepalaužė, jis tikėjo, kad sūnūs grįš į Tėvynę, o Panemunio dvarą testamentu paliko sūnui Vaclovui Aleksandrui Vincentui, teigdamas, kad duktė yra taip pat aprūpinta. Vis dėlto tėvas į amžinybę iškeliavo anksčiau, negu sūnūs galėjo sugrįžti į Lietuvą. Mirė Adomas Bartoševičius 1881 m. lapkričio 7 dieną, jam buvo diagnozuotas plaučių uždegimas – tais laikais retas ligonis, susirgęs šia liga, išgyvendavo. Jis buvo palaidotas Nemajūnų kapinėse, šalia žmonos Dominykos. Kapavietė išlikusi, ji yra visai šalia koplyčios, Stanislovo Moravskio palaidojimo vietos. Be abejo, šie du įžymūs Birštono krašto žmonės yra bendravę, nes buvo kaimynai, o Stanislovas Moravskis savo prisiminimuose yra užfiksavęs, kad jo motina, kilusi iš bajorų Semaškų giminės, mirė Vilniuje, Stanislovo Skapo gatvėje, Bartoševičių name.⁶

---

⁵ „Adomas Bartuševičius“, in: https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Bartuševičius.

⁶ Stanislovas Moravskis, „Iš visur po truputį. (II tomas). Broliai bajorai. Atsiskyriėjo gaven-da“, parengė Reda Griškaitė, Vilnius, 2016.

Parengė Rita Pauliukaitienė

Adomas Dominykas Bartoševičius (1838–1886)

Adomas Dominykas Bartoševičius buvo jaunesnysis Adomo Bartoševičiaus ir Dominykos Jodkovskos-Bartoševičienės sūnus. Tiksliai nėra nustatyta, ar jis gimė Vilniuje (tėvai ten turėjo namą), ar Panemunio dvare prie Birštono. Tėvai jam suteikė du vardus, tikriausiai norėdami pabrėžti tvirtą savo šeimyninę sąjungą. Kaip teigiama istoriniuose šaltiniuose, vaikystėje A. D. Bartoševičius buvo silpnos sveikatos, tėvai būgštavo, ar jis išgyvens. Mokytis Adomas Dominykas Bartoševičius pradėjo Nemajūnų parapijos mokykloje, vėliau mokėsi Punioje. Jis buvo gabus, žingeidus mokinys, jam patiko gamtos mokslai, matematika, istorija. Biografai pabrėžia, kad didelę įtaką jam turėjo talentingas pedagogas Malinovskis.

Sėkmingai baigęs Vilniaus gimnaziją, A. D. Bartoševičius 1858 m. įstojo į Maskvos Michailo Lomonosovo universitetą, pasirinkęs teisės studijas. Dalyvavo lenkų, lietuvių, gudų pažangiai nusiteikusių jaunimo organizacijoje „Ogol“. Kai Maskvoje prasidėjo studentų demonstracijos, valdžia ėmėsi atsakomųjų veiksmų – iš universiteto buvo pašalinti aktyvesni studentai, tarp jų buvo ir Adomas Dominykas Bartoševičius. Grįžęs namo į Panemunio dvarą 1861 m., jis ėmėsi švietėjiškos veiklos, mokino valstiečių vaikus, buvo sumanęs įkurti jiems mokyklą ir kreipėsi į valdžią, kad būtų išduotas leidimas. 1862 metais A. D. Bartoševičius nusprendžia mokslus tęsti ir išvyksta studijuoti teisės į Krokuvos universitetą. Ten studijuoja gana trumpai, nes įsijungia į sukilimą ir jau 1863 m. vasario 17 dieną dalyvauja kariniuose veiksmuose, Miechovo mūšyje, kuris vyko Lenkijoje, netoli Austrijos sienos. Sukilėliai mūšį gana skau-

džiai pralaimėjo, teigiama, kad žuvo apie 300 sukilėlių, o į nelaisvę pateko 67 asmenys. Pavasarį, prieš šv. Velykas, Adomas Dominykas Bartoševičius grįžo į Panemunio dvarą, nes šeimoje buvusi tradicija šią šventę drauge švęsti visiems susirinkus namuose.

Po šv. Velykų 1863 m. Adomas Dominykas Bartoševičius ir jo šeima – tėvas, brolis Vaclovas, sesuo Valerija – įsitraukė į sukilimą. Aktyviausiai iš visų veikė Adomas Dominykas, suorganizavęs sukilėlių būrį iš buvusių savo bendraklasių Vilniaus gimnazijoje. Jis palaikė ryšius su kitais sukilėlių vadais, derino su jais karinius veiksmus. Kaip pažymi istorikai, A. D. Bartoševičius kovojo išvien su Kletu Juliumi Koreva, broliais Feliksu ir Boleslovu Koliškomis, Aleksandru Stabrovskiu-Liubičiumi. 1863 m. gegužės 19 d. jis dalyvavo Palimšių mūšyje (7 km į šiaurės rytus nuo Kruonio), sukilėlių rinktinės vadas buvo M. Černiakas. Deja, ir šis mūšis buvo pralaimėtas, žuvo 16 laisvės kovotojų, 20 pateko į nelaisvę. Vėliau, pasitraukęs į Vakarus, į Paryžių, šį mūšį aprašė ir išleido savo prisiminimus, pasirašęs slapyvardžiu Zadora. Prisiminimų autoriaus tikrąjį vardą ir pavardę išaiškino buvęs mokslo draugas Boleslovas Limanovskis.

Į Paryžių atvykęs 1864 m., Adomas Dominykas Bartoševičius tuoj pat ėmėsi veiklos, palaikė ryšius su buvusiais „Ogol“ nariais Ju-

Besimeldžiantys sukilėliai, 1863 m. Lietuvos ypatingojo archyvo nuotrauka

zefu Tokarzevičiumi ir Juzefu Brzezinskiu, o kai pažiūros ėmė nebesutapti, nevengė draugus ir viešai pakritikuoti. Norėdami suvienyti į Vakarų po sukilimo pasitraukusį jaunimą, A. D. Bartoševičius, J. Tokarzevičius ir Liudvikas Maslovskis įkūrė tarptautinę studentų organizaciją, 1866 m. drauge su profesoriumi Giedraičiu leido mėnesinį žurnalą „Niepodległość“ („Nepriklausomybė“). Šio leidinio 1866 m. spalio mėnesio numeryje kaip tik ir buvo pateikta išsami informacija apie tai, jog 1865 m. rugsėjo mėnesį Paryžiuje vykusiame Lietuvos delegacijos susirinkime Adomas Dominykas Bartuševičius ir jo brolis Vaclovas Bartoševičius buvo išrinkti į tarybą, kuri sprendė klausimus dėl sukilimo lėšų rinkimo, saugojimo, nes buvo tikimasi, kad sukilimas vėl netrukus įsiliepsnos. Kaip pažymi bajorų Bartoševičių biografijos tyrinėtojai, abu broliai griežtai pasisakė prieš lėšų eikvojimą.

Kadangi A. D. Bartoševičius neturėjo pakankamai išteklių pragyvenimui, keletą metų dirbo spaustuvėje darbininku, bet visuomeninės veiklos neatsisakė, dėstė istorijos paskaitas nepasiturintiems savo tautiečiams.

1866 metais Paryžiuje įstojo į generolo Liudviko Miroslavskio vadovaujamą išėivius vienijančią organizaciją, didelę įtaką A. D. Bartoševičiaus tolimesniam gyvenimui padarė draugystė su vyriausiuoju rašytoju Adomo Mickevičiaus sūnumi Vladislovu. Adomas Dominykas Bartoševičius tolesnį savo likimą susiejo su

1) Bartoszewicz Adam Dominik, 2) Bartoszewicz Waclaw, 3) Burba Ferdynand, 4) Girtowicz Mikołaj, 5) Girtowicz Leon, 6) Jumaszew Wincenty, 7) Krassowski Aleks., 8) Kleczkowski Saturnin, 9) Kuszlejko Tomasz, 10) Mojsel Gustaw, 11) Narwojsz, 12) Pożerski Edward, 13) Proszkowski Michał, 14) Sipowicz, 15) Sosnowski, 16) Suszycki Zenon, 17) Szybiński, 18) Wernicki Aleksander, 19) Weyde Ludwik, 20) Wismontt Wincenty, 21) Wyszomirski Ignacy. 22) Zdanowicz Wiktor.

„Niepodległość“ („Nepriklausomybė“), 1866 m. spalio mėn., lt.wikipedia.org

knygų leidyba, pasitobulinęs V. Mickevičiaus „Liuksemburgo“ leidykloje-knygyne. Tokį pavadinimą knygynas Paryžiuje turėjęs todėl, kad buvo netoli nuo Liuksemburgo rūmų. Čia buvo leidžiamos ir pardavinėjamos prancūziškos ir lenkiškos knygos.

Paryžiuje 1868 metais Adomas Dominykas Bartoševičius susituokė su Klotilda Lėja Marija, kuri buvo 1831 m. sukilėlio, lenkų bajoro ir prancūzės duktė. Mergautinės šios moters pavardės šaltiniuose nepavyko rasti, kai kur prie vardų pridama raidė N. Kadangi pora Lietuvoje įsikurti negalėjo, nusprendė apsigyventi Lvove (dabartiniame Lvive) ir netrukus po vestuvių ten išvyko.

Lvovas, senas Galicijos miestas, kuriame galima rasti įvairių tautų ir religijų atspindžių, kultūros paminklų. Adomas Dominykas Bartoševičius Lvove taip pat paliko savo pėdsaką. Keliolika metų jis darbavosi knygų leidybos srityje, įsteigė leidyklą „Księgarnia Polska“ („Lenkijos knygynas“) ir drauge su Mikalojumi Bernackiu ją valdė. Iš viso skaitytojus pasiekė apie 700 skirtingų pavadinimų įvairių sričių knygų: grožinė literatūra, istorijos ir kitų mokslų enciklopediniai ar daugiatomiai veikalai. Leido tiek lenkų autorių: Adomo Mickevičiaus, Vladislavo Sirokomlės, Julijaus Slovackio, Petro Skargos, tiek kitų šalių rašytojų, pavyzdžiui: Bairono, Viljamo Šekspyro, kūrybą.

Suprasdamas periodikos svarbą, kuo operatyviau supažindinant ir vaikus, ir suaugusius su naujausia meno kūryba, mokslo pasiekimais, A. D. Bartoševičius vystė savo veiklą ir šia kryptimi. 1869–1870 m. leido literatūros žurnalą „Mrówka“, o 1872 m. Lvove įsteigė tokiu pat pavadinimu knygyną. „Vikipedijoje“ rašoma: „1876 m. Adomas Dominykas išleido periodinį leidinį vaikams „Towarzystwo Pilnych Dzieci“ („Darbščių, stropių vaikų draugija“). 1877 m. Adomas Dominykas išleido žurnalą „Tydzień Literacki, Artystyczny, Naukowy i Społeczny“ („Literatūros, meno, mokslo visuomeninis savaitraštis“). Leidinyje spausdino savo kūrybą Elzė Ožeškienė, Henrikas Senkevičius, Boleslovas Prusas.“¹

Paskutinis Adomo Dominyko Bartoševičiaus leidybinis sumanymas – visos Adomo Mickevičiaus poezijos rinktinė. Knyga buvo

---

¹ https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Dominykas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius.

gražiai iliustruota, o kaina minimali, kad ją galėtų įsigyti kuo daugiau šio rašytojo talento gerbėjų. Tai buvo tarsi leidėjo padėka ir genialiam rašytojui, ir skaitytojams.

Klotildos ir Adomo Dominyko Bartoševičių namuose buvo ne tik daug knygų, bet nuolat juose svečiavosi draugai, keliavo į juos laišškai. Dešimt metų A. D. Bartoševičius susirašinėjo su Vladislovu Mickevičiumi, dar ilgesnį laiką su rašytoju Juozapu Ignotu Kraševskiu. Yra išlikęs Adomo Dominyko Bartoševičiaus laiškas (saugomas Lodzės archyve, Lenkijoje), skirtas istorikui, literatūros tyrinėtojui Julijanui Bartoševičiui. Ar šie asmenys buvo susieti giminystės ryšiais, išsiaiškinti nepavyko, tačiau viena aišku tikrai – tai buvo giminiškos sielos žmonės. Bartoševičių namuose Lvove yra lankęsi šie įžymūs žmonės: lenkų rašytojas, literatūrinio sambūrio, skirto Adomui Mickevičiui atminti, įkūrėjas Vladislovas Belza, sukilėliai, rašytojai Bronislavas Komorovskis, Vladyslavas Kozlovskis, Lucjanas Toločko, Juozapas Tretiakas, Benediktas Dybovskis ir kt.

Paminklas Adomui Dominykui Bartoševičiui Lvive, Ličiakovo kapinėse, 1863 m. sukilėlių kalnelyje, lt.wikipedia.org

Kai buvo paskelbta caro amnestija 1863–1864 m. sukilėliams, A. D. Bartoševičius ėmė ruošti grįžti į Lietuvą. 1885 m. viešai paskelbė apie savo knygyno pardavimą. Vis dėlto likimas jam lėmė likti Ukrainos žemėje. Mirė Adomas Dominykas Bartoševičius 1886 m. vasario 11 dieną Lvove, ir apie tai buvo pranešta dienraštyje „Kurjer Lwowski“ – 1886 m. vasario 12 d. išspausdintas nekrologas, vasario 14 dienos numeryje patalpinta žinutė, kurioje minima, kad laidotu-vėse dalyvavo ir Adomo Dominyko Bartoševičiaus brolis Vaclovas.

Adomas Dominykas Bartoševičius buvo palaidotas įžymiausio-se Lvovo Lyčiaikovo kapinėse, sukilėlių kalnelyje.

Kaip skelbiama „Vikipedijoje“, Lenkijos tyrinėtojai yra parašę šiuos darbus apie Adomo Dominyko gyvenimą ir veiklą:

Maria Konopka. Adam Dominik Bartoszewicz, redaktor, księgarz i wydawca lwowski. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1995.

„Mrówka“ lwowska 1869–1871 Adama Dominika Bartoszewiza // Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX i XX wieku / pod red. Jerzego Jarowieckiego. – Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1993.

„Biblioteka Historyczna“ – seria wydawnicza Adama Dominika Bartoszewicza // W: Rozwój prowincji naszej: życie społeczno-kulturalne ośrodków lokalnych ziem polskich w dobie powstaniowej 1864–1914 / pod red. Mieczysława Adamczyka i Andrzeja Notkowskiego. – Kielce: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej WSP; Warszawa.

Tania Wypożyczalnia Książek Polskich Adama Dominika Bartoszewicza we Lwowie (1872–1879) // W: Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku. [T. 3] / pod red. Jerzego Jarowieckiego. – Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1996.

Lietuvių kalba apie bajorų Bartoševičių giminę daugiausia rašė istorikas Vytautas Kuzmickas ir teisininkė Irma Randakevičienė, informacijos galima rasti Birštono muziejuje, turizmo centre, bibliotekoje. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos internetiniame puslapyje yra patalpintas Jurgio Giedrio, buvusio LR kultūros atašė Ukrainoje, straipsnis „Lvove atidaryta paroda 1863–1864 metų sukilimui, pagerbtas sukilėlių atminimas“. Jame autorius rašo: „2015 m. spalio 30 d. Lvovo istorijos muziejuje atidaryta bendra Lietuvos ir

Ukrainos muziejų parengta istorinė paroda „1863 metų sukilimas už laisvę: trys tautos, viena istorija, bendra atmintis“.

Atidarydamas parodą Lietuvos ambasadorius Ukrainoje Marius Janukonis pažymėjo, kad sukilėlių šūkis „Už mūsų ir jūsų laisvę“ šiandien kaip niekada vėl aktualus mūsų tautoms ir valstybėms.

„Po sukilimo pralaimėjimo daug likusių gyvų ir carinės Rusijos persekiojamų sukilėlių pasitraukė į Lvovą, kuris tuomet priklausė Austrijos-Vengrijos valstybei, todėl šio muziejaus fonduose yra sukaupta daug dar mums nežinomos ir netyrinėtos unikalios medžiagos apie šį sukilimą ir jo dalyvius“, – sakė šio projekto iniciatorė ir koordinatorė LR generalinio garbės konsulo Lvove atsakingoji sekretorė Beatričė Biliavtsy.

Renginyje taip pat dalyvavo LR Seimo narys, istorikas, publicistas Arvydas Anušauskas, Lvovo apskrities ir miesto savivaldybės atstovai, lietuvių bendrijos nariai, Ukrainos kultūros ir visuomenės veikėjai, studentai, žurnalistai.

Po parodos atidarymo Lietuvos ambasados Ukrainoje ir Šiaulių „Aušros“ muziejaus atstovai kartu su Lvovo lietuvių bendrija apsilankė Lvovo istorinėse Lyčiakovo kapinėse prie memorialo, pavadinto Sausio sukilėlių kalneliu. Pagerbiant čia palaidotus sukilimo dalyvius padėtos gėlės ir uždegtos žvakutės. Šiame istoriniame memoriale yra palaidotas Vitebsko žemės lietuvis Simonas Vizūnas Šidlauskas (ponas Šimonas), kuris sugebėjo išgelbėti ir išvežti į Lvovą sukilimo kovų vėliavą ir vėliau tapo sukilėlių veteranų draugijos vėliavininku. Memoriale yra pastatytas jam paminklas, vaizduojantis poną Šimoną, iškėlusį sukilimo vėliavą. Vienoje vėliavos pusėje pavaizduoti herbai: Lenkijos karalystės erelis ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vytis, kitoje pusėje vaizduojamas Lietuvos globėjas šventasis Kazimieras. Žinoma, kad šiame memoriale taip pat palaidotas dar vienas lietuvis, sukilimo dalyvis, kilęs iš Birštono, Adomas Dominykas Bartoševičius. Jis po sukilimo gyveno Lvove, čia leido laikraščius ir knygas ir buvo žymiausias leidėjas Galicijoje. Tačiau manoma, kad Lvovo istorinėse kapinėse yra palaidota ir daugiau lietuvių, 1863–1864 m. sukilimo dalyvių.“²

---

² Jurgis Giedrys, in: <https://lrm.lrv.lt/lt/naujienos/lvove-atidaryta-paroda-1863-1864-metu-sukilimui-pagerbtas-sukileliu-atminimas>.

Parengė Rita Pauliukaitienė

Valerija Bartoševičiūtė-Mendziblocka ir jos šeima

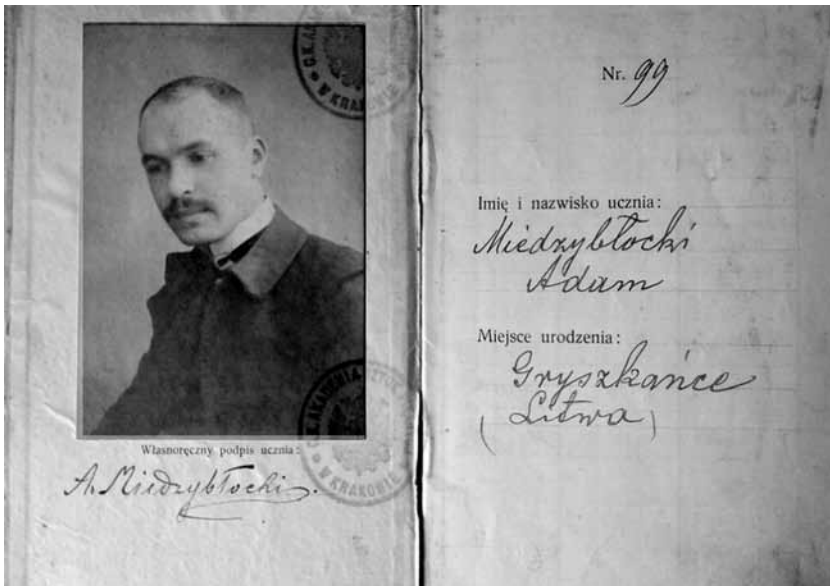
Valerija Bartoševičiūtė gimė 1840 m. Panemunio dvare bajorų Adomo Bartoševičiaus ir Dominykos Jodkovskos-Bartoševičienės šeimoje. Sulaukusi vos dvejų metų amžiaus, neteko motinos, mirė ir jos mažametės seserys Dominyka bei Ieva. Valerija augo su tėvu ir vyresniais broliais, o užaugusi drąsiai jiems padėjo, kai vykstant 1863–1864 metų sukilimui prireikė pagalbos. Ji nekovojo su ginklu

Valerijos Bartoševičiūtės-
Mendziblockos kapavietė
Vilniuje, Bernardinų
kapinėse.
*R. Pauliukaitienės
nuotrauka*

rankose, bet gabeno maistą sukilėliams, nes plaukianti valtimi per Nemuną moteris kėlė žymiai mažiau įtarimų caro žandarams ar kareiviams. Valerija, be abejo, pagelbėjo ir slaugant sužeistuosius, juk reikėjo ir tvarsčių, ir švarių drabužių, ir vaistų parūpinti. Vėliau, kai broliai Vaclovas ir Adomas Dominykas jau buvo pasitraukę į Vakarų, Valerija Bartoševičiūtė-Mendziblocka, besilaukianti pirmojo kūdikio, buvo tardoma ir apkaltinta maisto ir atsargų gabenimu sukilėliams. Tai yra dokumentuota ir išlikę archyvuose.

Valerija Bartoševičiūtė ir Jonas Mendziblockis susituokė Vilniuje, Šventų Jonų bažnyčioje, 1865 m. vasario 11 dieną. Pora pirmojo sūnaus Vaitiekaus Jono susilaukė 1866 m. vasario 8 dieną Panemunio dvare, Nemajūnų parapijoje, ten kūdikis ir buvo pakrikštytas. Laimė, kad šis vaikas išgyveno, nes kaip minėta, motina jo besilaukdama buvo tardoma. Antrasis poros sūnus gimė jau Birštone, kur jauna šeima buvo apsigyvenusi 1867 m. Iš viso Valerijos ir Jono Mendziblockių šeimoje gimė septyni vaikai – šeši sūnūs ir dukra, tai: Vaitiekus Jonas, Samuelis, Severinas, Eugenija, Izidorius, Sigizmundas ir Adomas. Daugiau duomenų, negu pateikta Bartoševičių giminės medyje, pavyko rasti tik apie jauniausiąjį sūnų Adomą Mendzibloc-

Adomo Mendziblockio (Valerijos Bartoševičiūtės-Mendziblockos sūnaus) dokumentas, archiwum.allegro.pl

kį, todėl apie jį bus papasakota plačiau. Valerija Bartoševičiūtė-Mendziblocka mirė Vilniuje 1909 metais, palaidota Bernardinų kapinėse. Kapas yra išlikęs, pažymėtas gana aukštu akmeniniu kryžiumi. Norint jį aplankyti, įėjus pro kapinių vartus tereikia eiti tiesiai ir nusiileisti nuo kalnelio. Bernardinų kapinėse galima aplankyti ir Valerijos dėdės, 1863–1864 m. sukilėlio Leono Jurgio Jodkovskio, kapą, kuris yra netoliese.

Jauniausias Valerijos Bartoševičiūtės-Mendziblockos ir Jono Mendziblockio sūnus Adomas gimė 1883 ar 1885 m. balandžio 4 d. Griškonyse, netoli Butrimonių, Alytaus apskrityje. Jo krikštatėvis buvo Valerijos brolis Adomas Dominykas Bartoševičius, atvykęs iš Lvovo aplankyti artimųjų ir pasižiūrėti, kokios galimybės yra vėl įsikurti Lietuvoje. Gana anksti išryškėjo A. Mendziblockio meniniai gabumai – jis 1899 m. jau mokėsi Vilniaus dailės mokykloje. Studijas tęsė Krokuvos dailės akademijoje 1908–1913 metais. Prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui, traukėsi į Rytus, atvyko į Gruziją, Tbilisį, kur gyveno jo dėdė dailininkas Jurgis Jodkovskis. Kaip teigia Irma Randakevičienė: „Galbūt Sakartvele yra išlikusių Adomo Mendziblockio ir Jurgio Jodkovskio akvarelių. Apie Jurgį Jodkovskį rašoma, jog jis gyvendamas Kaukaze lankėsi ir Paryžiuje, ir Italijoje. Adomas Mendziblockis apie 1917 m. tobulinosi Konstantinopolyje. Jurgis Jodkovskis yra dirbęs Kaukazo geležinkelio tarnyboje, į Vilnių jis sugrįžo 1919 metais.“¹ Adomas Mendziblockis, kaip teigiama portale *allegro.pl*, „1919 m. apsigyveno Varšuvoje, po metų savanoriu kariavo Lenkijos ir bolševikų kare“². 1922 metais grįžo į Vilnių. Priklausė Vilniaus dailininkų draugijai. Istoriniuose šaltiniuose minima, jog 1924–1936 m. Adomas Mendziblockis dirbo Stepono Batoro universitete Vilniuje. Apie Vilniaus dailės mokyklą, jos dėstytojus ir mokinius dailėtyrininkė, humanitarinių mokslų daktarė Jolanta Širkaitė yra parašiusi knygą („Vilniaus piešimo mokykla 1886–1915“, Vilnius, 2018), kurioje yra informacijos ir apie Adomą Mendziblockį. „Vikipedijoje“ lakoniškai rašoma: „Adomas Mendziblockis parodose

¹ Irma Randakevičienė, in: <https://www.voruta.lt/apie-dailininko-adomo-mendziblockio-giminystes-rysius-ir-jo-vilnietiskas-saknis/>.

² <https://archiwum.allegro.pl/oferta/adam-miedzyblocki-znad-niemna-studium-i7465103111.html>.

dalyvavo nuo 1913 m. Per savo gyvenimą surengė apie 20 personalinių parodų, daugiausiai tapė akvarele ir guašu realistinius Vilniaus miesto vaizdus, portretus.³

Antrojo pasaulinio karo metais Adomas Mendziblockis gyveno Vilniuje. Šaltiniuose minima, kad jis 1945 m. pabaigoje išvyko iš Vilniaus, apsigyveno Gdanske, mirė 1956 m. rugpjūčio 3 dieną.

Adomas
Mendziblockis,
„Kryžius prie
kelio“, 1921 m.,
tartle.lt

Adomas Mendziblockis, „Literatų
gatvė“, 1934 m., *tartle.lt*

---

³https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Mendziblockis.

Parengė Rita Pauliukaitienė

Vaclovas Vincentas Aleksandras Bartoševičius (1836–1914/1920)

Vaclovas Vincentas Aleksandras Bartoševičius, kaip jau minėta, buvo pirmagimis Adomo ir Dominykos Bartoševičių šeimoje, gimė jis 1836 metais neseniai tėvų įsigytame Panemunio dvare. Nuo pat vaikystės niekur neminima apie jo sveikatą – tikriausiai buvęs sveikas ir stiprus, nes jo anūkė Zita Bartusevičiūtė savo prisiminimuose teigia, kad senelis Vaclovas, net ir būdamas senas, važinėjęs pas ligonius. Be to, Vaclovas Bartoševičius išgyveno ilgiausiai iš visų brolių ir seserų.

Kaip V. Bartoševičiui sekėsi mokytis mokykloje, informacijos niekur nepavyko rasti, tik žinoma, kad jis, kaip ir brolis Adomas Dominykas, baigė Nemažūnų parapijos mokyklą, vėliau mokėsi Punioje, drauge su broliu baigė Vilniaus gimnaziją ir abu tais pačiais 1858 m. įstojo į Maskvos M. Lomonosovo universitetą. Kodėl Vaclovas Bartoševičius pasirinko studijuoti mediciną, rašytinių duomenų nepavyko rasti, bet kad jis buvo gydytojas iš pašaukimo, patvirtina jo biografijos faktai.

1861 metais už dalyvavimą lenkų, lietuvių, gudų pažangiai nusiėkusio jaunimo organizacijoje „Ogol“ iš Maskvos universiteto buvo pašalinti aktyvesni studentai, tarp jų ir broliai Bartoševičiai. Grįžęs į Panemunio dvarą, Vaclovas Bartoševičius netrukus nusprendžia tęsti medicinos studijas ir 1862 m. išvyksta mokytis į Paryžiaus Sorbonos universitetą. 1863 metų pavasarį, prieš šv. Velykas, Vaclovas, kaip ir jo brolis Adomas Dominykas, parvažiuoja į Lietuvą, namo, švęsti tradicinę šeimos šventę.

Tuoju po šv. Velykų 1863 m. visi Bartoševičių šeimos nariai: tėvas Adomas, broliai Vaclovas ir Adomas Dominykas, sesuo Valerija – įsitraukė į sukilimą. Aktyviausiai, žinoma, iš visų veikė Adomas Dominykas, suorganizavęs sukilėlių būrį iš buvusių savo bendraklasių Vilniaus gimnazijoje, tačiau ir kitų indėlis buvo svarus. Kaip minima „Vikipedijoje“, tėvas su sūnumi mediku Vaclovu netoli Panemunio dvaro, Pelėsiškėse, miške, įrengė sužeistiesiems slėptuvę-ligoninę ir ten buvo teikiama pagalba sukilėliams balandžio-liepos mėnesiais¹. Sukilimui pralaimint, abu broliai tapo caro žandarų paieškomais asmenimis, pirmajam sėkmingai pasitraukti į Vakarus pavyko Adomui Dominykui, Vaclovas dar kažkiek laiko slapstėsi Kisieliškėse, dėdės Leono Jurgio Jodkovskio dvare.

Atvykęs į Paryžių, Vaclovas Bartoševičius tęsė medicinos studijas Sorbonos universitete, drauge su broliu įsijungė į visuomeninę veiklą, apie kurią jau buvo rašyta Adomo Dominyko biografijoje. 1868 m. broliui su žmona išvykus gyventi į Lvovą, V. Bartoševičius pasiliko gyventi Paryžiuje ir ten gyveno iki 1882 m., kol grįžo į Lietuvą. „Teigiama, jog Vaclovas Bartuševičius, kilus 1871 m. Paryžiaus komunai, gelbėjo sužeistuosius ir yra įtrauktas į Prancūzijos karo medicinos muziejaus istoriją“², – rašoma „Vikipedijoje“, o anūkė Z. Bartusevičiūtė liudija, kad senelis turėjęs Prancūzijos kariuomenės aukštą karinį (generolo) laipsnį. Medicinos studijas Vaclovas Bartoševičius baigė Sorbonos universitete 1881 metais, jam buvo suteiktas medicinos mokslų daktaro laipsnis. Paryžiuje parašyta ir 1882 m. ten pat buvo išleista jo knyga „Traitement des affections cutanes par les scarifications“ („Odos ligų gydymas taikant skarifikaciją“).

Su savo būsima žmona vokiete Ana Albanti Vaclovas Bartoševičius taip pat susipažino Paryžiuje, į kurią Ana buvo atvykusi iš Berlyno. Nepavyko tiksliai išsiaiškinti, kada įvyko jų santuoka ir kokios konfesijos dvasininkas juos sutuokė – katalikų ar protestantų, tačiau aišku, jog katalikas Vaclovas Bartoševičius žengė drąsų žingsnį, veddamas protestantų tikėjimo Aną Albanti.

Apie V. Bartoševičiaus sugrįžimą į Lietuvą „Vikipedijoje“ rašoma: „Vaclovas Bartuševičius namo sugrįžo 1882 m. liepos 4 d. po

---

¹ https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Bartuševičius.

² https://lt.wikipedia.org/wiki/Vaclovas_Bartuševičius.

Paryžius, 2022 m. *Rūtos Narutavičės nuotrauka*

caro amnestijos, o jau liepos 5 d. Trakų žandarmerijoje jo atžvilgiu užvesta politinio sekimo byla (*LVIA fondas 1386, apyrašas 1, byla Nr. 285*). Vaclovas Bartuševičius Trakų žandarmerijos buvo sekamas metus laiko.³ Deja, ir tėvo jau nebebuvo gyvo – 1881 m. lapkritį Adomas Bartoševičius buvo palaidotas Nemajūnų kapinėse. Lietuvoje iš tėvo Vaclovas paveldėjo ne tik Panemunio dvarą su žeme, bet ir namus Birštone, Jiezne, Vilniuje. Vis dėlto V. Bartoševičiaus pašaukimas buvo medicina ir grįžęs į Tėvynę jis daugiausia užsiėmė gydytojo praktika, o dvarą tvarkė ūkvedys. Vaclovas Bartoševičius visą gyvenimą buvo aktyvus, besidomintis visuomeniniu gyvenimu žmogus. „Prisidėjo prie redakcijoje „Kurjer Litewski“ (1906 m.) rinktų lėšų Adomo Mickevičiaus paminklui“, – teigiama „Vikipedijoje“⁴.

---

³Ten pat.

⁴Ten pat.

Gediminas Jokūbonis, „Adomas Mickevičius“, Vilnius, 1984 m.
R. Pauliukaitienės nuotrauka

Vaclovo Bartoševičiaus ir Anos Albanti-Bartoševičienės šeimoje Panemunio dvare gimė trys vaikai – sūnus, kuriam buvo suteikti brolio vardai Adomas Dominykas, ir dukterys Jadvyga bei Eleonora. Visi vaikai užaugo, sukūrė šeimas, susilaukė vaikų. Jauniausia Vaclovo Bartoševičiaus anūkė Zita Bartusevičiūtė teigia, jog senelis dar buvo gyvas, kai 1917 m. gimė pirmoji jo anūkė Jadvyga Bartoševičiūtė. Zita Bartusevičiūtė mananti, jog senelis mirė apie 1920 metus.

Rašytiniuose šaltiniuose teigiama, kad Vaclovas Vincentas Aleksandras mirė 1914 m. spalio 27 dieną. Nemajūnų kapinėse šalia jo 1946 metais buvo palaidota žmona Ana, išgyvenusi ir Antrojo pasaulinio karo žiaurumus, ir 1946 m. įvykusį Panemunio dvaro gaisrą, kuriame pelenais pavirto ne tik namai, bet ir dešimtmečius kaupta jos vyro Vaclovo biblioteka, paveikslai, dokumentai. Keturi Vaclovo ir Anos Bartoševičių anūkai pokariu tapo Lietuvos laisvės kovotojais ir žuvo už Tėvynę, tai: Lechas Adomas Bartoševičius-Narsuolis, Jonas Beinaravičius-Vėjas, Juozas Beinaravičius-Gintaras, Vytautas Marčiukaitis-Gediminas. 1990 metais Lietuvai vėl atkūrus nepriklausomybę, Vaclovo Bartoševičiaus anūkė Ona Bartusevičiūtė-Žukauskienė ėmėsi iniciatyvos atkurti Panemunio dvarą, atstatyti pastatus, ir tai buvo sėkmingai įgyvendinta.

Zita Bartusevičiūtė

Prisiminimai

(Apie prosenelius, senelius, tėvus, seseris, brolius,
kitus gimines ir pažįstamus)

Tėvas ir jo tėvai, seneliai. Mano tėvas Adomas Dominykas Bartoševičius (Bartusevičius) gimė Lietuvos bajoro, gydytojo Vaclovo Bartoševičiaus (1836–1920?) ir vokiečių kilmės Anos Albanti-Bartoševičienės (18??–1946) šeimoje Panemunio dvare, netoli Nemajūnų ir Birštono. Tėtis turėjo dvi seseris – Jadvygą ir Eleonorą. Aš, Zita Bartusevičiūtė, esu gimusi prabėgus keliolikai metų po senelio Vaclovo Bartoševičiaus mirties, todėl prisiminimai apie jį man siejasi su portretu, buvusiu mūsų namuose. Jame senelis pavaizduotas apie penkiasdešimties metų, apsivilkęs 19 amžiaus antros pusės Prancūzijos armijos kariškio, generolo, pilkšvos spalvos uniforma, su pensnė kaip ir išlikusioje nuotraukoje. Šis paveikslas kabėjo mūsų

Nemuno kilpa ties Birštonu. *R. Pauliukaitytės nuotrauka*

Dominykos Jodkovskos-
Bartoševičienės ir Adomo
Bartoševičiaus (1831 m.
sukilimo rėmėjo, 1863 m.
sukilimo dalyvio) kapavietė,
Nemajūnai.
R. Pauliukailienės nuotrauka

namų svetainėje, o nutapė jį senelio bičiulis dailininkas Nikodemas Silvanavičius, kurį laiką gyvenęs Birštone. Senelis Vaclovas prieš mirdamas visiems trims vaikams po lygiai padalino žemę, o Panemunio dvaro centrą – pastatus, baldus, įrangą, inventorių paliko mano tėvui. Tiesa, vykstant Pirmojo pasaulinio karo veiksmams, mūriniai dvaro rūmai buvo bombarduojami, nes juose buvusi karo ligoninė. Sudegusį gyvenamąjį pastatą senelis su mano tėčiu atstatė, naujieji mediniai dvaro rūmai buvę erdvūs – įrengta net 14 kambarių. Namuose buvo daug paveikslų, iš jų keli Šv. Marijos atvaizdai, kurie labai patiko mano mamai. Svetainę puošė ne tik dailės darbai, bet ir didžiulis gražiais rėmais veidrodis. Vienas iš kambarių skirtas bibliotekai. Ten daugiausia buvo senelio Vaclovo sukauptų medicinos knygų. Kambariuose stovėję baldai: spintos, komodos, stalai, kėdės, sofas, lovos buvo kaip meno dirbiniai, ir visa tai perduodama iš kartos į kartą. Atminimas apie senelį, karo chirurgą, generolą Vaclovą Bartoševičių, kaip gydytoją iš pašaukimo, žmonėse išliko ilgam. Kertant mišką, Remeiką užgriuvo medis, senelis jį išgydė. Susirgo kaimynė Žitkuvienė, jai už savo pinigus net vaistus pirkto. Senelis gydė visus, nežiūrėjo, ar turės iš ko susimokėti, ar ne. Bet neprisimenu šeimoje kalbų, jog kas nors būtų piktnaudžiavęs gydytojo gerumu.

Senelis Vaclovas iš savo tėvo Adomo Bartoševičiaus turėjo paveldėjęs ne tik Panemunio dvarą, bet ir namus Jiezne, Birštone, taip pat kurhauzą Birštone bei tris hektarus žemės prie jo, kliniką Vilniuje, Bartoševičių name Stanislovo Skapo gatvėje. Prosenelis Adomas Bartoševičius buvo baigęs teisės studijas, taip pat mokėsi ir agronomijos. Studijavo jis Peterburge ir Lenkijoje ar Prancūzijoje. Prosenelio Adomo žmona Dominyka Jodkovska mirė trisdešimt šešerių metų. Iš viso prosenelio Adomo šeimoje gimė penki vaikai. Mano senelis Vaclovas buvo vyriausias, antrąjį sūnų pavadino Adomu Dominyku, iš trijų dukterų užaugo tik Valerija, kitos dvi mirė mažutės. Prosenelis Adomas turėjo Panemunio dvarą ir 280 dešimtinių (apie 300 hektarų) žemės. Dalis jo žemių buvo išdalinta po 3 hektarus buvusiems kumečiams po baudžios panaikinimo. Dalį žemės paaukėjo Jiezno ir Nemajūnų bažnyčioms, o dalis vėliau atiteko 1918 m. savanoriams (Jakučioniui, Laukaičiui, Lankevičiui, Sadauskui, Anusevičiui). Ypatingą dovaną senelis Vaclovas padovanojo mano tėvams Adamui Dominykui ir Magdalenai vestuvių proga – tai

Nemajūnų bažnyčios
interjeras.
R. Pauliukaitės nuotrauka

Nemajūnų bažnyčios vargonai. R. Pauliukaiytės nuotrauka

buvo kurhauzas ir trys hektarai žemės aplink jį Birštone. Maždaug 1924 metais, kai buvo pradėtas atkurti Birštono kurortas, kuris nukentėjo per Pirmąjį pasaulinį karą, mano tėvai kurhauzą ir tą žemę padovanojo Birštonui. Didžiuojuosi tokiu tėvų sprendimu ir patriotizmu, meile gimtajai šaliai Lietuvai.

Mano prosenelis Adomas Bartoševičius drauge su Birštono kunigu ir gydytoju Balinskiu rūpinosi Birštono kurorto kūrimu, rašė raštus caro valdininkams 1851, o 1854 metais buvo gautas oficialus leidimas Birštone steigti kurortą. Adomas Bartoševičius pastatė pirmąsias gydyklas, kurhauzą 1855 m. – šis laisvalaikio pramogoms skirtas statinys išstovėjo Birštone apie šimtą metų, paskui buvo nugriautas ir pastatytas kitas kurhauzo pastatas. Prosenelis Adomas Bartoševičius daug prisidėjo ir statant naująją Nemajūnų bažnyčią 19 amžiaus antroje pusėje. Prosenelis Adomas ne visą laiką gyveno Panemunio dvare. Nemažai laiko jis praleido ir Jiezne, ir Vilniuje.

Senelio Vaclovo žmona Ana Albanti-Bartoševičienė, gimusi, augusi Berlyne, turėjo brolių ir seserų, šeima buvusi liuteronų tikėjimo. Jaunystėje ji išvyko mokytis į Prancūziją, ten susipažino su mano seneliu Vaclovu ir už jo ištekėjo. Į Panemunio dvarą atvyko abu drauge 1882, kai tik seneliui, dalyvavusiam 1863 metų sukilime, buvo leista grįžti į Rusijos imperiją. Visi Vaclovo ir Anos šeimoje gimę vaikai

buvo krikštyti Nemajūnų Šv. apaštalu Petro ir Pauliaus katalikų bažnyčioje. Seneliai Vaclovas ir Ana Bartoševičiai demokratišką požiūrį į skirtingų luomų, tikėjimų, tautų žmones perdavė ir savo vaikams: sūnui Adomui Dominykui (mano tėvui), dukterims Jadvygai bei Eleonorai (mano tetoms). Su namiškiais senelė Ana dažniausiai kalbėjo lenkų kalba, bet jos visi vaikai mokėjo ir vokiškai. Su svečiais taip pat bendravo lenkiškai, tik visų pirma Anos palankumą įgydavo tas, kuris pasisveikindamas nepamiršdavo jai pabučiuoti ranką. Senelė lietuviškai susikalbėdavo su dvare dirbančiais vietiniais gyventojais, niekada neprašydavo, kad mes išverstume.

Ana buvo aukšto ūgio, jos šviesūs tankūs plaukai senatvėje buvo mažai tepražilę, visada susukti į kuodą. Niekada neryšėjo skarelės, nešiojo tik skrybėlę ar beretę. Ažūrines skaras apsisiausdavo pečius. Mėgo puoštis, turėjo daug drabužių ir papuošalų, kuriuos jai buvo nupirkęs vyras. Senelis Vaclovas labai mylėjo savo žmoną ir iš kelionių visada jai parveždavo dovanų. Senelė turėjo visą skrynią prikaupusi įvairių daiktų ir sendama neprašydavo iš mano tėtės pinigų, o vis parduodavo kokį savo daiktą, tačiau po karo ta jos skrynia iš namų dingo... Nusavinti buvo ir dvidešimt keturi hektarai senelei priklausiusios žemės. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą senelę Aną aplan-

Ana Albanti-Bartoševičienė su dukra Jadvyga Bartoševičiute, fotografuotos Vilniuje 20 amžiaus pradžioje. Iš *Zitos Bartusevičiūtės archyvo*

kė jos giminės iš Vokietijos, bet pokariu jokių ryšių su jos giminėmis nebuvo.

Senelė, kurią mes, vaikai, vadinome babūnia, buvo gana kieto būdo ir nė vieno anūko nelepino, net mano brolio Adomo, kurį mylėjo labiau už kitus. Kiekvieną rytą pirmą kartą pamatę namuose senelę, mes turėdavome priėti prie jos ir pabučiuoti ranką. Jei kuris užsimiršęs to nepadarydavo, senelė tuoj išsakydavo priekaištus tėvams, kad šie blogai mus auklėja. Senelė Ana buvo vaišinga, kepė labai skanius pyragus, sausainius. Kai supykdamo ar susinervindavo, sėsdavo į savo supamąją kėdę ir linguodavo. Prakalbinti jos niekam nepavykdavo, išskyrus tėtį, kuris į senelę pirmiausiai kreipdavosi vokiečių kalba. Kai jai palengvėdavo, tęsdavo pokalbį lenkiškai. Senelė turėjo kambarinį šuniuką – juodą kalytę pinčerę Muską. Toji nuo senelės neatstodavo nė per žingsnį, bet jos abi buvo labai prisirišę viena prie kitos. Ana mėgo siuvinėti ir darė tai labai meistriškai. Ypač gražios buvo jos siuvinėtos staltiesės. Senelė mokėjo groti pianinu, bet skambindavo tik svečiuose, nes mes pianino neturėjome. Dar vienas senelės pomėgis buvo gėlės. Jas mėgo ir mano mama, ir mes, anūkės. Mūsų sodybą puošė keli gėlynai, gėlės augo ir prie takų. Mėgs-

Bartoševičių giminės nuotrauka po 1920 m. Pirmoje eilėje sėdi iš kairės: Jadvyga Bartoševičiūtė-Marčiukaitienė, Ana Albanti-Bartoševičienė, Eleonora Bartoševičiūtė-Beinaravičienė, antroje eilėje iš kairės: Adomas Dominykas Bartoševičius, Jonas Beinaravičius, Jonas Marčiukaitis. *Iš Zitės Bartuševičiūtės archyvo*

tamiausi buvo bijūnai, jurginai, turėjome ir rožyną. Prie gyvulių ar į laukus senelė nėjo, vis sukosi po namus, vasarą gėlynuose ir parke.

Keli paskutiniai gyvenimo metai senelei buvo labai skaudūs. 1944 metais, kai jos dukra Eleonora tapo našle, ji išsikėlė iš mūsų namų į čia pat gyvenusios Eleonoros namus, kad galėtų padėti jai tvarkyti ūkį. Senelė Ana žengė šį žingsnį ryžtingai. Nepaisė nei savo garbaus amžiaus, nei sentimentų tiems namams, kuriuose ji su vyru pragyveno daugybę metų, išaugino vaikus, sulaukė anūkų. 1945 metais smarkiai sumuštas Alytaus saugume, vos dvi savaites namie pasirgęs, mirė jos vienintelis sūnus (mano tėtis) Adomas Dominykas. 1946 metais, kai visa mūsų šeima buvo išbėgusi pasislėpti nuo tremties, sudegė namai, kuriuose mes gyvenome. Kaip jau minėjau, senelė Ana juose praleido daugybę metų, atvykusi į svetimą kraštą. Jai iš tiesų Panemunio dvaras buvo pasaulio centras. Ten sudegė ne tik jos vyro Vaclovo visą gyvenimą rinkta medicinos knygų kolekcija, pagarbiai saugomi medicinos įrankiai ir kiti brangūs širdžiai daiktai, bet ir tikėjimas, kad šiuos namus galima atkurti. Tais pačiais metais

Vaclovo Bartoševičiaus (1863 m. sukilimo dalyvio, Prancūzijos kariuomenės gydytojo, generolo) ir Anos Albanti-Bartoševičienės kapavietė, kurioje taip pat palaidota anūkė, buvusi Sibiro tremtinė Aldona Marčiukaitytė, Nemajūnai.

R. Pauliukaitienės nuotrauka

mirė ir jos dukra Jadvyga Bartoševičiūtė-Marčiukaitienė. Senelė mirė 1946 metais – tik vienintelė iš visų vaikų našlaujanti dukra Eleonora Bartoševičiūtė-Beinaravičienė gyveno ilgiau už motiną. Laimė, kad Eleonorą už pyliavų (nustatyto kiekio žemės ūkio produkcijos) neatidavimą areštavo vėliau, ir ji galėjo į Nemajūnų kapines palydėti savo mamą. Nors buvo liuteronų tikėjimo, senelė Ana nuolat lankė katalikišką Nemajūnų bažnyčią, gausiai aukojo jos reikmėms bei kapinių tvarkymui, norėjo būti palaidota šalia savo vyro ir vaikų.

Mano tėvas Adomas Dominykas Bartoševičius (1891-03-14–1945-08-14) buvo gana aukšto ūgio, šatenas. Vaikystėje iš pradžių buvo mokomas namuose. Kadangi mažas būdamas tėtis dažnai sirgdavo kvėpavimo takų ligomis, jį senelis Vaclovas vežė gydyti į Prancūziją. Tėtis ten tęsė ir savo mokymąsi, laisvalaikiu griežė smuiku, grojo mandolina. Sūnaus Adomo Dominyko lavinimui senelis Vaclovas ir senelė Ana skyrė daugiau dėmesio negu jo seserų Jadvygos ir Eleonoros, bet tokia tėvų nuostata buvo įprasta tais laikais, nes sūnui atitekdavo pareiga pasirūpinti tėvais senatvėje. Grįžęs į Lietuvą, mano tėvelis baigė gimnaziją ir agronomijos mokslus Vilniuje. Labai puoselėjo Panemunio dvarą, buvo gražiai sutvarkyta aplinka, prie namų ošė tėvelio rūpestingai prižiūrimas parkas. Parke daugiausiai

Arkliai pievoje netoli Birštono. R. Pauliukaitylės nuotrauka

augo tuopos, ažuolai ir liepos. 1954 metais daugumą medžių vietiniai „aktyvistai“ išpjovė, nors aplinkui augo didžiuliai miškai ir malkomis buvo galima apsirūpinti neniokojant parko.

Mūsų ūkyje buvo auginama daug įvairių gyvulių ir naminių paukščių: arklių, karvių, avių, kiaulių, vištų, žąsų, kalakutų. Kai kuriuos arklius, tėčio numylėtinius, dar ir dabar atsimenu: Lelka, Vyšnia, Grantas, Ziulka, Lyska, Pestūnas. Lelka buvo labai graži ir smarki bėra kumelė. Ne su bet kuriuo arkliu ją pakinkysi drauge tempti vežimą – tik su Pestūnu. Kartą jau pasibaigus karui Lelka netoli namų ganėsi su kumeliuku ir aš netoli jų buvau. Keliu į mus artėjo stribo sūnus. Lelka ėmė nerimauti, žvengti, nes labai saugojo savo mažylį. Aš, septynerių metų „ūkininkė“, čiupau pasitaikiusį kuolą ir užsimojau, norėdama uždrožti Lelkai, kad neįspirtų ateinančiam, bet ta stryktelėjo į šalį, o smūgis kliuvo nekviestam svečiui. Laimė, kad tėtis jau buvo atskubėjęs, jis atsiprašė už mane, pasakęs, kad aš tai padariau netyčia.

Tėtis gerai nusimanė apie gyvulius, jų ligas, neprisimenu, kad būtų kada kvietęs veterinarą. Net kiti giminės prašydavo jo patarimų, susirgus gyvuliui. Ir apie dirvožemį gerai nusimanė. Su juo bendravęs Jonas Valatka, dirbęs Birštone mokytoju, vėliau prisiminė: „Pašaukiau žemius, suspaus, atgniauš kumštį ir pasakys, ką geriausia auginti toje žemėje.“ Iš tiesų ūkininkavimas buvo tėvelio pašaukimas. Tėtis neturėjo ūkvedžio kaip senelis Vaclovas, kuris visa galva buvo pasinėręs į mediciną.

Medžioti tėvas irgi mėgo, buvo taiklus šaulys, kaip mūsų krašte sakoma, galėjęs pataikyti ir į skrendančią varną. Jis medžiodavęs drauge su mokytoju Labašausku, vaistininku Dakinevičiumi, Birštono viršaičiu Povilu Petrulioniu, kuris baigiantis karui pasitraukė į Vakarus. Kartais ir brolių Adomą jau paimdavo į mišką, nes šis buvo taiklus šaulys, kaip ir tėvas. Medžioklės paslapčių mokėsi ir jaunesnysis brolis Jonas, bet į tikrą medžioklę jo dar neimdavo. Tėtis, būdamas jaunas, turėjo medžioklinį sakalą. Tik tas paukštis kartą kažko sunerimęs suleido jam į skruostą nagus. Randas likęs veide visam gyvenimui, o sakalų tėtis daugiau nelaikęs. Kiek atsimenu, medžioklei buvo laikomi keturi šunys, iš kurių pagrindiniai buvo pilkšvo plauko skalikė Briska ir Naftus. Turėjome ne tik medžioklinių šunų, bet dar ir kelis kitus. Arklius ganykloje padėjo saugoti didžiulė smėlio

spalvos kalė Mirta, be galo meili ir žaisminga. Galingo balso Muras saugojo namus, pririštas prie būdos kieme. Tėčio numylėtinis Valtrofas, baltas su juodomis dėmėmis dogas, buvo laikomas namuose, vis sekiojo paskui tėtį ar gulėdavo prie jo kambario durų. Šūnis prižiūrėjo Bačinskaitė, kilusi iš Nečiūnų kaimo. Mergina labai mėgo savo darbą – šunys visada laiku būdavo pašerti, iššukuoti, vedžiojami, treniruojami.

Tėtis taip pat domėjosi technika ir turėjo daug žemės ūkio padargų: maniežą, grėbiamąją, kuliamąją ir kitus. Netoli namų pastaitytoje „maisternioje“ buvo meistraujama ar taisoma įvairi technika. Patalpa būdavo apšviečiama karbido lempomis. Karbidą tėtis laikė rūsyje, lempas užpildydavo tik pats, nes sakydavo, kad tai pavojinga. Pokariu visi padargai buvo nusavinti, paimti į kolūkį be jokios kompensacijos. Laimė, kad tėvelis nesulaukė to laiko, kai vyko mūsų ūkio naikinimas.

Sekmadienį mūsų dvare niekada nebuvo dirbama, išskyrus, žinoma, gyvulių šėrimą ar kitus neatidėliotinus darbus. Jau šeštadienio

Adomas Dominykas Bartoševičius
su lazdele.
Iš Bartoševičių giminės archyvo

pavakare tėtis pasipuošęs imdavo į rankas pasivaikščiojimui skirtą lazdele paausuotu bumbulu, pasikviesdavo mane, šunį Valtrofą ir visi drauge žingsniuodavome parko alėja pas senelę Aną ir tetą Eleonorą. Šeštą valandą pas jas gerdavome arbatą, vaišindavomės močiutės iškeptu pyragu. Paskui dar kiek su tėčiu pasivaikščiodavome, nueidavome net iki senų kapinėlių, kuriose jau nebebuvo laidojama, bet žmonės pagarbiai saugojo tą vietą.

Sekmadieniais visada buvo lankomasi bažnyčioje, dažniausiai Nemajūnuose. Nuvykdavome ir į Jiezną, Birštoną, taip pat visada

Panemunio senųjų kapinių atminimo ženklas. Iš kairės stovi: Zita Bartusevičiūtė, Ona Bartusevičiūtė-Zukauskienė, Birštono ir Nemajūnų kunigas Jonas Dalinevičius. Iš Zitos Bartusevičiūtės archyvo

į metinius Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo (Žolinės) atlaidus. Pivašiūnus ypač mėgo mano mama, spėju, kad ji tikriausiai buvo padariusi įžadus ten kasmet lankytis, prašydama sveikatos mano seseriai Onutei, kuri vaikystėje dažnai sirgdavo. Ir dabar stengiuosi kiekvienais metais nuvykti į Žolinės atlaidus Pivašiūnuose, tęsti iš tėvelių perimtą tradiciją.

Didžiausios metinės šventės mūsų namuose, kol gyvenome visa šeima, būdavo šventos Kalėdos ir Velykos. Kalėdoms būdavo ruošiamasi ypač pakiliai. Mama su senele vadovaudavo namų tvarkymui, šventinių valgių ruošimui, o tėtis pasirūpindavo dovanomis, drauge su mumis, vaikais, Kūčių dieną puošdavo eglutę. Šventinė vakarienė

buvo valgoma vidurnaktį. Visiems pavalgius, tėtis žvakių šviesoje grieždavo smuiku. Kalėdų rytą tėvelis gražiai papuoštame krepšyje mums iš tvarto atnešdavo dovanas, sakydavo, jog Kalėdų Senelis jas ėdžiose mums paliko naktį. Dovanomis tėvelis apdalindavo ir mūsų ūkyje dirbusius samdinius. Kadangi mano sesuo Janina gražiai mezgė, tai jos rankdarbiai dažnai būdavo įteikiami kaip dovanos. Per Kalėdas būdavo apdovanojami ir tėvų krikštasūniai bei krikšto dukros, kurių jie turėjo daugybę iš aplinkui gyvenusių daugiau ar mažiau pasiturinčių šeimų. Šarkienės anūkas Juozukas, kurį ji vis atsivesdavo ateidama pas mus dirbti, dovanų gaudavo batus ar kokį drabužį, nes šeima buvo neturtinga.

Per Atvelykį (Vaikų Velykėles) į mūsų namus tėvai sukviesdavo visus savo krikšto vaikus. Esant šaltam orui, vaikai būdavo vaišinami namuose, svetainėje. Jei oras gražus, stalai būdavo padengiami lauke. Svečius vaišindavo duonos tešloje keptu kumpiu, pyragais, gira. Pasukui vaikai ridendavo margučius. Parke įrengdavo sūpynes, tai brolio Adomo pareiga būdavo prižiūrėti besisupančius. Mes tą dieną mažai begaudavome pasisupti, turėdavome pirmiausia leisti svečiams.

Rudeniop prieš mokslo metus visiems pas mus dirbusių samdinių vaikams tėtis padovanodavo pieštukų ir sąsiuvinį. O jau duonos tai niekada niekam nepagailėjo – kas pritrūkdavo, visiems duodavo miltų. Iš kartos į kartą paveldėtas paprotys – paremti mažiau pasiturintį – visą laiką buvo gyvas mūsų namuose. Kartą tėvukas pamatė, jog vienuose mūsų giminaičių namuose samdinys pasiėmė valgyti bulvių iš katilo, kur buvo šutinama kiaulėms. Tėtis neiškentė ir pasakė tų namų šeiminkui, kad taip maitinti darbininką yra gėda.

Šeimoje nuo pat mažumės buvome skatinami viskuo dalintis. Net kai aš, mažiausioji, nuvykau su tėvais į atlaidus Jiezne ir man buvo nupirktas blizgančiais popierėliais išpuoštas krepšelis saldainių, turėjau pakentėti, viena nesmaližiauti. Grįžusi namo, privalėjau pasidalinti saldinius su visais.

Vaikų lavinimu šeimoje daugiausia užsiėmė tėtis. Mokė visko praktiškai, ką pats mokėjo, o gabumų jis turėjo įvairių. Pavyzdžiui, vaikystėje šeimoje nekalbėjęs lietuviškai, vėliau kuo puikiausiai išmoko ir skaityti, ir rašyti šia kalba. Kadangi jo raštas buvęs labai gražus, tai žmonės dažnai kreipdavosi į mano tėvelį, jei kam prireikdavo parašyti dokumentą kokiai nors įstaigai. Kai reikėjo pasirinkti tauty-

bę, tėtis užsirašė lietuviu. Prie knygų, prie mokslo jis pratino ir mus, nors didžiausia tėčio aistra buvo ūkis. Tėvelis svajojo, kad namuose liks ūkininkauti vyresnysis sūnus Adomas, o Jonas, gavęs žemės, irgi įsikurs netoliese, todėl stengėsi sūnums perduoti visas apie žemės ūkį sukauptas žinias.

1940 metais sovietams okupavus Lietuvą, mūsų šeima buvo išbuožinta. Žemę nacionalizavo, pervedė į valstybės fondą, bet dalimi mums leido naudotis. Iš pavasarį apsėtų mūsų laukų didžiąją derliaus dalį rudenį reikėjo išvežti sovietams kaip pyliavas. Namai irgi buvo apiplėšti: išgabenti paveikslai, nusavinti visi sidabro dirbiniai (žvakidės, indai). Smuikas ir mandolina buvo sudaužyti mūsų akyse – taip norėta mus paniekinti, įbauginti. Kai vyko krata ir buvo kraunami į vežimus mūsų daiktai, namai buvo apsupti enkavedistų. Daryti kratų sovietinės valdžios atstovai visada atvykdavo pasitelkę gausią apsaugą.

Enkavedistai, kaip enkavedistai, o sribai kartais ir prajuokindavo. Vieną dieną pokariu užgriuvo sribai pas mus į namus, kaip buvo sakoma, „stalčiuose“ ieškoti partizanų. Užėjo vienas sribas į svetainę ir dideliame veidrodyje prabangiais rėmais išvydo save visu ūgiu. Pasitempė, atstatė į priekį krūtinę, šyptelėjo – gražus jis toks sau pasirodė su šautuvu. Bet aš pastebėjau jo kaliošus – šie buvo nunešioti ir apskretę.

1941 metų pradžioje (tuo metu, kai Sovietų Sąjunga ir Vokietija dar draugavo) šeimai buvo pasiūlyta repatrijuoti į Vokietiją, nes senelė buvo vokiečių. Vokietijoje buvo siūlomos geros apsigyvenimo sąlygos, tačiau mama nesutiko. Repatrijuoti į Vokietiją nelabai norėjo ir senelė Ana, nes tada ji būtų buvusi atskirta nuo dukterų Jadvygos ir Eleonoros (Jadvygos Marčiukaitienės ir Eleonoros Beinaričiūnės šeimoms vykti į Vokietiją 1941 m. valdžia neleido). Vokiečių pareigūnai šeimą ragino trauktis į Vakarų ir 1944 m., bet vėl buvo nuspręsta pasilikti Lietuvoje. Po brolio Adomo žūties mama labai apgailėstavo, kad nepasinaudojo galimybėmis išvykti.

Mūsų šeimoje tėvai laikėsi tokios tradicijos, kad kiekvienam vaikui buvę priskirti naminiai gyvuliai, kuriais vaikas kiek galėdavęs rūpinosi. Būdamas maždaug penkerių turėjau „savo“ karvę, aikštingą, mėgdavusią spardyti, todėl tėtis nusprendė tą neramų gyvulį perduoti. Karvę nupirko vokiečių kariuomenės pareigūnai ir atvyko jos

pasiimti. Vienas iš jų, pamatęs, kaip maža mergaitė verkia atsisveikindama su karvute, paglostė man galvą, paguodė ir pasakė, jog taip pat turintis mažą mielą dukrytę.

1944 metais vokiečių kariškiai, prieš pasitraukdami iš Lietuvos, atvyko pas mano tėvuką ir parke, toje vietoje, kur augo ąžuolai, paslėpė ginklą. Po kelių mėnesių, kai tik mūsų krašte ėmė veikti Lietuvos partizanai, tėtis dalį ginklą jiems atidavė. Mums priklausiusioje Rojaus pievoje, kuri buvo tarp miškų, yra nusileidę ir desantininkų iš Vakarų, tapusių Lietuvos partizanais. Tėtis žinojo apie desantininkų nusileidimą, bet nuo šeimos labai slėpė, kelias dienas mūsų neišleido iš namų į lauką žaisti. Daugiau apie desantininkus nieko nežinau, bet tikriausiai ne visus paslėptus ginklus tėvukas jiems atidavė, nes mano brolis Adomas, išėjęs į mišką 1947 metais, taip pat turėjo vokiškos ginkluotės.

1945 m. vasarą tėvas buvo suimtas dėl to, kad nepridavė sovietams savo turėtų medžioklinių šautuvų, be to, jie įtarė, jog brolis Adomas palaiko ryšius su Lietuvos partizanais. Po dviejų savaitių tardymo Alytuje tėtį paleido. Pėsčiomis ir pakeliui vykstančių žmonių vežimais pavežamas šiaip ne taip grįžo namo. Iš karto atgulė į ligos patalą, aš, jauniausioji septynerių metų tėvo labai mylima dukra, nuolat buvau prie jo lovos, patarnaudavau jam. Dvi savaites pasirgęs tėvelis mirė rugpjūčio 14 dieną. Tą dieną labai smarkiai rėkė pelėdos parke. Vėliau parko augalai (alyvos ir kiti) buvo nusavinti, išvežti ir pasodinti Nemajūnuose, bet nepriėjo.

Jau po karo, po tėvelio mirties, pas mus buvo atvažiuavęs giminitis iš Lenkijos su dviem poniomis. Tiksliai dabar nebeprisimenu, kas toks jis buvo. Manau, jog galėjo būti senelio Vaclovo sesers Valerijos kuris iš sūnų, didelė tikimybė, kad tai dailininkas Adomas Mendziblockis, nes svečias labai domėjosi mūsų namuose dar buvusiais meno kūriniiais. Kadangi padėtis pokario metais buvo labai nerami, tai su Lenkijoje gyvenusiais giminėmis ryšys nutrūko.

Nuo senelio Vaclovo laikų mūsų šeima bendravo su kaimynais Moravskiais, Bielskiu, po to iš Bielskio perpirkusiais dvarą Rutkauskais. Kartais apsilankydavome pas Rutkauskus – jie buvo brolis ir sesuo, taip ir nesukūrė savo šeimų. Simonas Rutkauskas buvo mano brolio Adomo krikšto tėvas, bet Adomas buvo ir Marijos Rutkauskaitės labai laukiamas svečias, taip pat ir aš, jauniausioji šeimos

atžala. Rutkauskų likimas susiklostė tragiškai. Pokario metais juos jau gana pagyvenusius sovietų valdžia nusprendė ištremti. Simoną išvežė sergantį plaučių uždegimu, jis mirė traukinyje ir kažkurioje Rusijos vietoje jo kūnas paprasčiausiai buvo išmestas. Marija Rutkauskaitė tremties vietą pasiekė, bet netrukus mirė ir ilsisi tremtinių kapinėse toli nuo tėvynės.

Nuo 19 amžiaus pirmos pusės, kai tik mano prosenelis įsikūrė Panemunio dvare, mūsų giminė bendravo ir su prekybininkais žydais, nes užaugintą žemės ūkio produkciją reikėjo realizuoti ir įsigyti ūkiui reikalingų daiktų. Perėmęs iš senelio Vaclovo dvarą į savo rankas, mano tėvas Adomas Dominykas tęsė tas senas prekybos ir bendravimo tradicijas. Mama pasakojo, kad prieš karą buvo daugiausiai iš žydų tautybės prekybininkų bendraujama su Prienuose gyvenusiu Boruku, turėjusiu parduotuvę „Artojas“. Kai 1941 metais mano tėtis sužinojo, kad Prienuose laikomi suimti žydai, bandė drauge su mama nuvežti jiems maisto. Juk nemažai tų žmonių pažinojo, buvo su jais bendravęs, vertino juos už darbštumą ir kultūringumą. Vis dėlto perduoti maisto uždarytiesiems tėveliui nebuvo leista, ta tema namuose buvo kalbama ir labai skaudžių dalykų. Mama pasakojo, kad su tėčiu jie buvo nusprendę priglauti savo namuose pažįstamų žydų dukrą, bet, deja, to nepavyko padaryti. Visi mūsų šeimos nariai ar žmonės, su kuriais mes bendravome, piktinosi dėl žydų žudynių, negerbė tų, kurie susigundė įsijungti į tą juodą darbą karo metais.

Tėvo seserys **Jadvyga Bartoševičiūtė-Marčiukaitienė** ir **Eleonora Bartoševičiūtė-Beinaravičienė** ištekėjusios gyveno netoli mūsų namų. Jų šeimos ūkininkavo ant senelio Vaclovo Bartoševičiaus joms paskirtos žemės. Jadvyga, tėvelio sesuo, ištekėjo už mano mamos brolio Jono. Ir mano tėvelių, ir Marčiukaičių vestuvės vyko tą pačią dieną. Nuo senų laikų bajorai nenorėjo, kad jų vestuvių užsakai iš anksto būtų skelbiami visai parapijai viešai, todėl jiems pritaikydavo išimtį bažnyčios kanonų teisėje pagal vyskupo indultą. Mano tėvus bei Marčiukaičius sutuokė vyskupas Nemajūnų bažnyčioje labai iškilmingai, dalyvaujant daugybei svečių ir į pamaldas susirinkusių parapijiečių. Abi poros gyveno gana laimingai, kol neprasidėjo Antrasis pasaulinis karas ir Lietuva buvo nepriklausoma.

1938–1940 m. Jonas Marčiukaitis buvo Birštono valsčiaus viršaitis. Jadvygos ir Jono Marčiukaičių šeimoje užaugo 12 vaikų. Tai

Vaclovas, Antanas, Stasys, Vytautas, Marija, Vladas, Jadvyga, Janina, Zita, Aldona, Ona, Vincas. Aš daugiausiai draugavau su Aldona, Onute, Vincu. Nelaimės Marčiukaičių šeimą užgriuvo dar nesibaigus karui. Į sovietinę kariuomenę 1944 metais buvo paimtas jų sūnus Antanas, kuris netrukus dingo be žinios, o vėliau tėvai gavo pranešimą,

Birštonas, 20 a. ketvirtas dešimtmetis. *Iliustracija iš leidinio „Birštono muziejus“, autorius J. Šleikus, Birštonas, 2008 m.*

kad žuvęs. Jadvyga Bartoševičiūtė-Marčiukaitienė mirė 1946 metais. Sūnus Vaclovas žuvo 1947 ar 1948 metų pavasarį.

Vytautas Marčiukaitis-Gediminas tapo partizanų 1948 metais ir netrukus žuvo su bendražygiu Vladu Kimantu-Girėnu, Bijūnu Punoje, užklupti MVD bei strībų. Pastatas, kuriame jie slėpėsi, buvo apšaudytas padegamosiomis kulkomis. Apdegę žuvusiųjų kūnai buvo numesti gatvėje prie strībų būstinės. Gimnaitis Kostas Lėckas pranešė Vytauto Marčiukaičio tėvui, kad sūnus žuvęs guli ant gatvės. Buvo papirktas naktį su strībais budėjęs milicininkas Klimas, parūpinta vaišių. Kol stribai savo būstinėje gėrė, abiejų partizanų kūnus sėkmingai pasisėkė išgabenti ir palaidoti. Jų palaikai ilsisi viename karste Nemajūnų kapinėse Marčiukaičių kapavietėje.

Po sūnaus Vytauto žūties Jonas Marčiukaitis ėmė slapstyti, nes sovietams užkliuvo kaip prieškarui kurį laiką buvęs Birštono

valsčiaus viršaitis. Kiek pasislapstęs prie Šilavoto, jis buvo 1949 m. suimtas ir įkalintas Šilutėje. Taip pat buvo suimtas ir kalintas jo sūnus Stasys Marčiukaitis, kuris žuvo 1951 m., bandydamas pabėgti iš įkalinimo vietos Šilutėje. 1949 metais į tremtį išvežti septyni Jono Marčiukaičio vaikai. Dukra Jadvyga, teišbuvusi tremtyje pusę metų,

Marčiukaičių kapavietė, kurioje palaidota Jadvyga Bartoševičiūtė-Marčiukaitienė ir Jonas Marčiukaitis, jų sūnus, Lietuvos laisvės kovotojas Vytautas Marčiukaitis-Gediminas bei kiti artimieji, Nemajūnai. R. *Pauliukaitienės nuotrauka*

susirgo ir mirė, dvi dukros Janina ir Zita, sukūrė mišrias šeimas Sibire, į Lietuvą gyventi negrįžo, tik kelis kartus buvo atvykusios aplankyti artimųjų. Marija, Aldona, Vladas ir Vincas, kai tik buvo galima, iš tremties grįžo gyventi į Lietuvą.

Eleonora ir Jonas Beinaravičiai susilaukė keturių vaikų: Jono (g. 1927), Juozo (g. 1928), Onos (g. 1930) ir Jadvygos (g. 1934). Eleonorą tekėti už neturtingo Jono Beinaravičiaus paskatino motina, nes imponavo jo manieros, buvo tarnavęs caro laikais husarų pulke. Jonui Beinaravičiui labai patikusi Eleonora, kad net piršlio primokytas, ryžosi parodyti ne savo namus, o turtingesnio giminaičio, kai atvažiavo jaunosios giminės apsižvalgyti prieš vestuves. Žmoną ir vaikus J. Beinaravičius labai mylėjo ir dėl jų labai stengėsi visą gyvenimą. Kai vedęs turtingą nuotaką prasigyveno, su vargšais vengė bendrau-

ti, net jeigu tai buvo ir giminės. Eiliniai aplinkinių kaimų žmonės sutikę mano tėtį Adomą Dominyką visada nukeldavo kepurę sveikinamiesi, bet sutikę J. Beinaravičių, jo taip nepagerbdavo. Mano tėvui Adomui irgi nepatiko svainio pasipūtimas, šykštumas bendraujant su vargingesniais. Mirė Jonas Beinaravičius maždaug 1944 m. – tiesiog jį rado negyvą po naktigonės laukuose.

Tetai Eleonorai likus našle buvo nelengva vienai tvarkyti ūkį, todėl po vyro mirties į jos namus atsikėlė gyventi motina, kuri teišgyveno pas dukterį maždaug dvejus metus. Senelė Ana mirė 1946 metų pabaigoje. 1947 m. Eleonorą Beinaravičienę areštavo už tai, kad neatidavė nustatyto kiekio pyliavų. Kai ją nuteisė ir išsiuntė į lagerį Rusijoje, sūnūs Jonas ir Juozas, jau ir anksčiau bendravę su partizanais, pasitraukė į mišką. Jie dažnai lankydavosi pas savo senelę Beinaravičienę, tėvo motiną, kuri gyveno Miroslave nedideliame namelyje. Senoji Beinaravičienė padėjo ne tik savo anūkams – pas ją užsukdavo ir kiti partizanai.

Eleonorą Beinaravičienę iš lagerio paleido po pusantrų metų, nes turėjo nepilnamečių vaikų. Grįžusi mano teta jau neberado gyvo savo jaunesnio sūnaus Juozo, išvežta į lagerį buvo ir jos dukra Ona. Vyresnysis sūnus Jonas žuvo jau mamai sugrįžus. Laimė, jog teta Eleonora sulaukė iš lagerio paleistos dukters Onutės, kuri labai mylėjo ir senatvėje prižiūrėjo mamą, likusią gyventi vieną gimtuosiuose namuose. Keletą metų prieš mirtį Eleonora Beinaravičienė savo namuose išgyveno baisų įvykį – apie 1957 metus buvo apšaudyti jos namai, o pati vos spėjo pasislėpti už krosnies. Kaltininkas nebuvo surastas, o teta netrukus susirgo vėžiu. Eleonora Bartoševičiūtė-Beinaravičienė mirė maždaug 1961 metais, palaidota Nemajūnų kapinėse.

Mano pusbroliai, Eleonoros Bartoševičiūtės-Beinaravičienės sūnūs, Jonas ir Juozas draugavo su mano broliais, nes buvo panašaus amžiaus, o ir gyvenome netoli vieni nuo kitų. Vyresnėlis Jonas buvo ramesnis, labiau viską apgalvojantis, daugiau išsilavinęs, mokėsis Prienų „Žiburio“ gimnazijoje. Jaunesnysis Juozas smarkesnis, norintis nenusileisti broliui. Jų tėvas jaunystėje tarnavo caro kariuomenėje, husarų pulke, ir augindamas sūnus perdavė jiems turėtas karybos žinias – išmokė gerai jodinėti žirgais, valdyti arklius, šaudyti. Abu broliai buvo antrame būryje Margio grupėje, Dzūkų rinktinėje. Juozas Beinaravičius-Gintaras žuvo 1949 m. kovo 8 dieną. Vyresnysis

sūnus Jonas Beinaravičius-Vėjas buvo nukautas 1952 m. balandžio 4-ąją.

Pokariu partizanų Jono Beinaravičiaus-Vėjo ir Juozo Beinaravičiaus-Gintaro sesuo Ona Beinaravičiūtė (sulietuvinta pavardė galėjo būti Beinaraitė) draugavo su partizanu Pranu Sadausku-Perkūnu ir buvo jo ryšininkė. Kartą Pranas parodė Onutei ar kaimynystėje gyvenusiam gimnazistui Mikui Juškevičiui partizaniškų dainų sąsiuvinį ir leido parsinešti namo. Mikas ne tik namo tą sąsiuvinį nusinešė, bet ir į mokyklą. Kažkas pranešė saugumiečiams, ir vaikinukas buvo suimtas. Tardomas jis buvo labai žiauriai, pasakė, kad sąsiuvinį gavęs iš Onos Beinaravičiūtės, o ji gavusi iš Prano Sadausko-Perkūno.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanų rikiuotė. Stovi pirmas iš kairės Juozas Beinaravičius-Gintaras, antras Pranas Račkys-Varpas, trečias Juozas Čiupas-Ėglis, ketvirtas Jonas Beinaravičius-Vėjas, penktas Antanas Rutkauskas-Žemaitis, iki 1948-02-21. *LGGRTC nuotrauka*

Pasipylė areštai. Pusseserė Onutė buvo suimta, po tardymų nuteista 10 metų kalėti, pateko į lagerį Sibire. Į lagerį pateko ir Mikas Juškevičius, o kiti jo šeimos nariai buvo išstremti. Juškevičių tėvas ir motina mirė tremtyje. Mikas išėjęs iš lagerio nesiryžo kurį laiką grįžti į Lietuvą, bet vėliau parvyko. Jo brolis Vincas Juškevičius grįžo į tėvynę, kai tik galėjo, bet tėviškėje, Nečiūnų kaime, gyventi jam buvo per daug skaudu ir jis įsikūrė kitur. Kartu su čia išvardintais asmenimis

nukentėjo ir visai niekuo dėti neturtingi kaimynai. Kai pirmą kartą atvažiavę ištremti Juškevičių šeimos jų nerado namuose, išvežė Vajanauskų šeimą. Taip buvo įvykdytas „planas“, skaičiai popieriuose atitiko suplanuotus.

Grįžusi iš lagerio Ona Beinaravičiūtė ištekėjo ir tapo Vitkunskiene, susilaukė dviejų dukterų. Jos jaunesnioji sesuo Jadvyga Beinaravičiūtė-Karalienė-Baranauskienė susilaukė dukters ir sūnaus.

Motina Magdalena Marčiukaitytė-Bartoševičienė (1893–1979-08-11) buvo aukšto ūgio, šatenė ir labai gero, švelnaus būdo. Gimė ji Gelčių kaime, netoli Gudelių ir Igliaukos, Marijampolės apskrityje, ūkininkų šeimoje. Buvo baigusi Gudelių parapiinę mokyklą, giliai tikinti, turėjo gražų balsą ir giedojo bažnyčios chore. Šeima gyveno gana pasiturinčiai, tėvai stengėsi, kiek galėdami, išmokslinti vaikus. Mamos brolis Jonas Marčiukaitis mokėsi gimnazijoje Vilniuje. Kartą per atostogas parsivežė pasisvečiuoti draugą, su kuriuo kartu mokėsi. Tai buvo Adomas Dominykas Bartoševičius... Mama, atitekėjusi labai jauna į Panemunio dvarą, vokiečių kilmės anytai Anai Albanti-Bartoševičienei nepataikavo, rado būdą, kaip sutarti su vyro motina ir išlikti savimi, išsaugoti lietuviybę. Senelis Vaclovas mano mamą labai mylėjo, džiaugėsi sūnaus pasirinkimu, nors mama nebuvo bajoraitė. Marčiai kartais jis būdavo net palankesnis negu savo dukterims. Galbūt todėl, kad mano mama buvo žolininkė ir pasiryžusi bet kada padėti kiekvienam, kam reikėjo pagalbos. Senelis mamai buvo padovanojęs auksinį laikrodį, gražių drabužių. Deja, senelis mirė, tik trumpai tepasidžiaugęs pirmąja anūkėle, mano vyriausia seserimi Jadvyga.

Apie mamos brolio Jono ir tėvelio sesers Jadvygos Marčiukaičių šeimą jau pasakojau. Mama turėjo dar brolių Antaną, kuriam tėvai buvo palikę tėviškę Guobių kaime, tačiau Antanas su žmona buvo mokytojai ir tėvų ūkyje negyveno. Nežinau, ar nuomodavo žemę, ar buvo pardavę, bet su žmona mokytojavo Marijampolėje. Antano šeimą išvežė į tremtį 1941 metų birželį. Negrįžo nei jis, nei žmona. Jauniausias mamos brolis Juozas Marčiukaitis buvo neįgalus, bet turėjo menininko sielą ir rankas. Jis iš medžio galėjo padaryti bet ką, ko tik kas paprašydavo: skulptūrą ar žaislą, langines ar namų apyvokos rakandą. Senatvėje mamos tėvai Marčiukaičiai ir brolis Juozas Marčiukaitis gyveno mūsų namuose Panemunyje, ir smagu, kad mano tė-

velis sutiko, jog mamos artimieji, kuriems reikia pagalbos, glaustūsi prie savųjų. Mirė dėdė Juozas gana jaunas, ilsisi Nemajūnų kapinėse šalia savo tėvų.

Mama turėjo dvi seseris – Oną ir Viktoriją. Viktorija atitekėjo į Pelėsiškių kaimą netoli Nemajūnų. Ji su savo vyru Kaziu Konstantinavičiumi susilaukė 5 vaikų. Jų vardai buvo Viktoras, Ona, dvyniai Antanas ir Antanina bei Vaclovas. Konstantinavičiai buvo mano krikšto tėvai ir ne kartą esu gavusi iš jų dovanų. Teta Viktorija gražiai siuvo, tai net dabar akyse išlikęs gražaus vaikiško paltuko vaizdas, kurį ji man pasiuvo. Dėdė Kazys buvo geras muzikantas, linksmas pokštininkas. Pokario metais Konstantinavičiai rėmė partizanus, užeidavo retkarčiais ir mano brolis Adomas pas juos su bendražygiais. Dažnai rodytis ten negalėjo, nes Konstantinavičių namai, kaip ir kitų mūsų giminių, buvo nuolat sekami. 1946 metais, kai mes slapstėmės, kad neištremtų, mama norėjo palikti mane pas savo seserį Viktoriją, tačiau toji nesutiko manęs priglausti, bijodama, kad neišvežtų jos šeimos. Tąkart mane laikinai priglaudė Nečiūnuose gyvenę Aleksas ir Julija Lakštučiai, pas kuriuos išgyvenau maždaug dvi savaites. Į Būdų kaimą atitekėjusi mamos sesuo Ona Marčiukaitytė-Rukienė pokariu su mumis irgi bijojo bendrauti, net laiškų niekas iš jos šeimos mums nerašydavo, kai mama ir brolis Jonas kalėjo, o mes su seseria Onute buvome ištremtos į Sibirą. Vis dėlto iš mamos pusės buvo daug giminių, kurie nepaisė nieko ir labai palaikė mūsų šeimą tuo sunkiu laikotarpiu – tai Sinkevičiai, Seiliai, Pačėsos, o ypač Blaškevičiai ir Abromavičiai. Mama ir jos brolis Jonas slapstydami si rado prieglobstį ir Mielaišupyje už Šilavoto, ir prie Krokialaukio, ir Makrickų kaime netoli Gudelių.

Kaip jau minėjau, mama nuo pat jaunumės buvusi labai gera, mokėjo maloniai bendrauti, visada užjausdavo nelaimės ištiktą, varganai gyvenantį. Mamytė, turėdama septynis savo vaikus, globojo ir motinos netekusį Antanuką Lankevičių, kurio gyvenimas dar pasunkėjo, kai tėvas vedė antrą žmoną, o pamotei posūnis buvo nereikalinga našta. Antanukas labai prisirišo prie mano mamos, mylėjo kaip tikrą motiną. Kai jis suaugo, mano mama Antanui prieš vestuves nupirko kostiumą, naujus batus – šito jis niekada nepamiršo ir visada susitikęs jai pabučiuodavo ranką. Su Antano vaikais ir anūkais dar ir dabar maloniai pabendrauju nuvykus į tėviškę, taip pat su tėvelių

krikšto vaikų atžalomis. Pokario metais mums daug padėjo Jurgis Blaškevičius, atsidėkodamas už mano tėvų gerą širdį. Viena moteris sovietų laikais mamai atsiuntė skarelę net iš JAV, taip ji išreiškė padėką už tai, kad mama jai, neturtingai merginai iš Siponių kaimo, besiruošiančiai išvažiuoti į Ameriką, padovanojo puošnią žalio šilko suknelę. Mamytė mokė mus niekada negailėti kitus sušelpsti, dar ir dabar negaliu praeiti pro šalį, nepaaukojus pinigėlio sėdinčiam prie bažnyčios ar pamačiusi kokį vargetą gatvėje. Negalvoju, kokia buvo to žmogaus praeitis, matau, kad jam sunku dabar.

Vakarais mama ilgokai meldavosi ir mus prie to pratino. Senelė Ana su mumis nesimelsdavo. Tėtis tuo metu kitame kambaryje skaitydavo laikraštį, dažniausiai lenkišką, tačiau turėjo ir lietuviškų laikraščių bei knygų. Bažnyčioje tėvelis meldavosi lenkiškai. Senelis mamai buvo padovanojęs labai gražų Švč. Mergelės Marijos paveikslą, bet pokario metais jis iš mūsų namų dingo. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, keliaudama vienoje Lenkijos bažnyčioje mačiau tokią patį Marijos atvaizdą. Gaila, neišsidėmėjau bažnyčios pavadinimo, o taip norėčiau dar kartą pamatyti tą paveikslą.

1946 m. mūsų šeima slapstėsi nuo išvežimo, kai grįžome, radome degančius namus. Numanėme, kas galėjo padegti, bet nesiaiškinome. Biblioteka degė pusantros paros, įkaitę stogo skardos gabalai lėkė į šalis. Gyvenamasis namas sudegė visiškai. Norėjome apsigyventi klėtyje, bet mama pabijojė, kad neišvežtų į tremtį. Praėjus kiek laiko, mūsų sodyboje buvusį didžiulį prieš karą pastatytą, skarda dengtą kluoną sovietinių pareigūnų įsakymu išardė ir išvežė į Jundeliškes. Ten perstatytame kluone jau laikė iš žmonių atimtus arklius, tapusius kolūkio nuosavybe. Nusavinti buvo ir mūsų ūkio padargai. Metalinę arkliu traukiamą grėbiamąją, kuria mane tėtis dar mažą vežiojo po pievas, atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę ir iširus kolūkiui, gavo moteris, kurią gerai pažinojau. Galbūt ir dabar jos sodyboje šis senas padargas tebėra.

Po gaisro apsigyvenome Nečiūnuose. Kaimynystėje gyvensi ir anksčiau pas mus dirbusi Šarkienė buvo priglaudusi dvi mūsų karves, pas ją buvo paslėpta ir mūsų patalynė, drabužiai. Kai stribų siautimas aprimo, ji viską mums gražino. Labai neturtingai gyveno Šarkienė, bet visiems padėjo kuo galėdama. Mokėjo visiems atleisti ir vargstantį užjausti. Dar prieš karą, prieš tas visas suirutes, atėjusi

pas mus ravėti daržų, pamačiusi lauke patiestas prieš saulę balinti sesers Jadvygos išaustas aštuonnytes drobes ar prasivėdinti išneštas kaišytines lovatieses, visada pasigėrėdavo gražiu audėjos darbu. Šarkienė mūsų šeimai kuo galėdama padėjo pokario metais, nors pačiai gyvenimas taip pat sunkiai klostėsi. Jos sūnų Juozą Šarkų, namie radę „po pečiumi“, sribai tiesiog suvarpė kulkomis. Kūnas taip buvo sušaudytas, kad jį išėmė dalimis. Kai iš agentų buvo sužinota, jog Šarkienės dukros vyras yra partizanas, Šarkienę areštavo, baisiai sumušė, bet nieko iš jos neišgavę vis dėlto paleido.

1947 m. mama vėl slapstėsi, nes neišgalėjo atiduoti tiek pyliavų, kiek buvo reikalaujama. Glaudėsi netoli savo tėviškės Makricų kaime, Marijampolės apskrityje, pas gimines. Po kiek laiko atėjo į Nečiūnus, pas ten gyvenusią dukterį Janiną, kad galėtų pasimatyti su vaikais. Netrukus namus užgriuvo sribai. Mamą suėmė, namus išvertė, paveikslus ir kitus daiktus mėtė ant žemės ir trypė kojomis. Moterys iš baimės negalėjo nė žodžio ištarti, tik meldėsi. Mamą areštavo ir išsivedė uždarė Birštono sribyne. Pasiilgusi mamos, aš, dešimties metų mergaičiukė, pėsčiomis išėjau jos aplankyti. Kelias buvo man gerai žinomas, mat po karo eidavome į Birštoną pirkti duonos. Prie sribų būstinės pamačiau pažįstamą sribą, kilusį iš mano tėviškės. Ėmiau prašyti, kad leistų pasimatyti su mama. Jis vijo mane tolyn sakydamas, kad mama greit pareis. Kai bandžiau dar kažką pasakyti, kiti, ten pat rūkę papirosus sribai, ėmė į mane mėtyti nuorūkas. Spūdinau šalin kaip šunelis ir šito negalėjau pamiršti visą gyvenimą. Ir ne tik šito...

Mama buvo teisiama Birštone. Teismo posėdyje buvome ir mes, jos dukterys – Jadvyga, Janina ir aš (Zita). Birštono prokuroras buvo iš vietinių sribų ir teisiųjų kančios tik kėlė jo vertę. Vienu momentu teisme neišsilaikiau, ėmiau verkti sakydama, kad tegul ir mane su mama nuteisia ir paima. Sutriko net teisėja, nors irgi buvo sovietinė, patikima pareigūnė. Tada prokuroras (apie jį dar papasakosiu kalbėdama apie brolių Joną) įsakė sargybiniui išvesti mane iš salės. Sargybinis buvo uolus – ne tik išvedė iš salės, bet ir nustūmė nuo laiptų. Kruvina nosimi atsidūriau pačiame Birštono centre, Basanavičiaus aikštėje. Truputį paėjus atsisėdau prie kito namo laiptų ir susigūžiau. Priėjo kažkokia moteriškė, pasiūlė duonos ir rauginatą agurką, bet aš valgyti nenorėjau. Belaukdama seserų, užmigau.

Mamą nuteisė ir išvežė į Šilutės kalėjimą. Ją išvydau tik po kelerių metų. Tas medinis pastatas Birštone, J. Basanavičiaus aikštėje, kur pokario metais buvo įsikūrę stribai, yra išlikęs. Šalia jo dabar pastatytas paminklas Lietuvos laisvės kovotojams, kuriame yra įamžintas ir mano brolis Adomas Bartaševičius-Narsuolis, ir pusbroliai Jonas Beinaravičius-Vėjas, Juozas Beinaravičius-Gintaras, Vytautas Marčiukaitis-Gediminas.

Maždaug apie 1957 metus, kai grįžo iš tremties sesuo Onutė, mama nusipirko mažą medinį namelį Nemajūnuose ir išsikraustė iš ją priglaudusios Marcinkevičienės. Tai buvo didžiulė laimė po daugiau kaip dešimties metų klajonių vėl turėti savo namus. Mama dirbo kolūkio fermoje, prižiūrėjo veršiukus. Nepamiršo ji ir darbų, kuriuos dar paauglystėje išmoko tėvų namuose: audimo, verpimo, mezgimo. Iki pat brandaus amžiaus rateliu taip plonai ir lygiai suverpdavo vilną, kad iš jos suverptų siūlų buvo galima megzti mezginius mašina. Kartą tokius mamos verpalus, jos pačios nudažytus žalia spalva, nunešiau į mezgimo ateljė Kaune, kad man numegztų megztinį. Žinoma, buvo galima numegzti ir rankomis, bet norėjosi pasipuošti moderniai, kad drabužis atrodytų kaip iš parduotuvės pirktas. Nuėjau aš tuo megztuku vilkėdama į paskaitas technikume. Po paskaitos priėjau prie dėstytojos kažko paklausti, o ji ėmė teirautis, kur aš tokį gražų megztuką pirkau. Dėstytojai didžiuodamasi pasakiau, kad megztukui siūlus suverpė ir nudažė mano mama.

Darbo fermoje mama atsisakė būdama šešiasdešimt devynerių metų, kai gimė sesers Onutės sūnus Arūnas 1962 metais. Pensiją, 12 rublių, mama pradėjo gauti tik 1968 metais, būdama septyniasdešimt penkerių (palyginimui – mano stipendija technikume buvo 45 rubliai). Arus turėjo, sodino daržus, augino kiaules, laikė karvę. Kiekvienais metais prisidžiovindavo vaistažolių – senatvėje, kaip ir jaunystėje, padėdavo visiems, kas tik į ją kreipdavosi. Kartą įšilusi, perpūsta skersvėjo, ėmiau smarkiai karščiuoti, ligoninėje man suleido antibiotikų, bet padėtis negerėjo. Paaiškėjo, kad esu antibiotikams alergiška. Tada kuo skubiausiai paprašiau, kad mane išleistų iš ligoninės, ir nuvažiavau pas mamą. Ji mane išgydė žolėmis ir savo dėmesiu, rūpestingai slaugydama. Mamos senatvė buvo šviesi, ji, dar kupina jėgų, stengėsi padėti vaikams, anūkams, kuriuos visus labai mylėjo. Jos atmintis senatvėje tebebuvo puiki. Darbo pati susiras-

davo iki paskutinės gyvenimo dienos, o darbai darbeliai teikė jėgų ir džiaugsmo. Mirė ji aštuoniasdešimt aštuonerių, nepalūžusi, giliai tikinti Dievo ir žmonių gerumu.

Mamos laidotuvės buvo tokios pat iškilmingos, kaip ir vestuvės. Mirė ji Prienuose pas dukterį Onutę. Prieš tai ji buvo nuvykusi į Merkinę aplankyti ten apsigyvenusios sesers Viktorijos Konstantinavičienės – ji buvo įsikūrusi pas savo dukterį Onutę Konstantinavičiūtę-Stadelnikienę, kuri mokytoja išdirbo Merkinėje 43 metus. Merkinėje mamytę ištiko infarktas. Parvežta į Prienus, ji kunigui Juozui Užupiui per paskutinę išpažintį išsakė savo norą – būti palaidota Nemajūnuose, atlaikius „kryžiavas“ (konsekruojamas trijų kunigų) šventąsias mišias. Tuo reikalu po mamytės mirties kreipiausi į kunigą Juozapą Gylį. Jis sutiko man padėti iškilmingai palaidoti mamą, nes pažinojo ją kaip pamaldžią, daug padėjusią prie bažnyčios išlaikymo parapijietę. Mama net ir būdama garbaus amžiaus skalbdavo bažnytinius rūbus, puošė bažnyčią. O ką jau bekalbėti apie tai, jog sekmadieniais dažniausiai išklausedavo dvejus šventąsias mišias. Prieš karą mūsų šeima bažnytinėms procesijoms buvo nupirkusi gražią karūną, kurią nešdavome išpuoštą kaspinais per šventes. Taigi, kunigas J. Gylys kreipėsi pagalbos į kunigą Juozą Užupį, kuris mane prisiminė. Kai susitikome, pasakė, kad šitą dukrytę prisimenąs, kaip besilankiusią Kauno arkikatedroje bazilikoje. Trečiasis kunigas buvo Alfonsas Šatas. Be trijų šventąsias mišias laikusių kunigų Prienų bažnyčioje tikintiesiems patarnavo dar keturi, kurie klausė išpažinčių. Visi septyni kunigai mano mamą pažinojo. Iš Prienų į Nemajūnus mamą atlydėjo daugybė žmonių, nusitęsė ilgiausia automobilių kolona. Po iškilmingo atsiveikinimo Nemajūnų bažnyčioje mamytė buvo atlydėta į šalia esančias kapines ir palaidota prie savo vyro Adomo Dominyko Bartoševičiaus.

Sesuo Jadvyga Bartoševičiūtė-Lėckienė (1917–apie 1994) buvo pirmasis vaikas Adomo Dominyko Bartoševičiaus ir Magdalenos Marčiukaitytės-Bartoševičienės šeimoje. Ji baigė pradžios mokyklą ir Žemės ūkio mokyklą Balbieriškyje. Ištekėjo už Kosto Lėcko. Gyveno Nemajūnuose, vaikų nesusilaukė. Jadvyga buvo pamaldi, turėjo gražų balsą, giedojo bažnyčios chore. Gal kokiais 1949 metais brolis Adomas paliko Jadvygai paskaityti savo partizaniškų dainų sąsiuvinį. Jadvyga jį pasidėjo ant stalo, matyt, planavo netru-

kus skaityti. Vyras kažką išgirdęs lauke tik žvilgt pro langą – rusai. Šašiuvinį sviedęs į degančią krosnį, nuėjo atidaryti durų. Tą kartą viskas baigėsi laimingai. Pokariu kiek galėdami ir Jadvyga, ir jos vy-

Adomo Dominyko Bartoševičiaus ir Magdelenos Marčiukaičytės-Bartoševičienės (Bartusevičių) kapavietė, Nemajūnai. R. Pauliukaičytės nuotrauka

ras Kostas padėjo mums – mamai, jaunesniems broliams ir seserims. Sesuo Jadvyga sulaukė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir labai džiaugėsi, nors tuo metu jau sirgo. Ją slaugė sesuo Janina. Mes, visos keturios seserys (Jadvyga, Janina, Onutė ir aš, Zita), susitarėme, jog kai susigražinsime tėvelio žemę, ji nebus išsidalinta – bus pasistengta atstatyti Panemunio dvaro gyvenamąjį namą, atkurti ūkį.

Sesuo Janina Bartoševičiūtė-Lėckienė (1923–2010), kaip ir visi mūsų šeimos vaikai, krikštyta buvo Nemajūnų bažnyčioje, jos krikšto motina buvo dvarininko Bielskio žmona. Bažnytinėse knygo-se Janinos pavardę užrašė sulietuvintą – Bartušaitė, bet vėliau sesuo atstatė pavardės formą pagal kitų šeimos narių. Janina baigė Nemajūnų pradžios mokyklą ir dirbo tėvų namuose. 1946 metų pradžioje ištekėjo už Petro Lėcko. Sesers Janinos vestuves prisimenu (man buvo aštuoneri), jos vyko dar mūsų gražuose namuose. Svetainėje

buvo šokama ir brolio Adomo draugas Pranas Sadauskas, būsimas partizanas Perkūnas, numynė man koją. Norėdamas išpirkti savo „kalnę“, jis paėmė mane ant rankų, šoko su manimi, pasakęs, jog jis palauks, kol aš užaugsiu, ir tada mane vesiąs. Po vestuvių sesuo Janina su vyru apsigyveno Nečiūnuose. Labai daug padėjo Lietuvos partizanams, šelpė maistu, drabužiais. Pas ją į sodybą užsukdavo partizanai nusiprausti, pasikeisti drabužių, pavalgyti, medikamentų ir tvarsliavos. Ji yra padėjusi ne vienam sužeistam laisvės kovotojui: mūsų broliui Adomui, Pranui Šiugždiniui-Dragūnui, pusbroliui Jonui Beinaravičiui-Vėjui, partizanui, pavarde Radvila. Ne tik Janina, bet ir sesuo Jadvyga bei mano mama karpė savo austas drobes, kai partizanams reikėdavo marškinių, autkojų į batus, tvarsčių. Janinos Lėckienės namuose ne kartą vykusios kratos. Kartą pirtyje, kur neseniai maudėsi partizanai, Janina išskalbė ir pridžiovė jų drabužių, ant stalo ten buvę ir maisto likučių, o sodybą užgriuvo enkavedistai. Laimė, kad šie nesumanė apieškoti toliau nuo sodybos stovėjusios pirties...

Rojaus pievoje tarp tankių, susiraižgiusių krūmynų buvo įrengtas didelis bunkeris. Jis buvo ganai giliai, apie dviejų su puse metrų gylyje, sienos, lubos ir grindys iš uosinių rąstelių, šonuose įtaisyti gultai. Sesuo Janina įdėdavo į pintinę maisto, švarius baltinius Adomui ir aš nešdavau į bunkerį. Atėjusi pastuksendavau užkulniui į eglaitę sutartinį ženklą. Partizanai atidarydavo slėptuvės dangtį ir aš nusileisdavau kopėčiomis žemyn. Grįždama stengdavausi kuo daugiau prisirinkti ūmėdžių, imdavau iš eilės visas, kad tik greičiau jomis užkločiau pintinėje esančius daiktus. Ne kartą žmonės mane sutikę stebėdavosi, kaip aš tokia nedidukė prirenku pilną didžiulę pintinę grybų. Po kurio laiko kažkas pranešė valdžiai, jog toje vietoje gali slėptis miškiniai. Laimei, kad partizanai spėjo pasitraukti, kol prasidėjo krėtimas. Bunkerio nesurado, bet apylinkėse jau pasidarė nesaugu. Vėliau ta vieta visa apaugo mišku, o šiuo metu buvęs miškas iškiristas, kelmai išrauti ir tikriausiai bunkerio likučiai sunaikinti.

Pokario metais Janinos ir Petro Lėckų namus sribai galėdavo užgriūti bet kada. Kaip jau minėjau, 1947 metais, kai mama neįvykdžiusi pyliavų normos slapstėsi, ji trumpam užsuko pas Janiną. Netrukus prisistatė sribai bei enkavedistai. Tada ne tik mamą areštavo, bet nusiaubė ir Janinos namus. Iš jos namų Nečiūnų kaime po kratos išgabeno senelio Vaclovo Bartoševičiaus portretą, kuriame

jis pavaizduotas apsilvilkęs Prancūzijos kariuomenės generolo uniforma. Stribai norėjo paveikslą vietoje sunaikinti, tačiau enkavedistų vyresnysis juos sudraudė. Su kitais ant sienų kabėjusiais paveikslais, nuotraukomis, dokumentais stribams vyresnybė leido elgtis, kaip tie panorėjo. Ant sienos šalia portreto kabojusį įrėmintą senelio Prancūzijoje gautą apdovanojimo raštą, Šv. Marijos paveikslą, mano tėvų portretą stribai vieną po kito nukabino, tėškė ant grindų ir sutrypė kojomis. Kada iš mūsų ar Janinos namų dingo tėvelio Adomo Dominyko portretas, jau nebeprisimenu. Jame tėtis buvo pavaizduotas maždaug aštuonerių metų amžiaus, su smuiku, aprengtas juodu aksoniniu kostiumėliu, baltais marškiniais.

Išsaugotą mažesnę tėvų nuotrauką apie 1994 m. Kaune daviau profesorei (pavardės neprisimenu), kuri domėjosi pokario metų istorija, jog ši galėtų pasidaryti fotografijos kopiją. Kitoje nuotraukos pusėje buvau užrašiusi: „Nuotrauką prašau gražinti.“ Deja, profesorė numirė, o artimieji jos archyvus išvežė į sodo namelį ir ten kiek pabuvusius sudegino.

Buvo dar viena „juoda“ diena Janinos namuose, kai pas ją apsilankė profesoriumi prisistatęs vyresnio amžiaus vyriškis su palydovais. Jis sakėsi pažinojęs mūsų tėvelį, lankęsis pas mus Panemunio dvare. Dabar jis organizuojantis muziejuje parodą ir norintis iš Janinos pasiskolinti senovinių daiktų, kuriuos pasibaigus parodai gražinsias. Janina sutikusi, o kas jai ir bebuvo daryti. Taip iš Janinos namų buvo išvežti 19 amžiaus baldai: du žalia gelumbe aptraukti foteliai, raižiniais papuošta komoda, mažas dailus stalelis ir likę po gaisro nesudegę senelio gydytojo knygos, nuotraukų albumas. Ir iki šių dienų taip ir neišsiaiškinome, kas buvo iš tiesų tas profesorius, kur yra tie baldai. Labiausiai gaila albumo ir knygų, nes tai didžiausios šeimos relikvijos. Galbūt tarp tų knygų buvo senelio Václavo Bartoševičiaus prancūzų kalba parašytas ir Paryžiuje išleistas medicinos vadovėlis. Galėjo ten būti ir senelio brolio Adomo Dominyko Bartoševičiaus Lvoje leistų knygų 19 amžiaus pabaigoje. Knygos buvo prancūzų ir lenkų kalbomis, aš jas vaikystėje esu varčiusi, kai norėjau išsikirpti paveiksliukų, bet sesers Janinos buvau išbarta, kad niekada taip nedaryčiau. Jeigu tos istorinės vertybės yra išlikę kokiam muziejuje, gal tyrinėtojai kada nors išsiaiškins tų eksponatų kilmę. Jau praėjus keleriems metams po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kunigas

Juozapas Lunius man yra minėjęs, kad senelio archyvas yra parvežtas iš Prancūzijos. Gaila, kad tuomet nepaklausiau daugiau apie tai, o dabar jau vėlu.

Kokioje baimėje pokariu gyveno Janina ir jos šeima, rodo ir toks įvykis. 1950 ar 1951 metų rudenį sesuo nugirdusi, kad gali vykti trėmimai, savo trejų metų sūnelį Valdą ir mane, savo trylikametę seserį, nusprendė paslėpti miške. Mus šiltai aprengė ir vakarop išvedė į mišką. Atvedusi užkūrė laužą ir liepė prie jo būti. Naktį abu susiglaudę užmigome, o ryte prabudusi pamačiau, kad mano gražieji juodi kailinukai apsvilę, o balti jų rankogaliai purvini. Labai gailėjau tų kailinukų. Atėjusiai mūsų namo parsivesti Janinai visą kelią priekaištavau, jog nusibodo tas slapstymasis, tas tampymas po visur, geriau jau mane išstremtų. Nelaimingą valandą tada kažkas timptelėjo už liežuvio. 1952 metais, viduržiemyje, mane su septyniolikmete seserimi Onute išvežė...

Geros širdies buvo mano sesuo Janina ir svainis Petras. Išaugino tris sūnus Valdą, Geraldą ir Algimantą. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Algimantas Lėckas dirbo krašto apsaugoje 16 metų. Sesuo Janina mirė 2010 metais. Nei ji, nei jos vyras, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, nesikreipė, kad jiems būtų suteiktas partizanų rėmėjų ar ryšininkų vardas, nors tikrai buvo ir yra to vardo verti.

Brolis Lechas Adomas Bartaševičius-Narsuolis (1924-02-25–1951-01-16) buvo trečias vaikas šeimoje. Jo pavardę dar radau užrašytą – Bortušas. Mokėsi jis, kaip ir mes visi, Nemajūnų pradžios mokykloje. Taip pat buvo lavinamas namuose, mokėjo lenkų, vokiečių kalbas, tikriausiai skaitė ir prancūziškai, nes namuose buvo didžiulė senelio Vaclovo Bartoševičiaus sukauptą biblioteka. Namuose jis buvo vadinamas tik Adomu ar senelės švelniai šaukiamas Adasiku. Turėjo meninių gabumų: buvo geras šokėjas, labai gražiai dainavo, grojo lūpine armonikėle, kurią jam buvo nupirkęs tėtis. Kai vokiečių kariškis broliui padovanojo dar vieną armonikėlę, tėvo nupirtąją Adomas atidavė savo draugui Pranui Sadauskui, nes ir šiam patiko groti. Brolis taip pat mėgo drožinėti iš medžio ar lipdyti iš molio skulptūreles, man padarytus arkliukus dar ir gražiai nudažydavo. Pomėgį drožinėti, manau, perėmė iš dėdės Juozo, mamos brolio. Kaip ir tėtis, labai mylėjo arklius, jo numylėtinis buvo Grantas – juodo plauko su balta žvaigžde kaktoje. Brolis taip pat mėgo šunis, žaisda-

vo, bėgiodavo su jais, vesdavosi prie Nemuno, kai eidavo maudytis. Mūsų šunį Murą, pririštą prie būdos, pokario metais nušovė stribai. Įkąsti tas pririštas namų sargas jiems tikrai negalėjo, bet jau lodavo baisiai. Ant nieko taip iš visų jėgų neskalydavo, tik ant stribų.

Brolis Adomas buvo jaunimo vakaronių siela, linksmas, puikiai sutariantis su visais. Geriausi jo draugai buvo pusbrolis Juozas Beinavičius-Gintaras ir Pranas Sadauskas-Perkūnas. Su Pranu brolis mėgo pajuokauti, kokią pokštą iškrėsti. Kartą vos išaugę iš paauglių amžiaus sumanė paąsinti kaimo moterėles. Gegužės mėnesį vakarais kaimuose būdavo meldžiamasi, vykdavo vadinamosios „mojavos“. Susirinkdavo iš anksto susitarę į vieno ar kito ūkininko seklyčią aplinkiniai įvairaus amžiaus gyventojai. Žinoma, pamaldžiausios buvo pagyvenę moterys, o jaunimas tai ir pasižvalgydavo vieni į kitus, ir laukdavo, kada galės pasimeldę pasišnekučiuoti. Taigi mano brolis Adomas su Pranu vieną vakarą į tas „mojavas“ paslapčia atsišė sugavę pelėdą ir besibaigiant maldoms ją paleido. Kilo didžiulis sąmyšis, nesubrendusių vyrų pokštu ypač pasipiktino kaimynė Žitkuvienė. Tėtis sužinojęs, ką iškrėtė Adomas, tik juokėsi, bet kaimynų vis dėlto buvo atsiprašyta.

Kai būdama maždaug dešimties metų broliui pasakiau, kad nesimokysiu okupantų rusų kalbos, jis mane gražiai įtikino, jog kalba niekuo dėta. Mokykloje rusų kalbą mokytis man sekėsi labai gerai, o žinios ne kartą pravertė, kai atsidūriau tremtyje. Kai tėtis numirė, man didžiausi autoritetai liko mama ir brolis Adomas. Prisimenu tokius jo žodžius: „Niekuomet neverk, kai mato priešas, ir nieko nesaikyk.“

Iš pradžių brolis Adomas slapstėsi, nes nenorėjo tarnauti sovietinėje kariuomenėje. Bendravo su partizanų Petru-Beržu nuo pat 1944 metų. Vaitiškės kaime grupelė partizanų 1949 m. surengė pasalą enkavedistams, važiuosiemis sunkvežimiu. Įvyko susišaudymas. Brolis Adomas irgi dalyvavo pasaloje, šiose kautynėse broliui lengvai buvo sužeisti keli rankos pirštai. Brolis ir Pranas Sadauskas-Perkūnas į operaciją buvo tikriausiai įtraukti todėl, kad gerai žinojo vietovę, esančią netoli nuo gimtųjų vietų.

Adomas, kaip ir visa mūsų šeima, po karo nuolat slapstėsi nuo išvežimo į tremtį. Kartą jį besislapstantį pastebėjo stribas, ėmė vyti. Adomas būdamas geras plaukikas puolė į Nemuną ir sėkmingai

perplaukė į kitą krantą. Partizanai tai matė ir, kai jis tapo partizanu, davė jam Narsuolio slapyvardį. 1948 metais brolis jau buvo davęs priesaiką, tapęs to paties antrojo būrio partizanu, kaip ir pusbroliai, tėvo sesers Eleonoros Bartoševičiūtės-Beinaravičienės sūnūs: Jonas Beinaravičius-Vėjas ir Juozas Beinaravičius-Gintaras (Dainavos apygarda, Dzūkų rinktinė, Punios kunigaikščio Margio grupė).

Partizanų būryje paskirtas skyrininku, Adomas buvo atsakingas už ginklų, drabužių, apavo įsigijimą ir saugojimą. Jo žinioje buvo bunkeriai, kuriuose visa tai buvo sandėliuojama. Šiose slėptuvėse partizanai negyvendavo, tik saugojo amuniciją. Buvo tokia partizanų daiktų slėptuvė ir Nečiūnų kaime. Ją įrengė buvusioje bulvių duobėje, todėl niekam nekrito į akis. Brolis Adomas ten slėpė partizanų uniformas ir, kuriam reikėdavo, jis paskirdavo. Turėjo brolis netoliese draugą batsiuvį, tai parūpindavo bendražygiams ir batus. Panaši slėptuvė taip pat buvo Paverknių kaime.

Kai 1948 m. Žiūkų miške vykstant susišaudymui broliui Adomui sužeidė ranką, o Pranui Šiugždiniui-Dragūnui kulka pataikė į vidurius, jie abu buvo atgabenti į sesers Janinos Lėckienės sodybą. Sužeistą į pilvą Dragūną sutvarstė linine paklode, paskui jį kažkur išvežė. Mano brolis gydėsi netoli mūsų namų Rojaus pievoje įrengtame bunkeryje. Sužeistiems partizanams yra pagelbėjusi gydytoja Penikienė, dirbusi Birštono sanatorijoje „Tulpė“. Seserys Onutė ar

Lechas Adomas Bartaševičius.
Iš Zitos Bartusevičiūtės archyvo

Janina pagamindavo, o aš nešdavau broliui Adomui valgyti, niekas manęs, mažo ūgio mergaičiukės, neįtardavo. Broliui dar anksčiau Janinos vyro Petro Lėcko pusbrolis Adomas Lėckas, gyvenęs Kaune, Fredoje, pasisiūlė gauti dokumentus, kad mano brolis galėtų išvykti gyventi į Kauną svetima pavarde. Tačiau brolis pasakė: „Esu bajoro sūnus ir privalau ginti Tėvynę, o jeigu reiks – žūti. Kuo aš geresnis už kitus?“

Brolis Adomas visą laiką buvo principingas, autoritetas kitiems partizanams. Jis nerūkė, negėrė, draudė ir kitiems gerti. Per degtinę partizanai buvo susilaukę bėdų ir vadai labai draudė išgertuves. Jei-gu partizanai būtų taip gėrę, kaip teigia norintys juos apjuodinti, tai greitai būtų buvę išpyškinti. Pasitaikė Adomo būryje ir partizanų, kurie net bažnyčioje pasielgdavo netinkamai, o ką jau kalbėti apie elgesį su gyventojais. Tokie mano brolio Adomo, pusbrolio Jono Beinaravičiaus-Vėjo, kaimyno Prano Sadausko-Perkūno ir kitų būdavo drausminami, kad nežemintų partizanų vardo. Partizanai, kurie savo kovą suprato kaip pareigą ginti tėvynės laisvę, elgėsi garbingai, kaip dera tikriems laisvės kovotojams, nors ir kaip baisiai apie juos sovietiniai propagandistai kalbėjo. Sovietai ne tik šmeižė besipriešinančius, bet ir šaudė beginklius, besislapstančius, nenorinčius į sovietinę kariuomenę eiti vyrus – Bačinską ir Makauską nušovė 1946 m. Nemajūnuose.

Esu ne kartą patarnavusi ir savo broliui Adomui, ir kitiems partizanams. Laiškelių nešioti man neduodavo, bet žodžiu pranešti žinias teko ne kartą. Mano brolis nerūkė, bet kai kuriems partizanams rūkalai buvo labai svarbūs. Jų parūpinti dažnai buvau siunčiama į Nemajūnų parduotuvę. Įėjusi ilgai stypsodavau kur kampe, kol visi žmonės apsipirkdavo. Į vaiką nebūdavo kreipiama dėmesio, tiesiog būdavo įprasta, kad vaikas privalo palaukti, kol bus aptarnauti suaugusieji. Pardavėjai buvo pažįstami ir tikriausiai nujautė, kuriam tikslui aš tuos rūkalus perku, bet nieko neklausinėjo, tik vis perspėdavo, kad dėčiau greičiau į kišenę, kol kas nors nepamatė. Parduotuvėje dirbo vyras ir žmona Revuckai, iš kurių sovietai tą parduotuvėlę nusavino, bet leido jiems ten dirbti. Besibaigiant karui Revuckai patyrė sunkių išgyvenimų – dukra išvyko gyventi į Argentiną, o sūnus, baigęs mokslus ir trumpai tepadirbęs girininku, buvo stribų nušautas miške.

Antrą kartą brolių Adomą sužeidė 1949 metų balandžio mėnesio pabaigoje besitraukiant iš Pakrovų kaimo į Nemajūnus. Šaudmuo pataikė į koją, buvo smarkiai pažeistas šlaunikaulis. Adomas pusę metų gydėsi bunkeryje Punios šile, jam suteikė pagalbą tuo metu Jiezne dirbęs gydytojas Benediktas Narakas, kuris slapta buvo atgabentas į mišką. Partizanai, apsaugodami save ir gydytoją, miške užrišo medikui akis, kad jis net nežinotų, kokiais keliais ir takeliais keliauja. Gydytojas savo darbą atliko puikiai ir mano brolis vėl atsistojo ant kojų.

Sovietiniame dokumente yra parašyta, kad Margio tėvūnijos partizanai 1950 m. Jundeliškėse iššaudė arklius ir padegė kluoną, kuriame jie stovėjo. Minima, kad toje akcijoje dalyvavo ir mano brolis. Negaliu įsivaizduoti, kad mano brolis šaudytų arklius, jis taip mylėjo šiuos gyvūnus... Tikriausiai tame sovietiniame dokumente kažkas pateikta netiksliai.

Apie savo paskutinį pasimatymą su broliu Adomu esu pasakojusi Vilijai Jakučiūnaitei ir straipsnis apie tai yra išspausdintas „Laisvės kovų archyvo“ 30-ajame tome 2001 metais. „Tėviškėje už tvenkinio augo graži eglė, prie kurios ateidavo partizanai. 1950 m. gruodžio mėn. brolelį mačiau paskutinį kartą. Jis buvo liūdnas ir nueidamas kelis kartus atsigręžė. Gal širdis jautė, kad matomės paskutinį kartą?

1951 m. sesuo Jadvyga, važiuodama iš Butrimonių turgaus, sužinojusi, kad Adomas žuvo, užsuko į Vėžionis pas Žeimį, iš kur parvežė kruviną brolelio nosinę... Mama, neseniai grįžusi iš Šilutės kalėjimo, kur sėdėjo už neatiduotas pyliavas, jo nebesulaukė...“

Mamytė iš kalėjimo grįžo 1951 m. tuoj po Trijų Karalių šventės į Janinos namus. Tą vakarą mes sėdėjome virtuvėje ir išgirdome, kad kažkas krebždena į duris. Netrukus įėjo suvargusi, sena moteris. Jos iš karto neatpažinau. Mama labai susigraudino: „Kaip tu, vaikeli, manęs nepažįsti?“ Sesuo Janina iš karto pažino. Mamai per tuos kelerius kalinimo metus iškriti visi dantys, veidas susiraukšlėjo, papildėjo, ji labai sulyso. Grįžusi ji taip ir neatgavo veido skaistumo, nes širdies skausmo jai dar daug teko patirti.

Prieš žūtį brolis kažkiek laiko slapstėsi Šilavoto pusėje, Mielaišupyje, užeidavo ir pas tetą Blaškevičienę. Vėl atvykęs prie Jiezno, netrukus žuvo. Mama labai apgailėstavo, nes prieš žūtį Adomas dar gavo ir vado įsakymą – įvykdyti Karo lauko teismo nuosprendį, nu-

šauti gyventojus terorizavusį sovietinį pareigūną. Mama vis sielojosi, geriau jau būtų buvę, kad Adomas būtų žuvęs prieš to įsakymo vykdymą.

Tame pačiame V. Jakučiūnaitės straipsnyje yra paliudijimas ir apie mano brolio Adomo Bartusevičiaus-Narsuolio bei Vytauto Gervicko-Drugelio žūtį. Bronė Budraitė-Žeimienė (partizano Pranciškaus Budros-Nendrės sesuo) papasakojo: „1951 m. sausio mėn. 16 d. rytą pas Joną Žeimį, kur aš gyvenau su 3 metų dukrele, apie 9 val. ryto atvažiavo partizanai. Pririšę arkliuką prie vartų, jie suėjo į kambarį. Nepraėjus nė 3 minutėms, [senoji] Žeimienė atbėgusi iš lauko suriko: „Rusai supa namą!“ ir, iššliaužusi į kiemą, vėl: „Nešaudykit! Name moterys ir vaikai!“ Tada rusas paklausė, kiek name buvo banditų. Šeimininkė atsakė, kad du. Tuo tarpu partizanai išbėgo į kitą kambarį ir, atidarę langą, iššoko. Adomas Bartusevičius-Narsuolis krito po langu, o Vytas Gervickas – pabėgęs per sodelį. Juos abu atitempę sumetė į roges, užmetė gniūžtę šiaudų ir įsakė man sėstis viršuje. Namuose palikau verkiančią dukrelę...

Neprisipažinau juos pažįstanti. Stribai galvojo, kad vienas iš jų yra mano brolis Pranciškus-Nendrė, partizanavęs jau 4 metus. Po trijų dienų paleido, bet 1951 m. rudenį mane su tėvais ir dukrele išvežė į Sibirą.“

Brolį Adomą ir Vytautą Gervicką išdavė žmogus, iš kurio jie buvo gavę arklį ir roges. Tą kartą į Vėžiongirę mano brolis turėjo nugabenti ginklus. Nešte juos nunešti būtų buvę sunku, tai brolis surizikavo paprašyti pas ūkininką pagalbos. Tam, kas padėsiąs sugauti ar nužudysiąs mano brolių, sovietinė valdžia buvo pažadėjusi gana didelę premiją. Vos partizanai išvažiavo su rogėmis iš ūkininko sodybos, šis nubėgo į Jiezną pranešti stribams, susigundęs didele išmoka. Buvo tik neseniai pasnigta ir pagal vėžes partizanus atsekti nebuvo sunku... Netrukus tasai ūkininkas išsistatė naują didžiulį kluoną. Prabėgus nemažai metų, vasarą užslinkus nedideliame debesėliui, plyksnelėjo keli žaibai. Buvo užmuštas to ūkininko arklys ir sudegė kluonas. Žinau to ūkininko pavardę, bet nenoriu minėti.

Prisimenu, kad mano brolis Adomas draugavo su Vėžionių kaimo mokyklos mokytoja Janina, kurią visi šeimoje vadinome Janyte. Ji kelis kartus lankėsi pas mus svečiuose, buvo smulkutė, su akinukais, miela mergina. Po brolio žūties ją iš mokyklos atleido, ji dirbo

Vėžionių k. mokykla.
R. Pauliukailienės nuotrauka

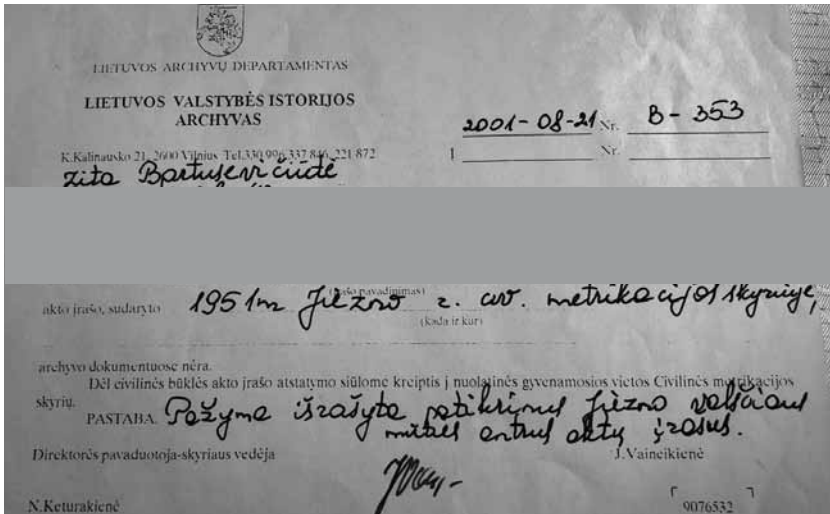
Jiezno pašte. Dar kurį laiką vis aplankydavo mano mamą. Grįžusios su seserimi iš tremties su Janyte irgi esame bendravę, bet paskui ryšiai nutrūko.

Sovietinio saugumo dokumentuose (tiksliau, agentų pranešimuose) yra rašoma, kad mano brolis Adomas būdamas partizanas bendravo ir su kitomis merginomis. Be abejo, bendravo, visi jauni tarpusavyje bendrauja, tačiau nė vienos kitos, išskyrus Janytę, jis mums, savo šeimai, nepristatė. Pagaliau nė viena mergina, bendravusi su Adomu, po jo žūties ar atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, niekam iš mūsų šeimos neprisistatė, nepareiškė užuojautos dėl jo netekties.

Atgimimo laikais esu girdėjusi, kad du neaukšto ūgio žuvę partizanai iš Jiezno buvę atvežti į Prienus prie stribų būstinės, o paskui užkasti prie Prienų. Tai buvo panašiu laiku, kai žuvo mano brolis Adomas ir Vytautas Gervickas. Tų dviejų partizanų palaikai, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo perlaidoti, taip ir nenustačius jų tapatybės. Nusprendžiau kreiptis ir palikti savo DNR mėginį mokslininkams, gal ateityje pagal tai bus nustatyta, kur ilsisi mano brolio Adomo ir pusbrolių Jono ir Juozo Beinaravičių palaikai.

Turiu išsaugojusi kelias brolio Adomo partizaniškas nuotraukas, bet pačios gražiausios išsaugoti nepavyko. Toje nuotraukoje jis ką tik

davęs partizano priesaiką, visas švytintis, įsisegęs bijūno žiedą. Nuotrauką gavau iš Elenos Petrauskaitės, kuri pasakė, kad brolis prašęs perduoti tą nuotrauką būtent man, o ne kuriam kitam šeimos nariui. Apie 1960 metus nuotrauką įdėjau į perpus sulenktą Prienų rajono laikraštį, kuriame buvo išspausdinti Lankevičienės prisiminimai, ku-

Lietuvos valstybės istorijos archyvo 1992 m. išduota pažyma, kad Jiezno r. civilinės metrikacijos dokumentuose 1951 m. nėra užfiksuota duomenų apie Adomo Bartusevičiaus mirtį. Iš tiesų Lietuvos laisvės kovotojai ir buvo kariškiai, o ne civiliai, tik sovietinė valdžia niekaip negalėjo susitaikyti su tuo faktu ir pripažinti jį viešai. *Dokumentas iš Z. Bartusevičiūtės archyvo*

riuose ji gražiai atsiliepė apie mano tėvus ir tą laiką, kai tarnavo prieš karą mūsų namuose. Atsitiko taip, kad vienos mano sesers vyro darbovietėje rado trūkumą ir kai kurie dokumentai buvo dingę. Apie tai iš žmonių kalbų nugirdęs buvęs sovietinis agentas prisigėręs su saugume dirbusiu kaimynu įsibrovė į mano mamos namus Nemažjūnuose ir neturėdami jokio leidimo ėmė daryti krata. Radę spintoje laikraštį ir jame įdėtą brolio nuotrauką pasiėmė. Po kiek metų, kai tas agentas sirgo, buvo jau netoli mirties, nuėjau pas jį į namus. Sakiau, kad nebepykstu ant jo už pasirašymą, jog mane su seseria išvežtų į Sibirą, tik prašiau dabar grąžinti brolio nuotrauką. Man buvo atsakyta, kad nuotrauka yra saugume. Ten aš jos, žinoma, nedrįsau ieškoti.

Sesuo Eleonora Bartaševičiūtė (Bartusevičiūtė) (1931-04-07–1996-08-17), kaip ir mes visi, baigė Nemajūnų pradžios mokyklą, vėliau septynmetę. Po to, kai sudegė 1946 m. mūsų namai, ji išvyko mokytis ir gyventi į Kauną. Kadangi mes nuolat slapstėmės nuo

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanai 1948 m. Pirmoje eilėje pusiau gulomis iš kairės: pirmas nežinomas, antras Motiejus Jaroševičius-Lakštingala, antroje eilėje klūpi iš kairės: Jonas Beinaravičius-Vėjas, Adomas Bartaševičius-Narsuolis, kiti nežinomi, trečioje eilėje iš kairės: pirmas nežinomas, antras Juozas Beinaravičius-Gintaras, trečias Dainavos apygardos Organizacinio skyriaus viršininkas Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas. Iš Zitos Bartusevičiūtės archyvo

tremties, su ja matydavomės labai retai. Jos adreso Kaune nežinojome, tai ją išgelbėjo nuo tremties 1952 m., nes saugumiečiai ir ją buvo įtraukę į tremiamų sąrašus. Mirė sesuo Eleonora Kaune, sulaukusi Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Ji palaidota Nemajūnų kapinėse šalia senelių Marčiukaičių, kurie, kaip minėjau, senatvėje buvo prižiūrimi Panemunio dvare.

Brolis Jonas Bartaševičius (Bartusevičius) (1932–1989) baigė pradinę mokyklą Nemajūnuose, dirbo tėvų ūkyje, buvo gabus, gerai išmanė techniką, ją puikiai remontavo, nors nebuvo baigęs jokių technikos mokslų. Jis buvo aukšto ūgio, atrodė ne pagal metus

Jonas Bartaševičius (Bartusevičius).
Iš Bartusevičių šeimos archyvo

subrendęs. 1948 m. slapstėsi nuo tremties Martinonyse. Jį, šešiolikmetį, suėmė ir išlaikė dvi savaites, tardė ir mušė, klausinėjo apie partizanus. Iš pradžių tardė Nemajūnuose, toje pat salėje, kur šeštadienį vykdavo jaunimo šokiai. Nieko nesužinoję, suėmė ir ten pat atvedė keturiolikmetę seserį Onutę. Įvesta į salę, sesuo pamatė brolių gulintį ant grindų surištomis rankomis, jis buvo kruvinas. Onutę tardė, bet nemušė, po trijų valandų ją paleido. Brolių išsivežė į Jiezną. Kai grįžęs po dviejų savaitių mums su seseria Janina parodė nugarą, ji buvo visa mėlyna, skundėsi, kad labai sudaužė sprandą. Tris kartus brolių po suėmimų ir tardymų paleido, o ketvirtas buvo lemtingas. 1949 metais jis slapstėsi nuo išvežimo į tremtį Babiagūros kaime pas Lėcką. Ten padėjo dirbti ūkio darbus. Buvo partizanų ryšininkas, susitikdavo su Punios kunigaikščio Margio grupės partizanis Alfonsu Gervicku-Rytu, Pranu Sadausku-Perkūnu, pusbroliu Juozu Beinara vičiumi-Gintaru, broliu Adomu ir kitais.

Kartą mano brolis Jonas pranešė partizanam, kad pas Lėcką atvykęs draugas, stribas, ir jie planuoja Babiagūros kaime išsimaudyti ežere. Lėckas pakvietė ne tik savo draugą prie ežero, bet ir savo jaunesnį brolių, ir mano brolių. Palikę saugoti šautuvus jaunesniems, vyrai subrido į ežerą maudytis. Juos besimaudančius apšaudė partizanai ir nukovė. Jaunesnis Lėcko brolis Petras matė, kad po šaudymo

partizanas Antanas Matikas-Skroblas šnekėjosi su mano broliu Jonu ir jį nusivedė drauge. Jonas jau neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik slapstytis su partizanais. Po dviejų savaitių jis atėjo pas artimuosius į Nemajūnus. Tai matė tik keli pašaliniai žmonės, atrodė, kad pavojaus būti suimtam nėra. Brolis svarstė, gal tapti partizanu. Po savaitės jis vėl apsilankė Nemajūnuose ir tada buvo suimtas.

Kiek žinau, Jonas nebuvo davęs partizanų priesaikos, nors jiems daug padėjo. Kadangi brolis suėmimo metu dar buvo nepilnametis, šautuvo sulaikant neturėjo, tai buvo teisiamas „švelniau“ – 25 metai lagerio ir atimta teisė po baudmės atlikimo sugrįžti gyventi į Lietuvą. Iš pradžių buvo kalinamas vienutėje Jiezne du mėnesius. Žiauriai tardomas: jam buvo traiškomi pirštų nagai, panagės badomos adatomis, mušamas ir lupama oda. Reikalavo išduoti brolio Adomo ir kitų partizanų buvimo vietas. Net ir po daugelio metų sakė, kad tai išgyventi buvo baisiau už mirtį. Vietinis Jiezniui ir Birštonui paskirtas prokuroras, baigęs aštuonias klases, bet tokį aukštą postą pasiekęs, nes buvo tarnavęs sribu, netrukus po brolio Jono suėmimo užsuko pas seserį Janiną. Toji, žinoma, pripjaustė skilandžio, butelį surado – valdžią visi taip namuose priimdavo. Apšilusiam „prokurorui“ atsiiršo liežuvis: „Gražu net žiūrėt buvo, kaip iš tavo brolio sulaužytų pirštų kraujas bėgo po tardymo.“ Paskui Joną išvežė į Vilnių, vėl tardė. Teisė jį tik prabėgus metams po suėmimo. Visus metus iki teismo laikė vienutėje. Teisė kaip partizaną, nors, kaip minėjau, jis nebuvo davęs priesaikos.

Po teismo brolis Jonas buvo išvežtas į Čeliabinsko sritį, griežto režimo lagerį, šešerius metus dirbo šachtose, o paskui lagerio dirbtuvėse. Per metus buvo leidžiama parašyti ir gauti tik du laiškus. Gavus laišką, mama pusę metų nežinodavo, kaip Jonas jaučiasi, ar dar gyvas iš viso. Siuntinių jokių negalėjo jam siųsti. Praėjus kiek laiko po Stalino mirties, brolio byla buvo peržiūrėta, buvo galima daugiau rašyti laiškų, siųsti siuntinius, kalinimo laikas sutrumpintas, tačiau grįžti į Tėvynę nebuvo leista. Jis galėjo pasirinkti arčiausiai Lietuvos apsigyventi Rygoje ar Kaliningrade. Išleistas į laisvę brolis apsigyveno Kaliningrade, nes ten buvo įsikūrę pažįstamų. Lietuvoje aplankyti savo artimuosius galėjo tik kartą per pusę metų, o atvykęs turėjo užsiregistruoti milicijoje, taip pat reikėdavę pranešti ir apie išvykimą. Jonas buvo labai geras vairuotojas ir mechanikas, visada tvarkingas

ir mandagus, todėl jam buvo patikėta vežioti Kaliningrado srities stovybų vyriausiąjį specialistą. Kartą važiuojant per Lietuvą į Baltarusiją brolio viršininkas panorą užsukti pas mūsų mamą į Nemajūnus. Mama labai apsidžiaugė netikėtu Jono ir svečių apsilankymu, visus pavaišino, o viršininkas net apsikabino mūsų mamą atsisveikindamas. Paskui tas pareigūnas išsikėlė gyventi į Maskvą, bet sužinojęs, kad Jonas 1989 metais mirė, atvyko į laidotuves. Jis apgailestavo, kodėl artimieji nesikreipė į jį, gal būtų galėjęs Jonui kokių vaistų atsiųsti ar kitaip padėti.

Gyvendamas Kaliningrade brolis Jonas vedė ukrainietę, vardu Valia, susilaukė dviejų sūnų Viktoro ir Jono. Sūnus Jonas Bartoševičius mirė jaunas, susirgęs cukralige. Viktoras Bartoševičius ir dabar gyvena Kaliningrade. Kai 1989 metais Kaliningrade mirė mūsų brolis Jonas, iš Lietuvos, kas tik galėjome, važiavome jį palydėti. Pasiėmėme ir nedidelę trispalvę. Kai buvo supiltas brolio kapas, ant jo pastatė medinį obeliską, kuris viršuje buvo šiek tiek įtrūkęs, į plyšį įspraudėme vėliavėlės kotą – tą mažutę trispalvę radome ir po metų, atvykę aplankyti brolio kapą.

Sesuo Ona Bartusevičiūtė-Žukauskienė (1934–2019) krikštijant buvo užrašyta kaip Bortoševičiūtė. Ji baigė septynmetę mokyklą Nemajūnuose, dirbo, padėjo ir broliui Adomui, ir kitiems partizanams. Praėjus metams po Adomo žūties, 1952 m. sausio 23 dieną kartu su manimi (jaunesne seserimi Zita) buvo ištremta į Sibirą, į Krasnojarsko kraštą, netoli Rešiotų buvusią Revučij gyvenvietę. Abi buvome nepilnametės. Onutė tremtyje buvo kilnojama iš vienos vietos į kitą, kaip ir visi tremtiniai. Po keleto mėnesių mes, seserys, buvome išskirtos ir turėjome teisę viena kitą aplankyti tik kartą per tris mėnesius, laiškus galėjome viena kitai rašyti dažniau. Prisimenu, jog Onutė gyveno Rešiotose, Revučyje, Pakanajevkoje, Devetkoje, Sosnovkoje. Sesuo grįžo į Nemajūnus 1957 metais. Brolis Jonas dar buvo lageryje. Kadangi iš tremties Onutė grįžo be leidimo, tai kurį laiką slapstėsi. Laimė, kad jau buvo prasidėjęs „atšilimo“ laikotarpis ir buvo pasmerktas stalinizmas, todėl teismas Onutę Lietuvoje išteisino ir jai buvo leista gyventi Lietuvoje. Jeigu ne, ją tikriausiai būtų išvežę antrą kartą.

Vėliau Onutė baigė vakarinę vidurinę mokyklą, ištekėjo už Vytauto Žukausko, susilaukė 2 vaikų – sūnaus Arūno (jau miręs) ir

dukters Snieguolės. Žukauskų šeima ilgokai gyveno Prienuose. Kai Lietuva atgavo nepriklausomybę, Onutė su šeima tėviškėje ėmėsi atkurti Panemunio dvarą, ir jiems tai pavyko. Sesuo Onutė Bartusevičiūtė-Žukauskienė buvo labai darbšti, kaip ir mama. Darbas, kurio ji imdavosi, tiesiog virte virė. 2019 metais ji mirė sulaukusi aštuoniasdešimt penkerių. Tėviškėje, Panemunio dvare, dabar gyvena Onutės dukra Snieguolė.

Zita Bartusevičiūtė, gimusi 1937-10-03. Esu jauniausias vaikas Adomo Dominyko Bartaševičiaus ir Magdalenos Marčiukaitytės-Bartaševičienės šeimoje. Kai gimiau, iš mamos pusės senelių jau nebebuvo gyvų, iš tėvo pusės buvo gyva tik senelė Ana, kuri mirė 1946 metais. Vaikystėje mano žaidimų draugai buvo sesuo Onutė ir jau minėtos Šarkienės anūkas, kuri moteris atsivesdavo ateidama pas mus dirbti. Tėveliui nelabai patiko mano draugystė su samdinės anūku, bet griežtai nedraudė su juo bendrauti. Baigiau Nemajūnų

Seserys Ona ir Zita Bartusevičiūtės 1953 m. tremtyje Sibire, Krasnojarsko krašte. Iš Zitos Bartusevičiūtės archyvo

pradžios mokyklą, mokiausi ten pat toliau. 1947 m. suėmė mamą už pyliavų normos neįvykdymą. Po kurio laiko Nemajūnų mokyklos direktorius kreipėsi į Birštono valsčiaus valdžią, kad mamą paleistų. Tuo metu buvęs įstatymas, kad moterų, neatidavusių pyliavų normos, laisvės atėmimu nebausti, jeigu jos turi nepilnamečių vaikų. Tuo metu šeimoje aš, sesuo Onutė ir brolis Jonas buvome nepilnamečiai. Aš gyvenau pas seserį Janiną. Taip pat kurį laiką mano brolių Joną bei seserį Onutę buvo priglaudę Ona ir Jonas Pačėsai Martinonių kaime.

Pažinojau daug brolio Adomo bendražygių, juk drauge augome, bet aš nuo vaikystės mokėjau laikyti liežuvį už dantų.

1948–1949 metų žiemą vos manęs irgi neuždarė į kalėjimą. Sesers Janinos vyras Petras Lėckas iš Nečiūnų kaimo atveždavo mane į Nemajūnų mokyklą labai anksti, nes jam buvo pakeliui į darbą. Mokykla jau būdavo atrakinta, sargas kūrendavo krosnis. Sėdėdavau klasėje viena ir kartodavausi, kas būdavo užduota. Paskui pradėdavo rinktis mokytojos ir vaikai. Mokytoja Laukaitienė mane paglobodavo, dažnai perpindavo kasas, nes pati jas susipindavau nekaip. Taigi vieną dieną valytoja pastebėjo, kad klasėje Stalino portretui išbadytos akys. Moteriškė apie tai pranešė į Jiezną. Atvažiavo trise iš saugumo. Jie sugužėjo į mokytojų kambarį, tuoj buvau iškviesta ir aš. Valytoja pasakė, kad aš pirma atėjau į klasę, tai čia bus mano darbas, Stalino portreto išniekinimas. Saugumietė moteris iš karto ėmė ant manęs šaukti, kad prisipažinčiau. Aš teisinausi sakydama, kad net nepastebėjau, kaip atrodė Stalino portretas man atėjus, be to, jis kabo aukštai ir net nebūčiau galėjusi pasiekti. Bet mane tuojau valytoja nutildė rėkdama, kad galėjau prisitraukti suolą prie sienos ir užlipus pasiekti. Suolai juk buvo sunkūs, bet tai moteriškai rūpėjo tik mane apkaltinti. Tada įsiterpė mokytoja Balčiukynienė, sakydama, kad nereikia taip manęs gąsdinti ir šaukti, jog aš esu rami mergaitė, stropi mokinė. Geriau vertėtų pakviesti ir išklaustyti sargą, nes jis anksčiausiai atėjo į mokyklą. Sargas Lubauskas patvirtino, kad atėjęs penktą valandą ryto rado mokyklos duris atrakintas, o įėjęs vidun pastebėjo, kad Stalino portretui išbadytos akys. Manęs tą kartą nesuėmė, bet valytoja ir jos vyras vėliau pasistengė, kad aš su seserimi Onute atsidurčiau tremtyje.

Kaip minėjau, nors Nemajūnų mokyklos direktorius kreipėsi į sovietinę valdžią, jog mūsų mamą paleistų iš Šilutės kalėjimo, tačiau

jos neišleido, kol nepraejo visas priteistas laikas. Kai ji grįžo, tuoj žuvo brolis Adomas, jie taip ir nespėjo pasimatyti. Nuo brolio Jono suėmimo tada jau buvo prabėgę metai, ir su juo mama susitiko tik po keliolikos metų. Gyveno ji vis slapstydama, bijojo, kad neišvežtų į tremtį. Jos neišvežė, bet išvežė mane su seseria Onute 1952 m. sausio 23 dieną, nors abi buvome nepilnametės.

Atvežė mus pirmiausia į Jiezną, ten stribyne išlaikė tris dienas, tardė, vis klausinėjo, kur yra mama. Tardė mus po vieną, gąsdino, grasino, bet nemušė. Kai man pasakė, kad nušausią, jei nepasakysime, kur mama, tai atsakiau, kad galite šauti, nebijau. Ir grįžusi verkiančią Onutę guodžiau, kad bus geriau, kad mus čia nušaus. Tremtis atrodė baisesnė už mirtį. Bet mūsų nenušovė, tik mane uždarė į dvokiančią belangę. Nežinau, kiek ten laiko buvau išlaikyta, bet tamsių, uždarų patalpų bijau iki šiol. Net liftu negaliu keltis, mane tuoj ima pykinti, dusina.

Iš Jiezno mus išvežė į Kaišiadoris, ten geležinkelio stotyje jau buvo paruoštas sąstatas, bet mūsų su Onute į traukinį iš karto nesodino, nugabeno į saugumą. Vėl tardė, klausinėjo, kur mama. Vienas rusas saugumietis pagaliau pasakė, kad mes turbūt iš tikrųjų nežinom, kur mūsų mama. Bet vietinis toks žiaurus veido su juodu raiščiu ant akies atrėžė, kad nieko tokio, esame dvarponės išperos, bandito seserys, tai galime keliauti ir be mamos į tremtį. Vyresnė jau yra pajėgi dirbti, o šitą mažesnę ten nuvežus bus galima atiduoti į koloniją. Mums perskaitė nuosprendį, kad esame iškeldinamos visam laikui iš Lietuvos be teisės sugrįžti. Baisūs visi tie saugumiečiai buvo, bet baisnio už tą iš Kaišiadorių nemačiau. Ką reiškė kolonija... Tai nepilnamečių nusikaltėlių kalėjimas. Likusių be globos nepilnamečių tremtinių vaikų nepriimdavo į vaikų namus, tik į koloniją – spec. vaikų namus. Žmonės žinojo, kokia dalia ten laukia tremtinių vaikų, tai paimdavo globoti, kad tik tie vaikai nepatektų į tikrą pragarą. Mane globoti apsiėmė sesuo, todėl mūsų iš karto neatskyrė ir abi atsidūrėme vienoje vietoje Krasnojarsko krašte, netoli Rešiotų buvusiam Revučyje.

Apie mūsų suėmimą mamai pranešė jos brolis Jonas Marčiukaitis. Mes irgi žinojom, kad mama slapstosi Makrickų kaime pas Blaškevičienę, bet neišsitarėme per tardymus. Kai mama sužinojo, kad esame suimtos, labai verkė, norėjo pati prisiduoti Mauručiuose,

kur stovėjo paruoštas ešelonas tremtiniam. Vis dėlto brolis Jonas Marčiukaitis ją perkalbėjo, sakydamas, kad jai gali neleisti susitikti su mumis ir būti visoms drauge. Taip būtų ir buvę, nes traukinys iš Kaišiadorių su tremtiniais atsidūrė Krasnojarsko krašte, o iš Mauručių – Novosibirske.

Kelionė į tremtį buvo labai sunki, truko apie mėnesį. Mes su Onute buvome pasiėmę paltį lašinių, duonos, kruopų, o kai kurie buvo įlaipinti į traukinį visai be nieko. Jonui Bazilevičiui nuo Lentvario sesuo tik kepalėlį duonos per vagono langą teįdavė. Maitinomės visas vagonas bendrai, dalinomės, kas kuo galėjome. Spaudė baises šaltis. Mums, nepilnametėms, paskyrė vietą gyvuliniam vagono ant gultų prie lango, o daug suaugusiųjų kratėsi visą kelią ant grindų. Su mumis viename vagono važiavo Voverių šeima nuo Aukštadvario. Prie Velykyje Luky vienam iš Voverių šeimos sūnų – Vaclovui pavyko naktį pabėgti iš traukinio. Vikrų jaunuolių artimieji nuleido ant žemės virve, susukta iš paklodžių, prieš tai išėmę langą, prie kurio mes su seserimi miegojome. Šaltis neįmanomas buvo, tą langą įstatyti atgal gerai negalėjo, turėjome prisispaudę prie jo būti, kad visai neiškristų. Ryte mus visus išvarė iš vagono ir ėmė šaukti pavardėmis. Vaclovo Voverio panašaus amžiaus brolis atsistojo du kartus: vieną kartą su kepure, kitą kartą be kepurės. Traukinį lydintis vyresnysis kariškis nieko nesakė (nepastebėjo, kad tas pats atsistojo du kartus, ar apsimetė nepastebėjęs). Bet tuojau triukšmą pakėlė žemesnio rango kariškis. Supuolė sargyba, nuplėšė išbalusiam vyresniajam kariškiui antpečius, užlaužė už nugaros rankas ir nuvedė šalin. Mums taip buvo gaila to suimto kariškio, nes jis žmoniškiausiai elgėsi su tremtiniais visą kelią. Na, o vėliau sužinojome, kad Vaclovas Voveris per tris mėnesius grįžo į Lietuvą, išėjo į partizanus ir neilgai tepabuvęs miške žuvo. Jo šeimai pavyko repatrijuoti į Lenkiją, nes, matyt, prieš Antrąją pasaulinį karą buvo Lenkijos piliečiai.

Su seseria Onute mus nutrėmė į Krasnojarsko kraštą. Nuvežė už Rešiotų, išlaipino Revučyje, kur prieš kelis mėnesius kalėjo Lietuvos Prezidentas Aleksandras Stulginskis. Revučyje keturias valandas laukėme šaltyje (-40), kol atvažiuos komendantas mūsų pasiimti. Mus su seseria ir dar dvi šeimas paėmė pirmiausia. Atgabeno į karštai prikūrentą baraką, tai mes įsikūrėme prie durų. O paskui, kol visus suvežė, barakas atvėso, ir prie durų pasidarė baisiai šalta. Lai-

mė, kad su Onute turėjome pasiėmę šiltą antklodę, tai šiaip ne taip susiglaudę užmigome.

Kitą dieną jau ėjome į taigą parsinešti vandens. Tą ir kitus kartus žygiuojama buvo visa kolona, nes taip saugiau. Vyrai praplatindavo iškirstą grėžinio eketę, semdavo su kaušais vandenį ir pildavo į kibirus. Kaušas buvo pritvirtintas ant ilgos karties, nes vanduo buvo po ledu, ištraukti pilną indą vandens buvo nelengva. Pirmiausiai kibirus pripildydavo vaikams ir senukams, bet jie vis tiek pareidavo paskutiniai. Kibirai buvo sunkūs, mediniai, vanduo laistydavosi. Kol pareidavau, ir kibirai, ir drabužių apačia būdavo apledėję, nes esant -40 šalčio vanduo tuoj užšaldavo. Kibirus barake statydavome į dubenis ir atitirpusį nuo kibirų šonų vandenį sunaudodavome. Aš parneštu vandeniu dalinausi su viena senute tremtine, kurią vadinau Tetuke.

Neilgai trukus mes su Onute, persišaldę kelionėje, neatlaikę gyvenimo sąlygų iš lentų sukaltame barake, kuriame šaldavome naktimis, ėmėme karščiuoti. Mus perkėlė į komendantūros pastatą, patalpino mažame kambarėlyje, iš kurio buvo išėjimas į lauką. Įkurdintos ten buvome su kitomis sergančiomis dviem merginomis, o krosnį pakūrendavo lietuvis tremtinys senukas. Vieną vakarą jis užmetęs anglių užstūmė krosnies kaištį ir kaip visada išėjo nakvoti į savo baraką. Naktį pasijutau blogai, išsiropščiau iš patalo ir ėjau link durų. Mus rado apsinuodijusias smalkėmis ta pati Tetukė, su kuria aš dalinausi vandeniu. Rytą atėjusi prie mūsų kambarėlio lango ji pamatė, kad aš guliu nukritusi ant grindų šalia durų. Ji greitai iškvietė pagalbą. Aš atsigavau greičiau, o sesuo Onutė sveiko lėtai. Tremtinys senukas labai išgyveno, kad dėl jo kaltės mes vos nenumirėme. Nebeprišimenu dabar mūsų išgelbėtojos nei vardo, nei pavardės, nes ją pagarbiai vadindavau Tetuke. Tik atmintyje išliko, kad jos sūnus dirbo gydytoju Klaipėdoje, ir ji pavaišindavo mane gavusi siuntinius.

Senuko tremtinio likimas susiklostė liūdnai. Jo dukra susiviliojo tapti agente, sekti tremtinius, jų nuotaikas, išsiklausinėti apie praeitį, ką galvoja dabar. „Prisigerinusi“ ji buvo ir prie mūsų, bet mus mama ir brolis Adomas primokė, jog niekada svetimiems nieko nepasakotume. Kai vietiniai tremtiniai suprato, kas pranešinėja valdžiai, tą agentę iškėlė kitur, kur apie jos „tarnybą“ žmonės nežinojo. Moteris, matyt, buvo gana uoli pranešėja, kad vieną dieną rado ją pakartą. Kas tai padarė, taip ir nebuvo išsiaiškinta.

Sibire tokios atšiaurios sąlygos, kad vienas žmogus ten be kitų niekaip neišgyventum. Lietuviai labai vieningi buvo. Vyrų, jeigu tik pamato, kad moterys ką sunkiau neša ar kapoja malkas, tuoj padės, pakalbina. Vaikams ir senukams visada buvo pirmenybė ir prie maisto, ir prie ugnies pasišildyti. Prisimenu, kad pirmiausia Sibire mums su Onute padėjo Peckuvienė, atitremta su dviem vaikais, ir geraširdis Česlovas Čepas.

Atsidūrę trentyje iš pradžių turėjome kas dvi savaites registruotis, paskui kas mėnesį. Revučio vyresnysis komendantas turėjo bent kiek žmoniškumo. Pamatęs mūsų dokumentus, jog mes su Onute esame abi nepilnametės, atitremtos be vyresnių šeimos narių, pasakė, kad Lietuvoj ten turbūt jau visai sužvėrėję, kad vaikus į Sibirą vienus gyventi išsiunčia.

Trentyje pirmąją vasarą patyriau labai didelę baimę – išėjusios uogauti į taigą mes su Bukauskiene pasiklydome. Negana to, buvau apsirengusi tik suknele, veidas ir kojos buvo neapsaugotos nuo baisių Sibiro muselių, vadinamų „moškėmis“. Prisirinkę pilnus medinius kibirėlius mėlynių, jau dairėmės, į kurią pusę pasukti link barakų, ir išgirdome pravažiuojančio traukinio garsą. Bet aidas mus apgavo, mes nuėjome ne link gyvenvietės, o į priešingą pusę. Ėmė sparčiai temti, buvome pavargę, jau negalėjome grožėtis nei puikioomis Sibiro laukinėmis gėlėmis, nei džiaugtis pririnktomis uogomis. Kad būtų lengviau nešti kibirėlius, uogas visas išpylėme. Supratę, jog naktį beviltiška toliau eiti, įsikūrėme po didžiuliu kedru. Net nepagalvojome, kad medžiuose dažnai tūnodavo lūšys, ir po medžių nėra saugu. Užmigome. Ryte prabudau užtinusiu veidu, ne tik jis, bet ir kojos buvo baisiai sukandžiotos „moškių“. Reikėjo ieškoti, kaip išeiti į kokią nors gyvenvietę. Vėl išgirdome pravažiuojančio traukinio garsą. Šį kartą neapsigavome, kiek paėję išgirdome žvangiant arklius. Išsigelbėjome. Nuklydę buvome gana toli nuo savo gyvenamos vietos. Grįžę sužinojome, kad mano sesuo Onutė ir Bukauskienės dukra Severa nesulaukusios mūsų su kitais tremtiniais ėjo ieškoti, bet taiga juk didelė... Grįžusios iš tremties, kurį laiką bendravome su Severa Bukauskaite-Pauliene, ji gyveno Šilutėje ir visada susitikę jausdavomės tarsi būtume giminės.

O nuotykis taigoje galėjo man baigtis labai liūdnai, kadangi „moškių“ sukąstas kojas nuolat kasiausi, jos ėmė pūliuoti, mėlynuo-

ti, prasidėjo kraujo užkrėtimas. Sesuo Onutė išprašė komendanto, kad leistų mane iš Revučio nuvežti į Sosnovkoje esančią ligoninę. Ligoninėje mane apžiūrėjusi gydytoja Zvereva nusprendė, kad kojas reikėtų iki kelių amputuoti. Mes abi su Onute puolėme į sąšaras, bet buvome išsiųstos laukti į koridorių chirurgės. Toji kažkur užtruko, o mes sėdime koridoriuje ant suolo ir sąsarojame. Lydimas sargybinio pro musėjo vokietis belaisvis, karo gydytojas, chirurgas. Jis kalėjo lageryje Dievetyj Olf, bet kelias dienas per savaitę lydimą sargybos gydytoją atveždavo dirbti į ligoninę Sosnovkoje. Galėjo tas belaisvis vokietis praeiti pro šalį, nekreipdamas į mus dėmesio, bet jis stabtelėjo. Paklausęs, ko aš verkiu, apžiūrėjo mano kojas. Nežinau, kaip jam pavyko susitarti su ligoninės valdžia, kad leistų mane operuoti, ir mano kojos būtų išsaugotos. Ir šiandien tą gydytoją matau kaip gyvą – aukštas, stambus, apie penkiasdešimties metų amžiaus, rusvais plaukais ir barzda, niekas jo ligoninėje vardu ar pavarde nevadino, tik pravarde Krasnaja Barada (Raudona Barzda). Belaisvius vokiečius ir ukrainiečius Sibire niekino ir kankino labiausiai, labiau ir už lietuvius. Jokių nuskausminamųjų prieš operaciją man nedavė, bet skausmo nejutau, nes kai kurie kojų audiniai jau buvo tiesiog apmirę ir juos sėkmingai gydytojas pašalino. Perrišimai būdavo labai skausmingi, bet žaizdos gijo neblogai ir po trijų mėnesių visiškai užgijo. Duok, Dieve, tam gydytojui Dangaus karalystę.

Be šalčio, maisto trūkumo, ligų, Tėvynės ir artimųjų ilgesio tremtyje buvo dar vienas stiprybės išbandymas – tai kilnojimas iš vietos į vietą, atskyrimas nuo artimųjų. Po kiek laiko iš Revučio mus su seseria Onute iškėlė už 70 kilometrų į Pakanajevką. Prabėgus dviem mėnesiams vėl mes kraustomės į nežinią – taip visą tremties laiką buvome vežiojamos maždaug šimto kilometrų spinduliu aplink Rešiotus. Onutę sugrąžino į Revučį, kur jai labai padėjo Truskai ir Lubiai. Mane išvežė į Prochladną. Patekau „į globą“ pas rusę, vardu Prosia (Proskovja), ji dirbo geležinkelio iešmininke. Paėmė, kad prižiūrėčiau jos mažą vaiką. Žinoma, už auklės darbą man pinigų nemokėjo, visa bėda, kad ir valgyti tuose namuose trūko. Dažniausias maistas buvo virti kviečiai, kruopų košė buvo retenybė. Šiaip Prosia buvo geros širdies, mane be jokių trukdymų kas tris mėnesius išleidavo pas seserį Onutę apsilankyti. Išleido ji mane ir prieš 1952 metų Kūčias bei Kalėdas – tai buvo man didžiausia šventė. Prochladnoje

susipažinau ir susidraugavau su kitomis tremtinėmis lietuvaitėmis: Maryte Kutkaite, Gražina Bernatonyte, atvežta iš Sokonių kaimo, Elenute Augaityte iš Lentvario, kuri sukūrus mišrią šeimą ilgokai gyveno Sibire, bet vėliau grįžo į Lietuvą. Mano šeimnininkė Prosia prisirišo prie manęs ir prašė komendanto, kad dar metus leistų man pas ją pabūti, tačiau komendantas neleido. Išvežė mane į Beriozovką už keliasdešimt kilometrų, vėl saugojau vaiką kitoje šeimoje.

Po kiek laiko atsirado nauji „globėjai“, turėjau kraustyti pas juos. Gyvenvietė vadinosi Dvienacatyj Olf. Tos šeimos vyras dirbo lageryje prižiūrėtoju, o žmona nedirbo niekur. Vaikas buvo kaip ir visi maži vaikai, bet abu suaugusieji manęs tiesiog nekentė. Moteris dažnai be jokios priežasties bardavo, net buvo sugalvojusi ypatingą grindų plovimo būdą – nedažytas lentas turėdavau šveisti su plytgalium. Kartą grįžęs iš darbo girtas šeimnininkas pareiškė, kad jeigu būtų jo valia, tai jis mane, fašistką, nušautų. Ne juokais tada išsigandau. Pagaliau priartėjo laikas po trijų mėnesių nesimatymo vėl apsilankyti pas seserį. Šeimnininkė pareiškė, jog manęs neišleisianti. Nuėjau pas kaimynę ir viską papasakojau. Ta geraširdė moteris pasigailėjo manęs ir pranešė komendantui. Tai buvo 1953 metai, jau po Stalino mirties. Komendantas mane pas seserį išleido ir daugiau į tą šeimą nesugrąžino. Aplankius seserį, aš turėjau vykti į Poimą, kuri buvo už 4 kilometrų nuo Rešiotų.

Poimoje patekau į draugišką šeimą – vyras buvo inžinierius, o žmona gydytoja, vardu Zina. Gydytoja Zina buvo šviesi asmenybė, visada linksma, maloniai su visais bendraujanti. Širdinga buvo ir jos kaimynė, kuri mane vis pavaišindavo duona su uogiene. Zina gydė lagerio ligoninėje du lietuvius, kol aš gyvenau jos šeimoje. Vienas sirgo žarnyno vėžiu ir buvo jau gana nusilpęs, kai po Stalino mirties jį amnestavo. Atvažiavo seserys jo parsivežti į Lietuvą ir nepaisydamos jokių slaugymo sunkumų nevaikščiojantį ligonį išsigabeno traukiniu namo. Kitas ligonis, vardu Stasys, studentas iš Kauno, man vis per Ziną perduodavo linkėjimus. Jis buvo nuteistas, o pasibaigus kalnimumui neturėjo teisės apsigyventi Lietuvoje. Kaip susiklostė tolesnis Stasio likimas, nežinau, nes kai išvykau iš Poimos, daugiau apie jį nieko negirdėjau.

Poimoje buvau suvaržyta labiau negu kitose gyvenvietėse, nes, kaip minėjau, ji buvo tik už keturių kilometrų nuo Rešiotų, iš kur ėjo

traukinys į Maskvą, ir taip buvo galima pasiekti Lietuvą. Net į parduotuvę be leidimo negalėjau nueiti. Vis dėlto ten irgi susipažinau su panašaus likimo žmonėmis – prisimenu, kad susidraugavome su Česlova Baranauskaite iš Jiezno.

Kartą išėjus pasivaikščioti su gydytojos Zinos sūneliu, buvau užkalbinta ukrainietės Galinos, su kuria labai susidraugavome. Ji buvo atitremta į Sibirą taip pat su seseria. Mes tiek daug su Galina bendraudavome, kad netrukus aš ėmiau kuo puikiausiai kalbėti ukrainietiška. Gydytoja Zina nedraudė mums susitikinėti, netgi man duodavo pinigų kino bilietui 20 kapeikų. Pažiūrėti naują filmą – buvo smagiausia mūsų su Galina pramoga.

Visų didžiausias džiaugsmas tremtyje buvo susitikimas su artimaisiais, laiškai, siuntiniai. Kaip jau minėjau, mes su seseria Onute turėjome teisę pasimatyti kas tris mėnesius. Tų susitikimų laukdavome diena po dienos skaičiuodamos laiką. Su laiškais man buvo sunkiau. Kadangi mane kilnojo vis į kitas gyvenvietes, adresai keisdavosi, laiškai dingdavo. Mažose gyvenvietėse nebuvo pašto skyrių, vokų nusipirkti nebuvo kur. Rašydavau ant išplėsto iš sąsiuvinio lapo, popierių sulankstydavau trikampiui, užklijuodavau ir įmesdavau į pašto dėžutę ar įteikdavau paštininkui, kuris pasirodydavo trečiadieniais ir penktadieniais prie tremtinių barako nustatytu laiku. Žinoma, tremtinių laiškus saugumiečiai atplėsdavo ir perskaitydavo, bet mes žinojome, jog taip yra, ir nieko ypatingo nerašydavome, kad laiškas pasiektų adresatą. Lietuvoje gavėjas atsiimdamas laišką turėjo sumokėti vieną rublį, o tai buvo nemaži pinigai. Kai laišką siųsdavo į tremtį, tai įdėdavo į voką, ir mums mokėti nereikėjo. Paštininko mes, tremtiniai, visada laukdavome, nes atvežtų laiškų niekur nepalikdavo saugoti. Jeigu neatsiėmėi nurodytu laiku, tai vokas keliauja atgal į Lietuvą. Gavus grįžusį atgal iš Sibiro laišką ir susimokėjus tą nememtą rublį, namiškius užvaldydavo vienintelė mintis – atsitiko kažkas blogo. Todėl mes stengdavomės iš visų jėgų atsiimti iš paštininko laiškus, kai tik atveždavo.

Man į tremtį rašė mama, seserys Janina ir Jadvyga, pusseserė Albina Blaškevičiūtė, klasės draugės iš Nemajūnų mokyklos Domielė Žemaitytė ir Magdalena Petraitytė. Tiesa, iš pradžių mamai laiškus su seseria rašydavome ne tiesiogiai, o įrašydavome į tetai Magdalenai Blaškevičienei adresuotą laišką keletą sakinių, skirtų mamai.

Nenorėdamos, kad mama ir teta jaudintųsi dėl mūsų, nerašėme apie savo vargus Sibire.

Kai pradėjo mane labai kilnoti iš vienos vietos į kitą, tai susitarėme su Onute, kad man laiškus iš Lietuvos rašys jos adresu. Ji gyveno didesnėse gyvenvietėse, kur buvo komendantūros, o prie komendantūrų buvo specialūs ryšių padaliniai, ten laišakai buvo saugomi penkias dienas ir per tą laiką reikėdavo atsiimti. Vietinių gyventojų bei tremtinių laišakai jau Rešiotuose būdavo atskiriami. Tremtiniai juos gaudavo tokiais būdais, kaip jau minėjau, vietiniams skirtos tvarkos nebeprisimenu. Siuntinius tremtiniai galėjo atsiimti tik Rešiotuose, tai kartais tekdavo važiuoti ir du šimtus kilometrų iki pašto skyriaus. Kadangi neturėjau paso, tai siuntiniai buvo siunčiami tik seseriai Onutei, nes be paso siuntinio neatsiimsi. Žinoma, sesuo su manimi dalinosi viskuo, ką tik gaudavo, atiduodavo mano dalį, kai tik pas ją apsilankydavau. Mes buvom labai artimos, nors dažnai mus skirdavo net daugiau kaip šimtas kilometrų. Galėdavome susirašinėti, kadangi buvome seserys. Šiaip tremtiniams, kurie nebuvo šeimos nariai, susirašinėti tarpusavyje leisdavo tik išimtiniais atvejais, gavus komendanto leidimą. Mes su seseria Onute negalėjome rašyti nei pusseserei Onutei Beinaravičiūtei į lagerį, nei tremtiniams pusbroliams ir pusseserėms Marčiukaičiams į Irkucko sritį prie Mongolijos sienos.

Su broliui Jonu, kuris buvo griežto režimo lageryje, taip pat negalėjome susirašinėti. Kaip minėjau, jis galėjo per metus parašyti tik du laiškus ir gauti du. Rašydavo mamai, retai seserims Janinai ir Jadvygai.

Kartą važiuodama aplankyti Onutės neturėjau leidimo nemokamai važiuoti geležinkeliu, kurį tremtiniams išduodavo komendantas. Įlipo kontrolieriai ir norėjo mane iš traukinio išlaipinti. Bet netoli sėdėjęs lietuvis tremtinys Gvozdaitis pasakė, kad aš esu jo sesuo. Jis buvo geležinkelio darbuotojas, turėjo teisę pats keliauti bei vežtis savo šeimos narius nemokamai. Sibire be pagalbos vieni kitiems tremtiniai būtų tiesiog neišgyvenę, tą patyriau ne kartą.

1954 m. pradėjo tremtiniams, ypač nepilnamečiams, leisti grįžti į tėvynę. 1955 metais vietinis Rešiotų pareigūnas mums dar neišduoda dokumentų, tai mes su drauge Genute Samsonaite (ar Samsonavičiūte) nusprendėme vykti be dokumentų. Gerai neprisimenu, ar tais, ar 1956 m. į Lietuvą išvykau iš gydytojos Zinos namų. Zina žinojo,

kad važiuoju pas mamą, maisto į kelionę įdėjo. Pamokė, kad jeigu tikrins dokumentus, sakyti, jog esate amnestuotos, tik nespėjote iki traukinio išvykimo gauti dokumentų. Sesuo Onutė jau buvo pilname-
tė ir nedrįso su mumis važiuoti, kad nebūtų sugrąžinta atgal. Mama atsiuntė pinigų, Onutė parodžiusi savo pasą Rešiotų geležinkelio sto-
ties kasininkei nupirko man bilietą iki Vilniaus. Maskvoje tą bilietą
turėjau kompastiruoti (pažymėti), kad galėčiau keliauti toliau. Bi-
lietą parduodavo tik pateikus pasą, papildomo leidimo įsigyti bilietą
nereikėjo. Sesuo mane palydėjo iki traukinio ir mes atsisveikinome.
Pirmas laiškas, kurį ji man parašė į Lietuvą iš tremties, buvo labai
graudus. Rašė, jog su manimi atsisveikinusi prie traukinio pasijuto
tokia vieniša, jog atrodė, kad geriau būtų numirti. Bet pamažu jos
laiškai šviesėjo, nes atsirado vilčių ir jai sugrįžti į Tėvynę.

Atsisveikinusi su seseria Onute, įsėdau į traukinį. Aš ir mano
draugė Genutė pataikėme į vieną kupė su ruso kariškio šeima. Su-
sidraugavau su tos šeimos ketverių metų dukryte, pažaisdavau.
Mergytės mama mane su Genute bandelėmis pavaišindavo, nes mu-
dvi mažai ką valgyti beturėjome. Ir staiga vienoje didesnėje stotyje
dokumentų patikrinimas. Labai išsigandome, kas bus. Bet mus iš-

Zitai Bartusevičiūtei išduota pažyma, liudijanti apie tremtį ir reabilitavimą. Iš Zitos Bartusevičiūtės archyvo

gelbėjo kariškis, su kurio šeima gražiai sutarėme. Jis parodė savo dokumentus ir pasakė tikrintojams, kad visi kupė esantys žmonės yra jo šeimos nariai. Parvykusios iš Sibiro su Genute mažai galėjome pabendrauti, nes dar tremtyje ji susirgo vėžiu ir nebeilgai džiaugėsi gyvenimu Tėvynėje.

Grįžau iš tremties į Makrickų kaimą, ten gyveno mama, prisiglaudusi pas savo pusseserę Magdaleną Blaškevičienę, kuri turėjo du vaikus – Algį ir Albinutę. Magdalenos vyro jau nebebuvo gyvo – žuvo partizanuose ar suimtas kalėjime. Iš Blaškevičių giminės būta šių partizanų: Antanas Blaškevičius, Agnietė Blaškevičienė-Gegutė. Tetos namuose buvo globojamas senyvo amžiaus neįgalus vyro brolis. Magdalenos Blaškevičienės dukra Albina, net tapusi mokytoja, nepabijojo man į tremtį rašyti laiškus. Mamos pusseserė Magdalena ir jos šeimos nariai buvo puikūs žmonės ir mane, grįžusią iš Sibiro, priglaudė. Tik mes su mama norėjome savarankiškumo. Pirmiausia nutarėme apsigyventi pas seserį Janiną Lėckienę Nemajūnuose. Mama pasiėmė savo karvę, avį, vištų, ir mes po dviejų savaičių nuo mano sugrįžimo iš tremties išvykome iš Makrickų kaimo. Vėliau išsikėlėme iš sesers Janinos. Mama apsigyveno pas Marcinkevičius Nemajūnuose. Tai buvo neturtinga šeima, anksčiau jie ateidavo padirbėti mūsų ūkyje, bet kai mes netekę namų ieškojome kampo, kur apsigyventi, jie mamą ir vėliau iš tremties grįžusią Onutę priėmė. Aš gyvenau pas kolūkio pirmininką Antaną Žigą, kurio šeimoje buvau kaip sava. Jo žmona Angelė Žigienė (partizano sesuo) buvo mokytoja, ji mane ne tik prie stalo su visais svečiais per šventes sodindavo, bet ir papuošdavo savo drabužiais, išleisdama į kaimo šokius.

Kai grįžau iš tremties, neturėjau paso. Nemajūnuose gyvenęs sovietinis agentas, kuris pasistengė, kad mes su seseria Onute atsidurtume Sibire, ėmė išgėręs prie kitų „svarstyti“, ar aš tik nebūsiu pabėgusi iš tremties. Paruošų supirkėjas Sigitas (pavardės neprisimenu) pasakė apie tai man, patarė kreiptis į Jiezno pasų stalo viršininkę ir kuo greičiau išsiimti pasą. Nedelsdama nuvykau į Jiezną. Iš pradžių man buvo išrašyta gimimo liudijimo kopija, netrukus gavau ir pasą. Iš tiesų Jiezno pasų stalo viršininkė Klusaitienė buvo puiki moteris, duok, Dieve, jai Dangaus karalystę. Šios moters vyras Klusaitis buvo Jiezno skyriaus komunistų partijos sekretorius. Kartą Klusaičiai ir Klusaitienės brolis Juozas Stasinas, Vilniaus universiteto žurnalisti-

kos specialybės studentas, atvažiavo pas kolūkio pirmininką Antaną Žigą į svečius. Tuo metu aš gyvenau pas Žigus ir buvau supažindinta su svečiais. Su Juozu Stasinu buvome bendraamžiai, abu lyg ir globotiniai, gal todėl greitai radome bendrą kalbą. Po to jis kelis kartus atvažiavo į Nemajūnus, į šokius. Sumerimo Jiezno partinis sekretorius, jog žmonos brolis panoro susidraugauti su dvarpone, mergina, neseniai grįžusia iš tremties. Kai abiejų vyrų pokalbis nedavė rezultatų, komunistas pareikalavo iš žmonos, jog ši imtųsi priemonių, kad jos brolis nesusigadintų karjeros netinkamomis draugystėmis ir nemestų šešėlio kitiems. Atvažiavo Klusaitienė į Nemajūnus pas mane ir ėmė gražiuoju prašyti, kad aš nesugadinčiau jos broliui gyvenimo. Kas man beliko daryti ir kas beliko daryti toms, man padėjusioms moterims... Dar kelis kartus Juozas buvo atvažiavęs į Nemajūnus, į šokius, bet kolūkio pirmininko žmona Žygienė liepdavo man tada pasislėpti. Taip ir baigėsi mūsų draugystė, toks gyvenimas buvo... Kitas vaikas iš sovietinių aktyvistų šeimos man tiesiai šviesiai išrėžė į akis: „Nebūtum tu iš buožių šeimos, tai visai patiktum.“ Toks buvo laikas...

Gyvendama po tremties Nemajūnuose buvau du kartus apkaltinta tuo, ko iš tiesų nebuvo padariusi. Vieną kartą kolūkio pirmininkas gavo laišką, kad su juo būsią atsiskaityta, jis būsiąs nunuodytas ir panašiai. Oi, kiek mane tampė, kol išsiaiškino, kas tą laišką parašė. Atsiprašyti nekaltai apkaltintą žmogų niekam nerūpėjo. Tuo įsitikinau ne kartą. Su mokytoja Tamosynaite vieną savaitgalį išvykome į Punią paviešėti jos tėviškėje ir grįžome į Nemajūnus tik pirmadienį. Subruzdimas didžiausias! Dingo kolūkio pirmininko Žigo pistoletas. O aš pas Žigus gyvenau. Aišku, tapau įtariamąja. Gerai, kad mokytoja Žigienė patvirtino, jog aš niekaip negalėjau to pistoleto paimiti, nes ginklas dingęs sekmadienį po pietų, o ryte ji dar mačiusi pistoletą namuose. Pirmininkas turėjo smulkiai nupasakoti, kur ir ką jis veikęs sekmadienį. O jis vaišinęs su draugais, buvo gerokai išgėręs, todėl vėliau tiksliai visko neprisiminė. Konkrečiai nebuvo įvardinta, kas pavogė pirmininko pistoletą, bet žmonės numanė. Kadangi niekas nebuvo apkaltintas, taip ta istorija ir pasibaigė.

Pokario metais mūsų paliktoje sodyboje pastatai buvo ardomi, o rąstai naudojami naujų namų statybai. Iš tokių rąstų buvo pastatyta ir dviaukštė mokykla Nemajūnuose, kurioje grįžusi iš tremties mokiau-

si, baigiau ten septintą klasę. Kai netoliese esančiame Gelažūnų kaime 1962 m. buvo pastatyta mūrinė mokykla, Nemajūnuose esančią medinę buvo nuspręsta uždaryti. Mokytojai Zaleckai suprato, kaip sunku grįžusiai iš Sibiro, ir paragino mane bei kitus Nemajūnų gyventojus prašyti vietinės valdžios, kad nenaudojamame mediniame mokyklos pastate leistų mums apsigyventi. Juk rąstai buvo suvežti iš mano tėvų sodybos. Kreipėmės, bet pastatas staigiai per kelias naktis buvo išardytas ir rąstai kažkur išvežti. Aštuntą klasę baigusi Gelažūnuose, 1963 metais išvažiavau mokytis į Kauną.

Norėdama įgyvendinti savo svajonę tapti medike, Kauno medicinos mokyklos priėmimo komisijai įteikiau stojimui reikalingus dokumentus. Tuo metu sovietiniais laikais baigiant pagrindinę mokyklą išduodavo ne tik atestatą, bet ir charakteristiką, kuri daug nulemdavo. Charakteristiką išdavė Nemajūnų apylinkės pirmininkas, buvęs stribas, o būdama jaunatviškai patikli, neatkreipiau dėmesio, kad mano dokumentas yra užklijuotame voke. Kai paskirtą dieną atvykau sužinoti rezultatų dėl priėmimo, vieno iš komisijos narių man buvo pasakyta, kad dėl savo biografijos studijuoti medicinos neturiu teisės. Neišsilaikiau ir visų akivaizdoje apsipyliau ašaromis. Viena moteris ėmė mane raminti, guosdama, kad aš galiu pabandyti stoti mokytis kitur. Nuėjau į prekybos mokyklą. Pabaigusi mokslus joje, vėliau studijavau technikumė ir sėkmingai jį baigiau, tapau maisto prekių žinove.

Visokių viršininčių ir eilinių žmonių dirbdama Lietuvoje mačiau. Kartą atliekant praktiką Birštone, dviem pirkėjoms užkliuvo, kaip čia aš, buožės duktė, darbuojuosi parduotuvėje. Bet parduotuvės vedėja mane apgynė, sakydama, jog dirbu gerai, nieko blogo ji nepastebėjusi. Tik paskui man vadovė pasakiusi, kad geriau Birštone nesidarbinčiau, baigus mokyklą. Pasilikau Kaune, kaip gerai besimokiusią mane paskyrė dirbti į prestižinę maisto prekių 119-ąją parduotuvę Laisvės alėjoje. Šios parduotuvės vedėja, buvusi karo veteranė rusė, mėgdavo su manimi pasišnekučiuoti, nes aš tremtyje išmokau be akcento kalbėti rusiškai, ir, matyt, bendravimas su manimi jai primindavo gimtinę. Žinoma, jokiomis politinėmis temomis mes nediskutuodavome, tai būdavo paprasčiausi kasdieniški pokalbiai.

Kai mokiausi Kaune, gyvenau senamiestyje, Nemuno gatvėje. Didmiestyje jaučiausi vienišoka, tai vis eidavau prie Šv. Petro ir Pau-

liaus arkikatedros bazilikos pasimelsti. Prie rytinės bazilikos sienos stovinti Švč. Marijos, Dievo motinos, skulptūra ir dabar man yra labai miela, nes prie jos melddamasi atgaudavau ramybę, pasitikėjimą savo jėgomis. Dievas mane saugojo visą gyvenimą ir už tai esu jam labai dėkinga.

Kaune išgyvenusi dvejus metus bendrabutyje, kur kambaryje nuolat šurmuliudavo būrelis merginų, pradėjusi dirbti ėmiau ieškotis ramesnio būsto. Nusprendžiau susirasti atskirą kambarį ir klausinėjau pažįstamų, gal kas žino apie kokį nuomojamą. Siuvėja, man siuvusi rūbus, pasakė, jog žinanti moterį, turinčią išnuomoti kambarį. Ta moteris buvo neseniai išėjusi į pensiją aukšto valdininko žmona ir ne dėl pinigų stygiaus nusprendusi prisiimti nuomininkę. Šeimoje užauginti du sūnūs jau buvo sukūrę savo šeimas ir gyveno atskirai. Moteris norėjo kambarį išnuomoti merginai, kuri jai būtų tarsi dukterė. Apsigyvenau pas ją, mes labai gražiai sutarėme ir ten išgyvenau net dvidešimt dvejus metus, kol įsigijau savo butą. Kai pareidavau iš darbo, šeimininkė visada mane pakviesdavo pietų, priminusi, jog nepamirščiau prieš valgį nusiplauti rankas. Aš jai padėdavau tvarkyti butą, išplaudavau grindis, net į tolimesnę nuo namų bažnyčią drauge sekmadieniais nuvažiuodavome. Vasarą su ja išvykdavome ir paatosgotauti. Iš tiesų mūsų santykiai buvo kaip mamos ir dukters.

Dažnai šeimininkę tekdavo ir paguosti, ir su jos drauge sutaikyti. Turėjo ji draugę, kaimynę, panašaus amžiaus kaip ji pati. Abi mėgdavo susitikusios palošti kortomis. Aš su jomis nežaisdavau, mano pareiga buvo teisėjauti, kad viskas vyktų sąžiningai. Pradžia visada būdavusi linksma, žaisminga, bet pamažu oras imdavo kaisti, moteris vis labiau įsijausdavo į žaidėjų vaidmenis. Pagaliau viskas pasibaigdavo laimėjusios džiūgavimu ir barniu. Jos elgdavosi tiesiog kaip maži vaikai. Gąsdindavo, kad jų draugystė baigta, ir daugiau viena pas kitą nekelsiančios nė kojos. Kartą po eilinės pralaimėtos partijos kaimynė išsakė viską, kas gulėjo ant širdies, prisiekė, kad daugiau jos nebematysime, ir išpėdino namo. Po valandos mano šeimininkė liepia man nunešti kaimynei vaišių. Nunešiau. Praeina valanda, ateina kaimynė pas mus persirengusi kita suknele. Imu girti jos suknelės spalvą, fasoną. Ji kukliai atsakinėja, kad tai jau gana sena suknelė, bet matau, jog kaimynės nuotaika vis labiau skaidrėja, ir draugės tuoj sėdasi gerti arbatos...

Į milicijos rankas buvau pakliuvusi Kaune 1972 m. gegužės 14 dieną po to, kai Laisvės alėjoje, Miesto sode, susidegino Romas Kalanta. Tai buvo sekmadienis ir parduotuvėje, kurioje dirbau (ji buvo netoli nuo susideginimo vietos), greitai pasklido žinia apie neeilinį atsitikimą. Bendradarbis Petras Jurgaitis pakvietė mane po darbo apžiūrėti įvykio vietą. Vos priėjome Miesto sodą, tuoj atlėkė kaukdami

Romo Kalantos susideginimo vieta, Kaunas, 2022-05-14.
R. Pauliukaitienės nuotrauka

gaisriniai automobiliai ir paleido į ten buvusius žmones tokią stiprią vandens srovę, kad net vėliau ant mano kūno matėsi begalė mėlynių. Mes paėjome dar kiek toliau, sustojome, purtėmės nuo plaukų ir drabužių vandenį. Atvažiavo keli milicijos „varanokai“. Ėmė gaudyti žmones ir grūsti į milicijos automobilius. Čiupo ir šalia mūsų stovėjusį vaikinuką. Aš neiškenčiau ir ėmiau šaukti, kad tas vaikinukas nieko nedaręs, ramiai stovėjęs. Aišku, ir aš, ir Petras tuojau buvome „supakuoti“. Atvežė mūsų apie keturiasdešimt „maištininkų“ į saugumo pastatą, esantį Laisvės alėjoje prie soboro. Greitai ėmė tardyti, kodėl mes tuo metu buvome Laisvės alėjoje. Su bendradarbiu Petru turėjome svarų argumentą – dirbome parduotuvėje, esančioje Laisvės alėjos gale, ir po darbo ėjome namo į Žaliakalnį. Mus trumpai tepalaikę paleido, manęs nenušė, o Petru klievo. Laimė, kad saugumiečiams

tada netoptelėjo į galvą patyrinėti mūsų biografijas, kitaip nežinia, kaip būtų pasibaigę man, buvusiai tremtinei.

Į Nemajūnus mane visada traukė ir traukia sugrįžti, nes ten gyveno mama, kiti artimieji, draugai. Su seseria Onute grįžusios iš tremties lankėme tautinių šokių būrelį, dalyvaudavome įvairiuose pasirodymuose, šventėse. Drauge su kitais Nemajūnų šokėjais esame gavę apdovanojimų, kuriais tebesidžiaugiu. Ir dabar man patinka žiūrėti šokių programas per televizorių, nes šokantys žmonės kupini energijos, gražiai atrodo.

*Prisiminimus užrašė Rita Pauliukaitienė
ir Rimantė Pauliukaitytė, 2022 m.*

Pagal Zitos Bartusevičiūtės prisiminimus

Partizanų, ryšininkų ir rėmėjų sąrašas

Ambrazevičius Vincas-Balandis 1921–1951-05-23 Punios šilas*

Daugiau bendravo su mano pusbroliu Jonu Beinaravičiumi-Vėju, retai jį matydavau.

Jiezno partizanų kapinės. R. Pauliukaitytės nuotrauka

---

* Partizanų asmenvardžiai, gimimo, žūties laikas ir vieta yra tikslinta pagal LGGRTC istorikų Henriko Rimkaus ir Rūtos Trimonienės šioje knygoje minimus veikalus.

Zita Bartusevičiūtė Jiezno partizanų kapinėse. Iš Zitos Bartusevičiūtės archyvo

Aukščiūnas Jonas-Drugelis 1922–1947-03-03 Karveliškių k.
Muzikantas, prisimenu, buvo pas mano seserį Janiną užėjęs su kitais.

Bačinskai

Gyveno Nemajūnuose, ryšininkai, rėmėjai, daug padėję vietiniams partizanams.

Bartaševičius Lechas Adomas-Narsuolis 1924-02-25–1951-01-16 Vėžionių k.

Bartaševičius Adomas Dominykas, rėmėjas

Bartaševičienė Magdalena, rėmėja

Bartaševičius (Bartusevičius) Jonas, ryšininkas

Bartaševičiūtė-Lėckienė Janina ir Petras Lėckas, rėmėjai, ryšininkai

Bartusevičiūtė Ona, rėmėja

Bartusevičiūtė Zita, rėmėja

Apie savo šeimos dalyvavimą partizaniniame judėjime po Antrojo pasaulinio karo pasakojau anksčiau.

Bartusevičius Kostas-Žilvitis 1930–1953-02-04 Lingėniškių k.

Bartusevičiūtė Ona-Našlaitė, ryšininkė

Kostas ir Ona Bartusevičiai nebuvo mūsų giminės, bet jie buvo mano brolio Adomo ir pusbrolių Beinaravičių bendražygiai. Onutė Bartusevičiūtė tarnavo Vanagėlių kaime pas ūkininką, kurio pavardė buvo Vanagas. Jis rėmė partizanus, jo namuose partizanams būdavo kepama duona. Onutė Bartusevičiūtė, ryšininkė, irgi kuo galėdama padėjo partizanams. Kai suėmė šeimininką, pas kurį ji tarnavo, neš-

Adomo Bartusevičiaus-
Narsuolio atminimo
įamžinimas Jiezno
partizanų kapinėse.
*R. Pauliukaiytės
nuotrauka*

davo jam į Alytaus saugumą valgyti. Buvo tokios kalbos, kad vieną kartą ji pamatė ten kažkurio tardomojo krauju permirkusius marškinius ir labai išsigando. Kai ją suėmė, netrukus ji mirė kalėjime, ką iškentėjo prieš mirtį, turbūt ir liks paslaptis.

Beinaravičius Jonas-Vėjas 1927–1952-04-04 Dubių k.

Beinaravičius Juozas-Gintaras 1928–1949-03-08 Paverknių k.

Beinaravičienė Eleonora, rėmėja

Beinaravičiūtė Ona, ryšininkė

Beinaravičiūtė Jadvyga, ryšininkė

Apie Beinaravičių šeimos dalyvavimą partizaniniame judėjime pasakojau anksčiau.

Beržas, vardas Petras, gali būti, kad pavardė Jaruševičius ar Bunevičius. Jo tėviškė buvo netoli Griškonių. Žuvo 1944 m. gruodį.

Smarkus buvo vadas mūsų apylinkėse, veikė abiejose Nemuno pusėse. Su juo brolis Adomas turėjo ryšius. Apie šį partizaną buvo sudėta daina.

Budra Pranciškus-Nendrė 1930–1952-11-28 Greikonių k.

Brolis Adomas bendravo su Pranciškumi Budra-Nendre, buvo artimi draugai.

Bunevičius Jurgis-Spindulys ?–1948-02-12 Punia

Bunevičius Vladas-Berželis 1920–1948-09-23 Punios šilas

Iš partizanų su Bunevičiumi Vladu-Berželiu brolis Adomas daug bendravo. Šis partizanas buvo gyvo būdo, mėgo juokauti. Turėjo labai gražų arklį, juo atjodavo. Iš pradžių partizanai dažnai keliaudavo raiti, tik vėliau dėl saugumo nebejodinėjo.

Bunevičius Vincas, rėmėjas

Bunevičiūtė Albina-Gražuolė, Aušrelė 1929–1950-10-04 sušaudyta Vilniuje

Albina pažinojo Joną ir Juozą Beinaravičius, nes mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje drauge su Jonu. Jos tėvas Vincas Bunevičius po karo dirbo Jiezno valsčiaus tarnautoju. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo esu maloniai bendravusi su A. Bunevičiūtės seserimi. Bunevičių mūsų krašte buvo daug, vieni Bunevičiai buvo išvežti į tremtį, nes gyveno pasiturinčiai, užsidirbę pinigų Amerikoje.

Čipulinskas

Nemajūnuose gyvenęs ryšininkas, į kurį partizanai kreipdavosi pirmiausiai. Jis susisiekdavo su kitais ryšininkais ar partizanų artimaisiais.

Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys 1923-04-03–1954-08-18 Naudžiūnų k.

Ungurys ir Vijūnas (Stasys Treidas) ateidavo retai, būdavo susikaupę, nejuokaudavo. Tai buvo partizanai nuo Balbieriškio krašto. Kol kiti prausdavosi ir valgydavo, jie dažniausiai stovėdavo sargyboje. Sargyboje budėdavo tose apylinkėse mažai besilankantys partizanai, kad nebūtų priešo atpažinti.

Gervickas Alfonsas-Rytas 1932–1951-03-08 Valiūnų k.

Gervickas Boleslovas 1924–1946 Gailiakiečio k.

Gervickas Jonas-Jovaras 1920–1948-02-12 Punia

Gervickas Juozas-Žiedas 1931–1950

Gervickas Vytautas-Drugelis apie 1930–1951-01-16 Vėžionių k.

Mano broliai Adomas ir Jonas daugiausia bendravo su Alfonsu-Rytu ir Vytautu-Drugeliu Gervickais. Alfonsas ir Vytautas buvo mandagūs, linksmi, skyrėsi nuo savo vyresnių brolių, kurie kartais būdavo ūmūs, nemokėdavę susitvardyti. Su Vytautu Gervicku-Drugeliu mano brolis Adomas žuvo Vėžionių kaime. Kaip pasakojo Bronė, Pranciškaus Budros sesuo, tuo metu buvusi Žeimių sodyboje, mano brolis kulkų kliudytas mirė iš karto, Vytautas dar gyvas buvo įmestas prie Adomo kūno į roges. Bronėi liepė sėstis ant jų ir visą kelią iki Jiezno moteris matė, kaip nukautų partizanų galvos nusvirę iš rogių daužėsi į kelią.

Jonas Gruzdzevičius

Jiezno gimnazijos slaptos moksleivių organizacijos vadovas Jonas Gruzdzevičius su šeima atsikėlė į Nemajūnus iš Užuguosčio, tėvas buvo Nemajūnų bažnyčios zakristijonas. Bažnyčios bokšte buvo spausdinami partizanų atsišaukimai, o moksleiviai, priklausę slaptai organizacijai, juos išvežiodavo po apylinkes. Toje organizacijoje buvo Vladas Lubauskas, Vytautas Žukauskas, Algis Skvernevičius, kitų neprisimenu. Kartais tie karštakošiai paaugliai pasielgdavo ir netinkamai, ko suaugę partizanai jiems tikrai nebūtų leidę, jeigu jų sumanymus būtų žinoję.

Jaruševičius Jonas

Ryšininkas, Lakštingalos brolis, suimtas ilgai sėdėjo lageryje, į Lietuvą grįžo.

Jaroševičius Motiejus-Lakštingala 1922–1951-02-14 Jaunonių k.

Ateidavo pas seserį Janiną praustis į pirtį, pavalgyti. Bendraudavo su Adomu gal nuo kokių 1945 metų, dar mūsų tėtis buvo gyvas.

Jonika Pranas-Uosis 1929–1949-05-05 Vėžionių k.

Jonika Vaclovas-Dainius 1927–1950-03-15 Vėžionių k.

Su Pranu ir Vaclovu Jonikomis brolis daug bendravo, šie partizanai dažnai užsukdavo pas mano seserį Janiną pavalgyti ir pasikeisti drabužių. Iš pradžių Vaclovas Jonika atvažiuodavo pas mano brolių dviračiu nuo Jiezno, paskui dėl sribų ir agentų siautimo jau dviračiu nebevažinėjo. Neatsitiktinai Vaclovas turėjo slapyvardį Dainius. Šautuvus valydami, su Jonikomis mano brolis Adomas ypač gražiai dainuodavo dainą:

Tyliai banguoja Nemunėlis,
Aplinkui žalieji krantai...
Džiaugėsi vargo brolužėliai,
Čia jų pastogė, jų namai.

Džiaugėsi vargo brolužėliai,
Nedaug beliko priespaudos dienų,
Išeisim saulės pažiūrėti
Iš šių prakeiktų bunkerių.

Bet vieną rytą sudejavo
Žalieji Nemuno krantai –
Tai bolševikų piktos gaujos
Klastingai ėjo pušynais.

Kova netyčia pasitiko
Narsios šalies partizanus,
Nuo taiklių šūvių priešas krito,
Keikdamas save ir vadus.

Bet priešų gaujos nemažėjo
Ir supo Nemuno krantus,
Gyvent jaunystėj taip norėjos,
Dangus toks mėlynas, gražus.

Pasruvo kraujas iš krūtinių
Ant žalios pievos, samanų.
Liki sveika, brangi Tėvyne,
Daugiau kovot aš negaliu.

Lik sveikas, dangus mėlynasis,
Jau akys merkias amžinai,
Sudievu, gimti pušynai,
Dainos, skambėkite liūdnei.

Jau neberado nė takelio,
Kuriais lavonai vežami,

Tik kraujo smėlyje upeliai
Ir plaukai vėjo draikomi.

Praeis vergijos metai baisūs,
Užmiršim kruvinas žaizdas,
Tik kraujo smėlyje upeliai,
Jie niekad niekad neišdžius.

Daina sukurta Vaidoto grupės keturiems partizanams atminti, bet ją dainuodavo ir Margio grupės partizanai, kovoję kaimynystėje, kitoje Nemuno pusėje.

Atsisveikindami partizanai mėgo dainuoti:

Palydėk mane, vėjeli,
Palydėk nors tu,
Niekas manęs nepalydi,
Neturiu draugų.

Dar viena labai populiari partizanų daina buvo „Gervės lėks į melsvą tolių“.

Juozaitis Vincas-Vyturys 1922–1947-08-11 suimtas Punios šile Vincui Juozaičiui sesuo Janina yra pagelbėjusi vaistažolėmis, kai jis skųsdavosi dėl skrandžio skausmų. Pirmasis vaistas būdavę sėmenys – linų sėklos, pelynai. Vincas buvo studijavęs mediciną Vytauto Didžiojo universitete, ateidavo pas seserį vaistų ir kitiems partizanams. Janina jų nupirkdavusi pas Birštono vaistininką Dakinavičių. Iš pradžių vaistininkas buvusio gydytojo Vaclovo Bartoševičiaus anūkei Janinai vaistų parūpindavo, o vėliau, matyt, buvo prižadintas, ir sesuo vaistų pas jį negaudavusi nusipirkti. Tada ne kartą kreipėsi į gydytoją Penikienę.

Kabašinskas Vytautas-Litas 1927–1949-08-21 Guogų k., Pakuonio vls.

Kaveckas Simonas-Briedis ?–1947-08-13 Vaitiškių k.

Kavolynas Juozas-Vaidila 1923–1948-06-30 Aleksandravos k.

Pažinojau visus juos tris, bet labiausiai Vytautą Kabašinską-Litą. Kabašinskių namai buvo ant kalno, o Birštone prie Nemuno turėjo vilą. Vytauto tėvas, girininkas, 1944 m. sovietų suimtas, dingo

be žinios, tikriausiai buvo nukankintas, kaip dažnai tokiais atvejais būdavo. Jau išėjęs į partizanus, Vytautas Kabašinskas-Litas bendravo su mano broliu Adomu, pusbroliais Beinaravičiais, nes mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje drauge su Jonu Beinaravičiumi. Vėliau V. Kabašinskas partizanavo toliau nuo Birštono.

Kibauskas Aleksandras-Aitvaras ?–1952-02-06 Pakrovų k.

Kibauskas Konstantinas-Burokas 1915–1949-06-06 Trakelių k.

Konstantinas Kibauskas-Burokas buvo vedęs mamos pusseserę Magdeleną Pačėsaitę. Po jo žūties sesuo Janina buvo priglaudusi savo namuose dvi jo dukrytes, o žmona su sūneliu slapstėsi kitur. Vėliau Kibauskienės broliai Pačėsos įsikūrė Klaipėdoje ir dukterėčias išsi-vežė ten.

Vladas Kimantas-Girėnas, Bijūnas ?–1948 Punia

Žuvo drauge su mano pusbroliu Vytautu Marčiukaičiu-Gediminiu Punioje. Apie jų žūtį jau pasakojau anksčiau. Kartais užsukdavo Kimantas su kitais partizanais ir pas mano seserį, visada būdavo liūdnas, sėdėdavo kampe, pasirėmęs į šautuvą.

Klinavičius Antanas-Gaidys ?–1952-04-04 Dubių k.

Kupčiūnas Pranas-Genys 1930–1952-04-04 Dubių k.

Kaip ir kiti Margio tėvūnijos partizanai, užeidavo pas mano seserį Janiną, bendravo su broliu Adomu, pusbroliais Beinaravičiais. Vėliau pati bendravau su Prano Kupčiūno seserimi, jų šeimai pasisekė išvengti tremties. Antanas Klinavičius-Gaidys ir Pranas Kupčiūnas-Genys žuvo drauge su mano pusbroliu Jonu Beinaravičiumi-Vėju.

Laukaitis Juozas-Liūtas 1922–1951-03-08 Valiūnų k.

Juozas Laukaitis-Liūtas daugiausia bendravo su pusbroliais Beinaravičiais ir mano jaunesniu broliu Jonu. Kartą kažkas 1947 m. pranešė, kad matė mano brolių Joną su šiuo partizanu. Tada brolis buvo pirmą kartą suimtas, tardytas, primuštas, bet po kelių savičių paleistas. Kaip jau minėjau anksčiau, tada buvo suimta ir kelias valandas tardyta tuo metu buvusi keturiolikmetė mano sesuo Onutė.

Marčiukaitis Vytautas-Gediminas ?–1948-11-27 Punia

Apie pusbrolių Vytautą Marčiukaitį pasakojau anksčiau.

Matikas Antanas-Skroblas 1909–1953 Migonių k.

Ateidavo pas mano seserį Janiną Lėckienę pavalgyti, su broliais Adomu ir Jonu daug bendravo. Jonas buvo jo ryšininkas.

Rukas Vincas-Aras 1925–1945 Alšininų k.

Mažai mačiau šį partizaną, jis žuvo pirma visų. Mamos sesuo Ona Marčiukaitytė-Rukienė buvo atitekėjusi į Būdų kaimą, giminiavosi su Aro tėvais, kuriuos po sūnaus žūties ištrėmė iš Lietuvos.

Sadauskas Romualdas-Ramunis 1918-02-28–1951-05-23 Punios šilas

Sadauskas Pranas-Perkūnas 1926–1950-03-15 Vėžionių k.

Brolius Sadauskus pažinojau nuo vaikystės, jie buvo mūsų kaimynai. Apie juos esu papasakojus anksčiau, ypač apie Praną, kuris buvo mano brolio Adomo draugas. Perkūno slapyvardį Pranas ne šiaip turėjo, smarkus buvo. Kartą 1948 m. vasarą Nemajūnų apylinkėse jį ėmė vyti sribai. Jis išoko į Simanaičio vežimą ir smarkiai paragino arklius. Sribai šaudė iš paskos. Arkliai smarkiai lėkė, ir nežinia, ar neišlaikęs pusiausvyros, ar pašautas iš vežimo iškrito ir žuvo Simanaitis. Jo dukters kulkos nekliudė, nes ji nuvirtusi gulėjo ant vežimo dugno. Privažiavęs arkliais iki miško, Perkūnas išsoko iš vežimo ir pasislėpė. Netoliese buvo ir mano sesutė Ona su pussesere Jadvyga Beinaravičiūte. Mergaitės labai išsigando ir ėmė bėgti. Sesutė buvo apsirengusi ryškios oranžinės spalvos megztuku, kuris sribams buvo geras orientyras. Po kurio laiko ji megztuką nusivilko ir nusviedusi šalin bėgo toliau. Pusseserė Jadvyga buvo sučiupta. Onutė pribėgusi prie gyvulius ganiusių vaikų atsitūpė į jų būrį ir sribai jos nepastebėjo. Pusseserę Jadvygą kiek palaikę sribai paleido.

Treidas Stasys-Vijūnas 1915–1948-05-17 Balbieriškio miškas
Valatka Jonas-Kardas 1926–1949-12-23 Julijanavos k.

Ateidavo pas seserį Janiną šie partizanai, bet labai retai. Valatkos buvo labai visi muzikalūs, vienas jų giminaitis buvo muzikantas kultūros namuose vėliau. Valatkos buvo giminės su Knyšiais. Kai žuvo Jonas Valatka ir gulėjo ant grindinio, motina, jau anksčiau buvusi suimta ir enkavedistų atvežta atpažinti žuvusio sūnaus, neprarado savitvardos, teigė, jog tai ne jos vaikas.

Vansevičius Vladas-Svajūnas 1931–1949-03-08 Paverknių k.

Žuvo drauge su pusbroliu Juozu Beinaravičiumi-Gintaru.

Jonas Žiūkas-Šturmas, Šturmanas 1922–1948-04-26 Pakrovų k.

Jonas Žiūkas-Šturmas bendravo su abiem mano broliais ir pusbroliais Beinaravičiais, užeidavo pas Žukauskus Nemajūnuose, kaip ir kiti partizanai.

Žukauskai
Rėmėjai, gyveno Nemajūnuose.¹

PASTABA. Knygos sudarytoja neturėjo galimybių visus Zitos Bartusevičiūtės prisiminimuose minimus faktus paremti dokumentais ar kita istorine medžiaga.

---

¹ Sąrašą pagal Zitos Bartusevičiūtės prisiminimus sudarė Rita Pauliukaitienė, rankraštis, 2022 m.

Punios kunigaikščio Margirio grupė
ir pokaris Dzūkijoje

*Pagal Nijolę Gaškaitę, Dalią Kuodytę, Algį Kašėtą,
Bonifacą Ulevičių*

Partizanų veiklos kryptys

Kova su okupacine valdžia. Miestelių užpuolimai.

Okupacinės valdžios rinkimų trukdymas.

Pasirengimas mobilizacijai.

Priešinimasis ūkininkų terorizavimui.

Kova su kolchozų kūrimu.

Priešinimasis trėmimams, nukentėjusiųjų šelpimas.

Kova su sovietiniais pareigūnais ir šnipais.

Partizanų spaudos leidimas.

Partizanų kūryba.¹

---

¹ Nijolė Gaškaitė, Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Bonifacas Ulevičius, „Lietuvos partizanai 1944–1953 m.“, Kaunas, 1996, p. 23–81.

Rita Pauliukaitienė

Vadai, veikę būsimoje Punios kunigaikščio Margirio grupės teritorijoje (1944–1945 m.)

Juozas Andrulevičius-Auksinukas

Beržas*

Jonas Cibulskas-Ažuolaitis

Jonas Gelčiūnas-Perkūnas

Vytautas Marčiulionis-Viesulas

Antanas Milenka-Balandis

Juozas Ogilba-Dobilas

Pranas Paulauskas-Šarūnas

Vincas Rukas-Aras

Aleksas Šalomskas-Alksnis

Adolfas Šklerevičius-Juodvarnis

---

* Zitos Bartusevičiūtės teigimu, Beržas galėjo būti Jaruševičius arba didesnė tikimybė, kad Petras Bunevičius. Visi paaiškinimai, pažymėti *, yra knygos sudarytojos.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (1)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

PASTABA: vietovardžiai, prie kurių neparašytas rajonas, yra Alytaus rajono [skaičiais eilučių pradžioje žymimos dienos. Punios kunigaikščio Margio grupės (tėvūnijos) partizanai veikė Birštono, Jiezno, Butrimonių, Stakliškių, Alytaus valsčiuose – dabar ta teritorija priklauso Birštono, Prienų r., Alytaus r. savivaldybėms. Grupės pavadinimas istoriniuose šaltiniuose įvairuoja, yra keli užrašyti variantai: Punios kunigaikščio Margio, Punios kunigaikščio Margio, sutrumpintas pavadinimas – Margio grupė. Nuo 1949 m. pabaigos Dzūkų rinktinėje grupės buvo pervadintos tėvūnijomis. Spausdinamo H. Rimkaus darbo „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“ tekstas sutrumpintas. Laužtiniuose skliaustuose parašyta informacija yra knygos sudarytojos, išskyrus cituojamus dokumentus iš knygos – Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003.]

1944 liepa

Butrimonių apyl. minimas J. Cibulsko vadovaujamas 82 partizanų būrys.

1944 rugpjūtis

8-9. Suimti: Butrimonių apyl. Petras Noreika (1914); Raubonių k. Petras Balynas (1895), žuvo kalėjime Vilniuje 1946.III.24.

16. Panemuninkų k. suimtas Stasys Gavelis (1897).

20. Butrimonyse suimtas Vaclovas Sinkevičius (1902).

26. Butrimonyse suimtas Ignas Lukošius (1899).

1944 rugsėjis

2. Strielčių k. suimtas Juozas Milinauskas (1921).

15-16. Suimti: Gerulių k. Antanas (1919) ir Jonas (1911) Patinskai; Siponių k. Juozas Revuckas (1900).

18. Žagarių k. suimtas Juozas Stragys (1910).
21. Gerulių k. suimtas Pranas Germanavičius (1899), žuvo lageryje 1945.VI.22.
- ? Panemuninkų k. suimtas Vladas Atmanavičius (1920) ir Juozas Panka (1920).
- ? Bakšių k. suimtas Simonas Laučys (1921).
1944 spalį
- Punioje suimtas Petras Kamandulis (1914).
1944 lapkritį
2. Trakelių k. Prienų r. suimtas ryš. Stasys Jaruševičius-*Vieversys* (1918).
- 9-10. Suimti: Kružiūnų k. Stasys Bieliauskas (1912), Vėžionių k. Prienų r. – Juozas Budra (1925).
17. Griškonių k. suimtas Juozas Karalevičius (1918).
1944 gruodį
8. Butrimonyse P. Paulausko-Šarūno būrio partizanai nukovė NKGB areštinės sargybinį ir išlaisvino grupę suimtųjų, tarp kurių buvo S. Raklevičius – vėliau partiz. *Mišlinčius*.
- 13-14. Punios apyl. rezistentai vykdė akciją prieš taryb. aktyvistus. Staniavos k. susirėmime žuvo rezistentas Julius Jusas, o Vincas Valiūnas buvo sužeistas ir kiek vėliau suimtas. Minimi dalyvavę M. Butkevičius-*Miškinis*, Jonas-*Jovaras* ir Vytautas Gervickai, S. Piličiauskas-*Vanagas*.
15. Gailiakio – Padriežiškių k. apyl. partizanai nukovė du NKVD-istus, vieną sužeidė. Žuvo Zigmąs Račkys iš Janaukos k.
- 21-23. Suimti: Butrimonyse Jonas Arlauskas (1924), Juozas Jursša (1923) ir Henrikas Kaminskas (1913); Griškonių k. Jonas Janavičius (1899 – žuvo lageryje 1945.VIII.2); Peckūnų k. Julius Pilevičius (1925); Plasapninkų k. Vaclovas Lukaševičius (1913); Puzonių k. Prienų r. Marija Laukaitienė (1900).
25. Butrimonių apyl. Gojaus miške baudėjai apsupo ir išskleidė P. Paulausko-Šarūno būrį. Mūšyje žuvo Aleksandras Kamiukas, Vladas Manarka, Jonas Nemeikštis ir Bronius Vrubliauskas, suimtas Karalevičius.
- 27-28. Suimti: Dudučių k. Vaclovas Juonys (1923); Kružiūnų k. Jonas Dudavičius (1900 – žuvo lageryje 1948.III.5); Padriežiškių k. Vincas Klizas (1914).

31. Butrimonyse suimtas moksleivis Vytautas Samsanavičius (1927).

? Plasapninkų k. baudėjai išžudė Jaruševičių šeimą.

Data nenustatyta:

1944 m. Alytaus m. kolonijose baudėjų nušautas Bronius Bazevičius.

1944 m. rudenį Vanagėlių k. Prienų r. suimti girininkai [Jurgis] Kabašinskas ir Antanas Laukaitis dingo be žinios.¹

1944 m. buvęs Jiezno viršaitis Jurgis Randis buvo sovietų suimtas, o 1945-aisiais sausį [Vilniuje] Tuskulėnuose sušaudytas².

Trumpos žinios apie Jiezno apylinkių partizanus³

Pirmieji Jiezno-Pakuonio krašto partizanai. Vytauto Didžiojo grupė

Jiezno pradinės mokyklos mokytojas Marcelijus Acus gimė 1920 m. ir augo Jiezne, Alytaus apskrityje. Visą savo gyvenimą paskyrė kovai už Lietuvos nepriklausomybę.

1944 metais sugrįžus į Lietuvą rusų armijai, vietinė valdžia jam pasiūlė Jiezne Vykdomojo komiteto sekretoriaus vietą. Tačiau M. Acus, atsisakęs jam siūlomos vietos, savo namų rūsyje įrengė slėptuvę. Rašomąja mašinėle rašė atsišaukimus, kvietė vyrus stoti į partizanų gretas ir kovoti su okupantais bei jų parankiniais.

1944 m. rugsėjo 8 dieną mokytojas Marcelijus Acus-Vanagas pasiūlė vietiniams vyrams, vengusiems eiti į rusų armiją „vaduoti Berlyną“, organizuoti partizanų grupę. Jau po kelių dienų Vanago įkurta 8 vyrų Vytauto Didžiojo partizanų grupė pradėjo pasipriešinimo okupantams veiklą. 1944 m. lapkričio 25 dienos vakarą Lingėniškių kaime paimant aktyvų stribą <...> kautynėse su okupantų pajėgomis M. Acus-Vanagas buvo sunkiai sužeistas ir netrukus mirė. Palaidotas Jiezno kapinėse.

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

² Vytautas Kuzminskas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/05/08/lietuvos-valstybes-atkurimo-ir-adolfo-ramanausko-vanago-gimimo-100-meciui-domijonas-randis-jaunuju-jiezno-laisves-kovotoju-burelio-pogrindines-ir-viso-krasto-partizanines-kovos-smaigalyje-iii/>.

³ Tekstas iš Loretos Juodsnukytės-Šlekonienės paveldėtos kolekcijos, kuri surinkta jos tėvo Vytauto Juodsnuokio, knygos „Suvalkijos partizanų takais“ autoriaus.

Bronislava Vinskienė

Amžinieji Ažuolai (1)

1944 metų vasarą kūrėsi partizanų būrys, kuris veikė Prienų valsčiuje: Degimų, Gojaus, Kalvių, Ežerėlių, Vėžiongirės miškuose. <...> 1944 metų gruodžio mėnesio pabaigoje į Prienus, Birštoną, Jiezną atvyko NKVD baudėjų būriai, kurie pradėjo gaudyti jaunuolius, deginti ūkininkų sodybas. 1944 metų Kūčių vakarą buvo sudeginta Marčiulionių sodyba Alksniakiemio kaime, Matikų sodyba Sundaikų kaime, Klepočių kaime sudeginta 21 sodyba. Partizanai skirstėsi į mažesnius būrius. Jiezno krašto partizanai atsiskyrė nuo Prienų partizanų ir sukūrė atskirą būrį, kuriam vadovavo Juozas Ogilba-Doibilas. Būryje buvo apie šimtas kovotojų, kurie veikė Jiezno, Stakliškių, Užuguosčio, Butrimonių, Punios apylinkėse.¹

---

¹Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 10.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (1)

Partizanų junginiai, veikę Stakliškių apylinkėse

Šio krašto partizanų kovos kelias nesiskiria nuo kitų šalies regionų. Kaip ir kitur, ginkluotos kovos pasirinkimo priežastys buvo tos pačios – prievartinė mobilizacija, apsaugojimas nuo sovietinių represijų ir aiškus politinis tikslas – su Vakarų šalių pagalba atstatyti Lietuvos valstybingumą. <...>

Daugelis pirmųjų junginių susikūrė spontaniškai, vietinių gyventojų iniciatyva, o ne kam nors vadovaujant iš šalies. Lietuvos laisvės armijos (LLA), įkurtos dar nacmečiu jungti ginkluotą pasipriešinimą, įtaka Dzūkijoje buvo menkesnė nei kituose regionuose. Bet ji suvaidino savo atitinkamą vaidmenį, buriant laisvės kovotojus 1945 metais.

Kaip matysime, Stakliškių valsčiuje galima aptikti trijų partizanų apygardų – Dainavos, Didžiosios Kovos ir Tauro – kovos pėdsakus. <...>

Pirmieji ginkluotų partizanų būriai valsčiuje atsirado 1944 m. rudenį, vos praslinkus karo frontui į Vakarus. <...> Žinios apie pirmuosius partizanų junginius buvo menkos ir gana netikslios. O ir pirmieji partizanai buvo dar palyginti silpnai organizuoti, prie jų prisidėdavo tik nuo mobilizacijos besislapstantys kaimo vyrai. Bet yra duomenų, jog jau spalio mėnesį Stakliškių valsčiuje Gripiškių kaime veikė ginkluoti partizanai. <...> Pagal NKVD dokumentus, grupę sudarė Jonas, Vytautas, Andrius Ignatavičiai iš Kristapiškių, A. ir J. Šimanskiai iš Šilalio k. (?), Adomas Židanavičius, J. Andru-

levičius, Juozas Židanavičius, Tamulionis, Smolevskas (?), V. Šimanskas. <...> 1944 m. NKVD ataskaitose paminima dar kita tose apylinkėse veikianti partizanų grupė, vadovaujama Prano Proškaus. <...> Grupę sudarė 4 broliai Rengaičiai (?), Kazys Proškus, Braziškaitis, Pranas Cikanavičius, Petras Cikanavičius, F. Kurmanovičius, o 11 narių pavardės nenustatytos. (Pagal dokumentus grupę sudarė Jonas, Vytautas, Andrius Ignatavičiai iš Kristapiškių, A. ir J. Šimanskiai iš Šilalio k.). <...>

Sovietų valdžia į kovą prieš partizanus stengėsi įtraukti vietinius gyventojus. Tam reikalui buvo įsteigti sribų būriai, milicija, ginkluojami aktyvistai, bet pagrindinis vaidmuo teko sovietų kariniams daliniams. Iki 1947 m. kovai prieš ginkluotą pagrindį vadovavo NKVD kovos su banditizmu valdyba ir atitinkamai apskričių skyriai ir valsčių poskyriai. Nuo 1947 m. tuo užsiėmė MGB 2N valdyba ir jos teritoriniai padaliniai. Alytaus apskritis, Stakliškių valsčius, priklausė NKVD-NKGB Vilniaus operatyviniam sektoriui, kurio ginkluotos pajėgos slopino partizaninį judėjimą. Iš karto galima pasakyti, kad remtasi kiekybine persvara. <...>

Iš vietinių gyventojų suformuotiems kariniams junginiams – sribų būriams teko pagalbinis vaidmuo kovoje su partizanais. Tą matome ir visoje respublikoje. Savarankiškų karinių operacijų jie praktiškai nevykdė. <...> Dėl savo veiklos (brutalaus elgesio, girtavimų, vagysčių ir kt.) vietinių gyventojų nebuvo mėgstami. <...>

Kovai prieš partizanus naudoti iš vietinių gyventojų užverbuoti agentai ir informatoriai. Būtent daugiausiai jų nurodymu žūdavo kovotojai ar suimdavo ryšininkus bei rėmėjus. Tokių užverbuotųjų buvo dešimtys. Kai kurie jų sekdamas konkrečius būrius ir asmenis. Neaiškus tik bendras jų kiekis.¹

---

¹ Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Algis Kašėta

Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia) (1)

Frontas per Dzūkiją persirito į Vakarus 1944 m. viduryje. Rugpjūčio mėnesį krašte dar buvo pilna Raudonosios armijos užfrontės dalinių. Sovietų valdžia kūrėsi dar tik miesteliuose ir ieškojo talkininkų. Vadinamasis „tarybinis aktyvas“ ir vykdomoji valdžia buvo sudaryta iš komunistuojančių, dažnai moraliai smukusių beraščių žmogelių.

Pirmiausia okupacinė valdžia paskelbė mobilizaciją. Nuo rugpjūčio 1 d. pradėjo šaukti į raudonąją armiją 19–35 metų vyrus. Dainavos krašto vyrai į mobilizacinius punktus nėjo – slapstėsi arba išsirūpindavo dokumentą, atleidžiantį nuo tarnybos. Žlungant mobilizacijai, okupantai ėmėsi represijų. Rugsėjo 1–6 dienomis Alytaus apskrityje sovietų kariniai daliniai vykdė masines miškų ir sodybų kratas. Tada sulaikė ir išsiuntė į karinius komisariatų apie 500 besislapstančių vyrų. Iki rugsėjo 15 d. iš pusantro tūkstančio Alytaus apskr. šauktinių iš raudonosios armijos pabėgo 80 vaikinių. Vis dažniau besislapstančius vyrus pasiekdavo žinios, kaip žiauriai NKVD kariuomenė elgiasi su beginkliais žmonėmis – juos žudo ir kankina. Vyrai ėmė organizuotis į būrius, pradėjo ginkluotis. <...>

Pirmieji partizanų būriai susidarydavo iš vieno ar keleto gretimų kaimų vyrų, laikydavosi netolimame miške, ir dažnas jų pareidavo į namus prižiūrėti ūkio. Būrių pavadinimai atitikdavo vietovių pavadinimus. Nemunaičio, Nedzingės ir pan. Kiek vėliau, šiems būriams tarpusavyje jungiantis ir sudarant didesnius kovinius vienetus, būriui prigydo vado slapyvardis – Rugio, Žaibo būrys ir t. t. <...>

Dzūkijos partizanų būriai pradėjo aktyviau veikti 1944 m. spalio mėn., nes iš Alytaus ir gretimų apskričių išsikraustė stambūs NKVD kariuomenės daliniai. Alytaus apskr. NKGB viršininkas savo vadovybei Vilniuje nurodė, kad „šitas periodas taip pat sutampa su mūsų organų ir vojenkomatų darbo suaktyvinimu išaiškinant ir sulaikant besislapstančius nuo tarnybos raudonojoje armijoje“. <...>

1944 m. rudenį didesni ar mažesni partizanų būriai veikė jau visuose Dzūkijos apskričių valsčiuose. Jiems vadovauti ėmėsi bent kiek daugiau karinio mokslo gavę vyrai: puskarininkiai, viršilos, buvę policininkai, mokytojai. Alytaus apskr. NKVD skyriaus viršininkas savo vadovybei Vilniuje pranešė, kad 1944 m. spalio mėnesį „užkrėsti banditizmu“ buvo Rudnios, Varėnos, Daugų, Merkinės, Simno ir Birštono valsčiai, o lapkričio mėn. skundėsi, kad iš 15-os apskrities valsčių 12 yra apimti partizaninės veiklos. Daugumos valsčių valdžios veikla buvo paralyžiuota. <...>

Dangstydamiesi savo „valdžia“, okupanto apginkluoti vadina-mieji „tarybiniai aktyvistai“ skundė gyventojus ir atvirai plėšikavo. Tokie jų veiksmai kėlė visuomenės pasipiktinimą ir skatino miško brolių pasipriešinimą. Ginkluotoji vyrų savigyna pirmiausia tokius įspėdavo žodžiu arba raštu. Nenutraukę savo pragaištingos veiklos sovietinės valdžios atstovai buvo pradėti naikinti. <...>

1944 m. vėlyvą rudenį Dzūkijos partizanų būriai pradėjo puld-nėti valsčių centrus ir naikinti okupacinės valdžios pareigūnus.

1944 m. lapkričio 10 naktį Trakų apskrityje apie 50 partizanų būrys, vadovaujamas Stanislovo Aleksos, puolė Valkininkų miestelį. Sudegino valsčiaus vykdomojo komiteto pastatą, ryšių mazgą, išplėšė kooperatyvą ir sušaudė Valkininkų apylinkės tarybos pirmininką. Lapkričio 11 naktį Trakų apskr. apie 40 partizanų būrys, vadovaujamas J. Matukevičiaus-Vilko, puolė Onušio miestelį. Apšaudė, ap-mėtė granatomis valsčiaus vykdomojo komiteto pastatą, iš kurio at-sišaudė valsčiaus valdžia, sunaikino milicijos pastatą. Lapkričio 14 d. būrys dar kartą bandė įsiveržti į miestelį, tačiau nesėkmingai. Gruo-džio 8 d., 6 val. ryto, apie 30 partizanų būrys, vadovaujamas Prano Paulausko, Alytaus apskrityje puolė Butrimonių miestelį ir išlaisvino 6 suimtuosius.

Partizanų aktyvumas sparčiai kilo. Partizanai faktiškai vykdė vietinės valdžios funkcijas, nepripažindami jokių okupacinės val-

džios atstovų. Spalio mėnesį Alytaus apskrityje miško broliai surengė 13 karinių akcijų, o lapkričio mėn. NKVD jų užfiksavo jau 30. Partizanai pradėjo vykdyti ir didesnes operacijas – vaduoti sulaikytuosius, užpuldinėti sovietinės valdžios įstaigas. Lapkričio 19 d. Seirijų valsč. partizanai užpuolė sargybą, lydinčią suimtuosius, ją nuginklavo ir išlaisvino žmones. Alytaus apskr. NKVD viršininkas Černyšovas komisarui J. Bartašiūnui pranešė, kad apskrityje lapkričio mėn. ginkluoti būriai išaugo ir terorizuoja sovietų aktyvą, dirba agitacinį darbą tarp gyventojų, leidžia atsišaukimus. Apskrityje partizanai sužlugdė gyventojų perregistravimo darbą, nutraukė prievolių rinkimą, o šaukimas į raudonąją armiją vyko „ypač blogai ir iš esmės buvo nutrauktas“. Pranešime nurodoma, kad dvylikoje iš penkiolikos apskrities valsčių valdžios veikla visiškai paralyžiuota ir prašoma kuo greičiau atsiųsti į apskritį NKVD karinių dalinių tvarkai palaikyti. <...>

Tokios „pagalbos“ ilgai nereikėjo laukti. Prieš besiplečiantį Dzūkijos partizanų judėjimą buvo sutraukti SSRS NKVD vidaus ir pasienio daliniai. 1944 m. gruodžio 11 d. į Alytaus apskr. atsiųstas NKVD kariuomenės 331-asis pasienio pulkas. Trys šio pulko batalionai išsidėstė Varėnoje, Jiezne ir Merkinėje. Manevrinė grupė ir pulko štabas įsikūrė Alytuje. Vadovaujant apskrities NKVD-NKGB skyrių pareigūnams, plačiu mastu pradėtos vykdyti baudžiamosios akcijos. Buvo „šukuojami“ miškai ir daromos kratos gyvenvietėse. Nuo 1944 m. gruodžio 20 iki 30 dienos Alytaus apskrityje buvo įvykdyta 13 „čekistinių-karinių operacijų“, kurių metu, pasak baudėjų pranešimų, buvo nukauta 96 ir suimta 110 partizanų bei 47 jų rėmėjai. Tuo laiku sulaikyta 234 vengiantys karinės tarnybos žmonės ir 40 „įtartinų asmenų“, sudeginti 55 partizanų rėmėjų namai. Kratų ir ginkluotų susidūrimų metu baudėjai paėmė 64 šaunamuosius ginklus. Tačiau kažin ar visi 96 nužudyti žmonės buvo partizanai, nes 32 iš jų buvo beginkliai. Liudytojų atsiminimai atskleidžia šurpius beginklių gyventojų – senukų, moterų ir vaikų žudymo faktus.¹

---

¹ Algis Kašėta, „Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia)“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Kaunas, 1996, t. 17, p. 5–19.

Represinių struktūrų dokumentai (1)

LKP (b) Alytaus apskrities komiteto sekretoriaus kadrų reikalams Kazio Balčiūno pranešimas LKP (b) CK kadrų skyriui apie partizaninio judėjimo plitimą, partinių ir sovietinių pareigūnų atsisakymą eiti savo pareigas

Alytus
Pranešimas

1944 m. lapkričio 30 d.

Alytaus apskrities kompartijos kadrų skyrius praneša, kad apskrityje atsirado daug banditų, kurie terorizuoja mūsų tarybinius bei partinius darbuotojus, dėl tos priežasties daugelyje vietų atsisako nuo darbo apylinkių pirmininkai ir sekretoriai, pavyzdžiui, Daugų valsčiuje atsisakė atsakingas sekretorius T. Matulevičius ir beveik visi apylinkių pirmininkai. Merkinės vls. taip pat atsisakė apylinkės sekretorius P. Cilcius* dėl to, kad buvo pasikėsinta į jo gyvybę, ir nemažai kitų, todėl prašome ir jūsų atkreipti ypatingą dėmesį į šitą padėtį; mes jau dedame visas pastangas kovai su banditizmu, bet mūsų vienu jėgų dėl šito trūksta; jeigu mes laiku nesusirūpinsim šituo reikalu, tai banditų valdžia bus kaimuose, nes mūsų žmonės, kaip minėjau, daugelyje vietų atsisako pareigų.¹

LYA, f. 1771, ap. 7, b. 148, l. 81. Originalas. Rankraštis.

---

* Taip dokumente, tikriausiai turėtų būti Tilčius.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 274.

Represinių struktūrų dokumentai (2)

LSSR NKVD pranešimo SSRS NKVD Vyriausiosios valdybos kovai su banditizmu viršininkui A. Leontjevui ištrauka apie partizanų veiklą Alytaus apskrityje 1944 m. lapkričio mėn.

Vilnius

1944 m. gruodžio 1 d.

Visiškai slaptai

SSR SAJUNGOS NKVD VYRIAUSIOSIOS VALDYBOS

KOVAI SU BANDITIZMU VIRŠININKUI

III RANGO VALSTYBĖS SAUGUMO KOMISARUI

drg. LEONTJEVUI

Maskva

PRANEŠIMAS

DĖL DARBO REZULTATŲ KOVOJE SU BANDITIZMU IR

ANTISOVIETINIŲ

POGRINDŽIŲ LIETUVOS SSR 1944 m. LAPKRIČIO MĖN.

1944 m. gruodžio 1 d.

Ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos Respublikoje banditinių sukilėlių elementas suaktyvino teroristinę ir priešišką partijos ir Lietuvos SSR sovietinės vyriausybės vykdomų priemonių žlugdymo veiklą.

Lietuvių ir lenkų buržuazinis nacionalistinis pagrindis, pereidamas prie aktyvios kovos su sovietų valdžia, per ataskaitinį mėnesį sustiprintai kūrė ginkluotas gaujas, kurios vykdė sovietinio-partinio aktyvo, NKVD-NKGB darbuotojų ir Raudonosios armijos kariškių masinius teroristinius aktus. Banditai sukilėliai teroru, apšaudydami būstus ir grasinimais reikalauja, kad valstiečių varguomenė sugrąžintų iš buožių gautus žemės sklypus, priešingu atveju grasina nužudymu ir turto sunaikinimu.

Lapkričio mėnesį respublikoje įregistruotas 231 banditų pasireiškimas. Iš jų:

teroro aktai prieš NKVD – NKGB darbuotojus	26
teroro aktai prieš Raudonosios armijos ir NKVD kariškius ..	7
teroro aktai prieš sovietinį-partinį aktyvą	76
diversiniai aktai geležinkelio objektuose	2
diversiniai aktai ryšių objektuose	3
diversiniai aktai valstybinėse įmonėse	5
valstybinių įstaigų užpuolimai	18
kiti banditų pasireiškimai	94
<...>	

Labiausiai banditizmo apimtos yra Alytaus, Biržų, Utenos, Kėdainių, Vilniaus, Švenčionių, Ukmergės, Zarasų, Panevėžio, Trakų, Kauno ir Šiaulių apskritys. <...>

Lietuvių antisovietiniai nacionalistiniai elementai tarp gyventojų platina lapelius, kuriuose reikalauja, kad sovietiniai ir partiniai darbuotojai atsisakytų tarnybinių pareigų. <...>

„Suklydusiems Lietuvos piliečiams. Užteks tau, lietuvi, tarnauti raudonajam terorui, išdavinėti geriausius Lietuvos sūnus, mūsų tautos ir tėvynės atkūrėjus. Mesk tautai pražūtingą darbą ir stok į ištikimų tėvynės sūnų gretas. Dar yra laiko atsipeikėti, vėliau labai gailėsiesi dėl savo išdavikiškos veiklos, bet bus per vėlu.

Greitu laiku būsi išrautas su šaknimis kaip piktžolė. Atsimink, šis lapelis yra paskutinis ir galutinis.

Už lapelio nuplėšimą ir sunaikinimą būsi nubaustas visu griežtumu.“

Dėl ginkluotų gaujų ir antisovietinio nacionalistinio pogrindžio aktyvios veiklos sovietų organų darbas kai kuriuose valsčiuose paralyžuotas. Daug Alytaus apskrities gyventojų neina į Raudonąją armiją, nevykdo privalomų valstybinių pristatymų.

Kaime banditai terorizuoja sovietinį ir partinį aktyvą, kuris kai kuriais atvejais atsisako darbo.¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 28, l. 300–303. Nuorašas. Mašinarštis. Versta iš rusų k.

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 274–276.

Raimondas Kaminskas

Prienų rajono Gojaus miško didvyriai jamžinti

Juozas Manarka. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinklinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

Jonas Nemeikštis. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinklinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

Vos tik sovietinė armija 1944 m. nustūmė vokiečius už Nemuno, jau nuo pradžios rugsėjo mėn. „išvadotame“ krašte pradėjo šeiminkauti NKVD divizijos kariai. Jiems buvo užduotis – okupuotuose kraštuose įvesti stalininį-represinį režimą, tinkamus karinei tarnybai vyrus mobilizuoti ir pasiųsti juos į frontą. Vietinius kolaborantus, pažįstančius vietas ir žmones, atrinkti į pagalbinus „stribų“

būrius, skubiai juos apmokyti, apginkluoti, kad toliau patys galėtų vykdyti represijas.

Komunistinės propagandos sistema veikė be priekaištų. Nepatikimais tapo buvę valstybės tarnautojai, savanoriai, šauliai savos tėvynės patriotai, jiems buvo reali grėsmė būti įvardintiems „liaudies priešais“, represuotiems ir ištremtiems į tolimuosius Rusijos gulagus katorgos darbams. 1944 metais, rudenėjant, susirinkę būsimi partizanai nutarė laisvai nepasiduoti, o įsirengti slėptuves ir ginkluotis.

Pirmas bunkeris buvo įrengtas Jiezno, Butrimonių, Stakliškių miestelių trikampyje, Gojaus miško masyve, jau spalio mėnesį. Dirbo partizanai: Juozas Manarka, Jonas Nemeikštis, Aleksas Kamsiukas, Bronius Vrubliauskas ir kiti. KGB archyve, Prano Praškevičiaus byloje, yra įrašymas ir liudytojo pasirašytas, kad bunkerio statybą organizavo ir būrį subūrė, būtent Pranas Praškevičius, jo sodyba yra netoli Gojaus miško, Gerulių kaime. Pirmosios kautynės tarp NKVD kareivių ir partizanų įvyko 1944 metais gruodžio 15 d.

Tikėtina, kad buvo pasidarbuota išdaviko, kareiviai puolė būtent tą miško kvartalą, kur buvo žeminė. Žuvo daug kareivių, nes užšoko ant poste budinčių, nuo fronto atsilikusių dviejų vokiečių kareivių – kulkosvaidininkų. Jėgos nebuvo lygios, apsuptyje buvo nukauti vokiečiai, o bunkerio prieigose žuvo penki Lietuvos partizanai, dar net nespėję gauti slapyvardžių, tai: Aleksandras Kamsiukas (g. 1917), Juozas Karalevičius (g. 1918), Juozas Manarka (g. 1919), Jonas Nemeikštis (g. 1917) ir Bronius Vrubliauskas. Tik keli partizanai prasisiveržė iš apsupties žiedo. Žuvusius kareiviai apkasė žūties vietoje. Yra <...> stakliškiečio parodymai, kad kautynėse dalyvavo ir Pranas [Proškus] Praškevičius iš Gerulių kaimo. [Kaip liudija Julius Proškus]¹ NKVD-istai keršydami už savus, gruodžio 24-ąją, Kūčių dieną, atvažiavo į sodybą, mus, vaikus su motina, išvarė į kiemą, gyvulius iššaudė ir susikrovė į savo mašiną, namą ir ūkinius pastatus padegė, o mums pasakė eiti „... į visas keturias puses“. Po keleto dienų Juozo Karalevičiaus seserys iš Griškonių kaimo miške surado kapavietę, išsikasė brolių ir paslapčiomis palaidojo artimiausiose Gonciūnų kaimo kapinėse.

---

¹ Julius Proškus, „Gojaus partizanai įamžinti Prienų rajone“. Prieiga internete.

Po daugelio metų, tik atgavus Lietuvos nepriklausomybę, partizanai A. Kamsiukas, J. Manarka, J. Nemeikštis ir B. Vrubliauskas perlaidoti į kapines Butrimonių miestelyje. Vokiečių kariai irgi atkasti, ant vieno palaikų aptikta grandinė su žetonu, antropologai išsivežė palaikus į Vilnių tyrimams. Po ilgų 70 metų pilietiškai Gojaus miškininkai Aurimas Bartuška, Mindaugas Miklušis, Pranas Žigas, Algimantas Sakalauskas parodė puikią, pilietišką iniciatyvą ir savo jėgomis atstatė seniausiai sugriuvusią partizanų žeminę, įkaskdami atramas tiksliai senųjų vietose. Vietovė tapo gausiai lankoma moksleivių, jaunųjų šaulių, žygeivių, visuomenės atstovų, svečių. Objektas įregistruotas į Lietuvos Kultūros vertybių registrą (u. k. 43804).²

---

² Raimondas Kaminskas, „Prienų rajono Gojaus miško didvyriai įamžinti“. Prieiga internete.

LGGRTC duomenys (1)

Gruodžio 15 (kitais duomenimis – 25) d. Alytaus aps. Butrimonių vls. (dabar Alytaus r. sav.) Gojaus miške, Gerulių k., už Vinco Baryso sodybos įrengtame bunkeryje, kaudamiesi su NKVD kariuomene žuvo 5 partizanai: Aleksandras (Vytautas) Kamsiukas, Juozas Karalevičius, Juozas Manarka, Jonas Nemeikštis ir Bronius Vrubliauskas.¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“ (rankraštis); LGGRTC MD valstybinės programos „Atsiminimų apie tremties ir kalinimo vietas, laisvės kovų dalyvių rinkimas 1999–2001 m.“, in: „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 13.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (2)

Džukų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1945 sausis

6. Pievagalių k. suimtas Juozas Dzekunskas (1921).

8. Suimti: Kulabiškių k. Juozas Makarevičius (1896); sovietinėje kariuomenėje Petras Gučas (1921, Jurkionių k.).

12. Suimti: Dudučių k. Petras Bernatavičius (1925); Plasapninkų k. Jurgis Asakavičius (1904).

14-15. Suimti: Genių k. Jonas Krutulius (1897); Gerulių k. Petras Stanionis (1926); Jovaišonių k. Ignas Mitrulevičius (1919); Kulabiškių k. Jonas (1922) ir Juozas (1916) Siaurukai; Mažiūnų k. Ignotas Kaminskis (1922); Strielčių k. Petras Bačinskis (1918).

20. Jaciunskų k. suimtas Juozas Steponavičius (1908).

23. Žagarių k. baudėjų nužudytas Jonas Bernatavičius (1920). Gerulių k. suimtas Antanas Ašmenskas (1917).

27-30. Suimti: Alytuje – Konstantinas Valiūnas iš Staniavos k.; Bažavos k. Boleslovas Bekelis (1913); Dūdiškių k. Alfonsas Laužonis (1918); Gerulių k. Vincas Borisevičius (1913), Vytautas Butkevičius (1925) ir Juozas Manarka (1912, žuvo lageryje 1954-09-07); Kulabiškių k. moksleivis Alfonsas Gataveckas (1927); Navickų k. Juozas Kuzmickas (1911); Padriežiškių k. Jonas Mikaila (1921); Pakrovų k. Aleksandras Liutvinskis (1920); Raižių k. Vitas Levinskis (1921); Staniavos k. Antanas Ribinskis (1922); Žaunieriškių k. Petras Pangonis (1909).

31. Partizanai įsiveržė į Punią ir nukovė du stribus.

? Dvareliškių k. J. Gervicko-*Jovaro* būrys užpuolė konvojų ir išlaisvino suimtuosius M. Jaruševičių (vėliau partizaną *Lakštingalą*), Boleslovą Gervicką ir Kazimierą Lisauską. Mūšyje žuvo suimtieji broliai Jonas ir Juozas Jankauskai ir Jonas Bubnys.

? Suimti kaip P. Paulausko-*Šarūno* būrio nariai: Adomas Bunevičius, Vytautas Butkevičius, Vytautas Samsanavičius.

1945 vasaris

1. Punioje suimtas Juozas Gecevičius (1914).

2. Vėžionių k. Prienų r. baudėjų nužudytas Jonas Baranauskas (1919).

7. Tabalenkos k. NKVD-istų užpulti Jono Dudavičiaus name – mokykloje, žuvo Juozas Adžgauskas (mirė Alytuje nuo žaizdų), Jonas Cipkus, Petras Karpavičius, Vincas Ražanauskas ir civilė Marija Kiškienė su kūdikiu, suimti Juozas Danys iš Pabalių k. ir Mykolas Paukštys (sužeistas).

Mišiškių k. suimtas Juozas Lasata (1921).

7-10. Suimti: Aleksandravos k. Petras Jurša (1914); Genių k. Jonas Pavilonis (1922); Miklusėnų k. Kazimieras Pangonis (1910); Mišiškių k. Prienų r. Jonas (1919) ir Juozas (1913) Kaškonai; Padvariškių k. Mykolas Katalynas (1912); Pievagalių k. Stasys Arbatavičius (1911) ir Petras Džervus (1926); Staniavos k. Petras Kašėta (1921); Strielčių k. Ignas Kedas-*(Putinas)* (1912); Žagarių k. Vincas Gencevičius (1923).

15-16. Suimti: Rumbonių k. Antanas Lietuvninkas (1913); Žiūkų k. suimtas Pranas Bernatavičius (1914).

18. Punioje baudėjai nužudė Igną Liegų, Mykolą Ražanską, suėmė Juozą Liegų, Konstantiną Virbicką ir kt.

20. Gailiakiečio k. suimtas Konstantinas Grigonis (1921).

21. Žagarių k. nužudytas apyl. pirmininkas.

? Būrio vado P. Paulausko-*Šarūno* pavaduotoju paskirtas V. Kuprevičius-*Astra*, *Šernas*.¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Kęstutis Kasparas

Į tėvynę iš dangaus

Desantininkų sąrašas

Budrikas Vaclovas – g. 1919 m. Trakų apskr. Aukštadvario valsč. Užuguostyje, tarnavo Lietuvių savisaugos daliniuose, 1944-10 paimtas į desantininkus iš Tilžės, 1945-01-18 desantas į Jiezno apyl., partizanas, 1945-07-09 būrio vado V. Voverio-Žaibo pavaduotojas, suimtas 1945-09-17.

Čėsna Antanas – g. apie 1914/1918 m., lakūnas, radistas, 1945-01-12/18 desantas į Jiezno apyl., žuvo.

Drąsutis Kostas-Ūdra – g. 1923 m. Kaune, tarnavo Lietuvių savisaugos daliniuose, 1944-10 paimtas į desantininkus iš Tilžės, radistas, 1945-01-12/18 desantas į Jiezno apyl., 1945-04-30 suimtas SMERŠo, kalintas Komijoje, Rečlage.

Gaidelis Petras – g. apie 1915 m., tarnavo Lietuvių savisaugos daliniuose, 1944-10 paimtas į desantininkus iš Tilžės, 1945-01-12/18 desantas į Jiezno apyl.

Indriušis (Indrašius)-Daktaras – g. apie 1910/1911 m., iš Rokiškio, 1945-01-12/18 desantas į Jiezno apyl., partizanas.

Jonaitis-Vėjelis (kituose šaltiniuose Janavičius-Vėjas) – iš Šiaulių apskr., 1945-01-12/18 desantas į Jiezno apyl., žuvo 1945-03-09.

Junelis Leonas-Leonas – 1945-01-18 desantas į Jiezno apyl.

Karvelis Antanas-Lapienis – radistas, 1945-01-12/18 desantas į Jiezno valsč., 02 viduryje pasiūstas legalizuotis su padirbtais dokumentais, gyveno Kaune, Jašiūnuose, Klaipėdoje, kur 10-28 suimtas, 1946-03-04 nuteistas 25 metams lagerio ir 5 metams „be teisių“.

Koženiauskas Juozas/Jonas-Briedis – g. apie 1915 m., tarnavo Lietuvių savisaugos daliniuose, į desantininkus paimtas 1944-11 iš Tilžės, 1945-01-12/18 desantas į Jiežno apyl., grupės vyresnysis.

Kuprevičius Vladas-Asta, Astadiejus, Astra, Šernas – g. 1918 m. Vilkaviškyje, ltn. iš Kėdainių, tarnavo Lietuvių savisaugos fronto daliniuose, 1945-01-12/18 desanto į Jiežno apyl. grupės vadas, Margio grupės būrio vado pavaduotojas ir skyriaus vadas, žuvo 1945-06-19 Punios k. rajone, pasaloje, kitais duomenimis, žuvo 1945-09-19.

Noreika Juozas – tarnavo Vilniaus apskr. policijoje, 1945-01-12/18 desantas į Jiežno apyl.

Traščinskas-Pelėda – g. 1924 m. Jonavoje, tarnavo Lietuvių savisaugos daliniuose, 1944-10 paimtas į desantininkus iš Tilžės, radištas, 1945-01-12/18 desantas į Jiežno apyl. Partizanų būrio vadas Jonavos apyl., 1946 m. iš vado pareigų pačių partizanų pašalintas, veikė atskirai su 3 žmonių grupele, 1948 m. žuvo Vandžiogalos valsč. Šmičkių km.

Vasiliauskas – 1945-01-18 desantas į Jiežno apyl.

Slapyvardis Vilkas – 1945-01-18 desantas į Jiežno apyl.¹

---

¹ Kęstutis Kasparas, in: <http://partizanai.org/index.php/laisves-kovu-archyvas-18-t-1996-m/3598-i-tevyne-is-dangaus>.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (2)

1944–1945 m. žiemą Stakliškių valsčiuje pasirodė pirmieji partizanų būriai, kurie sudarė besikuriančios Tauro apygardos pradžią. 1944 m. rudenį vadas, slapyvardžiu Beržas, subūrė Butrimonių, Aukštadvario ir kt. valsčių partizanus. Netrukus, žuvus Beržui, vadovavimą perėmė Vincas Rukas-Aras (gim. 1925). 1945 m. sausio mėn. šis būrys vienijo apie 40 partizanų, kurie buvo padalinti į Dobilo ir Antano Milenkos-Balandžio (gim. 1915) skyrius. <...> 1945 m. taip pat Stakliškių apylinkėse pasirodydavo skrajojamieji būriai, kurie vykdė atskirus veiksmus, bet ilgesniam laikui neapsistodavo. Štai legendinis partizanas J. Lukša-Daumantas rašė, jog 1945 m. kovo mėn. „*Viesulas su savo skyriumi nutraukė Vilnijos gilumon, pasiekdami net Užuguostį*“¹. Tai buvo Vytauto Marčiulionio-Viesulo (gim. 1921) vadovaujami partizanai, kurie Stakliškių valsčiuje pasirodydavo ir vėliau, nors daugiau jie veikė Jiezno valsčiuje. Taip pat 1945 m. Stakliškių valsčiaus ribose veikė Geležinio Vilko rinktinės 8 kuopos Jono Gelčiūno-Perkūno (gim. 1921) būrio partizanai. <...>

1945 m. jau esama daugiau duomenų apie partizaninį karą. Stakliškių valsčiuje pradėjo vienytis partizanų junginiai, kurie įsijungė į Dainavos apygardos <...> Dzūkų rinktinę. Būtent 1945 m. pavasarį susitelkė Pilėnų kunigaikščio Margio grupė, į kurios veikimo ribas įėjo ir Stakliškių valsčius.

Pirmuoju Margio grupės vadu buvo Pranas Paulauskas-Šarūnas, nors jis daugiausiai slėpėsi Butrimonių valsčiuje, bet jo būriai

---

¹ Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas, 2005, p. 97.

pasirodydavo ir Stakliškių apylinkėse. Čia aktyviausiai veikė Juozas Ogilbos-Dobilo (gim. 1914) partizanų būrys. Galbūt aktyvesnės veiklos pradžia galima laikyti 1945 m. kovo mėnesį. NKVD duomenimis, balandžio mėn. būrys turėjo 36 vyrus, veikiančius Stakliškių ir Jiezno valsčiuose. <...> Be vado, būriui galėjo priklausyti Juozas Bagdonavičius-Jovaras, Lipeika-Pempė, Jurgis Bernatonis, Pranas Bajoras-Lapė, Pranas Grigonis-Jurginas, Kazys Bernatonis-Voveris, Vincas Žuramskas-Gaidys, Vytautas Baranauskas-Saliamonas, Algirdas Baranauskas-Papartis, Algirdas Ginkus-Kurlis, Juozas Valatka-Vanagas, Pranas Daroška, Juozas Bernatonis-Dramblis, Judickas-Miškinis, Mičulis, Auksinukas (sl.) [Petras Maleckas-Auksinukas]. Gretimame Butrimonių valsčiuje veikė Motiejaus Jaruševičiaus-Lakštingalos (gim. 1920) būrys. <...>

Stakliškių valsčiaus teritorijoje kovojo ir Didžiosios Kovos apygardos (DKA) partizanai. Čia toliau veikė Jono Andrulevičiaus vadovaujamas būrys. <...> 1945 m. Aukštadvario valsčiuje apie Užugostį veikė studento Šolonsko (galbūt Šalomsco) būrys, vienijęs iki 40 partizanų.²

---

²Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Represinių struktūrų dokumentai (3)

LSSR NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Vasilijaus Ragožino pranešimas LSSR NKGB liaudies komisarui Aleksandrui Guzevičiui apie Lietuvos partizanų veiklą Alytaus apskrityje ir NKGB veiksmus slopinant partizaninį judėjimą

Alytus

1945 m., ne anksčiau
kaip sausio 1 d.

Visiškai slaptai

LSSR VALSTYBĖS SAUGUMO LIAUDIES KOMISARUI,
VALSTYBĖS SAUGUMO KOMISARUI
drg. GUZEVIČIUI
PRANEŠIMAS

(apie Alytaus apskrities teritorijoje esančias gaujas, jų veiksmus ir atlikto darbo jas likviduojant rezultatus)

1944 m. lapkričio mėn. sovietiniams ir partiniams organams įgyvendinant žemės reformą pasireiškė pats didžiausias k[ontr] r[evoliucinių] nacionalistinių elementų aktyvumas. Didžioji dalis vyrų, ypač šaukiamojo amžiaus, perėjo į pusiau legalią padėtį ir slapstėsi miškuose. Bijodami areštų, kartu su vengiančiais šaukimo asmenimis pradėjo slapstyti ir buvę policininkai, baudėjai bei kiti k[ontr] r[evoliuciniai] elementai. Tai sudarė bazę aktyviai su sovietų valdžia kovojančioms gaujoms ir k[ontr] r[evoliucinėms] organizacijoms sukurti. Gaujų organizavimu ir augimu išsiskiria 1944 m. lapkritis. <...>

Siekdamos sukurti atramą gyvenvietėse, aktyviai prieš sovietų valdžią veikiančios gaujos pradėjo didelį darbą tarp gyventojų, ypač lapkričio mėn. pabaigoje.

Veikiančios gaujos platino didelius kiekius atsišaukimų, kvietusių nevykdyti sovietų valdžios reikalavimų, neiti į armiją, nevykdyti valstybinių paruošų. Be to, banditai plėtė ir agitacinį darbą tarp gyventojų. Aktyviai reiškiantis banditizmui, 1944 m. lapkričio pabaigoje sovietinis ir partinis darbas valsčiuose buvo paralyžiuotas. Lapkričio pabaigoje ir gruodžio pradžioje labai išaugo banditų išpuolių skaičius. <...>

1944 m. gruodžio 1 d. duomenimis, apskrityje įregistruota 19 gaujų ir grupių, kuriose buvo apie 650 žmonių.

Didelės gaujos turi 200–250, mažos – 20–25 žmones.

Iš didžiausių apskrityje veikiančių gaujų išaiškintos šios:

Alovės ir Merkinės valsčių teritorijoje veikianči 200 žmonių gauja. Gaujai vadovauja buvęs policininkas <...> Targauskas Julius*.

Šaulio būriu vadinama gauja, veikianči Varėnos valsčiaus teritorijoje; jai vadovauja Adolfas Baublys. Gaujoje veikia apie 200 žmonių. <...>

Jiezno, Stakliškių, Butrimonių valsčių teritorijose veikianči gauja. Jai vadovauja buvęs Butrimonių policijos viršininkas PAULAUSKAS. <...>

Daugų valsčiaus teritorijoje veikianči gauja. Jai vadovauja buvęs Daugų valsčiaus viršaitis <...> JUONYS Alfonsas. Gaujoje veikia 70 žmonių. <...>

Gaujų formavimas ir struktūra.

Kaip nustatyta iš areštuotųjų parodymų, gaujos pradėjo organizuotis 1944 m. rugsėjo – spalio mėn. <...>

Priėmimo į gaują tvarka.

Kiekvienas stojantysis į gaują pasirašo įsipareigojimą sąžiningai vykdyti vadovybės įsakymus, kovoti už „Lietuvą“ prieš Raudonąją armiją, mušti komunistus bei sovietų aktyvistus ir gyvam į nelaisvę nepasiduoti. <...>

Priimamų į gaujas žmonių kontingentas. <...>

Gaujų vadovybė.

Tardymo ir agentūriniais metodais nustatyta, kad veikiančioms gaujoms vadovauja buvę policijos ir saugumo viršininkai, policinin-

---

* Julius Targauskas-Bombonešis.

kai, nacionalistinių kontrrevoliucinių organizacijų vadovai, buvusi Lietuvos armijos karininkija. <...>

Gaujų bazavimosi vietos.

Kaip nustatyta, apskrities teritorijoje veikiančios gaujos nuolatinių bazių neturi. Dieną banditai būna miškuose, naktį – namuose. Būnant miškuose ir gyvenvietėse kruopščiai saugomasi. <...>

Gaujų apsirūpinimas maistu ir ginklais.

Banditai ginklais apsirūpina iš prisigrobtų ginklų sandėlių. Kaip nustatyta iš areštuotųjų parodymų, ginklų sandėliavimo vietos yra griežtai slepiamos. Jas gali žinoti tik vadovai ir grupių vyresnieji. Maisto sandėlių paprastai gaujos neturi. Gaujos turi žmonių tarp vietos gyventojų, kurie reguliariai aprūpina jas maistu. <...>

Gaujų ginkluotė.

Gaujos turi rankinius ir sunkiuosius kulkosvaidžius, automatų, šautuvus, granatas, sprogmenis, dūminius paketus, minas.

Ryšio ir signalizacijos priemonės.

Ryšį tarp grupių ir gaujų palaiko banditai ryšininkai. <...>

Gaujų parengimas, politinis darbas.

Iš areštuotų banditų parodymų žinoma, kad gaujose pravedami užsiėmimai, per kuriuos mokoma šaudyti, taktikos, supažindinama su ginkluote. Be to, vykdomas ir politinis darbas. Grupių ir gaujų vadovai nuolat rengia susirinkimus, kuriuose pasakoja apie savo tikslus ir uždavinius. Reguliariai gaunami pagrindiniai laikraščiai „Laisvė“, „Nepriklausoma Lietuva“, „Tėvynės sargas“, „Laisvasis žodis“ ir kt.

Drausmė gaujose.

Kaip teigė areštuotieji, drausmę gaujoje visomis jėgomis užtikrina sovietų valdžiai priešiška banditų dalis. <...>

Gaujų taktika.

Gaujos dažniausiai veikia naktimis, tačiau kartais puolimai vykdomi ir dieną. Puolama paprastai grupėmis. Vadeivos stengiasi sutelkti visus banditus. Operacijos tikslas įvardijamas tik jai prasidėjus. Kiekvienam banditui individualiai paskiriamos užduotys.

Gaujų praktinė veikla.

Gaujų praktinę veiklą sudaro sovietinių ir partinių darbuotojų žudymai, jų ūkių plėšimai ir padegimai, karinių dalių ir konvojų puldinėjimai, tiltų ir automašinių sprogdinimai. Veiksmų apskaitą veda

gaujų vadovai. Plačiai vykdomas ir žvalgybinis darbas: vietinis ir karinis.

Žvalgyba.

Iš gautos medžiagos žinoma, kad apskrityje veikiančios gaujos plačiai vykdo žvalgybinį darbą, būtent: renka žinias apie sovietinį aktyvą, NKVD – NKGB organų darbuotojus, seka agentūrą. Renka karinę informaciją apie kariuomenės dislokavimo vietas, aerouostus, lėktuvų ir automobilių skaičių, pervežamus krovinius, karinių dalinių judėjimą.

Lietuvių nacionalistinis k[ontr]r[evoliucinis] pagrindis ir banditizmas.

Agentūriškai ir per gaujų tardomąjį darbą išaiškinta, kad anksčiau veikusius kontrrevoliucinės nacionalistinės Geležinio Vilko, Šaulių, Lietuvių nacionalsocialistų organizacijos, okupavus vokiečiams LSSR teritoriją, išplėtojo savo darbą. Mūsų gauti oficialūs Geležinio Vilko ir Šaulių organizacijų dokumentai liudija, kad minėtos organizacijos veikia kita forma ir dabar, atvirai stodamos prieš sovietų valdžią, veikia kaip gaujos, siekdamos atkurti Lietuvoje „Lietuvos buržuazinę demokratinę valstybę“. <...>

Atlikto darbo rezultatai likviduojant ir ardant gaujas apskrities teritorijoje.

Agentūros įgijimas.

Per ataskaitinį mėnesį NKGB apskrities skyriaus linija gaujose buvo užverbuoti 35 žmonės. Iš jų 4 agentai, 31 informatorius.

Gaujų skaldymo darbas. <...>

Operacijų ir banditų areštų vykdymas.

Per ataskaitinį laikotarpį apskrities skyriaus operatyvininkai kartu su karinėmis dalimis sulaukė 310 žmonių. Didesnioji dalis su-laikytųjų – kaip vengiantys karo prievolės – perduoti NKVD. Po jų filtracijos NKGB apskrities skyriui buvo perduoti nacionalistinių k[ontr]r[evoliucinių] organizacijų nariai ir įdomiausi banditai, iš viso 86 žmonės.

Vykdamat karines operacijas, buvo dalinai likviduotos gaujos, esančios Seirijų, Simno, Butrimonių, Varėnos valsčiuose. Užmušta 111, sulauktyti 184 banditai. <...>

Banditizmas apskrityje 1945 m. sausio 1 d.

Pastaruoju metu po įvykdytų operacijų gaujų aktyvumas visiškai nutrūko. Gauti agentūriniai duomenys rodo, kad įvykdžius karines operacijas gaujos buvo priverstos išsiskirstyti grupėmis, dalis jų išėjo į miškus ir kitus valsčius, o didesnioji banditų dalis grįžo į namus, kur gyvena pusiau legaliai. Pagal agentūrinius duomenis, kai kurie banditai metė ginklus ir gaują ir sugrįžo į namus. <...>

Mažos grupės.

Seirijų valsčiuje esanti 40-ies žmonių grupė.

Birštono valsčiaus grupė.

Simno valsčiaus grupė.

Druskininkų valsčiaus grupė.

Gyventojų politinės-moralinės nuotaikos.

Dėl aktyvių priemonių likviduojant gaujas gyventojų nuotaikos pagerėjo. Jie tapo lojalesni sovietų valdžiai. Padidėjo šaukiamojo amžiaus žmonių kontingentas karinėse komisijose. Ženkliai pakilo ir grūdų paruošų plano vykdymas.¹

LYA, f. K-1, ap. 15, b. 91, l. 8–114. Originalas. Mašinarštis. Versta iš rusų k.

---

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 277–278.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (3)

Didelį smūgį partizanai patyrė Alšininų kautynėse. Pagal NKVD versiją, 1945 m. sausio 30 d. buvo užkluptas kovotojų būrys. Per 2 valandų trukmės mūšį užmušta 14 „banditų“. Dviejose sodybose sudeginta iki 20 sužeistų ir nenorinčių pasiduoti „banditų“. <...> Žinoma, tokia versija neatitinka tikrovės. <...> Pagal kitus šaltinius, pastotėmis atvykę partizanai apsistojo trijose Alšininų kaimo sodybose (Danilevičių, Šeškų, Zmiejauskų). Jų pėdsakais atsekė pasieniečių būrys. Jie užklupo nepasiruošusius partizanus, kurie tuo laiku ilsėjosi. Mūšio metu sudegintos dvi sodybos. Tuokart žuvo Geležinio Vilko grupės Pakuonio būrio skyriaus vadas Vincas Rukas-Aras (gim. 1925), Antanas Milenka-Balandis (gim. 1915), partizanai Juozas Bajoras-Žaibas (gim. 1918), P. Šeškus-Gvazdikas iš Alšininų, Juozas Palionis-Sakalas (gim. 1924) iš Gripiškių, Antanas Jurkonis iš Kašonių. Kai kur nurodoma, jog žuvo Jonas Marčiulionis-Audronis (gim. 1917) (?). Prasiveržti pavyko tik trims Aro skyriaus kovotojams ir Dobilo skyriui. Taip pat žuvo sodybos šeimininkas Juozas Danilevičius (gim. 1882), jo žmona Marė (gim. 1884), vaikai – Ona (gim. 1925), Adelė (gim. 1927), Juozas (gim. 1920), Jonas (gim. 1922), kitos sodybos šeimininkas Šeškus.¹

---

¹Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Bronislava Vinskienė

Amžinieji Ažuolai (2)

Juozas Bajoras-**Žaibas** (1924–1945) gimė ir augo Beniukų k., Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. Į partizanų gretas įstojo 1944 metais. Jis priklausė Tauro apygardos, Geležinio Vilko rinktinės Viešulo būriui. Buvo kulkosvaidininkas, 1945 metų sausio 27 dieną Nibrių kaime (pas Palionį) susišaudymo metu buvo sužeistas. Kautynių metu žuvo du Jiezno sribai, rusų leitenantas ir vežėjas. Vakare partizanų būrys pasitraukė į Stakliškių valsčių, Alšininukų kaimą. Sužeisti partizanai: Juozas Bajoras-Žaibas, Antanas Milenka-Balandis, Jonas Marčiulionis-Audronis, Vincas Rukas-Aras, Jonas Palionis-Sakalas; aptvarsčius žaizdas jie liko pailsėti – miegoti Danilevičių namuose. Visi kiti partizanai persikėlė per Alsios upę, nuėjo pailsėti į Zmejauskų sodybą. Antanas Matikas-Skruoblas liko sargyboje. Vežėjams nurodžius, kuriuo keliu vyko partizanai, rusų kariuomenė, Jiezno sribai apsupo Danilevičių namus. Ry tą (4 val.) prasidėjo aršios kautynės. Tik uždegus Danilevičių, Šeškų namus partizanai buvo priversti šokti iš ugnies ir buvo nukauti. Žuvo visa Danilevičių šeima (6 žmonės) ir Šeškus. Visų kūnai buvo niekinami Jiezne, ant grindinio.

Palionis Jonas-**Sakalas** (1924–1945-01-28) gimė Beniukų kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1945 metų sausio 27 dieną dalyvavo susišaudyme Nibrių kaime, o ankstų sausio 28 d. rytą žuvo apsuptyje, kautynių metu Alšininukų kaime, Stakliškių valsčiuje, Alytaus apskrityje.

Rukas Vincas-**Aras** (1925–1945-01-28) gimė Būdų kaime, Birštono valsčiuje, Alytaus apskrityje. Priklausė Geležinio Vilko rinktinei. Buvo būrio vadas. Pas Danilevičius apsistojo penki sužeisti

partizanai: Juozas Bajoras-Žaibas, Antanas Milenka-Balandis, Jonas Marčiulionis-Audronis, Vincas Rukas-Aras, Jonas Palionis-Sakalas. Merginos sužeistuosius aptvarstė, ant grindų paklojo jiems pailsėti, o visi kiti – J. Ogilba-Dobilas ir kt., V. Marčiulionio-Viesulo vadovaujami, apsistojo už Alsios, gal už 1 km, pas Zmejauskus pailsėti, nes buvo labai išvargę. Prie Danilevičių namų, ant kalnelio buvo Prano Šeškaus namai. Tą vakarą į partizanų gretas įstojo Vincas Matikas-Sakalas ir jis budėjo, vaikštinėdamas aplink Danilevičių, Šeškų namus. Ketvirtą valandą ryto V. Matikas-Sakalas prie Šeškaus sodybos pastebėjo pastatytą kulkosvaidį ir pamatė savo arklius, kuriuos buvo paėmę Jiezno sribai. Vincas suprato, kad Danilevičių ir Šeškų sodybos apsuptos rusų dalinių ir Jiezno sribų. Jis lėkė į Danilevičių namą ir visus prikėlė iš miego. Prasidėjo kautynės. Pirmi iš Danilevičių sodybos išbėgo visa šeima: tėvas, motina, du sūnūs, dvi merginos, ir visi buvo nušauti. Pabėgo tik aštuonerių metų Vytukas persauta ranka. Su rusų kariais į kovą stojo tik tie partizanai, kurie buvo Danilevičių name. Praną Šeškų nušovė ir sudegino abi sodybas.

Šeškus Pranas (1915–1945-01-28) gimė Alšininų kaime, Stakliškių apylinkėje, Alytaus apskrityje. 1945 m. sausio 27 d. vakare į jų kaimą atvyko didelis būrys partizanų. Buvo labai pavargę, sušalę, nevalgę. Po vakarienės penki sužeisti ir sutvarstyti partizanai liko nakvoti pas Danilevičius, artimus kaimynus, o visi kiti persikėlė per Alsios upę ir nuvyko pailsėti. Ankstų sausio 28 d. rytą, 4-tą valandą, Šeškų ir Danilevičių namai buvo apsupti, vyko aršios kautynės. Danilevičių šeimos žuvo šeši žmonės: Juozas Danilevičius (1882–1945), Marijona Danilevičienė (1884–1945), Juozas Danilevičius (1920–1945), Jonas Danilevičius (1922–1945), Onutė Danilevičiūtė (1925–1945), Adelė Danilevičiūtė (1927–1945), Pranas Šeškus ir penki partizanai. Visų žuvusiųjų kūnai buvo niekinami Jiezne.¹

---

¹ Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 24, 36, 61, 75.

Juozas Daumantas

Partizanai (1)

Daukšiagirėje

Tarp Kauno, Pakuonio, Prienų, Punios, Butrimonių, Aukštadvario ir Rumšiškių apylinkių vieno buvusio Lietuvos kariuomenės kariuomenės iniciatyva pavyko surinkti palaidus šiose vietovėse pasireiškusius partizanų dalinius ir jiems vadovauti jau 1944 metų rudenį. Iki Naujų metų šie Beržo* vardu veikę vyrai sunaikino keletą įskundėjų NKVD agentų, kelis aktyvesnius bolševikams parsidavusius apylinkių pirmininkus ir keletą grupių dienos ir nakties vagių. Gruodžio mėnesį, likviduojant vieną ginkluotą rusų vagių gaują, žuvo dalinio vadas Beržas. Tolimesnį daliniui vadovavimą perėmė Aras, o jo pavaduotoju tapo Audronis. Apie 1945 metų sausio mėnesio pradžią šis dalinys siekė per keturiasdešimt gerai ginkluotų vyrų, turėjo būrio vadą su dviem Dobilo ir Balandžio skyriais. Dobilo skyrius, prie kurio laikėsi ir pats dalinio vadas Aras, sausio mėnesyje apsisitojo ties Daukšiagire – dešinėje Nemuno pusėje. Iš kitos Nemuno pusės buvo gauta žinia, kad keletas enkavedistų kaimyniniam kaime gaudo ir areštuoja gyventojus. Dobilas su savo vyrais skubiai persikėlė per Nemuną. Enkavedistai tuo laiku šeimininkavo pas ūkininką Vaitkevičių. Partizanai grioviais prišliaužė prie pat namų, apsupo sodybą ir pradėjo kautynes. Buvo nukauti visi enkavedistai, paleisti devyni suimti žmonės, paimtas rusiškas kulkosvaidis, du automatai, apie dvidešimt kilogramų enkavedistų priplėštų dešrų bei lašinių. Savų nuostolių neturėta.

---

* Beržas – Zitos Bartusevičiūtės teigimu, tai galėjo būti Petras Jaruševičius ar Bunevičius. Vincas Rukas-Aras, Jonas Marčiulionis-Audronis, Antanas Milenka-Balandis, Juozas Ogilba-Dobilas.

Alšinkuose

Vasario mėnesį Aro daliniui teko skaudžiai nukentėti. Stiprus NKVD dalinys, beieškodamas apylinkėje partizanų, susitiko keturias pastotes, kurios grįžo namo, pavėžinusios Aro vyrus ligi Alšinkų. Po ilgesnio kietoko tardymo bolševikams pavyko tai išgauti iš pastotininkų. Enkavedistai dar prieš švintant, naudodamiesi upės slėniais, apsupo pastotininkų nurodytas sodybas ir švintant paleido į trobesius sunkiųjų kulkosvaidžių ugnį. Teisingai buvo nurodytos tik dvi partizanų apsisojimo vietos. Tik šie daliniai ir kovėsi. Sunkiausias ir kruviniausias kautynes turėjo Balandžio skyrius, prie kurio buvo ir pats dalinio vadas Aras.

Puolimas buvo labai staigus ir partizanų visai nelauktas. Daugumas kovotojų buvo išsirengę poilsio. Kol jie spėjo bent kiek apsirengti ir pasiruošti kautynėms, jau buvo ir aukų. Stipriausia bolševikų ugnis buvo iš upės pakrantėse įtvirtintų sunkiųjų kulkosvaidžių. Dobilo skyrius stovėjo kiek atokiau ir turėjo laiko pasiruošti puolimui. Balandžio vyrai atkakliai kovėsi kelias valandas. Bolševikai matydami, kad gyvų partizanų nepavyks paimti, o priešinimasis iš trobų vis nesilpnėjo, padegė trobas. Iš čia besilaikančių partizanų penki besipriešindami žuvo liepsnose: Aras, Balandis, Našlaitis, Kregždė ir Strazdas. Per liepsnas pavyko prasiveržti tik trims sužeistiems kovotojams – Tigrui, Jovarui ir Vanagai. Iš kitos grandies žuvo Žaibas, Perkūnas, Laimutis ir Gandras. Dobilo skyrius kautynių metu šonine ugnimi padėjo atsipalaiduoti Tigro kovotojams ir laikė užėmęs pasitraukimo pozicijas į šiaurę. Jo skyrius iš kautynių išėjo be aukų. Bolševikų žuvo dvidešimt trys vyrai. Kautynių metu partizanai buvo atėmę iš bolševikų vieną sunkųjį kulkosvaidį, tačiau po naujų kruvinių smūgių, teko trauktis, paliekant ir tą grobį. Kautynių metu žuvo trys civiliai. Gerokai apkulti, partizanai pasitraukė Pakuonio link, kur buvo išrinkta nauja vadovybė. Į ją įėjo: Perkūnas, kaip būrio vadas, Tigras – kautynių vadas ir skyrininkai Dobilas ir Viesulas**. Po šio pagrindinio persitvarkymo dalinys vėl grįžo prie Alšinkų. Pirmoj vietoj teko nubausti liežuvio nelaikantis pastotininkas už išdavimą,

---

** Vincas Rukas-Aras, Antanas Milenka-Balandis, Juozas Bajoras-Žaibas, Juozas Ogilba-Dobilas, Kazimieras Pyplys-Tigras, Vytautas Marčiulionis-Viesulas, kiti neišaiškinti.

palyginus gana švelnia bausme – atimant arklius. Po to griebtasi mobilizacinių reikalų – lopant padarytą žalą. Papildyta kautynių metu išėikvota amunicija.¹

---

¹ Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas, 2005, p. 93–94, 482–483.

Algis Kašėta

Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia) (2)

1945 m. vasario mėn. partizanai vėl suaktyvino savo veiklą. Būriai sueidavo stovyklauti į didesnius kovinius junginius (nuo 60 iki 150 partizanų). Tačiau veikdavo dažniausiai atskirais būriais. Kai kurie junginiai, važinėdami žiemą rogėmis, buvo labai mobilūs. Toks buvo Šventežerio valsčiuje veikiantis apie 60 partizanų junginys, lakstantis su 12 gerų rogių, kinkytų poriniais arkliais. Kiekvienose rogėse buvo rankinis kulkosvaidis, šaudmenų, maisto ir pašarų atsargos. Jie dažnai įvesdavo priešą į pasalas ir laimėdavo. Partizanų daliniai kaimų vietovėse judėdavo dienos metu, laikydamiesi arčiau didesnių miškų masyvų. Apsistoję kaime, blokuodavo kelius. Deja, susidūrę su didelėmis NKVD pajėgomis, partizanai patirdavo nemažų nuostolių. Smulkūs partizanų būreliai dažniausiai laikėsi prie savo gimtųjų kaimų, miškuose įsirengę žemines.

Nuo 1945 m. pradžios partizanai vis dažniau ir sėkmingiau rengė priešui pasalas. Pavyzdžiui, 1945 m. vasario 23 d. Daugų valsčiuje, prie Kančėnų km., Vaclovo Voverio-Žaibo vadovaujama 50 partizanų grupė surengė pasalą Daugų sribams, iš kurių 9 mūšio metu buvo nukauti. Vasario 7 d. Trakų apskr. Onušio valsčiuje, prie Miguičio- nių km., jungtinis partizanų dalinys (dalyvavo Žaibo, Rugio, Vilko ir kt. būriai) nukovė 17 raudonarmiečių (tarp jų 2 NKVD karininkus) ir vieną istrebitelį. Kovo 3 d. Onušio valsčiuje, Ginakiemio km., partizanai sunaikino 9 ginkluotus tarybinius aktyvistus, o kovo 11 d. Onušio pasaloje nukovė 8 sribus ir 3 tarybinius aktyvistus.

Pasalose dažnai buvo išvaduojami suimtieji arba prievarta mobilizuoti į kariuomenę vyrai.¹

---

¹ Algis Kašėta, „Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia)“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Kaunas, 1996, t. 17, p. 14.

Represinių struktūrų dokumentai (4)

Visiškai slaptai
SSRS NKVD-NKGB ĮGALYTOTINIUI LIETUVOJE,
Valstybės saugumo komisarui
drg. RADIONOVUI
LIETUVOS SSR VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES KOMISARUI,
Valstybės saugumo komisarui
drg. BARTAŠIŪNUI
LSSR VALSTYBĖS SAUGUMO LIAUDIES KOMISARUI,
Valstybės saugumo komisarui
drg. GUZEVIČIUI
Vilnius
SPEC[IALUS] PRANEŠIMAS
Apie Miroslovo valsčiaus centro užpuolimą*

Š. m. vasario 12 d. 11 val. sužinojome, kad naktį į vasario 12 d. 100 žmonių banditų grupė, ginkluota kulkosvaidžiais, automatais, granatomis ir šautuvais, užpuolė Miroslovo valsčiaus centrą ir kad šio puolimo metu žuvo apie 20 milicijos darbuotojų, naikinamojo būrio** kovotojų, buvo nusiaubtos NKVD valsčiaus skyriaus ir valsčiaus vykdomojo komiteto patalpos. <...>

---

* Gintaras Lučinskas rašo: 1945 m. vasario 12 d. jungtinės Antano Kušlio-Vilko ir ltn. Vlodo Stepulevičiaus-Stepulio pajėgos – apie 80 partizanų – puolė valsčiaus centrą – Miroslovą. Šio miestelio užėmimo operacijoje dalyvavo ir Broniaus Vitkausko vadovaujama Nemunaičio apylinkių partizanų grupė. (Gintaras Lučinskas, „Miroslovo puolimui – 70 metų“. Prieiga internete.)

** Kaip pažymi istorikas Juozas Starkauskas, naikinamojo būrio kovotojai – bojcų, istrebiteli[ai], tik nuo 1945 m. rudens sovietinės valdžios pervadinti liaudies gynėjais, bet liaudyje jie jau buvo sribai, skrebai, taip ir liko. (Juozas Starkauskas, „Stribai“, Vilnius, 2001. Prieiga internete.)

Mūsų priemonės

Planuojame vienu metu organizuoti operaciją Mirosłavo, Simno, Seirijų, Butrimonių valsčiuose, panaudojant 289-ojo pulko batalioną ir 94-ojo pasienio pulko 4-ių užkardų pajėgas.¹

LYA, f. K-1, ap. 15, b. 90, l. 32–33. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų k. 287–289 p.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 287–289.

LGGRTC duomenys (2)

Vasario 14 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. (dabar Alytaus r. sav.), ties Tabalenkos k., NKVD vidaus kariuomenės 298-ojo šaulių pulko kareiviai kartu su Butrimonių vls. sribais užpuolė Prano Paulausko-Šarūno vadovaujamą partizanų būrį. Kautynėse žuvo 9 (kitais duomenimis – 10) partizanai, iš jų žinomi: Juozas Adžgauskas, Jonas Cipkus, Petras Karpavičius, Vincas Ražanauskas ir Vincas Žigas.¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 15.

LGGRTC duomenys (3)

Vasario 21 d. Alytaus aps. Simno aps. (dabar Alytaus r. sav.) Liepakojų k. NKVD pasienio kariuomenės 94-ojo pasienio būrio kareiviai ir 35 sribų grupė apsupo ir beveik sunaikino Antano Kušlio-*Vilko* vadovaujamą partizanų būrį. Per mūšį, trukusį apie 2 valandas, žuvo 32 (kitais duomenimis – 35) partizanai, iš jų žinomi: Bronius Aleksandravičius, Algirdas Berčiūnas, Juozas Berčiūnas, Vincas Brenkis, Steponas Gaigalas, Antanas Jarmala, Alfonsas Jarmalavičius, Stasys Katalynas, Juozas Krikščiūnas, Antanas Kušlys-*Vilkas* (būrio vadas, buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas), Feliksas Kušlys, Petras Marcinkevičius, Juozas Miliauskas, Leonas Navickas, Stasys Nedzinskas, Boleslovas Paršeliūnas, Vincas Paršeliūnas, Stasys Pauža, Vincas Petrikonis, Juozas Stadalius, Juozas Stanionis-*Erelis*, Antanas Šerkšnas, Vincas Šerkšnas ir Vladas Šeštakauskas.¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 15.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (3)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1945 kovas

2. Butrimonyse suimtas Vladas Baranauskas (1926).

4. Punioje suimtas Petras Mocevičius (1909), stribas Juozas Paukštys (1917) ir Vincas Ražanauskas (1925).

6. Suimti: Staniavos k. Mykolas Butkevičius (1872); Strielčių k. Jonas Milinauskas (1925).

7. Punioje baudėjų nužudyti Pranas Baranauskas ir Vincas Ražanskas (ar Ražanauskas).

Pievagalių k. suimti Jurgis Dzekunskas (1925) ir Jurgis Marcinkevičius (1921).

9. Telėtninkų k. Prienų r. mūšyje žuvo Janavičius-*Vėjas* (desantininkas, parengtas Vokietijoje) ir dar vienas než. partizanas, sužeistas būrio vadas P. Paulauskas-*Šarūnas*.

Punioje legalizavosi ir partizanus smerkiančią kalbą viešai pasakė Jonas Jusas (1922 Punioje).

10. Paverknių k. Prienų r. suimtas ir Jiezne nukankintas Jurgis Baranauskas-*Margis*.

14. Suimti: Kružiūnų k. Juozas Januškevičius (1908), Mišiškių k. Vincas Lasata (1923).

16. Punioje suimtas Stasys Mocevičius (1922).

20. Vaitiškių k. Prienų r. suimtas Antanas Petrauskas (1901).

22-23. Suimti: Butrimonyse Juozas Ačkauskas (1927); Butrimonių apyl. Jonas Buinickas (1924); Greikonių k. Jonas Bražinskas

(1924) ir Adomas Matulaitis (1911); Kaspariškės k. Jonas Gvazdauskas (1914); Punioje Juozas Juozapavičius (1909), Vincas Jusas (1909), Petras (1911) ir Vincas (1916) Cipkai.

25. Punioje partizanai įsiveržė į mokyklą, kur vyko susirinkimas, ir nužudė apyl. pirmininką.

28. Vaisodžių k. suimta Irena Minkauskienė (1912).

? Kelyje Birštonas–Siponys A. Ružėno-*Vilko* būrys surengė pasalą ir nukovė 4 sribus.

1945 balandis

1. Mažiūnų k. suimtas Pranas Ramanauskas (1920).

3. Butrimonyse suimtas Julius Rutkauskas (1896).

5. Kedonių k. suimtas Vincas Grinkevičius (1920).

7-9. Suimti: Butrimonyse Kazimieras Katkauskas (1921); Gerulių k. Ferdinandas Brazionis (1918); Junonių k. Jonas Marčiukaitis (1914); Kedonių k. Jonas Marčiulaitis (1921), Juozas (1923) ir Julius Senutos; Mažiūnų k. Juozas Jakonis (1920); Plasapninkų k. Petras Asakavičius (1911); Praniūnų k. Stasys Baranauskas (1922); Raubonių k. Vladas Keblikas (1919); Siponių k. Bernardas Malinauskas (1916); Šudonių k. Pranas Makaveckas (1916); Tabalenkos k. Jonas Sinkevičius (1920).

10-11. Suimti: Bundorių k. Konstantinas Kibauskas (1915) – vėliau partiz. *Burokas*; Butrimonių apyl. – Ignotas Bandonis (1896); Kedonių k. Juozas Maslaveckas (1914); Kružiūnų k. Jonas Bieliauskas (1921); Novosiolkų k. Vytautas Kuliešius (1926); Panemuninkų k. Ignas Piličiauskas (1922).

13. Paverknių k. Prienų r. suimtas Juozas Krakauskas (1918).

14-16. Suimti: Apynėlių k. Alfonsas Karkazas (1911); Butrimonių apyl. Tadeušas Sudnikas (1925); Kedonių k. Juozas Armanavičius (1910), Plasapninkų k. Aleksandras Klimavičius (1913); Pušėnų k. Mykolas Daukša (1914); Silgionių k. Vincas Karpavičius (1904); Taukotiškių k. Juozas Ražanskas (1914).

20-22. Suimti: Paliepių k. Vincas (1906) ir Viktoras (žuvo lageryje) Klizai; Radvilonių k. Juozas (1926) ir Pranas (1921) Kaškonai; Strielčių k. Aleksandras Balynas (1913).

24. Paverknių k. Prienų r. suimtas Aleksandras Grušielionis (1888).

26-27. Suimti: Mišiškių k. Jonas Miglinas (1918); Punioje Juozas Macevičius, Vaclovas Ražanauskas (1890) ir Vytautas Žūsinas (1924); Silgionių k. Petras Kislaravičius (1921) ir Alfonsas Petukauskas (1923).

29-30. Suimti: Punioje Juozas Banys (1913), Pušėnų k. Jurgis Jolka (1922), Tabalenkos k. Petras Dumbliauskas (1923).

? Kružiūnų k. suimti: Mykolas Dudavičius, Juozas Januškevičius, Šarkauskaitė.

1945 gegužė

8. Butrimonių apyl. suimtas Antanas Laukaitis (1893).

11-12. Suimti: Kružiūnų k. Pranas Krasinskas (1913); Punioje – Juozas Baranauskas (1918); Vėžionių k. Prienu r. – Stasys Baranauskas (1914).

15. Suimti: Gailiakiečio k. Konstantinas Kuliešius (1916); Greikonų k. Jonas Randis (1905); Silgionių k. Jonas Laukaitis (1924).

Jonas Valatka-Šarūnas.
*KASP Dainavos apygardos
1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė
atmintis“, Alytus*

19. Janaukos k. suimtas Šimas Struckus (1890).

21. Šilėngirėje Prienų r. mūšyje žuvo būrio vadas J. Zablackas-*Briedis* ir Jonas Valatka-*Šarūnas* iš J. Ogilbos-*Dobilo* būrio.

24-25. Suimti: Butrimonių apyl. Kazimieras Suchotskis (1920);
Kedonių k. Mykolas Armanavičius (1885 – žuvo lageryje 1946.I.10);
Vaitiškių k. Prienų r. Juozas Kvizikevičius (1912).¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Partizanų dokumentai (1)

Lietuvos partizanų veiklos ir tvarkos taisyklių projektas
[1945 m., ne vėliau kaip kovo 7 d.]¹

Projektas

Lietuvių Partizanų Veiklos ir Tvarkos

T A I S Y K L Ė S

II. Priemonės ir jų naudojimas.

5. Žodinis įspėjimas privalo būti aiškus, teisus, trumpas ir mandagus. Draudžiama niekinti, tyčiotis, keikti ir naudoti kitas žeminančias priemones. Privalu elgtis oriai ir garbingai, nes laukiama pasitaikymo. <...>

6. Fizinė bausmė vykdoma tik prieš tai aiškiai išdėsčius kaltę ir paskelbus sprendimą. Mušti leidžiama diržu, rykštėmis, bet ne ranka. Rankos mušimas skaitomas pykčio išdava, o ne bausme.

9. Asmenims turtas konfiskuojamas ar sunaikinamas kaip tolygi bausmė už kaltinamojo panašų elgesį. <...>

11. Konfiskuoti leidžiama tik vado įsakymu. <...>

13. Konfiskuoto daikto savavališkas perėmimas asmeniškoni nuosavybėn laikomas vagyste. <...>

17. Konfiskavimas turi būti gerai apgalvotas, nuspręstas ir protingai įvykdytas, kad būtų išvengta kalbų apie vagystes, plėšikavimą ir t. t.

18. Mirties vykdymas gali būti viešas ir slaptas.

19. Viešasis mirtininkas baudžiamas vietoje (tik ne šeimos, vaikų akivaizdoje).

20. Slaptasis mirtininkas išvedamas į nežinią be triukšmo.

21. Mirtis vykdoma sušaudant ar pakariant, bet ne užmušant.

---

¹ Datuojama pagal MGB darbuotojų nurodytą dokumento paėmimo iš partizanų datą.

22. Nuteistąjį mirti draudžiama mušti, žaloti ar kankinti. <...>

III. Organizacija ir drausmė.

27. L[ietuvos] p[artisanų] vadovaujamas organas yra L.P.S. 3.P. Jis susideda iš:

1. Organizacinės,

2. Ūkio aprūpinimo ir

3. Spaudos-propagandos dalių, kurioms vadovauja dalių vadai.

<...>

33. L[ietuvos] p[artizanai] tvarkomi Lietuvos kariuomenės pavyzdžiu.

34. Tvarkoje, drausmėje ir valdyme vyrauja karo metų įstatymai.

35. Drausmė – visų pirma. Kiekvienu atveju viršininko įsakymas yra lygus nepakeičiamam įstatymui ir vykdomas tiksliai be atodairos. <...>

IV. Narys – kovotojas.

39. Drausmingas, karštai mylįs tėvynę ir pasiryžęs dėl jos mirti, narsus, stiprios valios, pasitikįs savimi ir savo vadais, kantrus, patvarus ir atkaklus – toks buvo Lietuvos kovotojas Nepriklausomybės kovų laikais, toks jis turi būti visada, toks jis ir bus.

40. L[ietuvos] p[artizanai] yra tikrieji ir kandidatai.

41. L[ietuvos] p[artizanai] tikrieji kovotojai yra prisiekę, patikimi ir išbandyti.

42. L[ietuvos] p[artizanai] kandidatai yra prisiekę, bet tam tikrą laiką sekami, tiriama, bandomi. <...>

V. L[ietuvos] p[artizanai] poilsyje, postovyje ir žygyje.

45. Visur ir visuomet kovotojas turi jaustis esąs kovos lauke ir būti pasiruošęs visiems netikėtumams.

46. Žygyje ir kautynėse griežtai vadovautis Lietuvos kariuomenės statutų atitinkamais reikalavimais.

47. Sustojus poilsiui ar postoviui (dienai), pirmas uždavinys skirti budintįjį viršininką ir išstatyti pakankamą apsaugos postų kiekį. <...>

56. Visur ir visuomet kovotojas atsako už tinkamą savo rūbų, daiktų ir ginklo tvarką ir paruošimą pavojaus atvejui. <...>

58. Ginklai tiesioginio viršininko patikrinami prieš kiekvieną žygį.

59. Didelio dėmesio kreipti į minimalinę asmeninę kovotojų švarą. Ties[ioginiai] viršininkai atsakingi už savo kovotojus. <...>

VI. Maitinimasis.

61. Didesnis L[ietuvos] p[artizanų] vienetas postovyje maitinasi bendrai savo maistu.

62. Svarbesnį maistą (riebalus, mėsą, miltus, duoną ir kt.) L[ietuvos] p[artizanai] surenka iš apylinkės gyventojų aukos būdu prieš išvykdami ar žygio metu.

63. Vengti priverstinio rekvizavimo, ypač didesniais kiekiais. Tai vykdoma tik išimtiniais atvejais.

64. Maistas gaminamas, teikiamas normomis ir jo naudingas su-naudojimas ties[ioginių] viršininkų prižiūrimas.

65. Draudžiama atliekamą ar netinkamą naudojimui maistą mė-tyti. Jis surenkamas ir pavedamas gyventojui sunaudoti. <...>

VII. Butas.

69. Postoviui ir poilsiui naudojamas trejopas būdas:

a) bunkeris,

b) užėmimas vieno ar kelių kaimyninių gyventojų patalpų,

c) išsisklaidymas mažesnėmis grupelėmis pas patikimus gyven-tojus.

70. Pati patikimiausia ir saugiausia buvojiimo vieta yra slaptas, maskuotas bunkeris. Jų privalu pasigaminti didesnis kiekis platesnėje apylinkėje.

71. Joks pašalinis žmogus negali žinoti bunkerio vietos.

72. Vieno ar kelių kaimyninių gyventojų butų užėmimas yra pu-siau viešas ir galimas tik didesniai vienetai nepavojingose vietose (toliau nuo centrų, didesnių kelių) ir tik vienai parai. <...>

76. Užimtame bute draudžiama piktam naudoti ir savavališkai imti maistas ir kiti daiktai, keisti tvarką be vado žinios ir šeimininkui nematant. <...>

80. Esant mažesniuose vienetuose ar ypatingomis aplinkybėmis reikiant slaptumo, slepiamasi mažesnėmis grupėmis pas patikimus gyventojus.

81. Šis būdas turi būti naudojamas tik svarbiais atvejais, imantis griežčiausių slaptumo priemonių, kad pat[ikimiems] gyv[entojams] be reikalo neužtraukus įtarimo ir represijų. <...>

VIII. Ryšys.

85. Ryšys yra tiesioginis – siunčiant kovotoją su uždaviniu, ir netiesioginis raštiškas – per ryšio tarpininkus.

86. Skubesnis ir patikimesnis ryšys yra tiesioginis.

87. Netiesioginis ryšys yra saugesnis, mažiau įtartinas, bet lėtesnis. <...>

IX. Laisvalaikio sunaudojimas.

89. Laisvalaikiai naudojami turto tvarkymui, ginklo valymui, asmeninei apžiūrai ir žinių perteikimui – kariniam apmokymui.

90. Kiekviena proga ties[ioginis] viršininkas turi stengti savo kovotojus supažindinti su naudojamais ginklais, jų veikimu, konstrukcija, taktiniais kautynių veiksmais ir bendrai vykdyti teoretinį kario apmokymą. Stengtis, kad kovotojai kuo trumpesniu laiku gautų visas pagrindines žinias, o vėliau jos būtų išplėstos į pilnutinį kario žinyną. <...>

X. Partizano elgesio taisyklės.

94. Iš kiekvieno L[ietuvos] p[artizano] tautiečių mylinčios širdys <...> reikalauja pavyzdingo elgesio, rūpestingos apgalvotos savo veiksmų kontrolės.

95. Kiekvienas netaktiškas L[ietuvos] p[artizano] elgesys ar veiksmas tauriems lietuviams suteikia skausmą ir gėdą, kenkia Tėvynės garbei ir priešui leidžia varyti pikta propagandą, šmeižti ir niekinti L[ietuvos] p[artizano] vardą.

96. L[ietuvos] p[artizanas] turi pilnai įsisąmoninti, kas yra partizanas, jo paskyrimą, kovos būdą, o ypač gyvai pajusti didelį skirtumą nuo bandito.

97. L[ietuvos] p[artizanas] visais atvejais visuomenės akyse turi sudaryti pasigėrėtiną-legendišką didvyrio, laisvės kovotojo įspūdį. Jis su visais mandagus, rimtas, tvarkingas, taurus, blaivus, teisingas ir drausmingas.

98. Griežtai draudžiama girtuokliauti, o ypatingai žygyje ar pas komunistą baudžiamąjį. Gėrimas ne svaiginimuisi, bet energijai, sveikatai (peršalus) [...]. Draudžiama leisti išsiveržti piktai neapykantai, nevaldomam žiaurumui, patyčioms, nešvankiems koliojimams, keiksmams ir kitiems žeminantiems įgeidžiams.

XI. Baigiamieji nuostatai.

99. Kiekvienas L[ietuvos] p[artizanas] privalo šias taisykles gerai įsisąmoninti ir jomis vadovautis. Tiesioginių viršininkų pareigas tinkamai išaiškinti kiekvienam kovotojui ir žiūrėti jų vykdymo.

100. Šias taisykles keisti ir papildyti turi teisę tik L.P.S.

Lietuvių partizanų štabas 3. P.²

[Dokumento viršuje dešinėje pusėje MGB darbuotojo ranka rusų k. parašyta: „Ši instrukcija paimta Alytaus apskrityje iš banditų <...>“.]

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 156, l. 128–129. Originalas. Mašinėraštis.

---

²Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 58–62.

Juozas Daumantas

Partizanai (2)

Paverkniuose

Prieš pat Velykas visas dalinys atsidūrė vėl prie Nemuno – Paverkniuose. Tuo metu jį sudarė 79 vyrai, be kitų ginklų, turėjo visad su savim penkiolika kulkosvaidžių. Poilsio metu buvo gautas pranešimas, kad nuo Vosyliškių į Paverknius artėja maždaug divizijos dydžio NKVD pajėgos. Iš krypties buvo aišku, kad enkavedistams rūpi šis partizanų dalinys. Pasitraukti nepastebėtiems jau buvo per mažą laiką, todėl partizanai ryžosi bandyti dalinio narsą prieš divizijos pajėgas. Skubiai iš ūkininkų sodybų jie persimetė į miškelio pakraštį ir, gerai užsimaskavę, laukė patogaus momento „svečiams“ pasitikti. Nepraėjo nė pusvalandis, kai išvargę rusai jau pasipylė, magariodami po visą apylinkę, ieškodami dingusių „banditų“. Partizanai atidarė ugnį tik tada, kada rusai užsiriogolino ant automatų vamzdžių. Visai suprantama, kad šitoks „banditų“ nedžentelmeniškumas, kaip paprastai, ivanams daug atsiėjo. Partizanų kulkosvaidžių ir automatų sutartinė daina nesiliovė per pusantrą valandos. Pirmosios bolševikų voros buvo išretintos; vieni krito vietoj, kiti buvo sužeisti ir išvesti iš kautynių rikiuotės. Tačiau pirmieji partizanų laimėjimai divizijos dar neatgrasė nuo savo uždavinio. Į išskintas spragas traukė nauji enkavedistų daliniai iš visos apylinkės, stengdamiesi apsupti kautynių vietovę ir sutankindami kautynes vedančius dalinius. Partizanai, gresiant apsupimui, pradėjo skubiai trauktis. Vienintelis kelias pasitraukti buvo per patvinsią Verknės upę, o iš trečiosios pusės glaudės Nemunas. Kol partizanai pasiekė Verknę ir surado brastą, vėl teko susidurti su į čia beskubančiomis pirmomis enkavedistų pajėgomis,

kurias atmušant žuvo keli kovotojai. Antroje Verknės pusėje rusų dar nesutiko. Teko skubiai nešdintis tolyn, nepaliekant jokių pėdsakų. Tačiau, traukdamiesi pro Vėbros* dvarą, vyrai susidūrė su rezerviniu enkavedistų daliniu, šį susidūrimą laimėjo partizanai. Rusai pabėgo, palikę kelis nukautais ir dvi gurguoles amunicijos. Partizanai, nekeisdami krypties, traukė toliau. Su nauju laimikiu, kuris padėjo jiems papildyti išseikvotą amuniciją, partizanai kloniais traukė Birštono plento link. Ant plento jau rado vėl bestovinčias rusų gurguoles su šaudmenimis. Prie gurguolių buvę enkavedistai partizanų neatpažino ir sustoję mojavo rankomis šaukdami:

– Rebiata, siuda, vozmite municiju... (Vaikiniai, šen, paimkite amuniciją).

Partizanai suprato, kad ruskeliai nesiorientuoja, kas čia per „rebiata“. Šeši vyrai, rusiškais uniformomis, atsiskyrė nuo dalinio ir, priėję prie gurguolių, likvidavo jų palydovus, patys užimdami atsiradusias vežimuose laisvas vietas. Viskas buvo atlikta be šūvio, šiuo momentu tai buvo būtina, nes kitaip galima buvo išduoti partizanų pasitraukimo kryptį. Perkirtę plentą, partizanai pasitraukė atskirais skyriais keturiomis kryptimis. Šios kautynės partizanams atsiėjo 11 vyrų, o bolševikams 94.¹

---

* Juozas Vėbra (1901–1994), Lietuvos kariuomenės savanoris, pulkininkas, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis, nuo 1944 m. gyvenęs Vakaruose, chemijos mokslų daktaras, prieškariniu buvo Jundeliškėse iš Moravskių nusipirkęs Ustronės dvarą.

¹ Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas, 2005, p. 70.

Antanina Garmutė

Motinėlė, auginai (1)

Kur upėtakiai supa lopšius

Kalbant apie šių vietovių partizanus, būtina prisiminti Paverknių kautynes, kuriose vyrai dalyvavo.

Apie jas pasakoja Jonas Ligeika.

Artėjo 1945-ųjų šv. Velykos. Nemažas partizanų būrys buvo apsiostojęs Paverkniuose, nedideliame miškelyje, kuris vadinamas Girele. Pro ją eina vieškelis į Jiezną. Partizanai gavo žinią, kad rusų kareivių būrys traukia nuo Tamošiūno vieškelio link. Nusprendė juos pasitikti, kol dar nepriėjo miško. Už vieškelio stūkso nedidelis kalniukas – nuo jo partizanai pradėjo puolimą. Rusai metėsi į šalis ir pradėjo supti kalnelį. Partizanams teko trauktis atgal per vieškelį į Girelę. Bet vieškelį jau stipriai apšaudė. Traukiantis keletą partizanų sužeidė. Rusams į pagalbą atėjo nauji būriai, kurie, signalizuodami raketomis, pradėjo supti Girelę iš šiaurės ir rytų pusės. Partizanams beliko trauktis į Verknės krantus, ko jie tikrai nesitikėjo ir neplanavo. Jie nenujautė, kad užkliudė didelį priešų kareivių dalinį. Kelias valandas gynėsi nesitraukdami. Jėgos buvo nelygios: nuo Kruonio pusės atvyko nauji daliniai. Puolimas tęsėsi. Dalis partizanų Verknę pasiekė sėkmingai. O apie 15 vyrų besigindami traukėsi atvirais laukais ir arimais. Į juos be perstojo šaudė kareiviai. Pasiekusiems Verknę, perplaukti per ją buvo sunku, nes šaltas ir sraunus vanduo buvo toks pat pavojingas kaip ir kulkos. Kai kurie vyrai valtimis ir arkliais persikėlė per upę, bet į juos šaudė atsiviję kareiviai. Už Verknės tęsėsi gryni laukai, tad partizanams teko trauktis dengiantis paupio krūmais – pro Voseliūnų, Jundeliškių, Babronių kaimus į Vėžiongirę. Pradėjus temti, baigėsi apie 5 valandas trukusios kautynės, kuriose žuvo 12 parti-

zanų, o keli buvo sužeisti. Sunkiausia buvo tuomet, kai rusai priartėjo tiek, kad partizanus nuo jų skyrė tik neplati Verknė. Pirmasis per sraunią Verknę su kulkosvaidžiu perbrido Žaibas – Albinas Šiugždinis. Jis atsistojo po ažuolu ant stataus skardžio, atidengė į priešą ugnį ir laikė visą sparną. Rusų kareiviai šaudė, slėpdamiesi už krūmų, o Žaibas pylė kulku lietų stovėdamas ant atviro skardžio. Jam nukirto kojas. Tada jis šaudė gulėdamas, be kojų. Plūdo kraujais, draugai jam nešė šovinius, o jis šaudė iki paskutinio širdies tvinksnio. Žaibas buvo taiklus šaulys. Niekas neskaičiavo, kiek jis paklojo priešų prie srauniosios Verknės. Šiame mūšyje dalyvavo ir kiti Šiugždiniai. Taip pat broliai Gelčiai, Marčiulioniai, Pranas Karalius-Vėjelis, Gruodis, Dobilas ir daug kitų vyrų. Žuvusius partizanus gyventojai naktį palaidojo, kitus paslėpė, kad ryte sribai nenuvežtų niekinti Jiezno turgaus aikštėje. Nuo rusų kareivių kulku tą dieną žuvo ir miežius sėjęs Sokonių kaimo gyventojas. Laidoti žuvusius ir slėpti sužeistuosius buvo labai pavojinga: kareiviai visą naktį nepasitraukė iš kaimų, ėjo pas visus gyventojus ir naršė trobesius, ieškodami partizanų. Tą naktį, pas Ligeikas atnešė sužeistą partizanų ryšininką Juozą Ginkų, ir žmonės laikinai jį paslėpė. Žuvusio bebaimio draugo Albino Šiugždinio lavoną partizanai paslėpė miškely po eglių šakom. Tačiau kareiviai surado. Jį kartu su kitais keturiais partizanais atvežė paskutinius į Jiezno turgaus aikštę. Čia apie 12 partizanų išgulėjo daugiau nei savaitę. Niekino juos įvairiai: kišo cigaretes į burnas, kortas į rankas apnuoginę <...>. Kažin ar teisinga pasakyti, kad jie gulėjo nugalėti ir bejėgiai. Spardomas, spjaudomas ir niekinamas padugnių, Jiezno aikštėje tęsė savo titanišką kovą už Tėvynės Laisvę negyvas žmogus be kojų – Albinas Šiugždinis-Žaibas. Aš nevensiu pavadinti jo tikroju – Tautos didvyrio – vardu.¹

---

¹ Antanina Garmutė, „Motinėle, auginai“, Kaunas, 1993, p. 141–142.

Bronislava Vinskienė

Amžinieji Ažuolai (3)

Prikalti ir gyvi sudeginti

Ginkus Algirdas-Kurmis gimė ir augo Paverknių kaime, Birštono valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1945 metais suimtas, žiauriai kankintas, nužudytas ir laukuose užkastas. Lietuvai tapus laisvai Algirdas Ginkus-Kurmis buvo perlaidotas. Iš Gailiakiečio kaimo, Stakliškių valsčiaus, laukų palaikai buvo pervežti į Darsūniškio kapus.

Pempė Jonas-Lydeka (1924–1945-04-22) gimė Beržynų kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. Priklausė Geležinio Vilko rinktinei. Jo būrio vadas buvo Juozas Ogilba-Dobilas. Dalyvavo Alšininų, Paverknių mūšiuose. Žuvo apsuptyje Mediniškių kaime. Kūnas atvežtas į Jiezną ir išniekintas ant grindinio.

Ginkus Juozas-Aitvaras (1920–1945-04-23) gimė ir augo Paverknių kaime, Birštono valsčiuje, Alytaus apskrityje. Priklausė Geležinio Vilko rinktinei. Iš pradžių buvo ryšininkas, o vėliau įstojo į partizanų eiles. Dalyvavo Paverknių kautynėse 1945 m. kovo 28 dieną ir buvo sunkiai sužeistas, paliestas kojos kaulas. Buvo apdėtas šakomis ir paslėptas. Pasakojo Justina Ziotelytė nuo Pakuonio, nes kai vyko kautynės, ji buvo Paverknių kaime, pas Ginkus. Mūšiui aprimus Justina skalbė Juozo Ginkaus rūbus, kurie raudonai nudažė Verknės vandenį, jie taip buvo permirkę Juozo krauju. Vėliau Juozą nugabeno į Aleksandro Ligeikos Paverknių kaime trobelę. Subintavęs, apraišiojęs koją jis liepė kuo greičiau nuvežti pas gydytojus – chirurgus į Kauną. Gerų žmonių dėka Juozas buvo paguldytas į Raudonąjį Kryžių. Jiezno sribai, sužinoję, kur paguldytas Juozas, nuvažiavo ir pasiėmė jį į sribyną, žiauriai kankino. 1945 metų balandžio 23 dieną, per Jurgines, iškankintus, leisgyvius vakare sumetė į vežimą visus:

LGGRTC pastatytas atminimo ženklas nukankintiems ir sudegintiems Lingėniškių kaime. Atidengtas 2022-06-14. *Raimundo Kaminsko nuotrauka, LGGRTC*

Juožą Ginkų, Julijų Treiderį, Joną Zencevičių, Juožą Mickų, Martyną Mickų ir sakė, kad juos veža į Alytų. Pavažiavus į Prienų gatvę, į vežimą susėdo kiti budeliai <...> ir pasuko link stoties. Saulei leidžiantis nuvažiavo į Lingėniškių kaimą, kur buvo tuščia J. Joneliūno trobelė. Budeliai – garsūs Jiezno sribai kankino savo aukas <...>, paskui dar gyvus prikaldė tarp langų prie sienos ir ketvirtą valandą ryto uždegė trobelę. Penktam tarpo pritrūko, tai nebuvo prikaltas. Degant trobelei jis išbėgo, bet buvo sugautas ir įmestas atgal į degančią pirkelę. Sakoma, kad tai buvo Mickus, nes jis buvo su klumpėmis, – viena buvo rasta lauke. Kaimynas Baranauskas matė, kai atvažiavo sribai, kai padegė trobelę. Anksti rytą atvažiavo Jiezno sribai ir saugojo, kad nepavogtų sudegusių kaulų. Nepaisant nuolatinės sargybos buvo padedamos gėlės ir uždegamos žvakės. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, artimieji toje vietoje pastatė paminklą nukankintų ir gyvų sudegintų atminimui.

Mickus Martynas (1924–1945-04-23) gimė Pelekonių kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1945 metų balandžio 22 dieną paimtas iš namų kartu su broliu Juozu, sribų žiauriai kankintas Jiezno KGB buveinėje, o balandžio 23 dieną, per Jurgines, sudegintas gyvas Lingėniškių kaime.

Mickus Juozas (1913–1945-04-23) gimė Pelekonių kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1945 metų balandžio 22 dieną paimtas su broliu Martynu iš namų ir žiauriai kankintas KGB Jiezno buveinėje, o 23 dieną, per Jurgines, nuvežtas į Lingėniškių kaimą, Joneliūno negyvenamą trobelę, kartu su kitais keturiais vyrais, žiauriai kankinti daugiau kaip šešias valandas. Vėliau leisgyviai uždegti ir gyvi trobelėje sudegė.

Treideris Julius (1894–1945-04-23) gimė Mediniškių kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. Ūkininkas, statybininkas. Tą ankstų balandžio 22-osios rytą Treiderių namuose vyko susišaudymas. <...> Julius Treideris ruošėsi eiti talkinti kaimynams, bet sutrukė J. Pempė-Lydeka, kuris užbėgęs paprašė valgyti. Vyrai, susėdę už stalo, šnekučiausi. Už lango šmėkstelėjo rusų kareiviai ir sribai. J. Pempė pasislėpė kamaroje po girnomis, bet įėjęs į trobą rusas leitenantas jį pamatė. J. Pempė šovė į leitenantą ir pasileido bėgti miško link, tačiau sukniubo, kulkos pakirstas. Kareiviai ir Jiezno sribai baisiai įniršo. Jie baisiai sumušė Julijų Treiderį. Paskui jį, sudaužytą ir sukruvintą, išsivežė į Jiezną. Areštavo ir dvi jo dukras – Onutę ir Jadvygą bei mažą berniuką.

Į Treiderių kiemą buvo atvaryti trys jauni vyrai: J. Zencevičius (gim. 1928 m.), J. Mickus (gim. 1924 m.) ir M. Mickus (gim. 1913 m.). Juos irgi išsivarė į Jiezną.

Zencevičius Jonas (1928–1945-04-23) gimė Pelekonių kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. Priklausė Geležinio Vilko rinktinei. 1945 m. balandžio 22 dieną jų namus apsupo ir jį areštavo. Kratos metu jų namuose rado bunkerį ir ginklų. Mušė, daužė ir leisgyvį, pririšę prie vežimo, atvarė į Jiezną. Kankino visą naktį, o 23 dieną sudegino.¹

---

¹ Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 40–42, 56–57, 62, 84.

Partizanų dokumentai (2)

LLA Alytaus apylinkės vado instrukcija Nr. 4 dėl partizanų taktikos
1945 m. balandžio 18 d.

LLA Alytaus Apylinkės Vado
I N S T R U K C I J A Nr. 4
K vietovė, 1945. IV. 18
Visiems Rajonų ir Dalinių Vadams

Pagal aukštesnės vadovybės nurodymus ir bendro veikimo įgyvendinimui įpareigoju vadovautis ir griežtai prisilaikyti šios instrukcijos:

Kiek leidžia sąlygos stengtis nesueiti į kautynes su bolševikinės kariuomenės grupėmis, kurios šiuo metu turi specialius uždavinius išnaikinti ginkluotus Lietuvos partizanus. Turi būti daroma taip, kad, bolševikų akimis žiūrint, būtų manoma, jog mūsų veikimas visai nuslopintas, todėl šios paslapties periodui išlaikyti būtina reikalinga:

permesti dalinius į didesnius miškus arba gerai užsimaskuoti žinomų apylinkių miškeliuose bei tinkamose vietovėse. Maistą gauti tik iš patikimų lietuvių ir, jei yra galimybė, sudaryti nedideles atsargas;

kiek galima geriau apsiginkluoti ir skubiai ruošti dalinius vieningam ginkluotam pasipriešinimui taip, kad, gavus įsakymą, ne ilgiau kaip per vieną valandą laiko būtų ginklo veiksmai; jei dalinyje pasirodo abejojančių partizanų, tai tokius, prieš išeinant į užsimaskavimą-slaptumą, pašalinti arba gerai sudrausminti. Kiek galima duoti LLA priesaikų, tik, žinoma, tikriems lietuviams, kurie išdavikiškais ir kitokiais savo darbais nėra suteršę lietuvių garbės ir pilietiniame gyvenime buvo rimti ir visuomenės gerbiami. Jei dalinys veikia tik

LLA Vanagų vadovybėje, bet principiniai laikosi kitokios organizacijos vardo, tai tokiaame dalinyje duodama priesaika tokia, kokia yra nustatyta tos organizacijos vadovybės; nežudyti dabartinių pareigūnų bei jų šeimų, ypatingai neginkluotų ir gyvenančių kaimuose. Išimtyms numatytos Apylinkės vado įsakyme Nr. 7. Taip pat netrukdyti apdirbti žemės, nežiūrint kam ji anksčiau priklausė, bet reikia atsižvelgti, kas šiuo metu gali laisvai apdirbti ir apsėti. Tai visų padorių lietuvių pareiga. Prisiminkite, kad ne visuomet tas pjauna, kas sėja.

Dabartiniu metu aktyviai atsidavusius ir dirbančius bolševikų dvasioje, vertus neišvengiamos bausmės, nežiūrint jų tautybės, jei galima, suregistruoti pažymint pavardę, vardą, tėvo vardą, gimimo metus, tautybę, gyv[enamąją] vietą ir pastaboje pažymėti, už ką turi būti nubaustas. Tokias žinias turėti dalinių štabuose, o nuorašus pristatyti Apylinkės štabui*.

Perėjus į tokį veikimą, turi būti įgyvendinta griežta karinė drausmė, nusižengusius bausti visu griežtumu, gali būti atvejų – mirties bausme.

Ruošiamas dalinis gyventojų išvežimas, todėl pasiruošti šį planą trukdyti ir, jei bus reikalas, be atskiro įsakymo stengtis vežamus išlaisvinti.

Instrukciją skaito vadai ir štabų pareigūnai. Kitiems, kas liečia, paaiškinti žodžiu.

Apylinkės Vadas [be parašo]
Organ[izacinio] Skyr[iaus] Viršininkas [be parašo]¹

LKMA dokumentų kolekcija. Fotokopija. Mašinarštis.

* Vadų moraliniai reikalavimai buvo aukšti ir jie vis kartojami. Istorikas A. Kašėta rašo: „Didesniuose partizanų junginiuose jau buvo laikomasi griežtesnės karinės drausmės, kuriami štabai su organizaciniu, žvalgybos, ūkio ir spaudos (propagandos) skyriais.“ [Algis Kašėta, „Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia)“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Kaunas, 1996, t. 17, p. 14.]

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 64.

Partizanų dokumentai (3)

LLA Alytaus apylinkės vado įsakymas Nr. 6 dėl partizanų vadovybei nepavaldžių ginkluotų asmenų nuginklavimo ir nubaudimo už nusikaltimus, išdavusių partizanų nubaudimo, partizanų santykių su gyventojais ir kt.

1945 m. balandžio 20 d.

LLA Alytaus Apylinkės Vado

Į S A K Y M A S Nr. 6

Rajonų, Grupių ir Atskirų Būrių vadams

JK vietovė, 1945. IV. 20.

Pastebėta, kad apylinkės ribose vaikšto po keturis ir net daugiau ginkluotų vyrų, nesudarydami jokios tvarkos ir drausmės bei priklausomybės aukštesnei vadovybei. Jie plėšikiškai reikalauja iš ūkininkų geriausio maisto, drabužių, samagono, muša tiek kaltus, tiek nekaltus gyventojus ir pan. Kadangi tokie pasielgimai žemina lietuvio, tuo labiau partizano vardą ir teršia mūsų organizacijos garbę, todėl į s a k a u:

Neorganizuotai ginkluotus, kurie tiesiog užsiima tik banditiniiais veiksmais, o tautinių tikslų nesiekia ir neturi pasiryžimo siekti, tuoj pat nuginkluoti, o jiems įvykdyti mirties bausmę. Tačiau prieš tai turi būti nuodugniai ištirtas faktas ir, jei reikalinga vykdyti mirties bausmę, tai sudaryti bylą. Mažiau nusižengusiems galima prileisti pasitaikymo sąlygą, priimant į partizanus ir laikant po priežiūra, nustatant terminą.

Atsirado ir tokių silpnavalių, kurie palūžo dvasiniai ir susmuko moraliai, pasitraukdami iš pasirinkto aiškaus partizaninio kelio, arba sugauti prisipažįsta ir išdavinėja savo kovų draugus. Tokie tampa laikiniais bolševikų tarnais ir lieka amžiniais lietuvių tautos išdavikais. Pabuvę pas bolševikus ir gavę tam tikrus tikslus, vėl išeina į partiza-

nus, todėl griežtai draudžiu priimti nežinomus asmenis, o priimamus turi pagarantuoti du gerai patikimi asmenys.

Sučiupus tokius išdavikus, nedelsiant įvykdyti mirties bausmę ir apie tai pranešti apylinkės štabui.

Vadai įpareigojami nuodugniau išaiškinti tautiškumo sąmonę, kad laisvės valanda artėja, kad karas eina prie galo, kad išdavikiški darbai vėliau ar anksčiau pražudys ne tik jį patį, bet ir artimuosius. Vadų rimčiausia pareiga lavinti partizanus tautiniai ir politiniai, strateginiai ir kultūriniai, doroviniai.

Iš gyventojų nieko brutaliai nereikalauti. Gyventojai tiek apie vadus, tiek apie eilinius partizanus turi susidaryti gerą nuomonę, kad visur ir visada lietuvius partizanus sutiktų su džiaugsmu ir be baimės. Gyventojus reikiamo daikto prašyti, kad paaukotų, o iš priešingai nusistačiusių galima konfiskuoti. Tačiau visur ir visada turi būti elgiamasi mandagiai ir šventai.

Visu griežtumu prisilaikyti ir pildyti 1945. IV. 18 d. Apylinkės Vado instrukciją Nr. 4.

Nusižengę šiam įsakymui, bus nubausti visu kariniu griežtumu.

Įsakymą perskaito iki skyrininko imtinai. Kitiems viską smulkiai paaiškinti.

Apylinkės Vadas [be parašo]
Organ[izacinio] Skyr[iaus]
V i r š i n i n k a s [be parašo]¹

LKMA dokumentų kolekcija.
Fotokopija. Mašinraštis.

Konstantinas Bajerčius-Garibaldis, vienas iš LLA atstovų Alytuje, veikęs Dainavos apygardoje, po mirties jam suteiktas aukščiausias Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio kovinis žymuo – Laisvės kovos karžygio vardas. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“*, *Alytus*

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 65.

Partizanų dokumentai (4)

LLA Alytaus apylinkės vado pareiškimas dėl LLA kovos tikslų
1945 m. gegužės 2 d.

Į Alytaus Apylinkės LLA Partizanus*

Alytaus Apylinkės LLA nariai ir mieli kovų draugai partizanai, veikiantieji LLA Vanagų vardu. Karas artėja prie galo. Tuo pačiu lėtais žingsniais artėja ir mūsų Tėvynės Lietuvos laisvės valanda. Fašistinė Hitlerio Vokietija jau nugalėta. Reiškia, kad vienas mūsų ir viso pasaulio pavergėjas sužlugdytas. Tačiau kova dar nebaigta. Mus ir visą pasaulį pavergti kėsinaisi Stalinas ir jo vadovaujama bolševikų partija. Tai baisiausias ir sužvėrėjęs mūsų tautos ir viso pasaulio priešas. Jie dar turi šūkį: „Visų šalių proletarai, vienykitės“. Jie neišsižadėjo internacionalo ir raudonos vėliavos, tikisi ir siekia, kad internacionalas ir raudona vėliava pavergs viso pasaulio tautas, kad viešpataus visame pasaulyje bolševizmas.

Mieli vyrai! Gal vienas kitas nusiminėte dėl hitlerinės Vokietijos pralaimėjimo. Gal kai kuris išėjote į partizanų eiles ne iš idėjos, bet buvote priversti politinių pasikeitimų. Reiškia, kad tokie buvo suklydę arba suklaidinti fašistinių vokiečių. Gal tokiems šiandien atrodo, kad beviltiška mūsų kova, kad nereikalingas kraujo liejimas, kad mus ir visą pasaulį išgelbėti iš bolševikų vergovės turėjo fašistinė Vokietija. Ne! Ir dar kartą ne! Juk LLA nėjo su fašistine Vokietija, bet prie-

---

* Dainavos apygardos veiklos tyrinėtojai pažymi, kad LLA vadovybės atstovai Alytaus apskrīčiai buvo Antanas Stačiokas-Liepa bei Jiezne gyvenęs ir dirbęs A. Jauniškis-Šilas, ryšį su LLA turėjo ir Alytaus mokytojų seminarijos dėstytojas Konstantinas Bajerčius-Garibaldis. Didžiausią įtaką LLA turėjo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kęstučio grupei.

šingai, kovojo ir prieš ją. LLA kovojo prieš fašistinę Vokietiją, kovojo prieš dabartinį pavergėją bolševizmą ir kovos prieš visus pavergėjus iki galutinės Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Mes žinome, kad LLA pasiryžo atnaujinti senovės lietuvių ginklo garbę. Reiškia pasiryžo iškovoti Lietuvos laisvę. Mes tikime, kad LLA kartu su visa lietuvių tauta iškovos laisvę su sostine Vilniumi ir Klaipėdos kraštu.

Tad, vyrai, neklyskite, bet dar sparčiau ženkite pirmyn į Laisvę. Jei buvote kuris vokiečių suklaidintas, dabar proga įeiti į tikrą kovos kelią, kelią kovoti tik už Lietuvos interesus, lietuvių tautos laisvę. Dar kartą primenu, kad žlugus fašistinei Vokietijai kova dar nesibaigia. Mes turime kovoti prieš viso pasaulio priešą – bolševizmą. Gal kai kam atrodytų, kad mes likome vieni, kad mes bejėgiai ir pan. Pagaliau, kad ir taip, juk LLA pasiryžo kovoti iki tautos laisvės. Pasiryžo, kad geriau žūti, o ne vergu būti. Reiškia, kovoti iki paskutinio vyro. Tačiau taip nebuvo, taip nėra ir šiandien. Mes kovojome prieš fašizmą, dabar kovosime prieš bolševizmą, tačiau kovosime ne vieni, bet su viso pasaulio tautomis, mylinčiomis savo laisvę ir nepriklausomybę. Mes kovosime šalia Amerikos, Anglijos ir kitų valstybių ir kovosime tol, kol bus sužlugdytas bolševizmas galutinai. Mes tikime, kad Amerikos demokratinė politika nepavergs tautos, bet duos laisvę, laisvę pilna žodžio prasme. Tik suteikus pasaulio tautoms laisvę, pasaulyje įsiviešpataus taika ir ramybė. Tai to yra siekiama ar bus atsiekta.

Vyrai! Mūsų kelias – laisvės kelias. Iš šito kelio nors ir sunkiausiu momentu neprivalome iškrypti. Mes ejome, einame ir eisime pirmyn, o teisėtą kovą ir žygius visuomet laimino, laimina ir laimins Visagalis Dievas. Ir toliau mes sakome, kad geriau žūsim, tačiau vergais nebūsim.

LLA Alytaus Apylinkės
V A D A S [be parašo]
1945. V. 2.
JK vietovė¹

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 66.

Partizanų dokumentai (5)

Dzūkų grupės vado Juozo Vitkaus-Kazimieraičio įsakymas
Nr. 1 dėl partizanų mobilizacijos organizavimo

1945 m. gegužės 7 d.

LP Grupių Vadams
Įsak[ymas] Nr. 1

Dz[ūkų] miškai, 1945. 5. 7.
Vykdyti ir žinoti tik žaliukų
dalinių vadams

I org[anizacinis].

1. Patogesniam partizaninių pajėgų mobilizavimui, sutelkimui ir vadovavimui Dzūkų partizanų veikimo plotas suskirstomas apytikriai į atitinkamus valsčių partizanų batalionus.
2. Dabar veikiantieji atskiri žaliukų daliniai vadinasi atitinkamai jų vadų slapyvardžio būriais, pav., Perkūno būrys, Šarūno būrys ir pan.
3. Paskelbus partizanų mobilizaciją (ne kariuomenės), mobilizuotieji partizanai suskirstomi į skyrius po 10–12 žmonių, 3–4 skyriai sudaro būrį, o būriai sudaro kuopą. Skyriaus žmonės suskirstomi į dvi grandis: viena (...) su vienu, dviem automatiniais ginklais ir kita – manevro grandis, ginkluota tik šautuvais. <...>

II mob[ilizacinis].

1. Mobilizacija vykdoma tik grupės štabui įsakius.
2. Partizanų batalionų vadai nedelsiant turi pristatyti grupės štabui tinkamus kandidatus kuopų vadams skirti. <...>

III op[eratyvinis].

3. Batalionų vadai ištiria savo plote visus galimus operacinius atvejus, kuriuos atitinkamai suskirsčius asmeniškai praneša grupės štabui. <...>
4. Dabar veikiantieji žaliukų daliniai jokių operacijų nevykdo, išskyrus tik tas, kurias nurodys grupės štabas. Pagrindiniai šio laikotarpio žaliukų uždaviniai: kuo pilniau paruošti mobilizaciją, organizuoti ryšius, išdirbti operacinių planų detales prieš tai atliekant reikiamas žvalgybas, pasipildyti ginklais ir šaudmenimis.
5. Be grupės štabo sutikimo atskirų žaliukų būriai pavieniai ir kaimyniniams būriams talkininkaujant gali veikti tik su tikslu išvaduoti vežamus suimtuosius ar sutrukdyti ūkių plėšimą bei naikinimą. Atlikus panašius veiksmus tuoj pranešti grupės štabui apie visą operaciją su visomis smulkmenomis.
6. Kuopų ir batalionų vadai veda operacijų ir veiksmų dienoraštį, kuriame kiek galima suglaustai, bet pakankamai pilnai ir teisingai aprašomi visi partizaniniai veiksmai. Dienoraščių tikslas: palikti teisingą kovų dėl laisvės vaizdą kaip medžiagą istorijai ir pagelbėti vėliau surasti tuos tyliuosius, mažai kam žinomus didvyrius, kuriuos tauta turėtų pagerbti ar tai apdovanojant, ar tai aprūpinant nukentėjusiųjų šeimas. Prie dienoraščių pridedami visi veiksmus liečiantieji dokumentai, įsakymai, schemos ir pan.

Už veiksmų aprašymo teisingumą atsakingi batalionų ir kuopų vadai. <...>

Kazimieraitis [parašas]
Grupės vadas¹

LKMA dokumentų kolekcija. Fotokopija. Mašinraštis.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 68–69.

Partizanų dokumentai (6)

Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio grupės vado
V. Vaitulevičiaus-Stipino įsakymas Nr. 3

1945 m. gegužės 7 d.

Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Kęstučio
Grupės Vado

Į S A K Y M A S Nr. 3

1945 m. gegužės mėn. 7 d.

1. Nuo š. m. gegužės mėn. 4 d. K i r v i s paskirtas Ūkio Skyriaus Viršininku ir nuo tos pačios dienos B i j ū n a s paskirtas grupės ginklininku.
2. Įsakau visiems būrių vadams iki š. m. gegužės mėn. 10 d. tiksliai pranešti: koks būryje partizanų skaičius, nurodant slapyvardę, amžių, išeitą mokslą, karinį laipsnį ir nuo kada įstojęs į partizanų eiles.
3. Įsakau iki š. m. gegužės mėn. 12 d. kiekviename būrio skyriuje padaryti ginklams ir šaudmenims slėptuves-sandėlius.
4. Iki š. m. gegužės mėn. 10 d. smulkiai pranešti, kiek yra kautynėms paruoštų ir sugedusių kulkosvaidžių, šautuvų, automatų, granatų, šautuvinių granatų, sprogstamos medžiagos ir kautynėms paruoštų šaudmenų, pažymint rūšį, pav., lengvas vokiškas kulkosvaidis, rusiškas automatas ir pan.
5. Kuo skubiausiai pradėti rinkti įvairius karinius daiktus: kulkosvaidžius, automatus, rankines granatas, granatsvaidžius ir jiems granatas, kulkosvaidžiams kaspinus, apkabas, at-

sarginius vamzdžius, įvairius šaudmenis, kariškus diržus, kariškus balnus, šovinines, planšetes, žiūronus, raketninkus, raketas, įvairias ginklų dalis ir kitokį karinį turta, nežiūrint kokiam jis bebūtų stovyje. Apie visus paimtus ir paaukotus daiktus pranešti per būrių vadus bei skyrininkus Ūkio Skyriaus Viršininkui, nurodant, kiek ir ko gauta.

6. Šį įsakymą perskaito būrių vadai bei skyrininkai visiems partizanams.
7. Už šio įsakymo nevykdymą bus baudžiama visu griežtumu.
<...>

S t i p i n a s [be parašo]

Grupės vadas
P e r k ū n a s* [be parašo]
Štabo Viršininkas¹

LKMA dokumentų kolekcija. Fotokopija. Mašinėraštis.

---

* Boleslovas Buklierius-Perkūnas, Čičinskas.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 70.

Algis Kašėta

Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia) (3)

Ypač didelės kautynės įvyko 1945 m. gegužės 17 d. Alytaus apskr. Simno valsčiaus Kalniškių miške, kur NKVD kariuomenės 220-asis pasienio pulkas apsupo apie 100 partizanų junginį, vadovaujamą lt. Jono Neifaltos. Štai kaip NKVD pulko vadas aprašo šį mūšį: „Partizanai [...] pasirengė žiedinei gynybai ir atidengė ugnį iš sunkiųjų ir rankinių kulkosvaidžių, automatų ir šautuvų į slenkančius į aukštumą dalinius [...] 19 val. daliniai, verždami apsupimo žiedą, susitelkė prie aukštumos. Banditai, pamatę, kad jų padėtis beviltiška ir jie pasmerkti, dengiami sunkiųjų ir rankinių kulkosvaidžių ugnies, tris kartus bandė prasiveržti, bet dėl stiprios užtvarų ugnies turėdami nuostolių, grįžo atgal į aukštumą. Gauja be kulkosvaidžių ir šautuvų intensyviai gynėsi granatomis, kurias dėl stačių, aukštų šlaitų numesdavo 60-70 metrų.“ Mūšyje narsiai kovėsi ir junginio vado žmona Albina Neifaltienė-Pušelė, kuri taiklia rankinio kulkosvaidžio ugnimi padarė priešui daug nuostolių, tačiau ir pati buvo prieš kulkos pakirsta. Kautynėse žuvo 44 partizanai. Kiti, naudodamiesi suteama, prasiveržė iš apsupties.

Alytaus apskr. NKVD viršininkas plk. Lisovskis, NKVD komisarui Bartašiūnui pranešdamas apie kautynes, taip įvertino partizanų: „Jie buvo nesutaikomi liaudies priešai ir su ginklu rankose kovojo „už laisvą nepriklausomą Lietuvą“. Nepaisant to, kad artėjo paskutinės gyvenimo minutės, nei vienas iš banditų nemetė kovos lauko, kovojo iki sunaikinimo.“

Kalniškių kautynės simbolizuoja Dzūkijos partizanų pasiaukojimą tragiškais pokario metais.¹

---

¹ Algis Kašėta, „Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia)“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Kaunas, 1996, t. 17, p. 17.

Rita Pauliukaitienė

Vadai, veikę Punios kunigaikščio Margio grupės teritorijoje

MARGIO GRUPĖS (TĖVŪNIJOS) VADAI

- Pranas Paulauskas-Šarūnas (1945 m. gegužė–1945-08-11)
- Vytautas Duliūnas-Laimutis (1945 m. vasara–1946-02-13)
- Alfonsas Ružėnas-Vilkas (1946-02-13–1946-08-06)
- Mykolas Bandonis-Taurus (1946 m. rugpjūtis–1946 m. pabaiga)
- Vytautas Subačius-Klevas (1947 m. pradžia–1947-08-13)
- Stasys Raklevičius-Tigras, Mįslinčius (1947 m. spalio–1949-06-07)
- Motiejus Jaroševičius-Lakštingala (1949 m. birželis–1951-02-15)
- Romualdas Sadauskas-Ramunis (1951 m. vasaris–1951-05-23)
- Jonas Beinaravičius-Vėjas (1951 m. birželis–1952-04-04)
- Kostas Bartusevičius-Žilvitis (1952-04-06-?)
- Jonas Česnulevičius-Sakalas (1952 m. vasara–1953-02-04)

DZŪKŲ RINKTINĖS VADAI

- Dominykas Jėčys-Ažuolis (1945-06–1947-08-11)
- Kostas Šimelevičius-Gandras (1947-08-11–1947-09-22)
- Vladas Baciūška-Žmogus, Adomas (1947-09-22–1947-12-11)
- Sergijus Staniškis-Litas (1947-12-11–1949-05-23)
- Vincas Ambrazevičius-Balandis (1949-05-23–1951-05-23)
- Jonas Kučinskas-Spyruoklis, Tautmylis (1951-05-23–1951-10-19)
- Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys (1951-10-19–1954-08-18)

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (4)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1945 birželis

1-3. Suimti: Jaciunskų k. Vaclovas Stepanas (1909); Jovaišonių k. Jurgis Baltrukevičius (1914); Kružiūnų k. Juozas Barcevičius (1925); Miklusėnų k. Antanas Karčiauskas (1926).

5. Punioje suimtas Aleksandras Katkauskas (1891).

9. Baudėjų nužudyti: Margaravos k. Antanas Maslaveckas (1917), Taukotiškių k. Juozas (1923) ir Motiejus Marčiulynai (1895).

Panemuninkų k. suimtas Petras Panka (1922).

12. (kita versija – gegužės 12). Punios šile vyko Alytaus apylinkėse veikusių partizanų būrių vadų sąskrydis. Įkurta Dzūkų R-nė, kuri apjungė DLK Kęstučio, PK Margio ir Vaidoto grupes. Dzūkų R-nės vadu išrinktas D. Jėčys-*Ažuolis*, kurio vadavietė bazavosi PK Margio Gr. erdvėje Punios šile.

A. Macevičius-*Linas* paskirtas [Margio] Grupės rezervinio būrio vadu.

12-14. Suimti: Alytaus apyl. Jonas Budra (1921); Kedonių k. Vladas Senuta; Matiešionių k. Prienų r. Juozas Laukaitis (1918); Paliepių k. Jonas Laukaitis (1919); Panemuninkų k. Juozas Dzetaveckas (1923).

16. Punioje suimtas Aleksandras Baranauskas (1921).

18-19. Suimti: Kedonių k. Juozas Marčiulaitis (1925), Matiešionių k. Prienų r. Bronė Povilavičienė (1920).

22. Šilėnų k. Prienų r. žuvo partiz. Alfonsas Baranauskas ir Antanas Malinauskas (1926 Beniukų k.).

27. (Kita versija – IX.19). Punios šile žuvo Gr. vadas leit. V. Kuprevičius-Šėrnas, *Astra* – desantininkas, parengtas Vokietijoje. Pasitraukė J. Gervickas-*Jovaras* ir Jonas Džėrvus.

Punioje suimta Marija Dzekunskaitė (1920) ir Petras Markevičius (1910).

28-29. Suimti: Butrimonyse Adomas Butkevičius (1873); Punioje Jonas Pranckevičius (1916); Silgionių k. Karolis Petukauskas (1919).

? Dubių k. apyl. vykusiame mūšyje P. Paulausko-Šarūno būrys prasiveržė iš apsupimo. Žuvo *Žygimantas*.

1945 liepa

8. Punioje suimtas Petras Dzenkauskas (1923).

10-11. Suimti: Smolnicos k. Juozas Dzetaveckas (1926); Trakininkų k. Antanas Kamsiukas (1900).

15. Kružiūnų k. suimtas Aleksandras Jovaiša (1901).

19. Suimti: Butrimonyse Vytautas Matonis (1926); Plasapninkų k. Vytautas Gudelevičius (1928) ir Ona Lisauskaitė (1920).

23. Butrimonyse suimti Jonas Burbulis (1920) ir Kazimieras Eraitas (1911).

25. Aleksandravos k. suimtas Vincas Baranauskas (1921).

28. Kibirškėčių k. suimtas Antanas Petraška (1922).

1945 rugpjūtis

4. Punioje suimtas Vincas Armanavičius (1902).

11. Vėžionių k. žuvo Gr. vadas P. Paulauskas-Šarūnas. [Kita versija – P. Paulauskas-Šarūnas žuvo birželio mėn.] Vėliau Gr. vadu paskirtas A. Ružėnas-*Vilkas*.

15. Rezervinio būrio vadas A. Macevičius-*Linas* perėjo į veikiančią būrį (vėliau paskirtas Dzūkų R-nės štabo pareigūnu).

17. Kibirškėčių k. suimtas Petras Petraška (1921).

18-19. Ištremti: Paverknių k. Prienų r. Jurgis Grušelionis (1936) – mirė tremtyje 1948 m.; Strielčių k. Jusai: Ona (1883) ir Simonas (1873) – mirė tremtyje.

26. Miklusėnų k. plėšikavęs kariškis nušovė Pangonienę (1878).

29. Suimti: Plasapninkų k. Mykolas Gudelevičius (1910); Punioje Stasys Marcinkevičius-*Kabikas* (1925).

31. NKGB užverbuotų savų partizanų nužudyti būrio vadas Juozas Ogilba-*Dobilas* ir jo žmona Ogilbienė-*Žibutė*. Vadovavimą būriui perėmė Juozas Bagdanavičius.

Suimti: Butrimonyse mokytojas Aleksandras Grinkas (1906), Paverknių k. Prienų r. rezistentas Jonas Kačėnas-*Ažuolas* (1925).¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Bronislava Vinskienė
Amžinieji Ažuolai (4)

Pranas Paulauskas-Šarūnas su žmona Stefanija. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

Paulauskas Pranas-Šarūnas (1916–1945). Paulausko tėvai buvo Pirmojo pasaulinio karo pabėgėliai. Gyveno Petrograde. Tėvui mirus, motina grįžo į Lietuvą. Gyveno Utenos rajone. Vėliau persikėlė į Alytų. Šeimai gyventi padėjo majoras – Bronius Basiulis. Pranas lankė Alytaus gimnaziją, dalyvavo šaulių būrelyje, dirbo sargu komendantūroje. Vėliau savanoriu stojo į kariuomenę, tarnavo aviacijos techninėje tarnyboje, tapo puskarininkiu. Grįžęs vedė Stefaniją

Macidulskaitę iš Mirosłavo ir išvyko dirbti pasienio sargybos viršininku. 1941–1943 metais dirbo Butrimonių viršaičiu. Abu su žmona augino tris sūnus: Raimondą, Gediminą ir Šarūną. Pranas Paulauskas Šarūno slapyvardžiu nuo 1944 metų pabaigos vadovavo partizanų būriui, veikusiam Butrimonių, Punios, Jiezno ir Stakliškių apylinkėse. Žmona su mažais vaikais slapstėsi pas ūkininkus. Pranas Paulauskas-Šarūnas 1945 m. gegužės 12 d. tapo P. K. Margio grupės vadu, dalyvavo partizanų vadų susitikime, kuriant Dzūkų rinktinę. Žuvo 1945 m. vasarą prie Vėžiongirės, Vėžionių kaime, Jiezno valsčiuje.¹

---

¹ Bronislava Vinskiėnė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 61–62.

Partizanų dokumentai (7)

Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio grupės vado V. Vaitulevičiaus-Kovotojo raportas rinktinės vadui Dominykui Jėčiui-Ažuoliui dėl atleidimo iš grupės vado pareigų ir Vlado Baciuškos-Žmogaus paskyrimo grupės vadu

1945 m. birželio 14 d.

DLK Kęstučio
partizanų grupės
Vadas
1945. VI. 14.

Rinktinės Ponui Vadui
Raportas

Pranešu Tamstai, kad mūsų grupėje yra partizanas Žmogus, turintis karinį patyrimą, kuris gali užimti grupės Vado vietą, tad prašau Poną Vadą nuo š. m. VI – 18 d. atleisti mane nuo pareigų, o paskirti partizaną Žmogų.

Kovotojas [parašas]
grupės Vadas¹

[Dokumento viršuje kairėje pusėje D. Jėčio-Ažuolio ranka parašyta: „Grupės Vadą Kovotoją, pačiam prašant, nuo š. m. <...> VI mėn. 18 d. atleisti iš pareigų. Nuo tos pat dienos Grupės Vadu skiriu part[izaną] Žmogų. Part[izaną] Kovotoją skiriu pirmuoju Grupės Vado pavaduotoju. Ažuolis [parašas]. 15/ V 1945.“]

LKMA dokumentų kolekcija. Fotokopija. Rankraštis.

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 74–75.

Partizanų dokumentai (8)

Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio grupės štabo instrukcija Nr. 1
dėl priešų sekimo

1945 m. birželio 30 d.

D.L.K. Kęstučio Grupės Partizanų

Štabas

1945. VI. 30.

Dėl priešų sekimo ir ryšių

I n s t r u k c i j a Nr. 1

Mūsų priešai šiuo metu rodo didelį aktyvumą: ypatingai sustiprino partizanų judėjimo sekimą. Daugybė šnipų paleista į kaimus, kurie valkiojasi apsimesdami ubagais, spekuliantais, pabėgėliais ar tai kareiviais. Pastebėta, kad, rusų kareiviais persirengę, vaikštinėja po kaimus pavieniai šnipinėjantieji sribiteliai.

Kovai prieš šnipus organizuoti sekimai:

1. Kiekvienam kaimui grupelių vadai vieną iš partizanų skiria sekėju.
2. Sekėjas savo kaime sudaro žinių siuntimo tinklą.
3. Skubiausiu laiku turi būti žmonės įspėti apie artėjantį į kaimą priešą, kaimyniniam kaimui apie tai tuojau reikia pranešti. Jei daroma krata ir suimami žmonės – papildomai reikia pranešti.
4. Sekėjas, gavęs žinias apie valkatą, jei jis yra įtartinas, paima talkon 1–2 partizanus – toliau nuo gyvenamųjų vietų jį sulaiko, iškvočia ir, įtarimams pasitvirtinus, sulikviduoja – lavonus paslėpti.

5. Pranešimams siųsti naudoti moteris bei vaikus. Sekti ir pranešinėti pasitelkus visas kaimo šeimas, kiekvienai iš anksto nurodant, kurį ruožą turi stebėti ir kam pranešti (jei galima – vengti nepatikimų šeimų).

Sekimas ir ryšys turi būti suorganizuotas taip, kad atrodytų lyg tai pačių žmonių susiorganizavimas, bet ne partizanų, nes šiame darbe turi dalyvauti visi lietuviai.

Ž m o g u s [be parašo]

Grupės Vadas

Čičinskas* [be parašo]

Štabo Viršininkas¹

LKMA dokumentų kolekcija. Fotokopija. Mašinraštis.

---

* Boleslovas Buklierius-Perkūnas, Čičinskas.

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 76–77.

Partizanų dokumentai (9)

Dzūkų rinktinės štabo įsakymas dėl draudimo pasitraukti partizanams iš kautynių, pasiduoti į nelaisvę ir kt.

[1945]

Dzūkų Partizanų Rinktinei
Įsakymas Nr. (Įsakymo Nr. neparašytas)

1

Dar vis pasitaiko, kad partizanai, užklupti rimtesnio pavojaus, stovyklaujant ar tai kautynių metu numetę ginklą pabėga. Įspėti visus partizanus, kad numetimas ginklo yra tolygus atidavimui jo priešui, o atiduoti priešui ginklą gali tik išdavikas arba nevertas partizano vardo nešioti baily. Ateityje, kas be rimtos priežasties pames ginklą, ypatingai kulkosvaidį, bus baudžiami griežčiausiomis bausmėmis iki mirties bausmės imamai.

2

Atsirado keletas lengvabūdžių partizanų, kurie, suvilioti enkavedistų klastingų pažadų, ne tik kad be žinios savo viršininkų savavališkai nuėjo su jais tartis, bet nunešė ir atidavė turėtus ginklus. Paaiškinti partizanams, kad enkavedistų pažadams gali tikėti tik tas, kas per savo trumparegiškumą nesugeba pažinti jų klastos ir susiorientuoti dabartinėje situacijoje.

Kiekvienam turėtų būti aišku, kad komunistų tikslas dabartiniu metu yra sunaikinti didžiausią savo priešą – partizanus. Tam tikslui naudoja visas jų žinioje turimas priemonės: jėgą ir klastą. Ir jei tik partizanai nusiginkluotų, nėra abejonės, kad jie pirmoje eilėje ir būtų sunaikinti. Negi juos ilgesniam laikui paliks tam, kad vėliau, pasitaikius progai, vėl griebtųsi už ginklo. Komunistai savo priešų

dešimtmečiais nepamiršta. Nepamirš ir partizanų, nes nuo jų daug nukentėjo, kenčia ir ateityje kentės. Doriems, savo tautą mylintiems partizanams yra tik vienas kelias: „Kova su okupantais ir jiems pasidavusiais tautos išdavikais iki galutinio jų sunaikinimo“. Tas, kuris ateityje be savo viršininkų žinios tarsis su enkavedistais ar atiduos jiems savo ginklus, bus laikomas partizanų ir tautos išdaviku. Išdaviko likimas, jeigu išdavystė sąmoningai papildyta, kiekvienam turi būti aiškus. <...>

3

Partizanų vadovybėms vesti kuo griežčiausią kovą su girtavimu, ypatingai partizanų tarpe.

4

Pasitaiko, kad grupių vadai prisiunčia rinktinės partizanų teismui traukiamųjų partizanų teismo atsakomybėn nepilnai išaiškintas bei apibūdintas bylas.

Dėti pastangas, kad siunčiamos teismui bylos būtų visiškai ir nuodugnai nušviestos. Dėlei kokių nors byloje kilusių neaiškumų teismo nariui kreipiantis, teikti jam visokeriopą paramą. Teismo sprendimai grupių vadų tuoj turi būti vykdomi. <...>

Dzūkų Partizanų Rinktinės Štabas

[be parašo, be datos]¹

LYA, f. 18, ap. 18, b. 19, l. 113. Nuorašas. Mašinėraštis.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 104.

Aldona Vilutienė

Palių mūšis

Palių mūšis, Palių kautynės, Palių-Žuvinto mūšis, Lietuvos partizanų ir NKVD mūšis. Vienas didžiausių mūšių per Lietuvos partizaninį karą (1944–53). Įvyko 1945 08 05–09 (kitais duomenimis, 08 06–15) Paliose (Žuvinto pelkėje) ir Žuvinto ežero salose (Simno vlsč., Alytaus apskr.) tarp partizanų Dzūkų dalinio (apie 150 žm.; vadas majoras Sergijus Staniškis, slapyvardžiais Pelė, Litas) ir NKVD 132-ojo pasienio pulko, pasienio specialaus junginio būrio bei reguliarios kariuomenės dalinių kareivių.

Sovietiniai baudėjai turėjo šarvuočių, ant Liepakojų ir Aleknonių kaimų (Simno vlsč.) kalvelių pastatė patrankas, prie Žuvinto ežero ir Palių – minosvaidžius. Virš ežero ir pelkių iš žvalgybinių lėktuvų paleistomis raketomis buvo nurodomos partizanų telkimosi vietos.

Dėl didelio sovietinių karinių jėgų pranašumo S. Staniškis nestojo į atvirą mūšį, o dalinį išskirstė būriais. Dzūkų būrys (vadas J. Menčinskas, slapyvardžiu Ažuolas) nepastebimai pasitraukė prie Buktos (Žaliosios) miško ir užėmė kovos pozicijas. Šarūno būrys (vadas J. Kasparavičius, slapyvardžiu Strausas) užsimaskavo ir pasirengė gynybai Žuvinto ežero Didžiojoje saloje. Kiti būriai užėmė pozicijas Paliose ir keliose kitose ežero salose, kad galėtų plaukiojančių salų (kinių) priedangoje pasitraukti. 08 05 rytą Palios ir Žuvinto ežeras buvo apsupti. Įnirtingas mūšis vyko Žuvinto pelkėje, prie Kiaulyčios upės; iš čia Dzūkų būrys per Palias veržėsi į Buktos mišką, nelygioje kovoje žuvo 5 partizanai. NKVD kareiviai šaudydami ėjo kemsynais grandine vienas nuo kito per metrą, peržengdami saviškių lavonus. Kareivių kita grupė valtėmis ir plaustais plaukė ežero rytine puse salų link. Partizanai juos naikino granatomis ir kulkosvaidžiais.

Mūšis naktį aprimdavo, rytą atsinaujindavo. Minosvaidžio sviediniui pataikius į partizanų valtį, nuskendo jų maisto atsargos. 08 06 po pietų puolantieji sovietų kariškiai keliomis valtimis išsikėlė į partizanų apleistą plaukiojančią salą; jie uždegė palapines, išdaužė indus. Neatlaikiusi svorio sala ėmė grimzti į ežero dugną, panikuojančius baudėjus iš gretimos salos nukovė J. Lajaus vadovaujamų partizanų būrys. Dėl nuolatinių puolimų nutrūko partizanų ryšys su vadovybe ir ryšininkais. Tik 08 12 partizanai sužinojo, kad baudėjai pasitraukė; jie susirinko į Didžiąją salą. Žuvo 12 laisvės kovotojų. Jų kūnai buvo išniekinti Simno aikštėje ir užkasti prie arklidžių.

Palių mūšis – išskirtinis Lietuvos partizaniniame kare: vyko didžiuliam (5428 ha) pelkių, vandens, salų masyve ir truko keletą dienų. Per mūšį patyrusi didelių nuostolių NKVD šiame krašte didelių karinių operacijų vėliau nerengė. 1995 Riečiuose (Gudelių seniūnija) ir 2005 Aleknonyse žuvusiems partizanams pastatyti atminimo paminklai.¹

---

¹ Aldona Vilutienė, „Palių mūšis“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga internete.

Parengė Rimantė Pauliukaitytė

Partizano Petro Dzidoliko-Bijūno bendražygiai Jiezno apylinkėse

Jieznas, 2020 m. R. Pauliukaitytės nuotrauka

Ištesėti pažadą ir parašyti apie Lietuvos laisvės kovotojo Petro Dzidoliko-Bijūno, Klajūno* bendražygius buvo daug sunkiau, negu maniau iš pradžių. Teko dar kartą važiuoti į Jiezną, apmąstyti partizanų, jų rėmėjų likimus vaikstant šio miestelio gatvėmis, pasimelsti prie paminklo, skirto maždaug 500 žuvusiųjų.

Vandentiekio bokštai gyvenvietėse dažniausiai simbolizuoja pažangą, tačiau Jiezne jie yra kaip skaudus pokario priminimas, nes pastatyti toje vietoje, kur žydų tautybės Jiezno gyventojas Bijomino

---

* Petras Dzidolikas-Bijūnas, Klajūnas yra kilęs iš Punsko valsčiaus. 1941 m. kovo mėn. pagal Hitlerio ir Stalino susitarimą daug Lenkijos–Lietuvos pasienyje gyvenusių lietuvių buvo atkelta į Lietuvą, o vokiečių tautybės asmenų iš Lietuvos iškeldinta į Vokietiją.

darže buvo užkasami išniekintų partizanų kūnai. Čia pat ir jurginai kiekvieną rudenį liepsnoja prie namų, ir obelys nokina vaisius... Viskas taip arti, bet ir nutolę. Niekam jau nekyla ranka pasikėsinti išgriauti kryžių, pastatytą žuvusiems už Tėvynės laisvę atminti, kaip buvo padaryta Atgimimo pradžioje, 1989 metais. Nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens prie šalia kryžiaus esančio paminklo, skirto pagerbti Dainavos, Tauro ir Didžiosios Kovos apygardų laisvės kovotojus, žydi gėlės, ošia jau paūgėję ažuolai.

Paminklo papėdėje iš visų pusių sumontuota 60 juodo granito plokščių, kuriose iškaltos čia užkastų partizanų bei kitų lietuvių tautos genocido aukų pavardės. Žinoma, ne visų, nes kai kurių net nežinomos, neišaiškintos iki šiol. Partizanų ir jų rėmėjų veiklą Jiezno, Stakliškių, Butrimonių apylinkėse daugiausia tyrinėjo istorikas dr. Darius Juodis, istorikas Henrikas Rimkus, kraštotyrininkė, lietuvių kalbos mokytoja Bronislava Vinskienė, istorikas Vytautas Kuzmickas. Tačiau pirmiausiai pateiksiu ištrauką iš Nijolės Gaškaitės (Žemaitienės) knygos „Paspriešinimo istorija: 1944–1953 metai“, kad geriau būtų suprantami laisvės kovų ypatumai pasipriešinimo pradžioje, nes tada ir kovojo Petras Dzidolikas-Bijūnas, Klajūnas bei jo bendražygiai.

„PIRMASIS ETAPAS: 1944 07 – 1946 05. *Okupantų veiksmai*. Raudonoji armija okupavo Lietuvą. Buvo atkurti represiniai organai, formuojamas valdžios aparatas. Lietuvoje dislokuoti NKVD kariuomenės daliniai. Pradėta prievartinė mobilizacija į raudonąją armiją, vykdomos baudžiamosios akcijos. Imtasi krašto kolonizavimo, kultūros sovietizacijos. Ūkininkams uždėtos prievolės, prisdengiant žemės „reforma“, konfiskuojami ūkiai. Kviečiami legalizuotis besislapstantys nuo tarnybos raudonojoje armijoje, taip pat ir tie, kurie jau pasirinkę ginkluotą kovą. Nepaklūstantys sovietinei valdžiai ir jų šeimos nariai imami areštuoti, teisti, tremti. *Partizanų veiksmai*. Spontaniškai susikūrė partizanų būriai; kartu su besislapstančiais nuo mobilizacijos asmenimis juose buvo apie 30 tūkstančių žmonių. Partizanai naikino kuriamus okupacinės valdžios organus, užpuлдavo miestelius, iš areštinių išlaisvindavo suimtuosius. Partizanų junginių vadai rengėsi mobilizacijai ir visuotiniam sukilimui, ruošė Lietuvos išlaisvinimo planus, stengėsi išsaugoti gyventojus nuo mobilizacijos į okupacinę kariuomenę ir areštų. Partizanai vienijosi,

kūrė veiklos statutus, atsirado privaloma laisvės kovotojo priesaika, be vado žinios legalizavęsis partizanas laikomas dezertyravusiu ir už tai numatoma bausmė.“

Vytautas Kuzmickas ir Valdas Rakutis straipsnyje „Jiezno savanoriai laisvės kelyje. II karta“ rašo, jog 1944 metų rugpjūtį pirmieji į miškus išėjo Jiezno policininkai, bijodami, kad sovietų valdžia su jais susidoros, kaip tai buvo daroma pirmosios sovietinės okupacijos metais. „Prie jų būrio prisijungė kaimų jaunuoliai, besislapstantys nuo mobilizacijos. 1944 m. spalį padalinį sudarė apie 80 žmonių. Jis veikė Jiezno, Stakliškių valsčiuose. Esant būtinybei, persikeldavo per Nemuną ir apsistodavo Balbieriškio bei Pakuonio apylinkėse, slėpdavosi Punios girioje. Vėliau nuo šio vieneto atsiskyrė Jiezno krašto partizanai ir sukūrė atskirą būrį, kuriam vadovavo Juozas Ogilba-Dobilas. Būryje buvo apie šimtas kovotojų, kurie veikė Jiezno ir gretimų kaimų apylinkėse. Dobilas buvo drąsus ir ryžtingas partizanas, padaręs nemažai žalos okupantams. Už jo sunaikinimą pastarieji buvo paskyrę net 10 000 rublių premiją.“ Šis būrys kartu su kitais vietiniais partizanų padaliniais priklausė Geležinio Vilko rinktinei, kuri vėliau tapo Tauro apygardos dalimi. Partizaninio laikotarpio pradžioje kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir šiame krašte gausūs partizanų būriai nevengdavo susidūrimų su sovietinio saugumo karinėmis pajėgomis. Apie tai liudija ir Gojaus miško, Paverknių, Alšininkų kautynės. Detalesnis Juozo Ogilbos-Dobilo būrio gyvenimo vaizdas išryškėja panagrinėjus partizanų biografijų faktus. Bronislava Vinskienė knygoje „Amžinieji Ažuolai“ pateikia duomenis maždaug apie 200 asmenų, susijusių su laisvės kovomis. Apie Jiezno policijos nuovados viršininką, šaulių vadą, jaunesnįjį puskarininkį ji rašo:

„Šklerevičius, Adolfas-Juodvarnis (1907–1945 vasaris)

Atvykęs į Jiezną (1942–1944 metais) dirbo policijos viršininku. Jiezniškiai pažinojo kaip tvarkingą, darbštų, kultūringą, pareigingą darbuotoją.

1944 metų pabaigoje su savo šauliais stojo į partizanų gretas ir vadovavo būriui, kurį sudarė: Juozas Ogilba-Dobilas, Jonas Pempė-Lydeka, Juozas Bagdonavičius-Jovaras, Vincas Česnavičius-Čerčelis, Pranas Grušelionis-Klajūnas, Antanas Klinavičius-Gaidys, Jonas Aukščiūnas, Juozas Žičkus ir kiti partizanai. Žuvo apsuptyje Jiezno apylinkėje, Sokonių kaime. Jo kūnas niekintas Jiezne.“

Vasario mėnesį žuvus puskarininkiu A. Šklerevičiui-Juodvarniui, turėjusiam nemažą darbo su įvairiais žmonėmis patirtį, maždaug šimto žmonių būrio vieninteliu vadu tampa jaunas, drąsus, energingas, tačiau tik šaulio patirtį turintis Juozas Ogilba-Dobilas. Jaunajam vadui buvo nelengva, nes jis gimęs ir augęs Jiezne, tad jo šeimą gerai pažinoję vietiniai sribai, sovietiniai aktyvistai, tuoj pat pradėjo terorizuoti artimuosius. Negana to, dalis jo padalinio partizanų 1945 m. sovietinės valdžios paskatinti legalizavosi ir jais buvo sunku pasitikėti, kad neišduos bendražygių, likusių tęsti ginkluotos kovos. Juozo Ogilbos-Dobilo būrys sparčiai ėmė mažėti dėl žūčių, legalizacijos, kai kurių vadovavimo klaidų. Juk tai buvo partizaninio laikotarpio pradžia, kai dar nebuvo susikūrę nei Tauro, nei Dainavos apygardos, jų štabai, nesukurti ir partizanų veiklos statutai. Ne veltui kunigas Antanas Ylius kvietė Lietuvoje likusius patyrusius profesionalius kariškius vienytis ir daug kur stichiškai prasidėjusią kovą už tėvynės laisvę tęsti panaudojant karo mokyklose ir tarnyboje įgytas žinias bei patirtį. O patyrusių vadų reikėjo, nes, kaip teigia dr. Darius Juodis straipsnyje „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, sovietinis saugumas ilgai nedelsdamas Lietuvoje ėmė aktyvinti savo veiksmus. „1945 m. pradėta kryptingiau kovoti su partizanais. Buvo užvestos agentūrinės bylos, kuriose pradėta kaupti medžiaga apie konkrečius kovotojus. Štai J. Ogilbos-Dobilo būriui buvo pradėta byla „Perechodnyje“, o vėliau ji gavo pavadinimą „Razbityje“. Tame pačiame straipsnyje yra ir toks pastebėjimas: „1945 m. buvo partizanų jungimosi metai. Bet kartu ir didelių nuostolių metai. Nemaža dalis būrių buvo išsklaidyti, o jų likučiai jungėsi prie kitų būrių ar vienijosi į naujus partizaninius dalinius. Pavyzdžiui, išsklaidyti J. Ogilbos-Dobilo būrio partizanai jungėsi į Petro Dzidoleko (Zidoleko?)-Klajūno būrį, veikusį Jiezno valsčiuje ir pasirodydavusį Stakliškių apylinkėse.“ Darius Juodis taip pat pažymi: „1945 m. rugsėjo mėn. pradžioje Dobilo partizano būrį sekė agentas Spravka ir 9 informatoriai.“ Apie Petro Dzidoliko vadovavimą partizanų būriui mini ir istorikas V. Kuzmickas: „Jiezno ir Kašonių apylinkėse aktyviai veikė P. Dzidoliko-Klajūno būrys. Anksčiau 6 žmonių būrio vadas priklausė J. Ogilbos būriui. 1946 m. Klajūnas žuvo. Likusiems būrio nariams ėmė vadovauti Petras Maleckas-Auksinukas, dar anksčiau buvęs J. Ogilbos būryje. Pagrindine šio būrio veiklos forma buvo maisto produktų rekvizavimas iš kaimo žmonių.“

Bet grįžkime prie Juozo Ogilbos-Dobilo ir jo šeimos likimo. Knygoje „Amžinieji Ažuolai“ B. Vinskienė pateikia tokius faktus:

„Ogilba Juozas-Dobilas (1925–1945); Ogilbienė Anelė-Žibutė (1926–1945)

Abu gimė ir augo Jiezno miestelyje. 1943 metais susituokė. Abu buvo aukšti, gražūs ir turėjo gražius balsus. Visi kalbėjo, kad labai laiminga pora. 1944 metų gruodžio mėnesį gimė jų sūnus Vytautas.

Jiezno apylinkių partizanų būrio vadas Juozas Ogilba-Dobilas 1942–1944 m. priklausė Jiezno šaulių būriui, kuriam vadovavo Jiezno policijos viršininkas Adolfas Šklerevičius. 1944 metais Jiezno policijos vadas Adolfas Šklerevičius-Juodvarnis eidamas į mišką išsivedė ir savo vyrus-šaulius: J. Ogilbą-Dobilą, J. Bagdonavičių-Jovarą, A. Klimašauską, V. Česnavičių-Čerčelį ir kitus. Viršininkas, matydamas, kad Juozas Ogilba yra drąsus, sumanus, energingas šaulys, paskyrė jį partizanų būrio vadu.

Anelė Ogilbienė liko su ką tik gimusiu vaikeliu gyventi Jiezne, pas tėvus. Pas jos tėvus kiekvieną dieną vyko kratos, tardymai. Ogilbienė buvo mušama, reikalavo pasakyti, kur vyras. Labai sunki partizano žmonai teko dalia, nes besislapstydama su savo mažu vaikeliu iš vieno ūkininko ėjo pas kitą. Žmonės bijojo ją priimti į savo namus.

1945 m., tuojau po Naujųjų metų, jos vyras atvažiavo keturiomis rogėmis su kitais ginkluotais vyrais, pasiėmė jaunutę žmoną su ką tik gimusiu vaikeliu Vytuku ir išsivežė. Jiezno sribai apsižiūrėjo tik tada, kai Ogilbos vadovaujama vilkstinė važiavo iš Jiezno. Užvirė aršus mūšis, kaleno automatai, bet Ogilbos partizanai pasitraukė be aukų.

Juozas Ogilba-Dobilas labai mylėjo savo tėvynę ir už ją kovojo, pasižymėdamas narsumu, drąsa. Jo partizaninė veikla žmonių prisiminimuose iki šiol – didvyriška legenda. Dobilo būrio bazavimosi vietos: Jiezno, Stakliškių apylinkės, Pelekonių, Gojaus miškai. Jo būriui priklausė partizanai: Jonas Pempė-Lydeka, Alfonsas Klimašauskas, Juozas Bagdonavičius-Jovaras, kuris buvo Dobilo pavaduotojas, ir kiti partizanai. Ogilbos būrys Jiezno sribams kėlė siaubą, todėl jie pradėjo organizuoti Dobilo būrio sunaikinimą. Buvo paskelbta: kas padės sunaikinti Dobilo būrį, tas gaus 10 000 rublių. Atsirado tokių (net iš partizanų), kuriems parūpo pinigai...“

(Skaudžiausia, kad buvę kovos bendražygiai nušovė ne tik išdavystės neįtariantį vadą, bet ir draugę su juo buvusią nėsčią žmoną.)

„Žuvus tėvams Ogilbams, žmonių, pas kuriuos buvo mažasis Ogilbų sūnelis Vytukas, neturėjęs dar nė 3 metų, buvo išvežtas į Jiezno–Alytaus plentą, į Vėžiongirės miško pakraštį ir paliktas šalikelėje. Partizano Dobilo sūnus turėjo pakelti sunkius gyvenimo išbandymus. Jo globėjų baimė buvo tokia didelė, kad nugalėjo žmogiškumą. Bet atsirado gailėstingų žmonių, kurie pamestą vaiką nuvežė į Alytaus milicijos skyrių. Prasadėjo mažučio, atstumto žmonių ir giminių, golgotos kelias: vaikų namai, internatas, svetima pavardė (jam buvo duotas Virgio vardas). Virgutis buvo muzikalus, talentingas, pareigingas. Sukūrė šeimą, gimė dukrelė.“

Bronislava Vinskienė knygoje „Amžinieji Ažuolai“ pažymi, kad sovietinei valdžiai nieko švento nebuvo ir savo žiaurias akcijas, pavyzdžiui, civilių gyventojų naikinimą, jų sodybų deginimą, žuvusiųjų partizanų kūnų niekinimą prie bažnyčių vykdė net per didžiąsias religines šventes. Tai liudija ir partizanų daina, ir žmonių atmintyje bei nuotraukose užfiksuoti įvykiai Jiezne.

Paverknių mūšis (1945-03-28) – skaudi netektis partizanams. Jie laukė ir ruošėsi katalikiškai švęsti Velykas, nežinojo, kad išniekinantiems reiks gulėti Jiezne, ant rinkos, šventų Velykų rytą gaudžiant varpams.

O kai norėsi pamatyti
Paskutinį kartą mane,
Ateiki į Jiezno miestelį,
Rasi gulintį rinkoje.

O kai nuveš mane nuo rinkos,
Laidos ant žydiškų daržų,
Tada jaunutė mergučėlė
Puoš man kapelį vainiku.

Nepink vainiko man iš rūtų,
Pink iš eglės šakelių,

Tai jis primins žaliąjį mišką,
Praleistą laiką tarp draugų.

Rudeniškos saulės spindulėlis išnyra pro lietaus debesis ir nušviečia kelių partizanų pavardes ant paminklo, tačiau visų jų ramybę ištikimai saugo kelios žvakelės ir kažkieno atneštas mažas angelėlis...

Šaltiniai

1. Nijolė Gaškaitė, „Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai“. Prieiga internete.
2. Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“. Prieiga internete.
3. Vytautas Kuzmickas, „Jiezno parapija“. Prieiga internete.
4. Vytautas Kuzmickas, Valdas Rakutis, „Jiezno savanoriai laisvės kelyje. II karta“. Prieiga internete.
5. Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“. Prieiga internete.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (5)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1945 rugsėjis

4. (Kur?) NKGB provokatoriai nužudė buvusio J. Ogilbos būrio vadą Juozą Bagdanavičių. Išblaškytą būrį nesėkmingai bandė sutelkti Vitas Brazukaitis.

Matiešionių k. Prienų r. suimtas Kazimieras Simonaitis (1928).

5. Suimti: Plasapninkų k. Jonas Asakavičius (1922); Vaisodžių k. Juozas Kavolynas (1910).

8. Matiešionių k. Prienų r. suimtas Pranas Pranckevičius (1927).

10. Rutkos k. partizanai užpuolė tarybinį ūkį ir paėmė kelias kiaules. Vejantis Mikutiškių k. mūšyje žuvo M. Plenta-*Plaktukas*, Vincas Mockevičius, Antanas Rasimavičius ir sodybos šeim. Antanas Mankevičius (1887), pasitraukė sužeistas jo sūnus V. Mankevičius – vėliau partiz. *Papartis*, nukauti 2 NKVD-istai.

18. Nužudyti: Griškonių k. Kazimieras Balynas; Plasapninkų k. Aleksandras Noreika, sužeistas jo sūnus Juozas.

22. Suimti: Panemuninkų k. Stasys Petraška-*Rugys* (1913); Praniūnų k. Jonas Morkeliūnas (1910); Rumbonių k. Antanas Motiejūnas (1923).

? Suimti rezervinio būrio nariai: Ignotas Balkevičius (1901) ir Stasys Bukleris (1905); Juozas Čepulis-*Šaulys*, Vladas Griškevičius-*Obuolys* (1923), Antanas Kavaliauskas (1922), Jonas Markeliūnas-*Drugelis* (1910, žuvo lageryje), Petras Valūnas-*Bizūnas* (1920 Kriaunių k.); Pijus Marcinkevičius-*Anglas* (1917 Vytaiškių k. – žuvo kalėjime), Stasys Markelis-*Gruodis* (1928) iš Kriaunių

k., Juozas Miglinas-*Gylis* (iš Panemuninkų k., žuvo lageryje), Antanas Motiejūnas-*Samsonas* (1927), Petraškos – Antanas (1913) ir Petras (1921 Rumbonių k.), Plentos – Stasys-*Noragas* ir sūnus Vaclovas-*Vieversys*, Juozas Tarasevičius-*Aitvaras* (1907), Valiukevičiai – Ignotas (1901) ir Jonas (1906), Juozas Varpukevičius-*Grafinas* (1917), Jonas Žvaliauskas-*Gulbinas* (1924).

26-28. Suimti: Bundorių k. Petras (1923) ir Stasys (1919) Dambrauskai; Janaukos k. Jonas Anušauskas (1923); Kriaunių k. Juozas (1926) ir Vaclovas Malinauskai (1928).

1945 spalio

4. Miklusėnų k. suimti: atostogaujantis raudonarmietis Stasys Kizelavičius (1925 Alytuje), jo sesuo Marija Petrauskienė ir sodybos šeim. Aldona Pangonytė (1927).

7. Norgeliškių k. suimtas Pranas Matulevičius (1922).

10. Suimti: Panemuninkų k. Jonas (1912) ir Juozas (1911); Pan-ka; Pikuškių k. Prienų r. Jonas Laužonis (1906).

28. Panemuninkų k. suimtas Juozas Kupčiūnas (1890).

Antanas Atmanavičius-Lapinas.
KASP Dainavos apygardos
1-osios rinklinės ekspozicija
„Mūsų tautos istorinė
atmintis“, Alytus

1945 lapkritis

1. Greikonių k. suimtas Feliksas Noreika.

3. Punioje suimtas Vincas Jusas (1881).

14. Klydžionių k. suimtas Juozas Bandonis (1917).

15. Nužudyti: Miklusėnų k. Radauskai: Juozas (1906) ir Ona (1911); Panemuninkų k. Atmanavičiai: Jurgis (1913) ir Ieva (1921); Misevičiai: Albinas (1929), Anelė (1922), Juozas (1921), Vincas (1913); Plentos – Kazimieras (1914), Ona (1901) ir Stasys (1905).

20-24. Suimti: Gerulių k. Juozas Juodžiukynas (1924); Margaravos k. Maksas Burčelis (1923); Mišiškių k. Prienų r. Aleksandras Kaškonas (1917); Padriežiškių k. Jonas Karčiauskas (1916); Plasapninkų k. Juozas Gudelevičius (1907).

26. Norgeliškių k. apyl. girtiems sribams susišaudžius tarpusavyje, nukautas apyl. pirmininkas ir nežinomas pašalinis asmuo.

1945 gruodis

1-10. Suimti ryšininkai: Punios šilo girininkas Martynas Karcauskas-*Dievaitis*, g. Kampų k. Varėnos r., ir jo žmona Polina Karcauskienė (Jusaitė)-*Dievaitienė*, g. Punioje.

10. Punios šile žuvo A. Atmanavičius-*Lapinas*.

12. Butrimonyse nukauti 2 rinkiminės komisijos nariai.

12-14. Nužudyti: Paliepių k. Žvirbliai: Pranas (1927), Albina (1936), Lada (1924), Stasė (1928); Panemuninkų k. Abramavičiai – Juozas (1905) ir Petras; Stasys Garbulevičius (1898), Juozas Grušauskas, Jurgis Katalynas, Matulevičiai – Antanas ir Martynas (1894), Petras (ar Pranas?) Petraška (1926), Petras Račkauskas (1921); Žagarių k. Gudaičiai – Marija (1875), Petras (1920), Vincas (1930), Vladas (1928); Jurgis Verenykas (1905).

13. Punioje nužudyti: Konstantinas Juškevičius (1875), gimnazistai Domininka Baranauskaitė (1921) ir Petras Šimelevičius. Griškonių k. suimtas Kostas Struckus (1897).

19. Suimti: Genių k. suimtas Juozas Novakas (1926); Taukotiškių k. Jonas Statkevičius (1921).

20. Vanagėlių k. Prienų r. nužudytas eigulys Juozas Skvernevičius.

24. Kružiūnų k. suimti Jaruševičiai – Adomas (1889) žuvo Vilniaus MGB kalėjime 1946.II.14, žmona Teklė (1907) ir sūnus Jonas (1931).

25. Punios šile vyko Dzūkų R-ės vado D. Jėčio-*Ažuolio* ir Dzūkų Grupės vado J. Vitkaus-*Kazimieraičio* pasitarimas.

27. Suimti: Kružiūnų k. Mykolas Dudavičius, broliai Karkauskai, Šarkauskaitė; Pušėnų k. Juozas Sipavičius (1913).

29. Puzonių k. Prienų r. suimtas Antanas Laukaitis (1896).

? Alytuje suimtas V. Žitkus-*Žalgiris*.

Data nenustatyta:

1945 m. Smolnicos k. suimtas Juozas Dzetaveckas – žuvo lageryje.

1945–1946 m. žiemą Alytaus NKGB kalėjime žuvo Adomas Jaruševičius iš Kružiūnų k.¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Henrikas Rimkus

Dainavos apygardos vadai

Juozas Vitkus-Kazimieraitis	1945 m. lapkritis–1946 m. balandis
Dominykas Jėčys-Ažuolis	1946 m. gegužė–1947 m. rugpjūtis (vadavietė Margio grupės teritorijoje)
Adolfas Ramanauskas-Vanagas	1947 m. rugsėjis–1948 m. lapkritis
Benediktas Labėnas-Kariūnas	1948 m. lapkritis–1949 m. kovas
Lionginas Baliukevičius-Dzūkas	1949 m. gegužė–1950 m. birželis
Juozas Gegužis-Diemedis	1950 m. liepa–1951 m. rugsėjis
Vincas Daunoras-Ungurys	1951 m. spalio–1954 m. rugpjūtis (vadavietė Margio tėvūnijos teritorijoje)

Represinių struktūrų dokumentai (5)

LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro Juozo Bartašiūno ir LSSR NKVD Kovos su banditizmu skyriaus viršininko Boriso Burylino pranešimas SSSR NKVD Vyriausiosios valdybos kovai su banditizmu viršininkui A. Leontjevui apie Alytaus aps. partizanų būrių naikinimą

Vilnius

1945 m. spalio 17 d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 2

SSSR NKVD KOVOS SU BANDITIZMU VALDYBOS

VIRŠININKUI

generolui leitenantui

drg. LEONTJEVUI

Maskva

SPEC[IALUS] PRANEŠIMAS

Apie Dobilo, Vilko, Viesulo, Jauneikos, Voronos, Šarūno, Rugio,

Ramanausko ir Žmogaus gaujų likvidavimą

Alytaus apskrityje 1945 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. agentūrinėmis operatyvinėmis priemonėmis likviduotos šios gaujos:

1. Jiezno ir Stakliškių valsčiuose veikė 1944 m. gruodžio mėn. atsiradusi apie 90 žmonių gauja, vadovaujama OGILBO Juozo, Jono, slapyvardžiu Dobilas.

1945 m. rugpjūčio 31 d. vykdydamas mūsų užduotį agentas VILEIŠ nužudė gaujos vadą OGILBĄ. 1945 m. rugsėjo 5 d. oper[atyvinė] grupė užmušė ir jo padėjėją BAGDANA VIČIŲ, slapyvardžiu JOVARAS. Mėnesio pabaigoje, vykdant tolesnes

agentūrinės operatyvinės priemonės, gauja visiškai likviduota. Užmušti 45, areštuoti 22 ir legalizavosi 26 banditai. Trofėjai: r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 5, automatų – 12, šautuvų – 35, pistoletų – 7, granatų – 20, šovinių – 15000.

2. Alytaus apskrities Birštono valsčiuje ir Marijampolės apskrities Prienų valsčiuje nuo 1945 m. balandžio mėn. veikė vokiečių parašiutininko Vilko* 50 žmonių gauja.

Agentų VĖJO ir KERŠYTOJO pastangomis bei perspėjant banditų šeimų narius apie administracinio poveikio priemones, kurios bus taikomos atsisakius banditams legalizuotis, 1945 m. rugsėjo mėn. pavyko gaują suskaldyti. Legalizavosi 31 Vilko gaujos banditas. Legalizavęsi atidavė ginklus. Likusieji 7 VILKO gaujos banditai slapstosi pavieniui, jų sulaikymui naudojamos agentūrinės operatyvinės priemonės. VILKO gaujos vadeiva pasislėpė už apskrities ribų.

Atlikto darbo rezultatai: užmušti 8, areštuoti 4, legalizavosi 31 banditas. Trofėjai: r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 3, automatų – 9, pistoletų – 3, granatų – 37, šovinių – 2500.

3. Alytaus apskrities Jiezno ir Stakliškių valsčiuose ir Kauno apskrities Kruonio valsčiuje veikė MARČIŪNO Viktoro, Jurgio, slapyvardžiu Viesulas, vadovaujama 60 žmonių gauja, kurią sudarė buožės, buvę policininkai ir kitas mums priešiškas elementas. VIESULO gauja likviduota operatyvinėmis priemonėmis. Rezultatai: užmušti 19, areštuoti 7, legalizavosi 26 banditai. Gaujos vadeiva užmuštas 1945 m. rugsėjo 13 d. Trofėjai: r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 8, automatų – 9, šautuvų – 26, pistoletų – 3, granatų – 41, sunkiųjų kulkosvaidžių – 2, šovinių – 2500.

4. Alovės ir Merkinės valsčiuose nuo š. m. vasario mėnesio veikė JAUNEIKOS Alekso vadovaujama 60 žmonių gauja.

Gauja likviduota atlikus agentūrinę operatyvinę darbą. Jos vadeiva agento ZEMLIANOJ pastangomis buvo paveiktas pasiduoti savo noru ir 1945 m. rugsėjo 15 d. savanoriškai atvyko į NKVD a[pskrities] s[kyrių]. Vykdamant gaujos likvidavimo operaciją, už-

---

* Alfonsas Ružėnas-Vilkas, Vytautas Marčiulionis-Viesulas žuvo 1946-07-28, Alfonsas Bilinskas-Jurginas, Vladas Kuprevičius-Asta, Šernas – neišaiškintas, Alfonsas Juonys-Petras, Gončius; Vladas Baciūška-Žmogus, Juozas Tulaba-Kanapė, Juozas Kasperavičius-Strausas, Juozas Menčinskas; desantininkas Indriūšis-Daktaras; V. Vaitulevičius-Stipinas, Dominykas Jėčys-Ažuolis, Vytautas Duliūnas-Laimutis.

- mušta 16, areštuota 6, legalizavosi 28 banditai. Paimti ginklai: automatų – 5, šautuvų – 18, granatų – 68, šovinių – 4000.
5. Marcinkonių ir Rudnios valsčiuose veikia 1945 m. balandžio mėn. organizuota 65 žmonių gauja, vadovaujama LELIO Juozo, Adomo, s., slapyvardžiu VARNA. Gaujai skaidyti ir operatyviniam smūgiui prieš ją parengti buvo panaudotos agentūrinės operatyvinės priemonės.
- Rezultatai: užmušti 2, areštuoti 3, legalizavosi kartu su gaujos vadeiva LELIU 51 žmogus. Paimti ginklai: r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 2, automatų – 3, šautuvų – 28, granatų – 19, šovinių – 1900. Likusieji 12 banditų, vadovaujami skyriaus vado Bilinsko, slapstosi. Imamasi veiksmų minėtai grupei likviduoti.
6. Butrimonių ir Alytaus valsčiuose nuo 1944 m. liepos mėn. veikia 97 žmonių gauja, vadovaujama PAULAUSKO Prano, slapyvardžiu ŠARŪNAS. Dėl įvykdytų agentūrinių operatyvinių priemonių įvairiu metu nukautas 21, areštuotas 21, legalizavosi 23 banditai. Gaujos vadeiva Šarūnas užmuštas, taip pat užmušti ir du priešo parašiotininkai, kuriuos Vokietijos žvalgyba atsiuntė į mūsų užnugarį. Tai ASTA Alius, slapyvardžiu ŠERNAS, SS leitenantas, užmuštas 1945. VII. 18, ir radistas BOJAS, pavardė neišaiškinta, užmuštas 1945. III. 9. Abu buvo PAULAUSKO gaujoje. Liko nelikviduoti 18 gaujos banditų, kurie slapstosi mažomis grupelėmis. Trofėjai: r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 2, automatų – 5, šautuvų – 47, pistoletų – 3, granatų – 19, šovinių – 1672 ir rašomoji mašinėlė.
7. Varėnos ir Daugų valsčiuose nuo 1945 m. balandžio mėn. veikia banditų grupė, kuriai vadovauja Jakubavičius Jonas, Kazio, slapyvardžiu RUGYS, vokiečių okupacijos metais buvęs baudžiamojo būrio viršininku. Gaują sudarė 61 žmogus.
- RUGIO gauja š. m. rugpjūčio mėn. susijungė su vadeivos JONO (turbūt Juonio) Alfonso, slapyvardžiu PETRAS ir GONČIUS, 50 žmonių gauja. JONAS yra RUGIO padėjėjas. Bendras gaujos narių skaičius 111 žmonių.
- Gauja nuo balandžio iki spalio mėn. gavo kelis operatyvinius smūgius, be to, buvo skaldoma. Rezultatai: likviduoti 65 banditai, tarp jų užmuštų 10, areštuotų 24, legalizavosi 31.

Paimta: sunkiųjų kulkosvaidžių – 2, r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 6, automatų – 8, šautuvų – 42, pistoletų – 3, granatų – 21, šovinių – 300.

Savo veiklą tęsia 46 gaujos žmonės, tarp jų vadeivos RUGYS ir PETRAS. Jie slapstosi mažomis grupėmis. Tęsimas gaujos likvidavimo darbas.

8. Merkinės ir Daugų valsčiuose nuo 1944 m. gruodžio mėn. veikia vadeivos RAMANAUSKO Alfonso (turbūt Adolfo) 80 žmonių gauja.

1945 m. ji dalinai likviduota. Užmušti 24, areštuoti 15, legalizavosi 10 banditų. Kiti 29 žmonės slapstosi mažomis grupelėmis. Gaujos vadeiva slapstosi su 6 žmonių grupe. Paimta ginklų: r[ankinių] k[ulkosvaidžių] – 3, automatų – 4, šautuvų – 33, pistoletų – 3, granatų – 13, šovinių – 1160. Vykdomos priemonės siekiant visiškai likviduoti gaują.

9. Alytaus apskrities Miroslavo, Simno, Alytaus valsčiuose ir Marijampolės apskrities Gudelių valsčiuje veikė ŽMOGAUS vadovaujama gauja, susidedanti iš 3-ų būrių:

- a) TULABOS Juozo būrys – Alytaus apskrities Simno ir Miroslavo valsčiai;

- b) STRAUSO būrys – Marijampolės apskrities Gudelių valsčius;

- c) MENČINSKO būrys – Marijampolės apskrities Gudelių valsčius.

Gaujos štabo viršininkas yra ČIČINSKAS, štabo darbuotojai: DAKTARAS, VAITULEVIČIUS, SLIBINAS (turbūt Stipinas).

TULABOS būrys visiškai sutriuškintas agentūrinėmis-operatyvinėmis priemonėmis rugpjūčio mėn. TULABA paimtas gyvas.

Š. m. liepos 10 d. operacijoje likviduotas ŽMOGAUS gaujos štabas. Užmušti 9 žmonės, tarp jų ir štabo viršininkas ČIČINSKAS.

Tęsiant gaujos likvidavimo operaciją, užmušti 16 STRAUSO ir MENČINSKO būrio žmonių, be to, dalis jų legalizavosi. Būrio vadas MENČINSKAS užmuštas.

Spalio 1-osios [d.] duomenimis, iš viso Žmogaus gaujoje užmušti 33, areštuoti 3, legalizuoti 32 banditai.

Paimti ginklai: r[ankinis] k[ulkosvaidis] – 1, automatai – 5, šautuvai – 55, pistoletai – 2, šovinių – 3050.

Dabar ŽMOGAUS gauja veikia Marijampolės apskrityje, jos narių skaičius nežinomas.

Siekiant išsiaiškinti gaujos buvimo vietą, narių skaičių ir parngti operatyvinį smūgį, užverbuoti 2 agentai iš legalizuotų banditų.

Būtina pažymėti, kad iš areštuotų banditų parodymų ir paimtų dokumentų matyti, jog Alytaus apskrityje yra jungtinis vadina-
mojo partizanų būrio štabas, kuriam vadovauja atsargos kapi-
tonas, slapyvardžiu AŽUOLAS [Ažuolis], ir štabo adjutantė LAIMUTIS.

Ruošiamos priemonės minėtam būriui likviduoti.

LSSR VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES KOMISARAS,

generolas majoras

[be parašo] (BARTAŠIŪNAS)

LSSR NKVD KOVOS PRIEŠ BANDITIZMĄ SKYRIAUS

VIRŠININKAS,

papulkininkis

[be parašo] (BURYLINAS)

1945 m. spalio 17 d.

Vilnius

Nr. 3/6/1876¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 28, l. 220–223. Nuorašas. Mašiništas. Versta iš rusų k.

Kaip rašoma NKGB Alytaus apskrities skyriaus viršininko 1945 m. lapkričio 3 d. pažymyje: „Pilėnų kunigaikščio Margio grupėje yra 200 žmonių, kunigaikščio Kęstučio grupę sudaro 200 žmonių, kunigaikščio Vaidoto grupę – 70, Juozapavičiaus grupę 150, o Geležinio Vilko grupę – 80 žmonių.“ [Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 306.]

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 303–305.

LGGRTC duomenys (4)

Lapkričio 17 d. Alytaus aps. Stakliškių vls. (dabar – Prienu r. sav.) Gripiškių k., netoli partizanų rėmėjos V. Kondratavičiūtės vienkiemio NKVD kariuomenės kareiviai ir sribai ten buvusiems partizanams surengė pasalą. Per susišaudymą žuvo 6 partizanai, iš jų žinomi: Jonas Andrulevičius, Alfonsas Juonys-*Petras, Gončius* (būrio vadas), Adolfas Šmigelskas-*Putinas* ir Vincas Truncė-*Dobilas*.¹

Paminklo, esančio Jiezno partizanų kapinėse, fragmentas.

R. Pauliukaitytės nuotrauka

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 22.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (4)

1945 m. buvo partizanų jungimosi metai. Bet kartu tai didelių nuostolių metai. Nemaža būrių dalis buvo išsklaidyti, o jų likučiai jungėsi prie kitų būrių ar vienijosi į naujus partizaninius dalinius. Pavyzdžiui, išklaidyti J. Ogilbos būrio partizanai jungėsi į Petro Dzido-leko-Klajūno būrį, veikusį Jiezno valsčiuje. <...>

1946 m. Stakliškių valsčiuje susiformuoja kitas partizanų junginys. Tai Jono Maščinsko-Klumpės (Aro), gim. 1925 m., vadovaujami partizanai, priklausę Vaclovo Voverio-Žaibo būriui (MVD duomenys). <...> Be vado, jam priklausė Jonas Ignatavičius-Barzda ir Andrius Ignatavičius. <...> Valsčiaus ribose veiklos nenutraukė ir DKA partizanai. 1946 m. Virkininkų kaime pasirodydavo Auksinuko* būrys, veikiantis Kruonio valsčiuje.

1946 m. rugpjūčio mėn. J. Maščinsko būrį [sekė] agentai Spinta, Kolodka, Bėris, Šimas. Nors tuo metu MVD reikėjo dar ir vidaus agento, veikiančio būryje. Deja, galima aptikti tik fragmentinius duomenis apie bendrą slaptųjų bendradarbių skaičių. 1946 m. birželio mėn. MGB Stakliškių valsčiaus agentūriniame tinkle buvo 24 asmenys: 1 agentas, 22 informatoriai, 1 konspiracinio buto laikytojas. 1946 m. spalio mėn. MVD turėjo 26 informatorius, o iš viso Prienų apskrityje 215. 1948 m. pavasarį pagal 2N liniją (kovai su partizanais) Stakliškių MGB turėjo 1 agentą ir 40 informatorių. Kai kuriems agentams būdavo paskiriama net fiziškai likviduoti konkretų partizaną. Sovietinis saugumas stengėsi verbuoti partizanų bei jų

---

* Petras Maleckas-Auksinukas.

ryšininkų artimus žmones, gimines, pažįstamus. Taip buvo sužinota, kad Sudvariškių kaimo gyventojas Juozas Adomaitis yra partizanų rėmėjas, o du jo sūnūs 1945 m. legalizavosi. Užverbuotas buvo jam artimas žmogus Račas. Nereikia manyti, kad visi užverbuotieji dirbo paskirtą darbą. Dalis jų nedirbo, o pasitraukė pas partizanus ar tapo ryšininkais. Štai Kajetonas Karčiauskas iš Padriežiškių kaimo 1950 m. balandžio 13 d. užverbuotas agentu Stasys (užverbuota ir jo sesuo agentė Rožė), bet jis neteikė svarbios informacijos, 1951 m. rugsėjį be MGB žinios agentas įsijungė į partizanų gretas ir atsisakė bendradarbiauti. Vėliau suimtas K. Karčiauskas tardymo metu aiškino, kad gyvendamas su partizanais jis nenorėjo išdavinėti savo bendražygių, nors turėjo galimybę tai daryti.¹

---

¹Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (6)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1946 sausis

2. Kriaunių k. suimtas Albinas Lelevičius-*Turnyras* (1917).

8-10. Suimti: Butrimonyse – pašto tarnautojas Juozas Bagdonas (1905) ir Kazimieras Monkevičius (1902); Kružiūnų k. Juozas (1898) ir Vincas (1904) Karkauskai, Apolonija Karkauskienė (1912); Punioje Juozas Blėkas, Jurgis Kasparavičius (1925) ir Vincas Mickonis (1913).

12. Suimti: Matiešionių k. Prienų r. Jonas Laukevičius (1927) ir Jonas Pranckevičius-*Garsas* (1921); Puzonių k. Prienų r. Aleksandras (1912) ir Pranas (1919) Laukaičiai.

17. Punioje suimtas Vytautas Baranauskas (1922).

23. Paliepių k. suimti Dudavičiai – Juozas (1898), jo sūnus Antanas (1929) ir Vincas Juozaitis (1928).

29. Suimti: Paliepių k. Jonas Juozaitis (1922); Punioje – Algirdas Cipkus (1928) ir Petras Leonavičius (1926).

? Punioje ir apyl. suimti: Vincas Kavolynas, Jurgis Kasperavičius, Vincas Mickonis, Neseckai – Konstantinas ir Petras, Jonas Tamosynas, Konstantinas Vėsa, Jurgis Zimavičius ir Vytautas Žusinas (1924).

1946 vasaris

2. Vanagėlių k. J. Gervickas-*Jovaras* ir kiti užpuolė rinkiminę apylinkę ir nukovė du stribus bei komisijos pirmininką.

7. Raudonikių k. suimtas Antanas Panka (1897).

9. Jovaišionių k. nužudytas apyl. pirmininkas.

12. Matiešionių k. Prienų r. suimtas Jurgis Palionis (1914).

13. Greikonių k. Dzūkų rinktinės adjutanto V. Duliūno-*Laimučio* vadovaujamas būrys nukovė 5 kariškius, vieną sužeidė. Traukiantis Gojaus miške Stakliškių apyl. žuvo V. Duliūnas-*Laimutis* ir Petras Grikauskas-*Perkūnas* iš Žiežmarių apyl. Suimti Adomas (1894) ir Ona (1903) Noreikos.

18. Taukotiškių k. partizanai apšaudė baudėjus, atvykusius iš-tremti Stankevičių šeimos, ir nukovė grandinį.

Suimti: Kulabiškių k. Jonas Gataveckas (1882 – žuvo lageryje 1947); Paliepių k. Kazimieras Stankevičius (1902).¹

Duliūnas Vytautas-Laimutis

Gimė 1924 m. Marijampolės aps. Daukšių k. Nuo 1945 m. – Margio grupės partizanas. Nuo 1945-06 – Dzūkų rinktinės, Dainavos apygardos adjutantas. Žuvo 1946-02-13 Gojaus miške. [Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 418.]

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rank-raštis, 1998.

Suvalkijos didvyris

Apie drąsų partizaną Vytautą Duliūną (ištraukos)

Šalia Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos LGGRTC pastatyta paminkle (autorius Jonas Jagėla), skirtame atminti šios mokyklos mokiniams ir mokytojams, dalyvavusiems Lietuvos laisvės kovoje pokario metais, yra įamžintas ir Vytauto Duliūno-Laimučio atminimas. *R. Pauliukaitienės nuotrauka*

Vytautas Duliūnas gimė 1924 m. liepos 28 d. Daukšių kaime, Marijampolės apskrities pradžios mokyklos mokytojo Vinco Dulinsko (1939 m. sulietuvinusio savo pavardės priesaga) šeimoje. Joje augo šeši vaikai: keturi broliai (Juozas, Mamertas, Gediminas ir Vytautas) ir dvi seserys (Vena ir Vincenta). Pirmiausiai Vytautas mokėsi Šakvietės kaimo mokykloje (Batakių vls., Tauragės aps.), kur dirbo jo tėvas, aktyvus visuomenininkas, šaulys, o paskui – Tauragės gimnazijoje. 1940-aisiais, pirmaisiais sovietiniais okupacijos metais, tėvams persikėlus gyventi į Marijampolę, V. Duliūnas čia baigė gimnaziją. Joje mokėsi neblogai,

buvo aktyvus skautų organizacijos narys, svajojęs tapti gydytoju, bet dėl susiklosčiusių aplinkybių pasukęs savo tėvo pėdomis. Viena iš tokių aplinkybių buvo 1941 m. birželio 22 d. Marijampolę nusiaubęs vokiečių bombardavimas. Jo metu bomba sugriovė pusę Duliūnų namo, kuriame žuvo močiutė, sunkiai sužeista sesuo Vena ir brolis Gediminas. Vytautas su tėvu ir broliu Juozu per bombardavimą buvo išėję iš namų, todėl liko gyvi ir sveiki. Tačiau šeimos gyvenimo sąlygos pasidarė labai sunkios: reikėjo išvykti iš miesto ir glaustis pas gimines Daukšių kaime, išmaitinti ligotus ir kitus šeimos narius. Todėl Vytautas, 1941 m. baigęs mokytojų kursų, išvyko mokytojauti į Griškonių pradžios mokyklą, buvusią už 4 km nuo Punios miestelio. Čia bedirbdamas jis dažnai lankydavosi Punios pradžios mokykloje, kurios vedėjas karo metais buvo Povilas Gečiauskas. Vedėjo malonioje šeimoje tuomet dažnai svečiuodavosi ne tik Vytautas, bet ir jo artimiausias bičiulis, Kriužiūnų kaimo pradžios mokyklos vedėjas Vytautas Subačius. Vytautas Duliūnas 1945 m. vasario 16 d., atsisveikinęs su mokiniais ir patikrinęs, ar visi jie išmoko atmintinai užduotą Lietuvos himną, išėjo partizanauti. Išėjo kartu su Vytautu Subačiumi*. Apie V. Duliūno partizanavimo laikotarpį nedaug tėra išlikusių žinių. Žinoma, kad jis turėjęs slapyvardį Laimutis, kad buvęs Dzūkų rinktinės vado Dominyko Jėčio (slapyv. Ažuolis) adjutantas, turėjęs leitenanto laipsnį, kad vadovavęs partizanų būriui ir žuvęs 1946 m. vasario 13 d.¹

---

* Vytautas Subačius-Klevas, Margio grupės vadas nuo 1947 m. pradžios iki žūties 1947-08-13.

¹ „Suvalkijos didvyris“, <http://www.voruta.lt/suvalkijos-didvyris/>.

Represinių struktūrų dokumentai (6)

LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojo Piotro Kapralovo pranešimas SSSR NKVD Vyriausiosios valdybos kovai su banditizmu viršininkui A. Leontjevui apie Prano Kondrato-Šerno* būrio sunaikinimą

Vilnius

1946 m. vasario 17 d.

Visiškai slaptai

SSR Sąjungos NKVD Vyriausiosios valdybos kovai su

banditizmu viršininkui

GENEROLUI LEITENANTUI

drg. LEONTJEVUI

Maskva

PRANEŠIMAS

apie KONDRATO-ŠERNO nacionalistinės

organizacijos likvidavimą

NKVD Alytaus a[pskrities] s[kyriaus] agentūriniais duomenimis nustatyta, kad vokiečių parašiutininko VILKO gaujos dalyviai, veikę Birštono ir Prienų valsčiuose, 1945 metų rugsėjo mėnesį legalizavęsi, yra rezervinė sukilėlių grupė.

---

* Pranas Kondratas, rezervinio būrio vadas, po būrio vado Šerno žūties perėmęs vadovavimą, jo slapyvardžio neturėjo. Dokumentas liudija, kad legalizavęsi partizanai vis tiek buvo represuojami. Šis dokumentas susijęs su ankstesniu, būrio vadas Vladas Kuprevičius-Šernas, Astra buvo desantininkas, žuvęs 1945 m. birželio 27 d. Punios šile. Leonas Ružėnas-Vilkas žuvo 1946-08-06.

Šių duomenų pagrindu 1946 metų sausį buvo areštuota 16 žmonių kartu su L[ietuvos] p[artizanų] s[ąjungos] nacionalistinės organizacijos vadovu KONDRATU Pranu, Jono s., buvusiu Šerno banditų būrio vadu, kuris parodė:

„1945 metų birželį mane sutiko VILKAS (žuvo 1945 metais) ir pasiūlė sudaryti sąrašą visų besislapstančių nuo šaukimo į Raudonąją armiją. Aš tai įvykdžiau ir sąrašą perdaviau Vilkui, kuris įsakė visus sąraše nurodytus surinkti ir atvesti ant aukštumos Butko** miške.

Aš savo būrį atvedžiau į nurodytą vietą, kur mus sutiko VILKAS. Jis paskelbė mums, kad yra „partizanų“ vadas ir priims iš mūsų priesaiką. Jis mums perskaitė priesaikos tekstą, kuri mes pakartojome visi būriu, o po to ėjome prie stalo, ant kurio gulėjo kryžius, pistoletas ir lietuviška vėliavėlė. Šiuos daiktus kiekvienas bučiavome, o po to VILKAS kiekvienam davė slapyvardžius. Po visko VILKAS man nurodė, kad mes nedalyvautume jokiose operacijose be jo įsakymo.

Buvo atveju, kai VILKO pavedimu organizavau pasalas naikintojams ir vienos jų metu mes užmušėme naikintoją.“

Areštuotas organizacijos dalyvis KONDRATAS Juozas, esantis rezervinio banditų būrio skyriaus vadas, parodė:

„Ryšium su tuo, kad sovietinės valdžios organai pradėjo taikyti ryžtingas priemones banditų šeimoms, represijas ir trėmimus į tolimus SSRS rajonus, mūsų vadovybė, siekdama išsaugoti kadrus ir apsaugoti gaujų dalyvių šeimas nuo represijų, mūsų gaujos banditams davė nurodymą legalizuotis. VILKO gaujos vadovas per mūsų vadą Praną Kondratą įsakė mums legalizuotis, bet perspėjo, kad registruojantis neatiduotume ginklų, o jei kas nors turi galimybę, tai NKVD atiduoti sugedusį ginklą ir tokiu būdu užsišifruoti savo legalizavimąsi.

Be to, VILKAS perspėjo mus, kad po legalizacijos išlaikytume struktūrą: būrys, skyrius; palaikytume tarpusavio ryšius.

Taigi visi legalizavęsi mūsų būrio dalyviai nenutraukė veiklos, o pasilikdami rezerve toliau pasiliko Lietuvos partizanų sąjungos nariais, besiruošiančiais bet kurią minutę papildyti veikiančius banditų būrius.“

** Buktos miške (dokumente pavadinimas neteisingai užrašytas).

Ginkluoto sukilimo rengimo klausimu Juozas Kondratas parodė: „Komanda legalizuotis mums buvo duota todėl, kad sovietinės valdžios organai aktyviai kovojo su banditais ir jų šeimomis.

Siekdami išvengti sutriuškinimo ir apsaugoti šeimas nuo represijų, mes pradėjome legalizuotis. Būrio vadas KODROTAS mums pasakė: „kai reikės, jus visus surinks, o tarpusavio ryšius palaikykite ir toliau“. Mes taip ir darėme, laukdami naujo surinkimo.

Aš asmeniškai nežinau, kur yra ginklų sandėlis, bet Pranas KONDRATAS ir Pranckevičius-ŽAIBAS man sakė, kad ginklų sandėlis yra Prienu miške, bet konkrečiai kur nepasakė. Paskutinį kartą sandėlyje jie buvo prieš mėnesį, apie tai irgi jie man sakė.“

Sukilėlių nacionalistinės organizacijos narių parengimo ginkluotam sukilimui prieš sovietinę valdžią klausimu kaltinamasis Žukas parodė:

„Prano Kondrato nurodymu 1945 m. gruodžio 15 d. mes, keletas organizacijos narių, susirinkome Dzingeliškių kaimo gyventojų Antano PIKO name, kur buvo Pranas KONDRATAS, Vincas REIKELIS, Juozas Žukas – mano tėvas, ir aš, ŽUKAS.

Šiame pasitarime KONDRATAS kalbėjo: „Jei mes legalizavomės, nereikia suprasti, kad turime sudėti ginklus. Mūsų būrio laukia didelis komplektavimo darbas papildant gretas, o po to kovoti su sovietine valdžia. Mums dabar būtina ryžtingai kovoti su liaudies gynėjais ir partiniu-sovietiniu aktyvu. Visiems, kas neturi ginklų, surasime juos ir žinome, kur paimti. Mes neturime atsisakyti numatyto kelio ir savo pasieksime. Mums padės Anglija ir Amerika“, ir pridūrė: „Išgerkime už mūsų organizaciją ir kovoje su sovietine valdžia žuvusius brolius.“

Tardymas nukreiptas nacionalistinės organizacijos narių praktinei k[ontr]r[evoliucinei] veiklai išaiškinti, nustatyti ginklų sandėlį ir VILKO gaujos štabo vietą, turint tikslą jį likviduoti.

LSSR VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES
KOMISARO PAVADUOTOJAS
GENEROLAS MAJORAS
[be parašo] (KAPRALOVAS)

Nr. 3/532

1946 m. vasario 17 d.

Vilnius¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 113, l. 1–2. Nuorašas. Mašinėraštis. Versta iš rusų k.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 312–313.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (7)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1946 kovas

? (Mėn. pr.) V. Juozaitis-*Vyturys* priimtas į M. Bandonio-*Tauro* skyrių.

14. Punioje suimta moksleivė Birutė Juršaitė (1928).

18. Trakelių k. Prienų r. rasti lavonai Veronikos Ručienės (1889) ir jos sesers Onos Adomavičienės (1912).

23. Gerulių k. suimtas mokytojas Vytautas Ašmenskas (1923).

1946 balandis

14. Žagarių k. baudėjų nužudytas Petras Bernatavičius.

17-18. Suimti: Tauliukų k. Prienų r. – Morta Gramauskienė (1910), Vaisodžių k. Jurgis Kmielius (1930).

21. Butrimonių apyl. nukautas stribas.

22. Pievagalių k. užpulti V. Juozaitis-*Vyturys* ir J. Valiūnas-*Sausis* pasitraukė.

23. Punios šile vyko PLP srities vadų sąskrydis, pasirašyta Pietų Lietuvos partizanų Deklaracija. D. Jėčys-*Ažuolis* paskirtas A apygardos vadu.

Staniavos k. suimta Marija Česnulevičiūtė.

1946 gegužė

6. Pakrovų k. suimtas Jonas Braziukaitis.

10. Suimti: Kedonių k. Petras ir Vincas Sadauskai, Julija Sipavičienė; Punioje – Petras Sipavičius; Naudžiūnų k. Prienų r. – Antanas Sadauskas.

Antanas Valiūnas-Gulbė (pirmas iš kairės), prieškario nuotrauka. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“*, Alytus

12. Bazorų k. baudėjų nužudytas Adomas Kuliešius (1923).

18. Juociškių k. atsitiktinai sproguos granatai, žuvo partiz. Petras Šarkus ir sužeista mokytoja Bronė Dzekunskaitė.

28. Punios k. baudėjai nukovė A. Valiūną-Gulbę, o K. Šimelevičius-Gandras pasitraukė.¹

1946 m. balandį [Birštono] sanatorija [Nr. 2, kurioje gydėsi sovietinių represinių struktūrų kovotojai] buvo atakuota (iki šiol nenustatyta, ar V. Marčiulionio-Viesulo vadovaujamų partizanų, ar Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanų). Tada buvo nukauti 2 emgebistai ir sužeistas 1 stribas (LYA, f. K-41, ap. [?], b. 1423, l. 146). [Vytautas Kuzmickas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/01/09/margio-rinktines-jono-beinoraviciaus-vejo-vadovaujamu-partizanuu-1948-m-gruodzio-12-d-kovine-ataka-birstone/>.]

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Partizanų dokumentai (10)

Džukų rinktinės DLK Kęstučio grupės vado Vlodo Baciuškos-Žmogaus instrukcija Nr. 3 dėl partizanų veiklos teritorijų ir vadų pareigų

1946 m. balandžio 15 d.

LIETUVOS PARTIZANAI
D. L. K.
KĘSTUČIO GRUPĖS ŠTABAS
1946. IV. 15.

RAJONŲ VIRŠININKAMS IR ŠTABO NARIAMS
I N S T R U K C I J A [Nr.] 3

<...>

6. Partizanų organizavimo procese neleisti, kad vieno skyriaus partizanai ką nors žinotų apie kito skyriaus partizanus. Tarpusavio ryšiams palaikyti skyriaus partizanai paskiria nuolatinius ryšininkus, kuriems paveda palaikyti visapusišką ryšį. Ryšininkas, be savo skyriaus, gali žinoti tik kaimyninio skyriaus ryšininką, kitų kaimyninio skyriaus partizanų ryšininkas neturi žinoti.

7. Štabo nariai ryšiui užtikrinti kiekvieno mėnesio 14 ir 30 dieną privalo grupės štabui perduoti tokias žinias:

- a/ kur ir kada įvyko susidūrimas su raudonaisiais /NKVD, strigais ir kitais ginkluotais asmenimis/;
- b/ kokius žmonių ir ginklų nuostolius patyrė priešas;
- c/ kokie savo žmonių ir ginklų nuostoliai;
- d/ kiek, kada, kur ir koks komunistinis elementas sunaikintas ir kaip į tai reagavo valdžia;
- e/ kur, kada ir kokie darbai atlikti griaunant bolševikinę veiklą;

f/ ką padarė priešas / čia aprašyti visokius NKVD, sribų siautėjimus, nurodyti jų datą, skaičių, iš kur atvyko, kur išvyko/. Gyventojų ir pavienių asmenų areštai, kada, kur ir ką areštavo, nužudė ir t. t.;

g/ kas įvyko rajono ribose /nurodyti rusų armijos judėjimą ir nors apytikrį kareivių skaičių, įvykio datą, vietą, išvykimo kryptį ir t. t. Visas galimas aviacijos ir automašinių avarijas. Visokius nesusi-pratimus tarp rusų ir kitų bolševikinių veikėjų ir t.t./;

h/ gyventojų nuotaikos;

i/ partizanų pageidavimai.

GRUPĖS VADAS

ŽMOGUS [be parašo]

ŠTABO VIRŠININKAS

LABUTIS* [be parašo]¹

<...>

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 809, l. 135–136. Nuorašas. Mašinėraštis. Versta iš rusų k.

---

* Morkeliūnas Antanas-Labutis, Lietuvaitis.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 114–115.

Rita Pauliukaitienė

Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadai

Juozas Vitkus-Kazimieraitis	1946-04-23–1946-07-02
Dominykas Jėčys-Ažuolis	1946-11-01–1947-08-11
	(vadavietė Margio grupės teritorijoje)
Adolfas Ramanauskas-Vanagas	1948-10-20–1950-01-25
Sergijus Staniškis-Litas	1950-01-25–1953-02-03

Represinių struktūrų dokumentai (7)

LKP(b) Alytaus apskrities komiteto biuro posėdžio nutarimas
dėl kovos su ginkluotu pasipriešinimu stiprinimo

Alytus

1946 m. gegužės 10 d.

Visiškai slaptai N U T A R I M A S

LKP(b) Alytaus apskrities komiteto biuro 1946 m. gegužės 10-os [d.] dėl priemonių sustiprinti kovą su nacionalistiniu pagrindu ir jo ginkluotomis gaujomis apskrityje

<...>

Valsčiuose esančios MVD kariuomenės įgulos, liaudies gynėjai silpnai panaudojami kovai su banditizmu, maža to, įgulos dažnai permetinėjamos iš vieno valsčiaus į kitą, o tai, suprantama, mažina jų darbo kokybę. Miroslavo, Butrimonių valsčiuose nustatyta faktų, kai pavieniai aktyvistai, MVD, MGB organų darbuotojai, liaudies gynėjai pažeidžia revoliucinį teisėtumą – neteisėti areštai, valstiečių mušimas, rinkliavos ir t. t.

Pirminės partinės organizacijos, pavieniai MVD valsčių skyrių viršininkai nekovoja su plėšikavimu, pavienių aktyvistų, kovotojų, MVB ir MGB vadų girtuokliavimu.* <...>

---

* Dokumento pradžioje ir pabaigoje užfiksuoti labai retai sovietiniuose šaltiniuose minimi jų represinių struktūrų nusižengimai, o fiksuojant dar tiek sumažinami, kad paverčiami pavienių darbuotojų pavieniais atvejais, kurie teismo beveik niekada nepasiekdavo.

Siekdamas greičiau likviduoti nacionalistinę pogrindį ir jo ginkluotas gaujas apskrityje, Lietuvos KP(b) apskrities komiteto biuras NUTARIA:

1. Įpareigoti pirmines partines ir komjaunimo organizacijas, valsčių partorgus, MVD, MGB valsčių skyrių darbuotojus kuo trumpiausiu laiku likviduoti banditų formuotes ir grupes savo valsčiuose, mobilizuoti į kovą su jais visus komunistus, komjaunuolius, sovietų aktyvą, liaudies gynėjus, MVD kariuomenės kovotojus ir karininkus.

2. Įpareigoti apskrities skyrių viršininkus MVD – drg. LISOVSKI ir MGB – BESARABOVA per penkias dienas parengti operatyvinių priemonių planą nac[ionalistinėms] formuotėms atskleisti ir likviduoti ir ginkluotoms gaujoms sutriuškinti apskrityje artimiausiu laiku.

3. Įpareigoti Lietuvos KP(b) apskrities komiteto agitacijos ir propagandos skyrių, drg. BEVZIUKA, valsčių partorgus ryžtingai sustiprinti partinį-politinį darbą tarp darbo valstiečių ir įtraukti juos į kovą su banditais.

Į pagalbą partinėms organizacijoms jų politiniame darbe į valsčius pasiųsti 14 žmonių pranešėjų grupę.

4. Įpareigoti Lietuvos KP(b) apskrities komiteto kadro skyrių, PROKAPA per dešimt dienų užbaigti pildyti valsčių liaudies gynėjų būrius patikrintais žmonėmis, pirmiausia – demobilizuotaisiais iš Raudonosios armijos, sudarius jiems reikalingas materialines buitines sąlygas.

5. Įpareigoti propagandos ir agitacijos skyrių, valsčių partorgus pagerinti liaudies gynėjų būrių politinį auklėjimą, sistemingai jiems rengti pranešimus, pokalbius, laikraščių skaitymus. Organizuoti jiems užsiėmimus drg. STALINO knygai apie Sovietų Sąjungos didįjį tėvynės karą studijuoti.

6. Įpareigoti Lietuvos KP(b) apskrities komiteto kadro skyrių, drg. PROKAPA iki š. m. gegužės 20-os [d.] sudaryti partinio-komjaunimo ir sovietų aktyvo grupes, kurioms būtų galima patikėti ginklus, ne mažiau kaip 30 žmonių kiekviename valsčiuje, ir šių grupių sąrašus pateikti apsvarstyti partijos apskrities komiteto biurui.

7. Įpareigoti drg. LISOVSKI aprūpinti partinį-komjaunimo aktyvą ginklais ir šaudmenimis.

8. Įpareigoti apskrities skyrių viršininkus MVD – drg. LIISOVS-KI ir MGB – BESARABOVA organizuoti ryžtingą puolimą banditizmui likviduoti, panaudojant kovoje su juo MVD kariuomenę, liaudies gynėjus, ginkluotą aktyvą, plačiai organizuoti pasalas, aktyvų gaujų persekiojimą ir naikinimą.

9. Įpareigoti valsčių partorgus, MVD valsčių skyrių viršininkus vykdyti ryžtingą kovą su revoliucinio teisėtumo pažeidėjais. Kiekvieną revoliucinio teisėtumo pažeidimo atvejį apsvarstyti partiniame susirinkime, o kaltininkus patraukti teismo atsakomybėn.¹

LYA, f. 1308, ap. 21, b. 1, l. 1–2. Originalas. Mašinėraštis. Versta iš rusų k.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 314–315.

Partizanų dokumentai (11)

Merkio rinktinės vado Adolfo Ramanausko-Vanago raštas batalionų, grupių, būrių, skyrių vadams apie partizanų teismų taisykles 1946 m. gegužės 26 d.

L. P.

A. APYGARDOS

Merkio Rinktinė

Nr. 166/V

Batalionų, grupių, būrių, skyrių
Vadams

Siunčiu susipažinti A. Apygardos Vado išleistas teisminės procedūros taisykles:

Persitvarkius A. Apygardai, suvienodinimui jos daliniuose teisminės procedūros laikytis kaip žemiau seka:

Įvairių sunkių nusižengimų atvejais byloms spręsti nustatomi dviejų instancijų partizanų karo lauko teismai.

Pirmos instancijos part[izanų] lauko teismą sudaro Rinktinių Vadai. Šiems teismams pavedama spręsti partizanų bylos sunkių nusižengimų atveju. Pvz.: išdavystė, priesaikos sulaužymas, žmogžudystė, plėšikavimas, išžaginimas ir panašiai.

Antros instancijos part[izanų] lauko teismai sudaromi grupių ar tai batalionų vadų ir pavedama spręsti bylos įvairių mūsų krašto ir tautos pražūčiai dirbančių ir jiems talkininkaujančių komunistinio elemento, komunistų naudai šnipinėjančių ir plėšikavimu bei žudynėmis užsiiminėjančių asmenų.

Kaip pirmos, taip ir antros instancijos part[izanų] karo lauko teismai yra nenuolatiniai, t. y. išnagrinėję skirtas bylas, vėl paleidžiami.

Abiejų instancijų partizanų] karo lauko teismai susideda iš pirmininko ir dviejų narių.

Pirmininkais gali būti skiriami partizanai, ne žemesni skyriaus Vado, ir nariais kiekvienas doras aukštos moralės partizanas. Kaip pirmos, taip ir antros instancijos teismuose bylos gali būti nagrinėjamos ir išnešami sprendimai už akių.

Teismo posėdžių surašomi protokolai, į kuriuos įrašomi ir išnešti sprendimai. Teismo sprendimai yra galutini ir laike 24 val. įvykdomi.

Teismų sprendimų protokolai saugomi dalinių archyvuose.

Rinktinės Vadas [be parašo]¹

[Dokumento viršuje kairiame kampe ranka parašyta: „Už 1946. VI. 5.“]

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 446 18/3, t. 10, l. 295. Nuorašas. Mašinraštis.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 119.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (8)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1946 birželis

13. Paliepių k. nužudytas tarybinis aktyvistas.

14-15. Staniavos k. suimtas Jonas Česnulevičius (vėliau – partizanas *Sakalas*) ir Vaclovas Kašėta (1909).

26. Silgionių k. suimtas Petras Gacevičius (1920).

? Dubių k. žuvo nežinomas partizanas.

? Kružiūnų k. baudėjų nužudyti Jonas Jaruševičius ir Viktoras Klimas.

1946 liepa

8. Greikonių k. suimta Konstancija Burbulytė (1927).

11. Punioje suimtas Jonas Paulauskas (1929).

14-16. Suimti: Punioje Genovaitė Armanavičiūtė (1928 – žuvo lageryje 1948.II.28); Jonas Paulauskas ir Stasė Valiūnaitė; Staniavos k. Česnulevičiai: Jonas (vėliau – partiz. *Sakalas*) ir jo brolis Petras.

Vanagėlių k. Prienų r. nužudyti: 3-jų asmenų Bingelių šeima; Laukaitienė ir dvi jos dukros; Monika Skvernevičienė.

1946 rugpjūtis

1. Nužudyti: Arčiūnų k. Juozas Marcinkevičius (1909), Stasys Vaitulevičius (1913), Aleksandras Vasiliauskas (1899) ir Jonas Žar-
kauskas (1897); Dubių k. Marija Astrauskienė (1927); Jaciunskų k. Marija Dambrauskienė (1896); Margaravos k. Jonas Aleškevičius

(1918); Padvariškių k. Viktoras Vabuolas (1901); Panemuninkų k. Antanas Sinkevičius (1898); Peckūnų k. Turavičius Juozas (1904) ir Vladas Židelevičius (1903); Plasapninkų k. Cipkai – Juozas (1910) ir Marija (1920); Pušėnų k. Arbačiauskai: Vincas (1898) ir sūnus Algirdas (1932); Sofija Januševičiūtė (1911); Juozas Jėpiševičius (1900).

4. Siponių k. Prienų r. suimtas Adomas Pačėsa (1906).

6. Punios šile žuvo Gr. vadas A. Ružėnas-*Vilkas*, kurio pareigas trumpam perėmė M. Bandonis-*Tauras*, po to – V. Subačius-*Klevas*. Dubėnų k. suimtas paruošų įgaliotinis Leonardas Ivaškevičius (1898).

7. Suimti: Butrimonyse Juozas Budra (1908) ir Jonas Kupinas (1908); Paliepių k. Jonas Pauža (1915).

10. Padvariškių k. suimtas Juzefas Junevičius (1927).

13. Aleksandravos k. suimta Marija Germanaitė (1926).

15. Punios šile vyko Margio grupės narių sueiga, pirmininkaujant M. Bandoniui-*Taurui*.

16. Gerulių k. suimti Ašmenskai – Jonas ir Vytautas, mokytojas.

22. Siponių k. Prienų r. suimtas Jonas Revuckas (1907).

27. Bažavos k. suimtas Vaclovas Balkevičius (1904).¹

1946 m. rugpjūčio mėn. suimti rėmėjai Aleksas Danilevičius (gim. 1891), Vincas Bartkus (gim. 1915) iš Alšininų, mokytojas Aleksas Šimanskas iš Kristapiškių, kpt. Andrius Stungaitis. [Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: www.llt.lt, *Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.]

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Partizanų dokumentai (12)

Dainavos apygardos štabo pranešimas rinktinėms apie sovietų valdžios kuriamų ginkluotų grupių tikslus ir nurodymai, kaip elgtis ginklus paėmusių gyventojų atžvilgiu

[1946 m., ne vėliau kaip rugsėjo 1 d.]

L. R. .... Rinktinės Vadui

Dainavos partizanų

Apygardos

Š T A B A S

206 Nr. Lp

Bolševikai prievarta, veik beatodairiškai brukdami kaimų gyventojams kariškus ginklus, kaip atrodo, siekia šių pagrindinių tikslų:

a) sudarkyti tautinį vieningumą pakertant ir padoresnių lietuvių tarpusavį pasitikėjimą;

b) padidinti savo istrebiteliškas pajėgas padoresnių lietuvių sąskaiton;

c) virš minėtus tikslus atsiekus, eiti prie trečiojo pagrindinio tikslo – sustiprintos kovos su partizaniniu judėjimu.

Tuo tarpu šis jų sumanymas ne per geriausiai jiems sekasi. Kiekvienas kaip beįmanydamas nuo varu brukamų ginklų kratosi. Galutiniam šio jų sumanymo sugniuždymui tenka ir partizanams tarti savo žodį, būtent:

1) Kiekvienam numatytam apginkluoti piliečiui arba net ir paėmusiems ginklus įteikti pridedamojo turinio „įspėjimus“. Pageidautina, kad įspėjimai būtų įteikiami partizanais. Jeigu tai dėl sunkių judėjimo priežasčių būtų neįmanoma, įspėjimus įteikti per privačius

asmenis, paštu arba ir kitokiais, vietos sąlygoms pritaikytiniais būdais.

2) Jeigu po įteikimo įspėjimo įspėtasis ginklo negražintų arba neturėjęs ginklų priimtų, pas tokius tektų apsilankyti, duotus jiems šaudmenis ir ginklų spynas, jeigu ginklai mažaverčiai, pasiimti su savimi, o pačius ginklus gerokai į akmenis aplankščius palikti ir žodžiu įspėti, kad pakartotinai paėmęs ginklą bus laikomas tautos išdaviku ir kaip toks jis pats ir visas jo turtas bus sunaikinti.

Jeigu po šio įspėjimo ginklą paimtų (vietoje sunaikinto), tokį perduoti partizanų karo lauko teismui ir teisti kaip ginkluotą bolševikinį pareigūną, dirbantį krašto tautos pražūčiai. Teismo sprendimus tuojau vykdyti.

Gali pasitaikyti, kad vienas kitas iš gavusiųjų ginklus asmenų pareikš norą prisidėti prie partizanų. Tokius tektų priimti, bet priimant reikia būti ypatingai apdairiems, kad nepatektų bolševikų siųstas provokatorius.¹

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 17, l. 196. Originalas. Mašinraštis.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 125.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (9)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1946 rugsėjis

- 9. Novosiolkų k. suimta Angelė Kaškonaitė (1928).
- 14. Kriaunių k. suimtas Stasys Kavaliauskas (1910).
- 16. Raubonių k. suimta Monika Milišauskaitė (1925).

1946 spalio

2. Butrimonių apyl. nuo padėtos minos žuvo kariškis vairuotojas.

5. Panemuninkų k. sodyboje mūšyje žuvo Z. Andriuškevičius-*Bizūnas*, Vincas Dumbliauskas-*Uosis* ir J. Kapliauskas-*Karosas*, sužeistas ir suimtas M. Butkevičius-*Miškinis* ir sodybos šeim. Jonas Račkauskas; pasitraukė J. Andriuškevičius-*Žilvitis* ir J. Valiūnas-*Sausis*.

5-6. Suimti: Dubių k. Juozas Aškevičius (1924); Genių k. Petras Marcinkevičius (1922); Jaciunskų k. Juozas Jodauga (1927); Jovaišonių k. Ignatas Baltrukevičius (1913), Antanas Lubauskas-*Kalavijas* (1927) ir Antanas Mališauskas-*Klajūnas* (1922); Kulabiškių k. Pranas Makarevičius (1920); Praniūnų k. Algirdas Marčiulynas-*Kęstutis* (1924); Rumbonių k. Stasys Lelevičius-*Šachmatas* (1919) ir Stasys Lėlius (1922); Žaunieriškių k. Motiejus Struckus-*Ugnis* (1923); Stasys Džervus, Pranas Kielius-*Genutis* (1907), (kur – ?) Stasys Vaitulevičius, Pranas Visockas.

10. Suimti: Jaciunskų k. Stasys Baranauskas (1919); Kibir-
kščių k. Vytautas Baranauskas (1926); Margaravos k. Vladas Ra-
žanskas-*Beržas* (1923).

15-16. Pirmame Alytuje J. Juso-*Pakšto* vadovaujami partizanai
įmetė granatas į namą, kuriame sužeistos komjaunuolė ir nežinoma
rusė.

1946 lapkritis

1. Bakšių k. suimtas Juozas Miniauskas (1916).

3. Genių k. suimtas Antanas Novakas (1921).

12. Žagarių k. suimti Džervai – Petras (1911) ir Stasys.

18-19. Vėžionių k. Prienų r. baudėjų nužudyti civiliai vyras ir
žmona Aukščiūnai, o jų sūnus Jonas pabėgo ir įstojo į būrį *Drugelio*
slapyv.

24. Vytautiškių k. suimtas Vladas Marcinkevičius-*Dūmas*, *Da-
gilis* (1924).

25. Žagarių k. baudėjų nužudytas Jonas Račkys.

27. Vaisodžių k. Aleksandro Laukaičio sodyboje žuvo B. Kmie-
lius-*Dunojus* ir J. Kmielius-*Naujokas*, nukovę 3 kariškius. Punioje
suimtas Jonas Jusas (1915) – žuvo lageryje 1950.IV.23.

? Baudėjams likvidavus slėptuvę Panemuninkų k., Dainavos
A-dos vadas D. Jėčys-*Ažuolis* perkėlė savo vadavietę į Punios šilą.

? Mikutiškių k. suimtos Domicelė Mankevičienė (1896) ir jos
dukra Ona Anelė (1929).

1946 gruodis

12. Padriežiškių k. nužudytas Adolfas Saikevičius.

13-14. Paliepių k. nužudyti Žvirbliai – Liudvikas, Pranas, Stasė,
Albinas.

15. Žuvo partiz. Jonas Balynas.

17. Strielčių k. suimta Ona Balynaitė (1926).

22. Žagarių k. kivirčo metu V. Mankevičius-*Papartis* nušovė
J. Česnulevičių-*Ginutį* ir pasislėpė.

23. Žuvo V. Dzenkauskas-*Kalnius*.

26. Taukotiškių k. žuvo Dainavos A-dos štabo nariai: I. Griš-
kevičius-*Pergamentas*, J. Andriuškevičius-*Žilvitis*, o A. Macevičius-
Linas pasitraukė. Suimta Marijona Dranginytė (1913).

29. Staniavos k. žuvo J. Kmielius-*Alksnis*.¹

1946 m. lapkričio 11 d. suimtas Simonas Kerdokas (gim. 1908) iš Būdos kaimo ir už ryšius su partizanais nuteistas 10 metų kalėjimo ir 5 tremties. [Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.]

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Represinių struktūrų dokumentai (8)

LSSR MVD kovos su banditizmu valdybos 1-o skyriaus viršininko Vasiljevo pažyma apie Lietuvos partizanų A apygardos vadybą, organizacinių vienetų struktūrą, MVD operacijas prieš apygardos partizanus

[1946 m., ne anksčiau kaip rugsėjo 1 d.]

Vis[iškai] slaptai

P A Ž Y M A

Apie Ypatingosios A apygardos banditų formuotę,
pavaldžią Pietų Lietuvos partizanų štabui

<...>

2. Jono VILKO* banditų grupė – iki 33 žmonių, <...> gimęs 1922 m., kilęs iš Biržų, vokiečių parašiutininkas. Veikia Butrimonių ir Prienuų valsčiuose. Vykdamas [19]46. 8. 6 operaciją VILKAS užmuštas.

4. Vadeivos KLAJŪNO 6 žmonių grupė. Veikia Prienuų apskrities Jiezno valsčiuje.¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 207, l. 137–140. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

---

* Rašydami šį dokumentą MVD pareigūnai dar neturėjo duomenų apie Dainavos apygardos ir Pietų Lietuvos struktūrą, ko gero, tikėjosi, jog po Juozo Vitkaus-Kazimieraičio žūties srities partizanai ilgai neišsilaikys ir bus sunaikinti, išsiskirstę į atskiras grupes. Leono Ružėno-Vilko ir Petro Džidoliko-Klajūno, Bijūno, žuvusio 1946-09-04, grupės – tai Punios kunigaikščio Margio grupės būriai. Vis dėlto MGB Alytaus apskrities viršininko 1946 m. gruodžio mėnesį rašytoje pažymoje konstatuojama: „Pergrupavę savo jėgas pogrindyje, nacionalistai vėl suaktyvino veiklą, ir Alytaus apskrityje pradėjo veikti dvi stambios nacionalistinės apygardos – Tauro ir Dainavos, taip pat dvi brigados – Dzūkijos ir Merkinės.“

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 338.

Andriuškevičius Juozas-Žilvitis

Gimė Alytuje. Nuo 1945 m. – Margio grupės partizanas, vėliau – Dainavos apygardos štabo Žvalgybos ir ryšių skyriaus viršininkas. Žuvo 1946-12-26 Alytaus aps. Taukoniškių k. [Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 417.]

Griškevičius Ignotas-Pergamentas

Gimė 1923 m. Alytaus aps. Kriaunių k. Nuo 1945 m. – Margio grupės partizanas. Nuo 1945-06 – Dzūkų rinktinės, nuo 1946-06 – Dainavos apygardos štabo pareigūnas. Žuvo 1946-12-26 Taukoniškių k. [Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 418.]

Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojas su mokiniais apie 1943 m. Centre būsimas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas Juozas Stravinskas-Žiedas, Kardas, šalia jo iš kairės nuotrauką išsaugojęs, būsimas ryšininkas, knygos „Suvalkijos partizanų takais“ autorius Vytautas Juodsnukis, kitoje aukščiau esančioje eilėje antras iš kairės būsimas partizanas Jonas Beinaravičius-Vėjas, kiti neatpažinti. Iš *Loretos Juodsnukytės-Šlekoniienės šeimos archyvo*

Vytautas Juodsnukis

Suvalkijos partizanų takais (1)

Prienų „Žiburio“ gimnazijos auklėtiniai. Partizanas Litas

Birštono girininkijos girininko Kabašinsko šeimoje augo vienturtis sūnus Vytautas, gimęs 1927 metais. Baigęs Birštono pradžios mokyklą, Vytautas 1942–1946 metais mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje. 1943–1944 metais aš, Vytautas iš Šilavoto, ir Vytautas iš Birštono sėdėjome viename suole, buvome geri draugai. 1944 metų vasarą bolševikų armijai vėl okupavus Lietuvą, mūsų keliai išsiskyrė. Aš, kaip „potencialus Berlyno vaduotojas“, į gimnazijos suolą neįgrįžau – tapau okupacinės sovietų armijos „dezertyru“. Tačiau pora metų „pajaunėjęs“ šios „prievolės“ išvengiau.

1945 metų pavasarį dirbdamas Šilavoto valsčiaus Vykdomojo komiteto raštinėje pasiunčiau į Prienų gimnaziją Vytautui porą laiškų ir gavau jo atsakymus. Tačiau netrukus mūsų susirašinėjimas nutrūko. Po kelių mėnesių tylos gavau iš Vytauto mįslingo turinio laišką ir supratau, jog jo gyvenime įvykusi esminė permaina.

1945 metų pavasarį iš Prienų „Žiburio“ gimnazijos pasitraukus ir perėmus Geležinio Vilko rinktinės pareigas mūsų klasės auklėtoji – mokytojai, atsargos leitenantui Juozui Stravinskui, daugelis gimnazijos auklėtinių pasitraukė į Geležinio Vilko rinktinės partizanų gretas. Rinktinės vadas Kardas, Žiedas daugelį buvusių savo auklėtinių išsiuntė atgal į mokyklos suolą. Likusieji, okupantų karinių komisariatų šaukiami „vaduoti Berlyną“, papildė tuomet gana gausias Lietuvos laisvės kovotojų – partizanų gretas. Į Dainavos apygardos Kunigaikščio Margio grupės Tauro – Miko Bandonio būrį įstojo Jonas Beinaravičius-Vėjas ir jo brolis Juozas Beinaravičius-Gintaras,

Jonas Valatka-Kardas iš Jiezno valsčiaus Voseliūnų kaimo; Jonas Žiūkas-Ramunė iš Birštono valsčiaus Vėžionių kaimo ir Jonas Žitkus-Žalگیرis. Taip pat Geležinio Vilko rinktinės Gedimino kuopos partizanų gretas papildė iš mūsų klasės pasitraukęs Bronius Jeznys-Šermukšnis iš Bagrėno kaimo.

Buvusios mūsų klasės „žiburiečių“ pirmos bolševikų kariaunos teroro aukos – 1945 metų kovo 7 dieną Balbieriškio-Būdos miške vykusių kautynių metu desantininko Leono Junelio partizanų grupės žuvusieji: mano klasiokas Petras Šalčius, gimęs 1925 metais, jo brolis Antanas ir dar 7 partizanai.

Antroji mano klasės NKVD budelių auka – Bronius Jeznys-Šermukšnis žuvo 1945 metų rugpjūčio 8 dieną Prienų valsčiaus Važatkiemio kaime.

Vytautas Kabašinskas Lito slapyvardžiu įstojo į Merkio – Algirdo Juodžio vadovaujamą Geležinio Vilko rinktinės 5 kuopą. Netrukus buvo paskirtas kuopos žvalgybininku. 1946 metų gruodžio 2 dieną rinktinės vado Žaliuko teikimu, Tauro apygardos vado įsakymu Nr. 36 Litas apdovanotas juostele „Už narsumą“. 1947 metų sausio 12 dienos įsakymu kuopą pervedus Birutės rinktinės štabo pavaldumui, 1948 metų gegužės mėnesį Litas buvo paskirtas Birutės rinktinės Žiedo kuopos rajono Žvalgybos skyriaus vadovu.

Prienų „Žiburio“ gimnazijos kieme LGGRTC iniciatyva pastatytame paminkle (autorai – Robertas Barauskas, Algis Vyšniūnas) įamžinti šie Lietuvos laisvės kovotojai: Marcelijonas Jonas Acus-Vanagas, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Vladas Baciūška-Adomas, Juozas Balčiūnas-Baika, Kazys Banionis-Klajūnas, Kazimieras Barštys-Stumbras, Jonas Beinaravičius-Vėjas, Antanas Blekaitis, Jonas Bulota-Ambo, Jonas Gelčys-Perkūnas, Bronislovas Jeznyš-Šermukšnis, Vytautas Albinas Judickas, Kazys Juočys-Šatas, Vytautas Kabašinskas-Litas, Danutė Kemežytė, Vincas Kirkliauskas, Jonas Kisielius-Aršusis, Pranas Vytautas Kižys-Vilius, Anastazija Kleizaitė-Aušra, Jurgis Krikščiūnas, Petras Krūvelis-Aidas, Klemensas

Kurtinis, Kazimieras Rimantas Kvedaras-Vaidotas, Jurgis Mickus, Vaclovas Petraška-Žižmaras, Juozas Rakauskas-Vėtra, Vincas Senavaitis-Šiaurys, Pranas Stakutis-Kipras, Juozas Stravinskas-Žiedas, Antanas Šapalas, Petras Pranciškus Šalčius, Povilas Vytautas Šiugždinis-Bitinas, Stasys Tilinskas, Vytautas Pranas Urbanavičius-Judošius, Alfonsas Vabalas-Gediminas, Konstantinas Vaikšnyš-Špokas, Kazys Algirdas Varkala-Daumantas, Bronius Vasiliauskas-Bevardis, Vytautas Juozas Vasiliauskas-Meškelė, Juozas Žitkus-Žalgiris. Paminkle įamžinti ne visi „Žiburio“ gimnazijos mokiniai ir mokytojai, kurie buvo partizanai, ryšininkai, rėmėjai, medžiaga kaupiama toliau. R. Pauliukaitienės nuotraukos

Žiedo kuopos veiklos rajonas buvo gana pavojingoje zonoje. Labai dažnos Pakuonio MGB garnizono ir Panemunėje dislokuotų SSRS karinių bei MGB įgulos dalinių operacijos vertė partizanus būti itin atsargiems. Nuosekli vietinių gyventojų parama ir globa kažkiek riboja rytų okupanto kariaunos terorą.¹

¹ Vytautas Juodsnukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011, p. 207.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (5)

DUOMENYS APIE ĮVAIRIU LAIKU IR SKIRTINGOSE VIETOSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ, TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO IR DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS A RINKTINIŲ PARTIZANUS

KABAŠINSKAS VYTAUTAS-LITAS, Jurgio, gimė 1928 m. rugsėjo 19 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Birštono m. Antrojo pasaulinio karo metais gyveno Birštone Vytauto tako g. Nr. 30 pas senelius Adomą ir Eleną Kabašinskus. Mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje. 1945 m. pavasarį tiesiai iš gimnazijos išėjo pas partizanus. 1946 m. kovo 15 d. agentas „Briedis“ informavo MGB Prienų aps. skyrių, kad buvę gimnazistai Vytautas Kabašinskas, Albinas Šukelis ir kiti platina „Laisvės žvalgą“, „Dzūką“, perka banditams ginklus. Nuo 1947 m. vasario mėn. Tauro apygardos Birutės rinktinės partizanas. 1949 m. paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Gedimino tėvūnijos Žiedo kuopos vadu. 1949 m. rugpjūčio 21 d. Kauno aps. Aukštosios Panemunės vls. Piliuonos (byloje Pilėnų) ar šalia esančiame Guogų k. nušautas MGB A. Panemunės valsčiaus sribų, pasinaudojus agento „Aldonos“ informacija.

Žuvusiojo palaikai buvo atvežti į dabartinio Kauno m. Panemunės turgaus aikštę. Užkasimo vieta neišaiškinta. Atminimas įamžintas arch. Kęstučio Mikšio 1992 m. pastatytame paminkle Kauno m. Panemunės sen. Vaidoto g. esančioje aikštėje joje niekintų 1947–1949 m. Kauno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Birutės rinktinės partizanų atminimui, taip pat paminkle, pastatytame Birštono m. J. Basanavičiaus aikštėje, 1992 m. ir 2020 m. pastatytuose paminkluose Prienų m. Prienų „Žiburio“ gimnazijos kieme 1941, 1944–1952 m.

už Lietuvos laisvę žuvusių Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojų ir mokinių atminimui.

PAGRINDAS: Antanina Garmutė, *Motinėlė, auginai*, Kaunas, 1993, nuotraukos; Aldona Vilutienė, Justinas Sajauskas, *Ištark mano vardą*, Vilnius: „Džiugas“, 1999, p. 133; Vytautas Juodsnukis, *Suvalkijos partizanų takais*, Kaunas: LPKTS, 2000, p. 5, 85, 286; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, A–M*, t. 4, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2012, p. 495; LGGRTC duomenys: GRTD 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1023, l. 200, 201; ap. 14, b. 84, l. 153, 154; MD MME skyriaus vyr. istorikės D. Urbonienės 2018 m. birželio mėn. paruoštas „Istorinių-archyvinių žinių apibendrinimas dėl Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojų ir mokinių, žuvusių už Lietuvos laisvę 1941, 1944–1952 m.“; Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC dokumentas, Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Vytautas Kuzmickas

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės Vėjo skyriaus veikla

Ištrauka

Nuo 1946 metų Birštono apylinkėse aktyviai veikė Jono Beinravičiaus-Vėjo vadovaujamas skyrius, kuriam priklausė jo brolis Juozas-Gintaras, broliai Gervickai, vėliau į skyrių įsijungė Beinravičių pusbrolis Adomas Bartusevičius*-Narsuolis, broliai Sadauskai, Vladas Kimantas-Girėnas, Vladas Vansevičius-Svyruoklis, kitas Beinravičių ir Bartusevičiaus pusbrolis – Vytautas Marčiukaitis-Gediminas, daug patyrimo krašto partizanų kovose turėjęs Antanas Matikas-Žiedelis, Pranas Šiugždinis-Dragūnas ir kiti. Kurį laiką iki perėjimo į G. Vilko rinktinės 51-ąją kuopą skyriuje kovojo ir Jonas Valatka-Kardas. Partizanai bazuodavosi Vėžiongirėje arba Punios šile. Jie atakuodavo MGB karius, milicininkus, stribus, valsčiaus pareigūnus. Juos aktyviai rėmė Kimantai, Vencevičiai – Sokonyse, Lėckai – Voseliūnuose, Bunevičiai – Bučiūnuose, Bendoravičiai – Vaitiškėse, Tamošiūnas Pranas, Vinco-Šermukšnis – Kisieliškėse, Stelmokas Zigmantas – Jundeliškėse, Beinravičiūtė Onutė – Panemunyje. Ypač aktyvūs šių partizanų rėmėjai buvo birštoniškių tėvų Juozo ir Onos ir sūnaus Vytauto, dukterų Janės, Onutės, Elenos ir Aldonos Juozaičių šeima. Jie gyveno Birštone, Žalgirio g. 9, prie dabartinės J. Basanavičiaus aikštės, savo name buvo įrengę slėptuvę

---

* Patikslintais duomenimis pagal asmens dokumentus, Lechas Adomas Bartaševičius-Narsuolis, Vladislovas Vansevičius-Svajūnas. (Rūta Trimonienė, „LGRTC dokumentas, Nr. 55R-193“, 2022-03-21.)

partizanams. 1948 m. birželio mėnesį šeima perdavė Vėjo partizanams 4 šautuvus. 1948 m. Juozas, Ona ir Vytautas Juozaičiai buvo suimti ir ištremti į Šiaurę. Ši patriotų šeima turėtų sulaukti didesnio pilietinio ir mokslinio susidomėjimo (LYA, K-1, f. 58, b. 34316/3, t. 5, t. 8). Kiti partizanų rėmėjai buvo suimti, kankinami ir ištremti 8–15 metų, prarado sveikatą, turta, pilietines teises, bet niekuomet neprarado sąžinės ir atsakomybės Tėvynei, giminei ir šeimai.

Krašto partizanai ne tik kovojo su okupantais ir vietiniais kolaborantais. Jų tikslas buvo paralyžiuoti okupacinę ūkio sistemą bei atgrasyti žmones nuo kolaboravimo su okupantais.¹

---

¹ Vytautas Kuzmickas, „Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės Vėjo skyriaus veikla“, in: <https://www.gyvenimas.eu/2018/01/09/margio-rinktines-jono-beinoraviciaus-vejo-vadovaujamu-partizanu-1948-m-gruodzio-12-d-kovine-ataka-birstone/>.

Pagal Vytautą Kuzmicką

Jiezno gimnazijos moksleivių pagrindinė organizacija 1946–1949 m.

1946 m. Jiezno gimnazijos moksleiviai, paskatinti apylinkėse veikusių Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanų (Prano Sadausko-Perkūno, taip pat Ėglio ir Vijoklio), sukūrė pagrindinę organizaciją „Jaunųjų laisvės kovotojų būrelis“. Jos vadovas buvo Vytautas Melenkevičius-Ažuolas, pavaduotojas Dominikas Randis-Jaunutis, nariai Jonas Marcinkevičius-Vijūnas, Vytautas Nenartavičius-Dagilis, Vytautas Valatka-Kadugys, Mindaugas Baršcevičius-Žvirblis, Vytautas Adomaitis-Audra, Bronius Jakutavičius-Lapė, Algirdas Stanevičius ir Juozas Labukas. Organizacijos tikslai: 1) antisovietinė agitacija, 2) materialinė ir organizacinė pagalba partizanams, 3) sukurti gausią organizaciją gimnazijoje. Su organizacijos nariais bendradarbiavo šie partizanai: Petras Maleckas-Auksinukas, Valatka Jonas-Kardas, Pranas Čepulionis-Klajūnas, Petras Dzidolikas-Bijūnas, Antanas Klinavičius-Gaidys, Juozas Valatka-Vanagas, Antanas Rutkauskas-Žemaitis, partizanų rėmėjas Zenonas Kimantas-Stumbras, jo sūnus Vladas Kimantas-Girėnas, Vladas Vansevičius-Svajūnas, Pranas Šiugždinis-Dragūnas, Vladas Bunevičius-Berželis, Jonas Čiupas-Ėglis, Jonas Beinaravičius-Vėjas, Juozas Beinaravičius-Gintaras, partizanų rėmėja, ryšininkė Ona Barisienė, jos dukros Elena, Birutė ir Aldona.

1947 m. lapkričio 7 dieną drauge su kitais laisvės kovotojais Jiezno gimnazijos pagrindinės organizacijos narys Domijonas Randis aktyviai dalyvavo kovinėje operacijoje Jiezne prieš NKVD ir Jiezno stribus. Prieš operaciją jis aktyviai rūpinosi atvykstančių į Kimantų sodybą partizanų aprūpinimu maistu. Operacijos metu jis atidavė

savo turėtą šautuvą Svajūnui Vansevičiui, o pats su Juozu Lėcku plovė telefono linijos stulpus.

1949 m. MGB pagrindinę organizaciją „Jaunųjų laisvės kovotojų būrelis“ susekė, jos narius suėmė.

Šaltiniai

1. Vytautas Kuzmickas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/03/13/lietuvos-valstybes-atkuri-mo-simtmeciu-laisves-kovu-barikadose-jaunuju-laisves-kovotoju-burelis-jiezno-gimnazijoje-tarp-pogrindzio-agitacijos-ir-partizanines-kovos-1946-1949-m-i/>.
2. Vytautas Kuzmickas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/05/08/lietuvos-valstybes-atkuri-mo-ir-adolfo-ramanausko-vanago-gimimo-100-meciu-domijonas-randis-jaunuju-jiezno-laisves-kovotoju-burelio-pogrindines-ir-viso-krasto-partizanines-kovos-smaigalyje-iii/>.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (10)

Džukų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1947 sausis

5-6. Suimti: Šilėnų k. Prienų r. miškininkas Alfonsas Pajaujis (1927); Vaisodžių k. Juozas Mazaliauskas (1907).

8. Žaunieriškių k. suimtas Stasys Vytautas Pangonis (1926).

9. Butrimonių mokyklos mokytojas, ryšininkas Petras Ardzevičius (su partizanų vadovybės žinia) užverbuotas kaip MGB agentas Kova.

12. Juociškių k. suimtas Juozas Džervus.

17-18. Suimti: Punioje Viktoras (1929), Vincas (1922) Kavolynai; Staniavos k. Ona Kavolynienė (1922); Strielčių k. Petras Kavolynas (1903); Taukotiškių k. ryš. Petras Dranginis-*Bijūnas* (1920).

1947 kovas

5. Butrimonyse suimtas Stanislovas Petkevičius (1920).

17. Novosiolkų k. suimta Adelė Kaškonaitė (1925).

? Punios šile įvyko PLP srities ir Dainavos A-dos vado D. Jėčio-*Ažuolio* ir Tauro A-dos vado A. Baltūsio-*Žvejo* susitikimas, kuriame nutarta siųsti partizanų vadovybės atstovus į Vakarų (po mėnesio išvyko J. Lukšos-*Daumanto* ir J. Krikščiūno-*Rimvydo* grupė).

? Žuvo partizanas Alfonsas Jaruševičius.

1947 balandis

5. 6. Taučionių k. nužudyti Gataveckai – Jonas (1897) ir jo sūnus Jonas (1925).

Taukotiškių k. baudėjų nužudytas Juozas Marčiulynas (1923).

18. Nužudyti: Butrimonių apyl. – Jonas Tamosynas (1907) ir Jonas Zubravičius.

20. Printas į būrį Jonas Valatka-*Kardas*.

22. Punios šile D. Jėčio-*Ažuolio* vadavietėje vyko Dainavos A-dos vadų sąskrydis, kuriame svarstyta DLK Kęstučio ir A. Juozapavičiaus grupių vadų separatizmo problema, unifikuota partizaniška simbolika.

24. Punioje suimta Malvina Paukštytė (1923).

28. Suimti: Pabalių k. Malvina Kieliūtė (1920); Vėžionių k. Jonas Budra (1927) ir Magdalena Budraitė (1920).

30. Griškonių k. suimta ryš. Antanina Burbulytė-*Svajonė* (1923).

? Vėžionių k. Prienuų r. suimtas Jonas Budra (1927) – dingo.

1947 gegužė

11. Partizanams įsiveržus į Punios progimnaziją, žuvo moksleivis Jonas Baranauskas (1930).

15. Punios šile baudėjai rado nebaigtą įrengti slėptuvę Dainavos A-dos vadavietei.

21. Bazorų k. rastas V. Mankevičiaus-*Paparčio*, partizanų sušaudyto už J. Česnulevičiaus-*Ginučio* nužudymą, lavonas.

27. Pievagalių k. nužudytas apyl. pirmininkas.¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Partizanų dokumentai (13)

Dainavos apygardos vado Dominyko Jėčio-Ažuolio paaiškinimas grupių vadams dėl partizaninės kovos taktikos

1947 m. kovo 20 d.

<...>

L.R. DPA VADAS

207 Nr.

[19]47 metų 3. 20

GRUPIŲ VADAMS: KĘSTUČIO, MARGIO, VAIDOTO, GELEŽINIO VILKO IR MERKIO RINKTINĖS VADUI

Žiemos laikotarpiu, kai partizanai laikėsi visiškai pasyviai, raudonieji, atvirkiščiai, puolė, kaip sugebėjo, stiprino savo pozicijas. Visą laiką laikytis gynybinės taktikos beprasmiška, kadangi tai susilpnintų partizaninį judėjimą arba visiškai sužlugdytų. Partizanai taptų gincluotais vyrais, tik besirūpinančiais savimi, renkančiais produktus ir bėgančiais nuo vienintelio pastebėto stribo, likimas kurių, netenka abejoti, greitai išsispręstų ne jų naudai. Prieš imantis kokių tai bebūtų partizanų veiksmų po žiemos pertraukos, tenka apsivalyti nuo žalingos tautai ir mums patiems naštos – raudonųjų šnipų ir išdavikų. Šį darbą šį kartą teks atlikti grupių – batalionų vadų iniciatyva pagal jų pačių numatytas datas, pradedant nuo balandžio 10-tos dienos ir baigiant gegužės 20-ta.

Pageidautina, kad sunaikintieji būtų paslėpti iš anksto paruoštoje slėptuvėse. Toks paslėpimas, kuris išaiškėtų per savaitę ar per dvi, yra beprasmiškas.

Iki šiol partizanų veiksmai daugeliu atvejų buvo atsitiktinio pobūdžio ir dažnai tokių veiksmų baigtis patiems partizanams pakišdavo nepageidaujamas pasekmes.

Nors mūsų dvasinis ryžtingumas ir nepalaužtas, tačiau fizinės jėgos apkarpytos, todėl vykdydami bet kokius veiksmus mes privalome atkreipti dėmesį į gyvosios jėgos išsaugojimą. Kiekviena partizanų ofenzyva, kiekvienas veiksmas turi būti kruopščiai apgalvoti ir gerai parengti, sudarytos palankios veikimo sąlygos.

Dabar nors ir mažas, bet netikėtas priešo užpuolimas labiausiai prieinamas, lengviausiai įvykdomas, todėl juos ir reikia vykdyti. Nors ir reti, bet sėkmingi ofenzyviniai veiksmai ugdys partizanų drąsą, puolimo dvasią, duos konkretų tikslą, galimybę partizanams produktyviai panaudoti laiką, tarp gyventojų palaikys mums palankią nuotaiką, o raudoniesiems įvairy dozę baimės, kurios pastaruoju metu pradėjo trūkti.

Dainavos partizanų apygardos vadų sąskrydis Punios šile. 1947 m. balandžio 22–24 d. Pirmoje eilėje prigulė ant žemės, iš kairės: Margio grupės vadas Stasys Raklevičius-Mišlinčius, Tigras ir Merkio rinktinės vado pavaduotojas Albertas Perminas-Jūrininkas. Antroje eilėje priklaupę ar pritūpę iš kairės: 1. Varėnos bataliono vadas Jonas Jakubavičius-Rugys, 2. Margio grupės vadas Vytautas Subačius-Klevas, 3. Geležinio Vilko grupės štabo viršininkas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Trečioje eilėje stovi iš kairės: 1. Dainavos apygardos štabo viršininkas Mykolas Petrauskas-Aras, 2. Geležinio Vilko grupės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas, 3. Dainavos apygardos štabo narys Juozas Puškorius-Girinis, 4. Dainavos apygardos vadas Dominykas Jėčys-Ažuolis, 5. Merkio rinktinės vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, 6. Dainavos apygardos štabo pagalbinkas Vaclovas Kavaliauskas-Juodvarnis, 8. Dainavos apygardos štabo ryšių skyriaus viršininkas Kostas Šimelevičius-Gandras. *LGGRTC nuotrauka*

Padaliniai, pradėdant grupę – batalionu, kartą per mėnesį, pradėdant nuo gegužės mėnesio, savo padalinio teritorijoje surengia ir įvykdo pasalą svarbiems raudoniesiems valdininkams, o jeigu tokių nebus, ir eiliniams stribams. Pasalų rengimui teks išjudinti visus savo sugebėjimus ir apsiginkluoti kantrybe. Ruošiant pasalas, būtina numatyti priedangas pasaloje dalyvaujantiems ir pasalą įvykdžius atsi-
traukimo kryptis. Taip pat numatyti konfiskuoto turto ir likviduotų paslėpimo vietas. Pasisengti užmuštuosius paslėpti.

Nebus didelių sunkumų surengti pasalas prie didelių miškų, o kai kada jas surengti bus lengviau netgi dieną. Tokiais atvejais apgaulingais judėjimais ir žmonėmis pirmiausia dezinformuoti gyventojus, kadangi jie, nors prieš savo valią, yra pirmaisiais informatoriais apie įvykių vietas.

Pageidautina ir visapusiškai naudinga, nors daliniam partizanų aprūpinimui, kur tai galima, konfiskuoti iš pieninių gabenamą pieną, kiaušinius, sviestą ir kitus produktus, taip pat į kooperatyvus vežamas prekes. Užmezgus ryšius su pieninių vedėjais ir prekių vežėjais, šis darbas nebus sunkus. Tačiau tokiems veiksams reikia iš anksto pasiruošti, t. y. numatyti patogias partizanų laukimo vietas, kur nors netoli numatyti gerai užmaskuotas slėptuves konfiskuotų produktų paslėpimui, partizanų atsitraukimo kryptis ir pasislėpimo vietas.

Čia paminėtų, gerai apgalvotų veiksmų vykdymas, išnaudojant kiekvieną vietovės galimybę ir aplinkybę, nesudarys neįveikiamų sunkumų, tik kartoju, būtina išsiaiškinti sąlygas, pasiryžti tokiems veiksams, o pasiryžus pradėtą darbą atlikti iki galo.

Apygardos vadas AŽUOLIS [be parašo]¹

<...>

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 205, l. 329–330. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

---

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 185–186.

Partizanų dokumentai (14)

Dainavos apygardos partizanų vadų posėdžio protokolas
1947 metų balandžio 22–24 d.

<...>

DAINAVOS apygardos partizanų vadų 1947 metų balandžio 22,
23, 24 d. posėdžio

PROTOKOLAS

Posėdyje dalyvavo: DAINAVOS apygardos vadas AŽUOLIS, DAINAVOS apygardos vado pavaduotojas ir MERKIO rinktinės vadas VANAGAS, DZŪKŲ rinktinės štabo Švietimo ir spaudos skyriaus viršininkas VYTURYS, Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pavaduotojas GIRINIS, Žvalgybos ir ryšių skyrių viršininkai LINAS ir GANDRAS, MERKIO rinktinės vado pavaduotojas JŪRININKAS, MERKIO rinktinės 3-io bataliono vado pavaduotojas RUGYS, DZŪKŲ rinktinės Geležinio Vilko grupės vadas ŽAIBAS, Geležinio Vilko grupės vado pavaduotojas LABUTIS, Geležinio Vilko grupės štabo viršininkas DZŪKAS, kunigaikščio MARGIO grupės vadas KLEVAS, kunigaikščio MARGIO grupės vado pavaduotojas PAUKŠTAS, kunigaikščio MARGIO grupės štabo viršininkas ARAS, kunigaikščio MARGIO grupės I rajono viršininkas LAKŠTINGALA, VAIDOTO grupės vadas LAPAITIS, VAIDOTO grupės vado pavaduotojas SPYRUOKLIS.

Svarstyta

Nutarta

<...>

3. Lietuvos partizanų
organizacinė padėtis.

Apygardos vadas trumpai
nušvietė, kas padaryta steigiant
Lietuvos partizanų vadovybę.

4. Partizanų veiksmai. Kiek leidžia sąlygos, organizuoti skrajojančius partizanų kovinius padalinius ir tuo suaktyvinti kovą prieš stribus ir valdininkus-enkavedistus. <...>
6. Drausmė. Imtis griežtesnių priemonių įsakymo Nr. 86G visuomenei vykdymo. Daugiau dėmesio skirti partizanų drausmei.
7. Mokymas ir švietimas. Kiek leidžia vietos sąlygos, stiprinti partizanų karinį mokymą ir auklėjimą. Šiuo tikslu laikas nuo laiko rengti partizanų mokymus.
8. Ryšys ir žvalgyba. Ryšį laikyti dar griežtesnėje paslapyje. Dėti visas galimas pastangas tiek aukštesniųjų, tiek žemesniųjų instancijų nuolatinio ryšio užtikrinimui.
9. Tarptautinė padėtis. DZŪKŪ rinktinės štabo Švietimo ir spaudos skyriaus viršininko pavaduotojas GIRINIS smulkiai nušvietė tarptautinę padėtį.
10. Apsiginklavimas. Kulkosvaidžiai turi būti padalinio nuosavybėje. Reikalui esant, lengvieji ginklai dėl blogos jų priežiūros gali būti pakeisti. Savo lėšomis įsigyti pistoletai yra partizanų nuosavybė.
11. Forma ir ženklai. Bendram vaizdui sudaryti – partizaniškos uniforma. Rekomenduojama ir jos skiriamieji ženklai. <...>
12. Apdovanojimas. Įvesti apdovanojimą ženklais už drąsą, už uolumą partizanams ir jų pagalbininkams.¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 205, l. 334–336. Originalas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

---

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 189–191.

Represinių struktūrų dokumentai (9)

LSSR valstybės saugumo ministro Dmitrijaus Jefimovo raštas MGB apskričių skyrių viršininkams apie Lietuvos partizanų Dainavos apygardos struktūrą ir kovos prieš ją priemonės

Vilnius

1947 m. kovo 17 d.

Visiškai slaptai

Serija „K“

LSSR MGB duomenimis, Alytaus, Varėnos apskrityje ir dalyje Prienų ir Trakų apskričių teritorijų yra Lietuvos nacionalistinio pagrindžio Dainavos apygarda. <...>

Apygardos banditų formuotėse yra iki 300 žmonių banditų, ginkluotų daugiausia vokiškų ir rusiškų modelių šautuvais, taip pat jie turi daug automatinių ginklų. <...>

Apygardos štabas leidžia du pagrindinius laikraščius: „Už tėvų žemę“ ir „Laisvės varpas“. <...>

DAINAVOS apygarda yra aktyviai veikianti lietuvių nacionalistinio pagrindžio karinė sukilėlių organizacija. Apygardos formuotės ne kartą vykdė didelius valsčių centrų ir gyvenviečių puolimus, ruošė diversijas ir teroro aktus, rengė pasalas – spąstus. Tačiau MGB apskričių skyriai silpnai plėtė DAINAVOS apygardos formuočių likvidavimo darbą.

Siekdami greičiau likviduoti apygardos štabus ir apygardos banditų – sukilėlių* formuotes,

---

* Vienas iš retų sovietinių dokumentų, kur Lietuvos partizanai įvardijami ir kaip sukilėliai.

SIŪLOME:

1. Įsigyti kokybišką agentūrą iš nacionalistinių organizacijų, banditų grupių dalyvių, jų ryšininkų, rėmėjų ir nelegalių susitikimų vietų savininkų, t. y. agentūrą, galinčią įsiskverbti į vadovaujančius štabus ir užtikrinti mums tinkamą jų tyrimą. <...>

2. Peržiūrėti turimos agentūros išdėstymą ir organizuoti jos darbą, siekiant maksimaliai ją panaudoti kariniam sukilėlių pagrindžiui tirti.

3. Tyrimui maksimaliai panaudoti maršrutinę agentūrą, kruopščiai apgalvoti ir parengti jai užduotis, elgesio liniją, kombinacijas ir legendas skverbiantis į sukilėlių formuotes.

4. Agentūrai, dirbančiai su apygardos formuotėmis, užtikrinti greitą ryšį ir neleisti, kad dėl blogo ryšio gauta informacija vėluotų ir agentai būtų demaskuoti.

5. Ypatingą dėmesį skirti agentūriniam darbui su legalizavusiais banditais ir su legaliai gyvenančiais nacionalistinio pagrindžio dalyviais, atsižvelgiant į tai, kad šiuos kadrus vadovaujantys štabai vertina kaip pagrindinę rezervą. Šiam tikslui iš banditų, kurie legalizavosi, ypač autoritetų, įgyti kokybišką agentūrą. Šiai agentūrai išskirti užduotį skaldyti gaujas ir įkalbėti banditus legalizuotis.

6. Imtis priemonių nacionalistinėms organizacijoms bei grupėms miestuose ir valsčių centruose išaiškinti ir likviduoti, turint omenyje tai, kad jų dalyviams nacionalistinio pagrindžio vadovybė išskėlė užduotis organizuoti ir vykdyti teroro aktus prieš sovietinį-partinį aktyvą. <...>

10. Greitai ir kruopščiai tirti kiekvieną gaujos veiklos pasireiškimo atvejį, aiškinantis jos dalyvius ir vykdytojus, organizuojant darbą taip, kad nė vienas nusikaltėlis neliktų nenubaustas. Neatidėliojant organizuoti išpuolį įvykdžiusios gaujos persekiojimą, siekiant areštuoti arba sunaikinti jos narius.

11. Aktyviai plėsti karinių sukilėlių formuočių areštuotų dalyvių tardymo darbą, siekiant gauti iš areštuotųjų duomenis apie organizacijų vadovaujančias grandis ir organizacijų narius, ginklų sandėlius ir gaujų dislokaciją. <...>

12. Ypatingą dėmesį skirti gaujoms likviduoti skirtoms čekistinėms-karinėms operacijoms organizuoti ir vykdyti. Išaiškintą gaujos

bazės vietą apsupti glaudžiu žiedu, operaciją vykdyti taip, kad gauja negalėtų išsisklaidyti ir išvengti smūgio. <...>

LSSR VALSTYBĖS SAUGUMO MINISTRAS

Generolas majoras [be parašo] (JEFIMOVAS)

LSSR MGB BB VALDYBOS EINANTIS VIRŠININKO PAREI-
GAS PAPULKININKIS [be parašo] (POČKAJUS)

Nr. 3/400

17/ III [19]47¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 208, l. 32–35. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 354–356.

Represinių struktūrų dokumentai (10)

LSSR MGB 2N skyriaus viršininko Iljos Počkajaus pažyma apie Lietuvos partizanų Dainavos apygardos vadovybę, organizacinių vienetų struktūrą ir MGB operacijas prieš apygardos partizanus

Vilnius

1947 m. gegužės mėn.

Visiškai slaptai

Egz. Nr.

P A Ž Y M A

apie lietuvių nacionalistinio pagrindžio DAINAVOS
karinę sukilėlių apygardą

DAINAVOS apygarda įkurta 1946 m. balandžio mėnesio pabaigoje buvusios A apygardos (Lietuvos partizanų Dzūkų grupė) bazėje. <...>

Apygardos banditų formuotės leidžia tris nelegalius laikraščius: „Už tėvų žemę“, „Laisvės rytas“ ir „Aukuras“; specialiai MERKIO rinktinės štabo vadovybei skirtą žurnalą „Mylėk Tėvynę“. <...>

Apygardos formuotės organizaciniu požiūriu suskirstytos į 3 rinktines (brigadas): Dzūkų, Merkio ir Geležinio Vilko, kurios vis dėlto neturi vieno tipo vidinės sandaros. Pavyzdžiui, DZŪKŪ brigadą sudaro vadinamosios grupės ir būriai, o Merkio brigadą – batalionai.

DZŪKŪ brigada turi apie 150 ginkluotų banditų, suskirstytų į 4 grupes: VAIDOTO (Patrimpo* gauja), MERKIO, KĘSTUČIO ir JUO-

---

* Juozas Petraška-Patrimpas, Mykolas Bandonis-Tauras, trumpai vadovavęs Margio grupei, Margio grupės štabo viršininkas tuo metu buvo Mykolas Petrauskas-Aras, Vilkas – neišaiškintas; Albertas Perminas-Jūrininkas.

ZAPAVIČIAUS. Brigadai vadovauja Ažuolis (apygardos vadas). <...>

VAIDOTO grupę sudaro apie 30 banditų, ginkluotų šautuvais, automatais, kiekvienas turi pistoletą. Yra 5 kulkosvaidžiai. Grupei vadovauja PATRIMPAS.

MARGIO grupė (Tauro gauja) veikia Prienu, Stakliškių, Birštono valsčiuose ir Alytaus apskrities Butrimonių valsčiuje, jai priklauso iki 30 banditų, ginkluotų 6 kulkosvaidžiais. Grupės štabas, vadovaujamas buvusios Lietuvos kariuomenės viršilos VILKO, dislokuojamas Birštono valsčiaus teritorijoje.

KESTUČIO grupė (ŽMOGAUS gauja) veikia Alytaus apskrities Alytaus, Miroslavo, Simno valsčiuose. Ją sudaro iki 25 banditų, daugiausia ginkluotų automatais. Turi 5 kulkosvaidžius. Grupei vadovauja buvusios Lietuvos kariuomenės leitenantas ŽMOGUS, jis taip pat ir KELEIVIS-BACIUŠKA, 35 metų, įgijęs aukštąjį išsilavinimą, kandidatas į DAINAVOS apygardos vado pareigas.

JUOZAPAVIČIAUS grupė (SIAUBO gauja) veikia Alytaus apskrities Seirijų valsčiuje ir Varėnos apskrities Merkinės valsčiuje. Sudaryta iš 60 banditų, ginkluotų 12 kulkosvaidžių, automatais ir šautuvais. Grupei vadovauja SIAUBAS, buvusios Lietuvos buržuazinės kariuomenės seržantas, Grušauskas Antanas, buvęs A apygardos SEIRIJŲ gaujos vadas.

MERKIO (Merkinės) brigadoje yra apie 130 banditų, suvienytų į 3 batalionus: Merkinės, Varėnos ir Druskininkų – Marcinkonių. Ji veikia Varėnos apskrityje ir Alytaus apskrities Alovės valsčiuje.

Yra žinomi šie brigados vadovybės nariai:

brigados vadas, jis taip pat ir apygardos vado pavaduotojas – RAMANAUSKAS Adolfas, Liudviko, slapyvardžiu Vanagas, gimęs 1918 m., buvusios Lietuvos kariuomenės leitenantas, įgijęs aukštąjį išsilavinimą, buvęs Alytaus mokytojų seminarijos dėstytojas;

brigados vado pav[aduotojas], jis ir Agitacijos ir propagandos skyriaus viršininkas, slapyvardžiu JŪRININKAS <...>;

Informacinio skyriaus viršininkas BUCEVIČIUS Alfonsas, Vlado, slapyvardžiu STUDENTAS;

Mobilizacinio skyriaus viršininkas KRAJAUSKAS Jonas, Juozo, slapyvardžiu LENGVENIS. Užmuštas [19]47. 2. 7.

Ūkio skyriaus viršininkas BUCEVIČIUS Bronius, Vlado, slapyvardžiu SAVANORIS. Užmuštas [19]47. 2. 7. <...>

Į brigadą įeina trys batalionai:

MERKINĖS batalionas veikia Varėnos apskrities Merkinės valsčiuje ir vienija apie 40 banditų. Vadovauja JŪRININKAS-KALINAUSKAS. Šio bataliono priedangoje yra brigados štabas.

DRUSKININKŲ-MARCINKONIŲ batalionas turi apie 40 banditų, veikiančių Varėnos apskrities Druskininkų-Marcinkonių valsčiuose. Vadovavo BALUTIS-BALČIUS Juozas, Juliaus, gim. 1919 m. (užmuštas š. m. balandžio mėn.).

VARĖNOS batalionas veikia Varėnos apskrities Varėnos ir dalyje Rudnios valsčių. Vadovauja buvęs raitosios policijos vachmistras BAUBLYS Adolfas, slapyvardžiu Merkys, jis taip pat VITAS. Jo sudėtyje yra apie 25 banditai.

GELEŽINIO VILKO brigadą sudaro 75 banditai, veikiantys Trakų ir Alytaus apskričių dalyse. Brigada organizaciniu atžvilgiu padalyta į du batalionus – Daugų ir Eišiškių-Valkininkų. Laikiniai brigados vado pareigas eina RUGYS – Lietuvos buvusios kariuomenės puskarininkis, 26–27 amžiaus, buvęs A apygardos štabo narys, jis taip pat eina ir Eišiškių-Valkininkų bataliono vado pareigas. Brigados banditai turi 13 kulkosvaidžių, šautuvų, automatų ir pistoletų.

Eišiškių-Valkininkų batalionas veikia Trakų apskrities Eišiškių, Valkininkų ir Onuškių valsčiuose, vienija apie 40 banditų, ginkluotų 7 kulkosvaidžiais.

DAUGŲ batalione yra apie 35 banditai, veikiantys Alytaus apskrities Daugų ir Alovės valsčiuose. Ginkluotas 6 kulkosvaidžiais. Batalionui vadovauja Voveris Vaclovas, Jono, slapyvardžiu Žaibas, buvęs valsčiaus raštininkas, 26 metų, tarnavo PLECHAVIČIAUS armijoje, aktyvus teroristas. Prie Daugų bataliono štabo yra laikraščio „Už tėvų žemę“ redakcija.

Be to, brigados štabui yra pavaldžios šios savarankiškos veikiančios gaujos:

MERKIO gaują sudaro apytikriai 6 banditai, veikiantys Trakų apskrityje. Gaujai vadovauja RADŽIUS Antanas, slapyvardžiu ŠTURMAS;

ŠERMUKŠNIO gaujoje yra per 10 banditų, veikiančių Trakų apskrityje. Gaujai vadovauja KAZLAUSKAS Jonas, slapyvardžiu ŠERMUKŠNIS.

Ryšį tarp apygardos formuočių palaiko patys banditai ir jų ryšininkai – užverbuoti vietos gyventojai, iš kurių verbavimo metu yra priimama priesaika ir jiems suteikiami slapyvardžiai.

Gaujų rėmėjai – buožės, banditų giminės ir sovietų valdžios organų represuotieji, teikiantys aktyvią pagalbą banditams, slapyvardžių neturi. <...>

Oper[atyvinė] grupė apygardos formuotėms tirti š. m. balandžio mėn. užverbavo 10 agentų ir 29 informatorius. <...>

Tiriant apygardos formuotes, taip pat dirba LSSR MGB „N“ valdybos 1-ojo skyriaus maršrutinis agentas V <...>, turintis tiesioginį ryšį su Vaidoto grupės vadu PATRIMPU, ir to paties skyriaus agentas Viktorija, dirbantis įtikinėjant DAINAVOS apygardos vadą legalizuotis.

LIETUVOS SSR MGB „N“ VALDYBOS VIRŠININKO
PAVADUOTOJAS
PAPULKININKIS
[be parašo] (POČKAJUS)

1947 m. gegužė
Nr.
Vilnius¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 218, l. 36–40. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 357–360.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (11)

Džukų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1947 birželis

15. Nužudyti: Griškonių k. Antanas Janavičius (1931); Peckūnų k. Petras Nastaravičius.

18. Žaunieriškių k. suimtas Pranas Juknevičius (1901) ir Elena Struckaitė (1925).

28. Kružiūnų k. nuginkluoti 4 karo topografai.

1947 liepa

1. Suimti: Aleksandravos k. Jurgis Jurša (1920); Staniavos k. Ona Česnulevičiūtė (1929).

13. Kulabiškių k. suimta Albina Siaurukaitė-*Genovaitė* (1928).

17-21. Žagarių k. baudėjams užpuolus vestuvininikus, nušauta Bronė Džervutė (1929 Pievagalių k.).

? P. Ardzevičius nutraukė agentūrinį žaidimą su MGB ir stojo į būrį *Ažuolinio* slapyvardžiu.

1947 rugpjūtis

1. Aleksandravos k. slėptuvėje apsupti žuvo J. Kavolynas-*Vaidila*, J. Valiūnas-*Sausis*, P. Valiūnas-*Ešerys* ir jo žmona Antanina Juršaitė-Valiūnienė.

Smolnicos k. suimtas Bolius Norkevičius (1903).

11. Punios šile sunaikinta Dainavos A-dos vadavietė, žuvo A-dos vadas D. Jėčys-*Ažuolis* ir štabo nariai V. Kavaliauskas-*Juod-*

varnis, M. Petrauskas-*Aras* ir J. Pilinskas-*Krūmas*, suimti V. Juozaitis-*Vyturys*, A. Macevičius-*Linas*, J. Puškorius-*Girinis* ir Vaidoto Gr. vadas J. Petraška-*Patrimpas*, *Lapaitis*; tęsiant akciją, Strielčių k. slėptuvėje žuvo PK Margio Gr. vadas V. Subačius-*Klevas*, štabo virš. J. Jusas-*Pakštas* ir sk. vadas J. Šarkus-*Vaitkus*.

13. Vaitiškės k. Prienų r. žuvo sk. vadas M. Bandonis-*Tauras*, S. Kaveckas-*Briedis*, S. Maslaveckas-*Jurginas* ir sodybos šeim. Kazimieras Galinis, sužeista jo žmona*. Prasadėjo plataus masto ryšininkų ir rėmėjų areštai.

17. Suimti: Klydžionių k. moksleivis Jonas Gecevičius (1928); Kulabiškių k. Juozas Dereškevičius (1907).

21. Suimti: Praniūnų k. Aldona Gavelytė (1928); Rumbonyse bažnyčios zakristijonas Juozas Mankevičius (1908); Strielčių k. Juozas Ruseckas-*Pakštas* (1900).

25. Peckūnų k. suimtas ryš. Juozas Česonis-*Augutė* (1925).

29. Jaciunskų k. suimta Anelė Babrauskaitė (1922).

31. Mažiūnų k. suimtas Aleksandras Milkevičius (1924).

? Smolnicos k. suimtas Boleslovas Narkevičius (1903).¹

LGGRTC duomenys (6)

Liepos 9 d. Prienų aps. (dabar Birštono sav.) Vaitiškių k., Kazimiero Galinio sodyboje, per karinę-čekistinę operaciją įvykus susišaudymui, užsidegė namas. Sudegė 3 Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanai: Mykolas Bandonis-*Tauras* (skyriaus vadas), Simonas Kaveckas-*Briedis*** ir Stasys Maslaveckas-*Jurginas*. Taip pat žuvo sodybos šeimnininkas Kazimieras Galinis.²

* Patikslintais LGGRTC duomenimis, tai įvyko 1947-07-09.

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

** Simonas Kaveckas-Briedis pabėgo iš Alytaus kalėjimo su kitais vyrais 1946-04-16. Dalis jų išėjo į partizanus, http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2016/201604_pabe-gimas.pdf.

² „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 42.

Parengė Bonifacas Ulevičius

Mykolo Bandonio laišakai iš fronto

Ištraukos

Mykolas Bandonis, gimęs 1922 m. Alytaus aps. Butrimonių vls. Butrimiškių k., 1943 metais buvo mobilizuotas į vokiečių armiją, priešlėktuvinės gynybos dalis.

1944 metais jis grįžo į Lietuvą ir įstojo į partizanų gretas. Nuo 1945 m. pavasario iki 1946 m. – Dzūkų rinktinės Margirio grupės būrio vadas. Žuvo 1947 m. rugpjūčio 13 d. [LGGRTC duomenimis, 1947-07-09] Birštono vls. Vaitiškių kaime.

Jo laišakai rašyti dar tarnaujant vokiečių armijoje Stasei Vyčaitei. Juose ne tik jaunatviškos svajos – juose ir savo likimo apmąstymas. Jo, kaip ir daugelio, žūtis Lietuvos miškuose neatsitiktinė – tai sąmoninga, motyvuota auka, todėl nuostabi.

Rytai, 1943 XI 28

Stase, Jūs nesistebėkit, kad mano šis pribraižytas lapelis yra Jums adresuotas. Jūs už tai atleiskit man. Gerai? Juk Jūs manęs ne tik kad nepažįstat, bet net ir nesat matę. Šiandien mano kovos draugas rodė savo nuotraukas ir tarpe jų radau ir Jus.

Jis man mažai apie Jus tepasakojo ir aš ryžausi Jums parašyti laiškutį. Jūs už tai nepyksit? Gerai?

Jūs esat moksleivė. Aš taip pat esu buvęs ir man būtų didžiausia laimė, jeigu Jūs parašytumėte laiškiuką, ar sutinkate susirašinėti su fronto kariu?

Aš esu iš Dzūkų sostinės. Ir iš jos į Šeduvą keli šimtai kilometrų. O tai būtų smagu kuomet turėti pažįstamų ir tame Lietuvos kampe lyje ir važiuojant atostogų užsukti į tą vietą.

Jau artinas Kalėdos. Ir aš Jums, Stase, linkiu gražių ir smagių atostogų. Linksmų ir dar kartą linksmų švenčių. <...>

Jeigu Jūs man leidžiate laukti laiškučio nuo Jūsų – tai aš jau jo laukiu nekantriai. O dabar baigiu. Sudie! Dar kartą atsiprašau ir laukiu.

Mykolas

Rytai, 1943 m. gruodžio 30 d.

Stasyt, labai dėkoju Jums už laiškiuką, kurio aš taip laukiau. Jūs nesistebėkit ir visai nemanykit, kad aš rašydamas suklydau ir pasiunčiau Jums. Viena, kad aš neklystu ir tokių klaidų man dar nėra pasitaikę; o antra karys klaidų nedaro – jo klaida – numirti.

Mergyt, Jūsų foto mačiau, – tiesa. Jūs kada dar mokintės Pradžios mokykloje ir tuomet ten kažkokia proga nusifotografavote. Ir toje nuotraukoje tarp visų mokinių – tarpe radau vieną veidžiuką, kuris man labai patiko. Pasiteiravau pas foto savininką, žinoma, jis šeduvietis Staškevičius Augustas (be abejo, Jūs jį prisiminsite) ir jis man trumpai papasakojo apie Jus, Stasyt (atleiskite, kad aš taip draugiškai išsireiškiu), iš jo gavau ir adresą. Ir jau tą patį vakarą Jums parašiau.

Pasirodo, kad klaida nebuvo, ką?...

Mano kovos draugas Augustas yra mano pirmasis draugas, kurį aš turiu. Dar niekuomet aš nesusitikęs tokio vyruko, tai daugiau angelas, o ne žmogus. Iš visų mūsų tarpo, paklausus kurį nors, tai nė vienas neatsirastų ir nepasakytų, kad kuriam jis būtų ką nors bloga padaręs. Šiandien Augustas yra Rygoje. Po dviejų savaitių vėl grįš į mūsų tarpą ir būsime vėl kartu. Dabar jis gavo atostogų ir jas smagiai leidžia Latvijos širdyje. Be jo, dar yra du broliai: Kazys ir Adolfas ir sykiu esame visi vienoje iš Rusijos vietų.

Tiesa, dar yra mūsų kirpėjas – toks Motiejūnas. Mes visi jį „Šeduva“ ir vadiname. Jis ten yra gyvenęs. Bet Jūs turbūt jo nebepažinsite, nes, gal ir dabar dar tebenešiojate kaseles, tiesa?

Aš gal greitai laiku gausiu atostogų, tai, žinoma, į Jūsų, Stasyt, pakvietimą su mielu noru sakau – taip. Būtinai važiuodamas užsukčiau į Šeduvą. <...> Juk gimnazijos suole būti taip smagu, įdomu ir kartu miela. Aš jau keturi metai, kaip palikau nudilintus suolus ir sausą klasės lentą; dar prisimenu, kad išeidamas paskutinį kartą mačiau lentoje pasilikusią kreidos pėdsakų rodančią formulę...

O kaip būtų gera, kad aš šiandien sėdėčiau tame suole!... Parašykit, Stase, apie Šeduvą, kaip atrodo gamta, kaip dabar eina gyvenimas mokiniui ir kas dabar yra pagrindiniai skiepijama mokinių sie-loje. <...>

Jau geras gabaliukas laiko, kaip aš palikau savo tėviškę ir atsira-dau šioje raudonųjų žemėje. Bet vis tiek negalima skųstis gamtovaiz-džiais. Jų tiek daug galima prisirinkti, kad nebūtų gaila valandžiukę atsisėdus su teptuku rankoje patėpliot papievyje. Kartais pasilikęs vienas nuklystu toli toli svajonėmis, kartais – net dažniausiai, tie šnarantieji sausi augalų lapai ir upelio balsai sukelia manyje begalinį ilgesį: ilgiuosi savųjų, tėviškės, tų takų, kuriais man bevaikščiojant, žydėjo mano jaunystė, o dabar?! Aš negaliu pagalvoti... Anksčiau mano jausmuos tebuvo tik švelnūs įsigimimai. Negalvoju, kad aš kam galiu būti priešas. O vienok taip turi būti! Ir dabar taip yra ma-lonu, kad Jūs Lietuvoje tebegyvendama, kur eina gyvenimas: gyve-nimas kuriamas visais pagrindais, dar laikote mus tais pačiais sutvė-rimais ir negailite laiko keliems žodžiams. Aš vakar skaičiau nuo Jūs laiškutį. O koks džiaugsmas!... Vakare būtinai norėjau parašyti, bet nebuvo sąlygų. Naktį stovėdamas sargyboje, svajonėmis žvelgiau į plaukiančius debesėlius ir veltui pyniau vaizdus Šeduvoje, bet nieko tikro... gaila... Kartais būnu pas Tave klasėje, bet Jūs manęs nemato-te, kaip mokytojas „špargalkos“.

Baigsiu, nes Jums atsibos skaityti, tiesa? Kol kas smagu. Iš visų pusių linksmina. O praktikoje karys turi teoriją: „Valgyk ir miegok, o visa kita – atsiras savaime“. <...>

Mykolas¹

---

¹ „Mykolo Bandonio laišakai iš fronto“, parengė Bonifacas Ulevičius, in: <http://www.partizai-nai.org/laisves-kovu-archyvas-9-t-1993-m/3438-mykolo-bandonio-laiskai-is-fronto>.

Represinių struktūrų dokumentai (11)

LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojo Leonardo Martavičiaus pranešimas LSSR valstybės saugumo ministrui Dmitriui Jefimovui apie Dainavos apygardos štabo likvidavimo operaciją 1947 m. rugpjūčio 10 d.

Vilnius

1947 m. rugpjūčio 12 d.

Visiškai slaptai

Raštas [perduotas] „VČ“

Iš Alytaus

LSSR VALSTYBĖS SAUGUMO MINISTRUI

generolui majorui

draugui JEFIMOVUI

S P E C [I A L U S I S] P R A N E Š I M A S

apie DAINAVOS apygardą

Remiantis <...> agentūriniais duomenimis, MGB Alytaus a[pskritis] s[kyrius] tyrimo medžiaga ir likviduotų banditų grupių paimtais dokumentais, š. m. rugpjūčio 10 d. nuo 22.00 [val.] vykdoma DAINAVOS banditų apygardos štabo ir likvidavimo operacija pagal 1947 m. rugpjūčio [8 d.] planą. Operacija vykdoma MGB kariuomenės 34-ojo pulko su priskirtais 200 žmonių iš kitų MGB kariuomenės 4-osios divizijos <...>.

Punios mišką apsupo kariuomenė kairiuoju Nemuno krantu ir žiedu priešingame dešiniajame krante; veikia 8 sektoriai ir 3 a[tskiros] k[arinės] g[rupės]. Siekiant neleisti banditams pasislėpti nuo persekiojimo, miškų masyvo šukavimas galimų perkėlų vietose vyko rytinėje Punios miško dalyje vakarų kryptimi. <...> Kilus kovai, banditams ne kartą buvo siūloma pasiduoti, bet jie atsisakė, prieš-

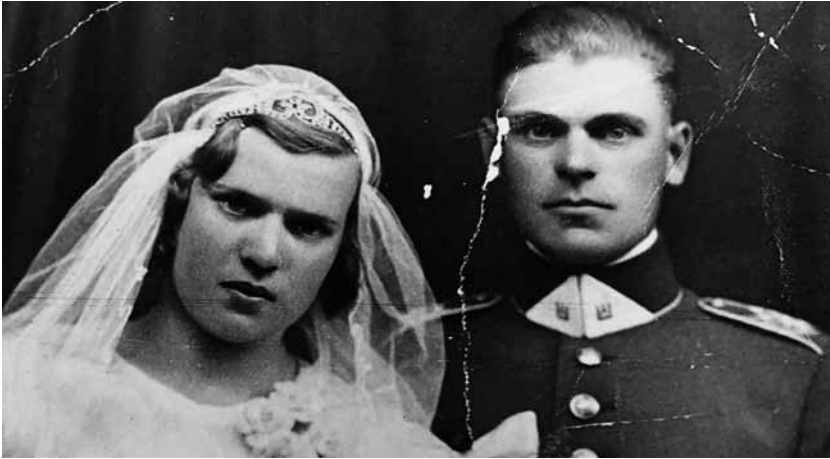
nosi 1 val. 30 min. Tuo pačiu degino turimus dokumentus. Po mūšio pasidavė gyvi:

1. JUOZAITIS Vincas, Jono s., gim. 1922 m. Alytaus apskrities Butrimonių valsčiaus Paliepių kaime, <...> baigė Prienų gimnaziją ir iki įstojimo į gaują mokėsi Kauno universiteto Medicinos fakulteto 1-ame kurse, banditų formuotėje nuo 1946 m. kovo, VYTURIO slapyvardžiu. Dabar yra Dainavos apygardos operatyvinis adjutantas ir Dainavos apygardos štabo Propagandos skyriaus viršininkas.
2. PUŠKORIUS Juozas, Jono s., gim. 1912 m. Vilkaviškio apskrityje Kybartuose, <...> mokėsi Kauno universiteto Ekonomikos fakultete. Iki pasitraukimo į nelegalią padėtį dirbo buhalteriu Kretingos miškų ūkyje. Tardant parodė, kad į kunigaikščio MARGIO banditų formuotę įstojo 1945 m. vasarą, dabar yra Dainavos apygardos propagandos viršininkas, slapyvardžiu GIRINIS.
3. MACEVIČIUS Antanas, Šimo s., gim. 1915 m. Alytaus apskrities ir valsčiaus Naujųjų Panemuninkų kaime, šeima ištremta į tolimus SSRS rajonus. Jis parodė, kad į gaują įstojo 1945 m. rugpjūtį, o 1946 m. gegužės [mėn.] buvo paskirtas DAINAVOS apygardos vado AŽUOLIO adjutantu. Iš kitų sulaikytų banditų parodymų aiškėja, kad jis, MACEVIČIUS, Dainavos apygardos štabe ėjo Žvalgybos skyriaus viršininko pareigas, slapyvardžiu LINAS.
4. PETRAŠKA Juozas, Antano s., gim. 1916 m. Prienų apskrities Balbieriškio valsčiaus Bardašių [tiksliau Mardosų] kaime. <...>. PETRAŠKA parodė, kad jis į gaują įstojo 1945 m. vasarą, dabar yra kunigaikščio VAIDOTO banditų formuotės vadas ir palaikė ryšį tarp DAINAVOS ir TAURO apygardų štabų, slapyvardžiu PATRIMPAS.

Mūšyje karių ugnies sužeisti nusižudė šie banditai:

JĖČYS Dominykas, Povilo s., gim. 1890 [tiksliau 1896] m. Biržų apskrities Vabalninko valsčiuje, turi aukštąjį išsilavinimą, vedęs, buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas. <...>

Atlikus atpažinimą iš paimtų banditų parodymų nustatyta, kad JĖČYS buvo DAINAVOS apygardos vadas. Iš anksčiau paimtų dokumentų matyti, kad jis buvo PLP vadas, slapyvardžiu AŽUOLIS.

Mykolas Petrauskas-Aras su žmona Marija, kuri 1945 m. buvo išvežta į tremtį, 1956 m. mirė Sachaline. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

2. Pavardė, vardas, tėvavardis – nežinomi, slapyvardis – KRŪMAS, apie 30 m. amžiaus. Pagal PETRAŠKOS Juozo parodymus nustatyta, kad KRŪMAS buvo Tauro apygardos operatyvinis adjutantas.

3. PETRAUSKAS Mykolas – 36 m. amžiaus, gim. Alytaus apskrityje, <...> buvęs Lietuvos buržuazinės kariuomenės puskarininkis, gaujoje nuo 1945 m. Iš paimtų banditų parodymų nustatyta, kad PETRAUSKAS, slapyvardžiu ARAS, yra kunigaikščio MARGIO banditų formuotės štabo viršininkas.

4. KAVALIAUSKAS Vaclovas – 20 m. amžiaus, gim. Alytaus apskrityje ir valsčiuje, Raudonikių kaime, <...> gaujoje nuo 1945 m. Paimtieji banditai parodė, kad KAVALIAUSKAS yra vado įgaliotinis pagrindiniams reikalams.

Visi sulaikyti banditai buvo tardomi vietoje, tačiau kitų bunkerių nenurodė. Sulaikytasis banditas MACEVIČIUS davė parodymus apie 3* bunkerius Punios miške.¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 209, l. 143–147. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

---

* Punios šile buvusiuose bunkeriuose partizanų nebuvo surasta, tose slėptuvėse buvo tik karinės amunicijos. 1947 m. rugpjūčio 13 d. per MGB karinę operaciją, surengtą pagal A. Macevičiaus-Lino pateiktą informaciją, Strielčių kaime, Butrimonių valsčiuje, Alytaus apskrityje žuvo 3 partizanai.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 363–366.

LGGRTC duomenys (7)

Rugpjūčio 11 d. šukuodami **Punios šilą (dabar Alytaus r. sav.)**, MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko kareiviai jame aptiko ir sunaikino Dainavos apygardos vadavietę. Žuvo 4 partizanai: Domininkas Jėčys-*Ažuolis* (apygardos vadas), Vaclovas Kavaliauskas-*Juodvarnis* (apygardos vado įgaliotinis), Mykolas Petrauskas-*Aras* (Dzūkų rinktinės Margio grupės štabo viršininkas) ir Jonas Pilinskas-*Krūmas* (anksčiau ėjo Tauro apygardos vado adjutanto pareigas, nuo 1947 m. gegužės mėn. – Tauro apygardos Šarūno rinktinės vadas).¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 43–44.

LGGRTC duomenys (8)

Rugpjūčio 13 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. (dabar Alytaus r. sav.) Strielčių k. apylinkių miške MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko kareiviai vykdė karinę-čekistinę operaciją. Jos metu aptiktas partizanų bunkeris. Per susišaudymą žuvo 3 jame buvę Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanai: Jonas Jusas-Pokštas (grupės vado pavaduotojas), Vytautas Subačius-Klevas (grupės vadas), Juozas Šarkus-Vaitkus (grupės ypatingojo būrio vadas ir grupės vado pavaduotojas).¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 44.

Algirdas Jėčys

Sutryptos viltys. Kai manęs dar nebuvo

Atsiminimų pradžioje užsiminiau apie buvusią mamą sužadėtinį, kurį lenkai 1923 metais nušovė prie demarkacijos linijos. Tai buvo Lietuvos kariuomenės leitenantas Aleksandras Urbelis. Tada mano mama [Veronika Dambrauskaitė, vėliau Jėčienė] turėjo aštuoniolika metų ir rašė dienoraštį. Jos dienoraštis susideda iš dviejų sąsiuvinių. Pirmasis rašytas 1923 metais Alytuje, antrasis – 1925 metais Ukmergėje. 1923 metais mamą tėvelis tarnavo 11-ajame pulke ir gyveno Alytaus kareivinių rajone. Kareivinės stovėjo Vidzgirio miške prie plento, einančio iš Alytaus link Daugų ir Varėnos per Nemuno geležinį Kaniūkų tiltą. Šis plentas buvo vienintelė „gatvė“ kareivinių rajonui. Dienoraštyje dažnai minima įgulos bažnyčia bolševikai po karo nugriovė, ir dabar jos nėra. Savo dienoraštyje mama leitenantą Jėčį – būsimąjį vyrą ir mamą tėvą – dažnai pravardžiuoja <...>. Ta pravardė kilusi iš tėvo įpročio ką nors nevykusio padariusius vadinti „peckeliais“. Tačiau šį „komplimentą“ jis dažniausiai sakydavo mažybine ar malonybine forma be jokio pykčio ir net susierzinimo, todėl man niekada neteko matyti, kad kas nors už tai būtų pykęs. Dienoraštis nutrūksta tada, kai priartėjo jų vestuvės.

Antrasis sąsiuvinis

1925 m. vasario 27 d.

Štai aš vėl pradėdau tęsti savo dienoraštį, naują savo įspūdžių, pergyvenimų, įvykių aprašymą. Tik nuo ko man jį pradėti? Nuo praeities ar iškart nuo dabarties? Gal geriau, mano manymu, pradėti nuo dabarties, o apie praeitį rašysiu tik tada, kai mano dienoraščiui vien

dabarties nebeužteks. Dabartinis mano gyvenimas yra pilnas pergyvenimų, ir man bus daug lengviau juos aprašyti negu persirgtą praeitį.

Sėdžiu viena kambaryje, niekas manęs nemato ir negirdi. Tik laikrodėlis drumsčia tylą rodydamas dešimtą valandą. Namai miega, o aš užmigti negaliu, nors ir mėgstu pamiegoti. Nemiegu, bet prieš akis, kai sėdžiu atsimerkusi ir nieko negalvoju, išskyla vaizdai... iš praeities. Tačiau ilgai taip sėdėti negaliu ir pridengiu delnais savo veidą, nes elektros šviesa man trukdo svajoti...

Aš matau jį... savąjį mylimą, brangų. <...> Myliu jį todėl, kad jis irgi dar taip neseniai buvo nelaimingas, myliu todėl, kad būdamas nelaimingas pats jis gailėjosi manęs ir buvo man broliu tada, kai to reikėjo mano skaudamai širdelei. Jis mokėjo mane nuraminti, sugebėjo paguosti savo mokėjimu mane suprasti tada, kai aš troškau, kad mane suprastų. Taip, tada jis buvo man broliu, mylėjo broliška meile, kuri vėliau virto švelniu, giliu, tačiau beviltišku jausmu.

Aš jam buvau tiktai seserimi... Bet kai jis pamilo mane tikrąja meile, meile jaunuolio, tada stengėsi ją nuo manęs slėpti. Ilgai to daryti jis nesugebėjo, nes... aš pati net nesitikėdama priverčiau jį pripažinti. Aš nežinojau, ką jis stengiasi nuo manęs nuslėpti, mačiau, kad jis labai kenčia, ir kaip sesuo norėjau sužinoti priežastį ir jam padėti. Jis, aišku, neturėjo man to sakyti, bet aš reikalavau, ir jis pasakė.

Daug jausmų aš išgyvenau sužinojusi tą jo paslaptį, bet ir toliau likau jam tik seserimi. Aš jam vėliau pasakiau: „Taip, tu mano, bet aš ne tava...“ Juk tada kitaip ir negalėjo būti... Taip jis ir toliau liko man broliu „pareigose“, bet širdyje jis mane mylėjo, nors ir beviltiškai. Po truputį aš pradėjau užmiršti savo širdies žaizdas. Vis dažniau prisimindavau jo užuojautos žodžius, kai tos užuojautos taip troško mano širdis, prisimindavau jo kantrumą išklausančias visus mano skausmus ir nusiskundimus. O, kaip man tada buvo reikalingas toks klausytojas, koku man buvo Domas! Jis man padarė daug gero ir aš privalėjau jam atsilyginti tuo pačiu. Aš žinojau, kad sugebėsiu praskaidrinti jo gyvenimą, ir nutariau pagal savo išgales tuo jam padėti. Man tai pavyko, ir nors praėjo nemaža laiko, bet jis dabar laimingesnis, negu buvo anksčiau. Gal to ir užtektų, bet baigia gyti ir mano kažkada gilios žaizdos. Mane vėl patraukė gyvenimas. Aš, besirūpindama jo laime, pastebėjau, kad ta jo laimė po truputį virsta ir mano laime, jo

nelaimės – manosiomis. Kai supratau tą savo jausmą, aš prisipažinau Domui. Jis, rodosi, mane suprato, bet mes vis tiek negalėjome kartu dalytis ta pačia laime ar nelaime, negalėjome būti arti vienas kito, negalėjome viską vienodai jausti, negalėjome likti amžiniais gyvenimo draugais. Tad kodėl gi mes tada nepasakėme vienas kitam paskutinio „sudiev“? Nebuvo jėgų... O aš visada jaučiau, kad mes turėsime teisę vienas į kitą, kad jis, kaip ir aš, galėsime būti laimingi.

Anksčiau aš rūpinausi praskaidrinti tik jo gyvenimą, bet vėliau man parūpo ir manasis. Tačiau prieš žmones tam aš neturėjau teisės. Daug buvo neteisybės, apgaulės, net melo, kol aš gavau tą teisę. Ir per apgaulę prieš tėvus ir žmones aš tapau jo sužadėtine tada, kai negalėjau būti jo žmona. Bet laikasėjo. Aš meldžiausi Dievui už mūsų laimę, nors galvojau, kad tik stebuklas gali padaryti mus laimingus. Ir štai mūsų laimės viltis jau yra, vyksta stebuklas. Dabar mes jau galime žiūrėti į akis žmonėms, kurie mus vadina sužadėtiniais. Jau rodosi, kad galime būti laimingi, bet vis tiek kažkas maudžia krūtinėje, lyg lauktų ko blogo... Aš juo, Domu, esu ne visai patenkinta. Jis elgiasi ne visai taip, kaip, mano manymu, turėtų elgtis. Negalima taip aplaidžiai, nerūpestingai žiūrėti į savo pažeistą sveikatą, ir aš pasistengsiu tai jam išaiškinti ir įtikinti. Jis privalo manęs klausyti, aš linkiu jam tik laimės, nes jis ir jo laimė yra kartu ir mano laimė. Aš nepripažįstu pusėtinios laimės, pusėtinios meilės ir tikiu, kad sugebėsiu tapti jo gyvenimo laime, pačiu gyvenimu, sugebėsiu būti įsakinėjančia karalaite, kaip ir įsakymus pildančia verge, o apskritai paėmus, tikra gyvenimo drauge, bet tik tuo atveju, jeigu jo meilė man yra tikra, kuo aš esu besąlygiškai įsitikinusi.¹

[Žuvus Dominykui Jėčiui-Ažuoliui, lagerių ir tremties neišvengė surasta besislapstanti Dominyko Jėčio-Ažuolio žmona Veronika Dambrauskaitė-Jėčienė (1905–1986). Į tėvynę ji sugrįžo tik po 20 metų. Sūnus Algirdas Jėčys grįžęs į Lietuvą iš sovietinių lagerių neturėjo kur įsikurti, jo niekur nenorėjo priimti į darbą. Praėjus maždaug dešimčiai metų po suėmimo, karinis tribunolas jį reabilitavo. Kauno saugumiečiai pasikvietę į savo baisųjį pastatą ir privertę nežinioje laukti keletą valandų, jam įteikė pažymą apie teistumo panaikinimą.

---

¹ Algirdas Jėčys, „Sutryptos viltys“, Vilnius, 2000, p. 262–263, 287–290.

Prieš išleisdami dar pagrasino savo įprastine formuluote – „tu niekur nebuvai, nieko nematei“. Ištremita su mažu sūneliu buvo ir Veronikos Jėčienės sesuo Elena Dambrauskaitė-Semaškienė, nes jos vyras buvo Žemaičių apygardos vadas Jonas Semaška-Liepa.]

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (12)

Džukų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1947 rugsėjis

4. Kulabiškių k. suimtas Petras Pipčius (1897).

22. Nezingės apyl. Varėnos r. Lesagurų miške žuvo Dainavos Ados štabo pareigūnas K. Šimelevičius-*Gandras*, Margio grupės būrio vadas J. Cibulskas-*Ažuolaitis* ir kt.

23. Nužudyti: Butrimonių apyl. Aleksandras Džervus (1874); Ona Grigūnienė (1880); Juozas Palekas (1901); Sakalauskai – Stasys (1927) ir Vincas (1924); Kulabiškių k. Petras (1872) ir Ona (1875); Žagarių k. apyl. pirmininkas.

1947 spalio

2. Punioje nužudyti: Anelė Manerskienė (1927); Pulnickai – Aleksandras (1886), Elena (1892) ir jų vaikai Aleksandras (1928), Bronė (1922), Jonas (1923), Juozas (1931); Stasys Raišys (1929).

17. Panemuninkų k. suimta Stanislova Račkauskaitė (1926).

28-30. Suimti: Butrimonyse Genovaitė Kupčiūnaitė (1925); Žagarių k. Vytautas Bernatavičius (1929).

1947 lapkritis

5. Kelyje Butrimonyš–Punia S. Raklevičiaus-*Mišlinčiaus*, *Tigro* būrys susprogdino mašiną ir nukovė 11 NKVD-istų ir stribą. Minimi dalyvavę P. Ardzevičius-*Ažuolinis*, J. Baranauskas-*Saulius*, A. Česonnis-*Skroblas*, J. Kizala-*Tijūnas*.

6. J. Gervicko-*Jovaro* būrys susprogdino tanketę ir nukovė kariškį ir stribą.

7. Jungtinis M. Jaruševičiaus-*Lakštingalos* ir Tauro A-dos Geležinio Vilko rinktinės kuopos vado Prano Karaliaus-*Vėjo* 13 partizanų būrys įsiveržė į Jiezną ir nukovė MGB ir MVD skyrių viršininkus.

27. Punioje Jakubelskų sodyboje mūšyje žuvo J. Kizala-*Tijūnas* ir M. Marčiukaitis-*Vytis**.

1947 gruodis

1. Staniavos k. nužudyti Navakai – Anelė Navakaitė (1898) ir Petras.

3-4. Pievagalių k. suimtas Jonas Milinauskas (1893).

9. Margaravos k. mirtinai sužeistas J. Navickas-*Kaimynas*.

Taukotiškių k. suimta Ona Kratauskaitė (1914).

16. Įvykdyta MGB agentų – sokolovininkų provokacija Juozo Ardzevičiaus (1908 Paliepių k.) atžvilgiu.

18. Paliepių k. suimtas Vladas Janynas (1915), kurio sodyboje baudėjai surado P. Ardzevičiaus-*Ažuolinio* slėptuvę su dokumentais.

24. Suimtos ryšininkės: Kružiūnų k. Anelė Karkauskaitė-*Ramunė* (1927); Paliepių k. Anelė Geisčiūnaitė-*Aušrelė* (1929).

31. Kružiūnų k. suimtas Vytautas Balinskas (1929).¹

---

* Henrikas Rimkus darbe „Dainavos apygardos partizanų sąrašai“ (1999 m. teigia, kad šie partizanai žuvo ne 1947-11-27, o 1948-11-27. Tame pačiame darbe minima, jog 1948-11-27 Punioje žuvo Juozas Kizala-Tijūnas, eilinis, gimęs Punioje 1926 m., partizanu tapo 1947. VIII, žuvo 1948.XI.27 Punioje, išniekintas Alytuje, ir Marčiukaitis Vytautas-Gediminas, eilinis, gimė Nemajūnų k. Prienų r. [tiksliau Panemunio dvare, Birštono valsčiuje), gimimo metai nežinomi, kada tapo partizanu – nežinoma, žuvo 1948.XI.27 Punioje. Darbe „Dainavos apygardos partizanų sąrašai“ pateikti duomenys beveik sutampa su Zitos Bartusevičiūtės pateiktais duomenimis apie jos pusbrolių Vytautą Marčiukaitį-Gediminą, kuris, jos teigimu, yra gimęs apie 1924 metus, žuvęs 1948 m. Punioje, artimųjų slapta palaidotas Nemajūnų kapinėse, šeimos kapavietėje. Partizaną Vytautą Marčiukaitį-Gediminą mini ir istorikas Vytautas Kuzmickas straipsnyje „Margio rinktinės Jono Beinaravičiaus-Vėjo vadovaujama partizanų 1948 m. gruodžio 12 d. kovinė ataka Birštone“, kuris buvo išspausdintas 2018 m. Prienų r. laikraštyje „Gyvenimas“.

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

LGGRTC duomenys (9)

Rugsėjo 22 d. Alytaus aps. Daugų vls. (dabar – Varėnos r. sav.) Lesagūrų k. gyventojų Kazio Marčiulevičiaus sodyboje MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko kareivių grupė aptiko bunkerį. Per susišaudymą žuvo 6 Geležinio Vilko, Margio, Vanago grupių partizanai: Pranas Baranauskas-*Liūtas* (Geležinio Vilko grupė), Jonas Cibulskas-*Ažuolaitis* (Margio grupė), Vladas Karpuška-*Smitas* (Geležinio Vilko grupės skyriaus vadas), Juozas Miškinis-*Žiedas* (Vanago grupė), Konstantinas Šimelevičius-*Gandras* (Dainavos apygardos štabo Ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas, nuo 1947 m. rugpjūčio mėn. – Dzūkų rinktinės vadas)* ir Adolfas Truncė-*Vilkas* (Geležinio Vilko grupė).¹

---

* Jonas Cibulskas-*Ažuolaitis*, Konstantinas Šimelevičius-*Gandras* žuvo pakeliui į Dainavos apygardos vadų susitikimą, kuris buvo numatytas 1947-09-24. Po šios ir kitų 1947 m. vasarą įvykusių netekčių Dzūkų rinktinė ir Margio grupė išgyveno vieną iš sunkiausių savo veiklos laikotarpių.

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 44.

Rūta Trimonienė

Žuvusieji 1947 m. rugsėjo 22 d.

DUOMENYS APIE 1947 M. RUGSĖJO 22 D. ALYTAUS APS. DAUGŲ VLS. LESAGŪRŲ K. ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS PARTIZANUS

1947 m. rugsėjo 22 d. Alytaus aps. Daugų vls. (dabar – Varėnos r. sav.) Lesagūrų k. gyventojų Kazio Marčiulevičiaus sodyboje MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko kareivių grupė aptiko bunkerį. Per susišaudymą žuvo:

KOSTAS ŠIMELEVIČIUS-*GANDRAS*. Gimė 1922 m. Kosto ir Marijos Šimelevičių šeimoje. Gyveno Alytaus aps. Butrimonių vls. Punios k. Dainavos apygardos štabo Ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas. 1947 m. balandžio 22–24 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Punios šile dalyvavo Dainavos apygardos partizanų vadų posėdyje, kuriame buvo aptarti opūs organizaciniai partizanų veiklos klausimai – bandyta išspręsti apygardos vado konfliktus su iš apygardos pasitraukusių grupių vadais, nutarta suaktyvinti veiksmus prieš okupacinę valdžią, aptarti kiti aktualūs klausimai – ryšiai, disciplina ir t. t. Apygardos štabo Organizacinio skyriaus viršininkas K. Šimelevičius-*Gandras* 1947 m. rugpjūčio 11 d. šalia užimamų pareigų paskirtas eiti ir Dzūkų rinktinės vado pareigas. Tėvai 1945 m. liepos 17 d. ištremti į Permės (Molotovo) sr., kur 1945 m. spalio 10 d. mirė tėvas. Motina paleista 1960 m. grįžo į Lietuvą. Brolis Dainavos apygardos partizanas Aleksas-*Igis*, *Iļičius* žuvo 1945 m. lapkričio 15 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Plasapninkų k. Brolis Juozas, Dainavos apygardos partizanų rėmėjas, suimtas 1947 m. birželio 13 d. Nuteistas ir išvežtas į lagerį (Archangelsko sr.). Sesuo Ona, partizanų rėmėja, suimta 1948 m. sausio 8 d. Nuteista ir išvežta į lagerį (Mordovija).

VLADAS KARPUŠKA-ŠMITAS, Antano. Gimė 1914 m. Alytaus aps. Nedzingės vls. Rakatanskų k. Baigė Rakatanskų k. pradžios mokyklą. Mokėsi Alytaus žemės ūkio mokykloje. Susirgus tėvui mokslus nutraukė ir grįžo į tėviškę. Lietuvos šaulių sąjungos Nedzingės būrio narys. Suimtas 1944 m. Kalintas Alytaus aps. Daugų mstl. Paleistas. Partizanas nuo 1946 m. lapkričio mėn. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos skyriaus vadas. Žmona Jadvyga, dukros Danutė, Marytė ir Onutė 1947 m. gruodžio 19 d. ištremtos į Tiumenės sr. 1948 m. gruodžio 20 d. visos pabėgo iš tremties ir grįžo į Lietuvą. 1949 m. birželio mėn. J. Karpuškienė vėl suimta ir antrą kartą išsiųsta į tremtį. Į Lietuvą grįžo 1956 m. 1999 m. balandžio 27 d. V. Karpuškai pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

JONAS CIBULSKIS-AŽUOLAITIS. Gimė 1914 m. liepos 14 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Gervėnų k. Jono Cibulskio ir Marijonos Milišauskaitės-Cibulskienės šeimoje. Gyveno Alytaus m. Juozapavičiaus g. Partizanas nuo 1944 m. 1945 m. rugpjūčio 11 d. žuvus partizanų būrio, veikusio Butrimonių vls., vadui Pranui Paulauskui-Šarūnui, perėmė vadovavimą būriui. 1945 m. rugsėjo mėn. kautynėse su NKVD kariuomene buvo sunkiai sužeistas. Gydėsi. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos skyriaus vadas. Brolis Leonas suimtas 1944 (1945) m. Išvežtas į kalėjimą (Baltarusija, vėliau – Rusija). Tėvai ir sesuo Malvina 1947 m. balandžio 4 d. ištremti į Tiumenės sr., kur 1949 m. mirė motina, o 1951 m. – tėvas. Brolis ir sesuo paleisti grįžo į Lietuvą. 1999 m. kovo 30 d. J. Cibulskiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

PRANAS BARANAUSKAS-LIŪTAS, Kosto. Gimė 1925 m. Gyveno Alytaus aps. Alovės vls. Mielėnų k. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos partizanas.

JUOZAS MIŠKINIS-ŽIEDAS. Gimė 1921 m. spalio 11 d. Alytaus aps. Merkinės vls. Gudakiemio k. Edvardo Miškinio ir Alenos Tumaitės-Miškinienės šeimoje. Ten ir gyveno. Partizanas nuo 1946 m. spalio mėn. Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Vango tėvūnijos partizanas. Tėvai 1947 m. gruodžio 19 d. ištremti į Tiumenės sr., kur 1949 m. mirė tėvas. Motina paleista 1955 m. grįžo į Lietuvą. 1999 m. balandžio 13 d. J. Miškiniui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

ADOLFAS TRUNCĖ-VILKAS, Petro. Gimė 1911 m. Gyveno Alytaus aps. Nedzingės vls. Rokačių k. Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos skyriaus partizanas.

Žuvusių partizanų palaikai niekinti Alytaus aps. Dauguose. Vėliau galėjo būti sumesti į Daugų valsčiaus sribų būstinės kiemo šulinį. 1990 m. rugsėjo mėn., atkasant šulinį, tikėtina, kad šių partizanų palaikai buvo rasti ir rugsėjo 29 d. palaidoti Daugų mstl. kapinėse.

PAGRINDAS: Lietuvos valstybės istorijos archyvas; *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947, A–J*, t. 2, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 1998, p. 156, 301; *Liongino Baliukevičiaus – partizano Dzūko dienoraštis*. Vilnius, 2002, p. 114–115, 176–177, 179, 181, 182; *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947, K–S*, t. 2, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 60, 558; *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947, Š–Ž*, t. 2, 3 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2005, p. 62, 188; *Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)*, Dokumentų rinkinys, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2003, p. 189, 192, 202, 309; *Pietų Lietuvos partizanų sritis, Atlasas, Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius: LGRTC, 2008, l. 79; Lietuvos ypatingasis archyvas (LYA), f. K-1, **ap. 3, b. 379**, l. 303, 306; f. K-19, **ap. 1, b. 563**, l. 121; *Lietuvos gyventojų genocidas 1948, N–Ž*, t. 3, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2009, p. 483; LGGRTC duomenys: Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento (GRTD) 2008-03-03 Archyvinė-istorinė pažyma Nr. 4 „Dėl Dainavos apygardos partizanų“: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 819**, l. 141–145; **b. 820**, l. 193, 210, 215–216; H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Memorialinio departamento Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro duomenys, parengė vyriausioji istorikė Rūta Trimonienė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2021-04-23.

Partizanų dokumentai (15)

Dainavos apygardos vadų posėdžio protokolas

1947 m. rugsėjo 24–25 d.

Dainavos Apygardos Vadų posėdžio, įvykusio 1947 m. rugsėjo 24 ir 25 d. d. ir kuriame dalyvavo L[aikinai] e[inantis] p[areigas] Dainavos Apygardos Vadas Vanagas, Dzūkų Rinktinės Vado Pavaduotojas Rimvydas, buvęs PLP štabo viršininkas Antanaitis, Dzūkų Rinktinės Geležinio Vilko Grupės Vadas Žaibas, Dz[ūkų] R[inktinės] Gelež[inio] Vilko Gr[upės] Štabo V[iršininkas] Dzūkas, Dz[ūkų] R[inktinės] Gelež[inio] Vilko Grupės Ūkio Skyriaus V[iršinin]kas Vanagas, Kun[igaikščio] Kęstučio Grupės Štabo Viršininkas Ramunis, Kun[igaikščio] Kęstučio Grupės Štabo narys Negras, Kar[ininko] Juozapavičiaus Grupės Vadas Siaubas, Kar[ininko] Juozapavičiaus Grupės Vado Pavaduotojas Skiedra, Kar[ininko] Juozapavičiaus Grupės Štabo V[iršinin]kas Diemedis, Kar[ininko] Juozapavičiaus Grupės Adjutantas Savukas, Kar[ininko] Juozapavičiaus Grupės III Būrio Vadas Kariūnas, L[aikinai] e[inantis] p[areigas] Šarūno Rinktinės Vadas Vargdienis, Š[arūno] R[inktinės] II Kuopos Vadas Liepa, Š[arūno] R[inktinės] II Kuopos I Būrio Vadas Strazdas, Merkio Rinktinės Spaudos ir Švietimo Skyriaus V[iršinin]kas Linas, M[erkio] R[inktinės] I B[atalio]n[o] Vadas Jūrininkas, M[erkio] R[inktinės] II B[atalio]n[o] Vadas Tauras, M[erkio] R[inktinės] II B[atalio]n[o] Vado Pavaduotojas Stumbras, M[erkio] R[inktinės] II B[ataliono] [Vado] Adjutantas Vaidilutis*,

Protokolas Nr. 1

Pirmininkaujant L[aikinai] e[inančiam] p[areigas] Dainavos Apygardos Vadui Vanagui, atidarytas posėdis ir pagerbta žuvusieji.

<...>

Nutarta

1. Dėl tarpusavio silpno susižinojimo įvykusius abipusius ginčus ir tuo reikalu išleistus abipusius raštus bei įsakymus atšaukti, Kar[ininko] Juozapavičiaus Grupę įjungti į Dainavos Apygardos sudėtį.
2. Pernagrinėję Dzūkų Rinktinės Vado Ažuolio su Kun[igaikščio] Kęstučio Grupe kivirčą, rado, kad visa tai įvyko dėl nesusipratimo, ir nutaria visus tą reikalą liečiančius raštus, Kun[igaikščio] Kęstučio Grupės Vadų 1947 m. vasario mėn. 22 d. protokolą ir Apygardos Vado įsakymą <...> panaikinti. Kun[igaikščio] Kęstučio Grupę įjungti į Dainavos Apygardos sudėtį.
3. Protokole ir PLP Vado įsakyme Nr. 1 esantį įsireiškimą „PLP Štabo V[iršinin]kas Antanaitis išvyko nežinia kur“ atšaukti.
4. Dainavos Apygardos Vadu išrinktas Merkio Rinktinės Vadas Vanagas.
5. Apygardos sudėty esamų padalinių, pavadintų kuopomis ir batalionais, pakeisti Grupėmis.
6. Ypatingai pasižymėjusius partizanus ir jų bendradarbius atžymėti vadovaujantis partizano Antanaičio paruoštais tuo reikalu nuostatais.
7. Veidmainiškai pasišalinusiems ir priesaiką sulaužiusiems partizanams prie Apygardos Štabo jų byloms išspręsti sudaromas P[artizanų] K[aro] L[aiko] Teismas.
8. Kiek sąlygos leidžia, praveisti karinį apmokymą.
9. Keliant partizanus į puskarininkio laipsnį, vadovautis PLP Vado įsakymu Nr. 2 1946 m.
10. Vadai turi rodyti pavyzdį ir, dažniau lankydami dalinius, aiškina alkoholio kenksmingumą ir jo žalą partizaninei veiklai.¹

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 20, l. 318–319. Originalas. Rankraštis.

---

* Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Sergijus Staniškis-Antanaitis, Vaclovas Voveris-Žaibas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Viktoras Kazlauskas-Vanagas, Vladas Rėklaitis-Ramunis, Jonas Grincevičius-Negras, Antanas Grušauskas-Siaubas, Antanas Matulevičius-Skiedra, Juozas Gegužis-Diemedis, Antanas Sukarevičius-Savukas, Benediktas Labėnas-Kariūnas, Vincas Mikelionis-Vargdienis, Jurgis Ptakauskas-Liepa, Bronius Čaplikas-Strazdas, Pranas Svirskas-Linas, Albertas Perminas-Jūrininkas, Antanas Suraučius-Tauras, Juozas Gecevičius-Stumbras, Alfonsas Valentukevičius-Vaidilutis.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 199–201.

1947 metų lapkričio 1 dieną Dainavos apygardos Margio grupės Pilėnų rajono vado pavaduotojas Motiejus Jaroševičius-Lakštingala savo rajono šiaurinę dalį – nuo Verknės upės iki Jiežno – Stakliškių – Užuguosčio – Kruonio ir Lapainių – perdavė Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos vadovybės pavaldumui. Rajono perėmimo protokolą pasirašė 51 kuopos vado pavaduotojas [Algirdas Šermukšnis]-Žilvinas. Šiame rajone gyvenę ir veikę partizanai buvo pervesti į Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos įskaitą. [Vytautas Juodsnukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011, p. 288.]

Parengė Bonifacas Ulevičius

Suimto partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis (1)

Ištraukos

Skaitytojui pristatomas Lietuvos, [Tauro apygardos] Geležinio Vilko rinktinės partizano, vokiečių vermachto kareivio Heinrich Rossemann-Povo dienoraštis. Šio dienoraščio buvo parašyta 320 puslapių mašinėle ir keturi sąsiuviniai ranka. 1949 m. lapkričio 14 d., rusams užpuolus jų bunkerį, teko viską palikus bėgti. Kaip sakė Povas, per porą minučių jie tapo didžiausi skurdžiai pasaulyje. Visas jų turėtas turtas, uniformos, amunicija, spausdinimo priemonės, muzikos instrumentai, taip pat ir dienoraščiai pateko į čekistų rankas. KGB archyvuose rasta tik maža šio dienoraščio dalis. H. Rossemann gimė 1913 m. Traisa kaime, Darmstadt apskr., Esseno krašte. Baigęs gimnaziją, išmoko staliaus amato, turėjo savo dirbtuves. 1939 m. buvo pašauktas į kariuomenę. Kadangi grojo įvairiais muzikos instrumentais, buvo paskirtas į 133 pėstininkų diviziją muzikantu. Tarnavo Lenkijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge. 1944 m. kovo mėn. buvo perkeltas į Rytų frontą prie Vitebsko. Dalyvavo mūšiuose. Jų divizija buvo apsupta ir sumušta. Pradžioje jie traukėsi grupėmis, tačiau dėl dažnų susirėmimų su rusais išsisklaidė, ir toliau Heinrich traukėsi vienas. Rūdupio kaime, Prienų rajone, jį, netekusį jėgų, priėmė gyventi Andrius Mozūras, kuris jį slėpė iki 1945 m. gruodžio mėn. Atsargumo dėlei Heinrich žiemai persikėlė į mišką, kur jį besislapstantį ir toliau globojo Mozūrai. Didesnę laiko dalį jis slėpėsi pas Mozūrus, nes miške, neturint bunkerio, buvo nepakenčiamai šalta. 1946 m. vasarą jis susitiko su Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos partizanais, kurie priėmė jį į savo gretas. <...>

III dalis

Sutikęs Gelbetą*, jai pasakiau, kad turiu paslaptį, kurios niekam negaliu patikėti. Galbūt, kad aš paskutinį kartą imu iš jos maistą. Gelbeta man buvo kaip motina. Ji ne tik tuos dvejus metus mane maitino, bet taip pat dėl manęs sielėjosi ir rizikavo. Vakarop aš atnešiau Gelbetai savo dovaną – puodynėlę uogų.

Atėjęs prie bunkerio, radau savo naujuosius draugus. Su partizanais man buvo sunku susikalbėti, nes lietuviškų žodžių mokėjau labai mažai. Vienas iš partizanų buvo mokėsis gimnazijoje ir truputį mokėjo vokiškai. Aš nusileidau į bunkerį, susirinkau savo daiktus ir visam laikui atsisveikinau su šiuo savo kapu. Mes nuėjome prie kažkokio upelio, kur aš persivilkau naujais baltiniais ir apsilvilkau naujus drabužius, [įėjome] į didelį pušų mišką, ir koks buvo mano pasibaisėjimas, kai partizanai ėmė lįsti į po didžiulės pušies šaknimis įrengtą bunkerį. Vėl man teko tęsti tą patį gyvenimą, su kuriuo, kaip man atrodė, paliekant savo bunkerį, buvo baigta. <...>

Bitinas pasirodė neblogai mokantis vokiečių kalbą. Aš papasakoju paprastais žodžiais apie mano gyvenimą anksčiau ir dabar, apie mano Tėvynę, kuria jie labai domėjosi, o jis vertė.

Apie mūsų bunkerio buvimą niekas pasaulyje neturi žinoti. Jį žino tik 2–3 žmonės. Už partizanų išdavimą rusai gausiai apdovanoja. Už kiekvieną išduotą partizaną moka šešis tūkstančius rublių. Mes pavojingi ir brangūs. Aš noriu aprašyti mano draugus – Bitiną ir Žvirblį. Abu drąsūs, narsūs, judrūs. Tai partizanai arba kaip kai kas juos vadina, „banditai“, kurie su ginklu rankoje kovoja prieš rusus ir komunistinę tvarką, žmonės, kurie atsisako dirbti svetimai valdžiai, kuriems nesvarbu, kaip maitintis, gerai ar blogai. Jie šiuo metu gyvena be dokumentų, nepriregristuoti, jiems jokia valstybinė įstaiga negali išduoti jokios pažymos. Tai žmonės, kurie karo išvyti iš savo tėviškės, be pavardės, be namų, be teisių, kurie dieną ir naktį visokiais būdais rusų ar milicijos ieškomi ir persekiojami ir kurie jau seniai beveik abiem kojomis stovi kape.

---

* Gelbeta – Ona Mozūrienė, Bitinas – Povilas Šiugždinis, Žvirblis – Justinas Šiugždinis, Marytė – Marijona Kavaliauskaitė, Vėjas – Pranas Karalius, Mindaugas – Vincas Mažeika, Lakštingala – Motiejus Jaroševičius, Egliš – Jonas Čiupas, Žilvitis – Vincas Gruodis.

Gyventi po žeme, kai virš mūsų žalias miškas, gyventi be jokio užsiėmimo, savo noru, valgyti, ką panorėjai, tai labai romantiška, ir mes patys taip sakome, kad „banditinis“ gyvenimas – labai romantiškas.

Netoli bunkerio, po nedidelėmis eglaitėmis, yra mūsų poilsio aikštelė. Pistoletai ir granatos pas mus visada parengti visokiems netikėtumams. Poilsio metu, kai akys užmerktos, ausys stačios labiau nei bet kada.

Verta prisiminti, kaip fotografavome savo „banditinį“ gyvenimą. Šalia bunkerio esančioje mūsų poilsio aikštelėje aš susipažinau su Anupro ir Bitino sužadėtinėmis, atėjusiomis su dar viena mergina ir dviem jaunais vaikiniais, kurie atsinešė fotoaparata. Abi merginos gerai kalbėjo vokiškai. Marytė – Anupro sužadėtinė, buvo dvejus metus dirbusi Vokietijoje, o antroji mokėsi gimnazijoje. Su jomis aš galėjau neblogai susikalbėti. Aš dabar pažinau daug didesnę būrį žmonių nei prieš savaitę. Su barzda kaip užsienio atstovas, su parengtu, žemyn nuleistu ginklu, su už diržo užkištomis granatomis ir vagies žvilgsniu aš atrodau gana įdomiai – tikras banditas**, tačiau gražus, nes mano drabužiai visai neblogi – Lietuvos karininko uniforma. Fotografavimas įvairiomis pozomis su savo damomis ir be jų buvo baigtas. Kadangi aš namuose esu daug fotografavęs, jaučiau, kad apytamsyje fotografuotos nuotraukos neišeis. Kitą dieną tai mes ir pamatėme. Paėmęs aparatą, aš pats padariau keletą nuotraukų. <...>

Po vienos tokios vakarienės pasisiuvome naujas baltas poapykakles, nusiskutome ir persikėlėme į kitą pusę Nemuno, į partizanų susirinkimą. Žvirblis raportavo naujam mūsų dalinio vadui Vėjui apie mūsų atvykimą. Naujajį vadą pasveikinome paspausdami jam ranką. Be Vėjo, susipažinau dar su trimis naujais partizanis: Mindaugu ir iš kito dalinio Lakštingala ir Ėgliu. Pasisveikinome su visais susirinkusiais. Anupras šaipydamasis mane pavadino Hitlerio sūnumi, ir visi pradėjo juoktis.

** Dienoraštį Heinrich Rossemann-Povas rašė savo gimtąja vokiečių kalba. Saugumiečiai, paėmę dienoraštį, išvertė į rusų kalbą. B. Ulevičius tekstą vertė iš rusų kalbos, todėl vietoje žodžio „partizanas“ galėjo atsirasti žodis „banditas“. Kur yra dienoraščio originalas – nežinoma.

Kalbėdamas susirinkime, Vėjas išsakė savo palinkėjimus, nurodė pagrindines kovos kryptis, po to atliko apžiūrą, ir susirinkimas, įvykęs vienkiemyje „Gintaras“, pasibaigė. Lakštingala ir Ėglis, kurie buvo iš Dainavos apygardos, pakvietė mus į kitą pusę Nemuno vaišėms. Perėjome du kaimus, mišką, keltu persikėlėme per upę ir priėjome namą, kur mus pasitiko šeimininko duktė ir pakvietė į vidų. Visi buvome labai pavargę, ir kas ant lovų, kas ant grindų, ant kurių buvo pritiesta šiaudų, suvirtome miegoti. Išsimiegoję išsiprausėme, ir prasidėjo vaišės, kuriose dalyvavo ir iš anksto pakviestos merginos. Aš grojau akordeonu. Vėjas stovėjo šalia manęs. Jis tiksliai laikėsi buvusios Lietuvos kariuomenės karininkų taisyklių. Prieš prasidedant vaišėms, buvo pasitarimas, sugiedojome bažnytinę giesmę „Marija“ ir Lietuvos himną. Sargybą ėjo šeimininkų vaikai, kurie atėjusiems kaimynams ir kitiems apsilankiusiems sakė, kad namuose nieko nėra. Vakare toli skambėjo mūsų muzika, kurią išgirdęs atėjo kaimo jaunimas. Vėjas visus įspėjo, kad už išplepėjimą bus baudžiami. Mes dainavome, šokome. Man ir Žvirbliui tai buvo pati laimingiausia diena per visą mūsų partizanavimo laiką.

1947 m. lapkričio 6 d., pasakė šeimininkams, kad tikriausiai keletą dienų negrįšime, kadangi „Lietuvaitėje“ (vienkiemio pavadinimas) šiandien visų mūsų dalinio partizanų susitikimas, išėjome.

Visi atėjo išblizginę šautuvus, automatus, kulkosvaidžius. „Lietuvaitėje“ mes pasidalijome į dvi grupes ir persikėlėme į „Gintarą“. Čia buvo merginų, su kuriomis mes pradėjome šokti, tačiau greitai Vėjas visus pakvietė į kambarį ir paskelbė, kad linksmoji dalis baigėsi, prasideda rimti darbai. Įspėjo pašalinius, kad laikytų liežuvius už dantų, ir sodybą „Gintaras“ palikome. Dviem grupėmis persikėlė per upę, pagrindiniu lauko keliu ėjome per laukus ir pro ūkininkų kiemus. Tamsoje priėjome Dainavos apygardos padalinio sargybinių, kur mūsų jau laukė. Suėję į vidų, pasisveikinome su penkiais čia buvusiais partizanis ir sėdome už gausiai apkrauto stalo. Valgėme, dainavome, grojome, šokome, po to visi ėjome toliau. Švintant priėjome nuošaliai stovinčią valstiečio sodybą, kur sugulėme miegoti. Valstiečio namai tapo kareivinėmis.

Lapkričio 7-oji. Visuose Lietuvos miestuose rusų ir komunistų revoliucinė šventė. Mes, partizanai, nusprendėme eiti į miestą pas juos į svečius ir šventę sutrukdyti. Dar kambaryje Vėjas davė pasku-

Punios kunigaikščio Margio grupės partizanai Juozas Beinaravičius-Gintaras (Jiežno puolimo dalyvis) ir Pranas Račkys-Varpas. *LGRTC nuotrauka*

tinus nurodymus ir paaiškinimus. Pirmas būrys, vadovaujamas Žilvičio, gavo uždavinį užpulti milicijos pastatą, antras būrys, vadovaujamas Vėjo, – užpulti valdžios pastatą ir, jei bus galimybė, ir paštą. Buvo pasakytas parolis ir pagrindiniu keliu patraukėme į miestą. Iš paskos važiavo šiaudų prikrauti du vežimai sužeistiesiems parvežti, jei jų būtų. Priėjome Jiežną. Patikrinome ir paruošėme ginklus. Praėjome pirmus namus, priėjome iki centrinės gatvės ir išsiskirstėme. Kairėje, kur nuėjo pirmas būrys, pasigirdo šūviai, kurie dažnėjo ir dažnėjo. Mes priėjome prie valdžios pastato. Vėjas ir aš likome prie pastato kampo sargyboje. Prie kito kampo – kiti du. Kiti peršoko per gyvatvorę, išmušė langą ir prasiskverbė į vidų. Po keleto minučių jie iššoko atgal į gatvę. Per langą matėsi liepsna. Komunistinės valdžios namas turėjo sudegti. Mieste kilo panika. Šaudymas vis stiprėjo ir stiprėjo. Pro pavienius namus, daržais mes perėjome į kitą pusę miesto, kur buvo pirmas būrys, norėdami jam padėti, tačiau atėjus tapo aišku, kad tamsoje nieko neišeis, ir mes per miestą nuėjome į rinkimosi vietą laukti pirmo būrio. Pagal šaudymo stiprumą sprendžiau, kad pirmame būryje bus žuvusių, bet jie, kaip ir mes, grįžo nenukentėję. Iš mūsų priešų pirmas būrys nušovė du. Kaip vėliau sužinojo-

me, mes nušovėme du aukšto rango milicijos karininkus ir du rusų enkavedistus. Žygiavome atgal, priėjome Nemuną ir didele paruošta valtimi visi persikėlėme į kitą krantą. Pas vieną valstietį pavakarieniavę, pasiskirstėme po įvairias vietas šioje upės pusėje, nes žinojome, kad anoje pusėje kelias dienas rusai mūsų ieškos. Po kelių dienų, grįžę pas savo šeiminius, viską jiems papasakojome. Pasirodo, kad jie viską jau žinojo ir be mūsų, nes visi tik ir kalbėjo apie įvykius Jiezne. Ypač kaime visi džiaugėsi ir juokėsi, kad mes komunistams iškrėtėme piktą pokštą. Vėl mes vaikščiojome pas žmones, rinkdami pinigus, duoną, mėsą.

1947 m. lapkričio 17 diena. Nuo praėjusios nakties mes vėl svečiuose pas Anuprą. Po pietų Anupras išėjo pas savo merginą, o aš ir Žvirblis sėdime bunkeryje. Grįžęs Anupras pranešė liūdną žinią, kad šiąnakt žuvo Vėjas ir Žilvitis.¹

---

¹ „Suimto partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis“, parengė Bonifacas Ulevičius, in: *Tada, kai žuvom dėl Tėvynės*, Kaunas, 1996, p. 41–75.

Represinių struktūrų dokumentai (12)

Einančio LSSR valstybės saugumo ministro pareigas Piotro Kapralovo pranešimas SSRS MGB 2-os Vyriausiosios valdybos viršininkui Pitovranovui apie Dainavos apygardos štabo sunaikinimo operaciją ir žuvusio apygardos vado Dominyko Jėčio-Ažuolio veiklą

Vilnius

1947 m. lapkričio 26 d.

Visiškai slaptai

SSRS MGB MGB 2-OSIOS VYRIAUSIOSIOS VALDYBOS VIRŠI-
NINKUI

GENEROLUI MAJORUI

draugui PITOVRANOVUI

Maskva

S P E C [I A L U S I S] P R A N E Š I M A S

apie DAINAVOS banditų apygardos štabą

<...>

Iš tardymo medžiagos ir štabo bunkeryje rastų dokumentų nustatyta, kad, sunaikinus buvusį Pietų Lietuvos partizanų (PLP) gaujų junginio vadą KAZIMIERAITĮ*, DAINAVOS apygardos štabui ir PLP vadovavo AŽUOLIS; palaikydamas nuolatinį ryšį su TAURO apygardos štabo vadovais, vykdė su jais bendras priemones banditiškai teroristinei veiklai suaktyvinti ir vadovavimui nacionalistiniam pagrindžiui respublikoje centralizuoti.

AŽUOLIS kartu su Tauro apygardos vadu ŽVEJU ėmėsi akty-

---

* Juozas Vitkus-Kazimieraitis, Antanas Baltūsis-Žvejys, Juozas Lukša-Skirmantas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas.

vių veiksmų ryšiui su užsienyje esančiu nacionalistiniu centru užmegzti. AŽUOLIS kelionei už kordono DAINAVOS apygardos štabo atstovu paskyrė RIMVYDĄ. Susitaręs su TAURO apygardos štabu, AŽUOLIS bandė užmegzti ryšius su lenkų nacionalistiniu pagrindžiu dėl Lietuvos pagrindžio atstovo persiuntimo per Lenkijos teritoriją.

SKIRMANTO ir RIMVYDO kelionei į užsienį AŽUOLIS perdavė TAURO apygardos štabui 10 tūkst. rublių. <...>

Štabo bunkeryje buvo rastas neišsiųstas AŽUOLIO atsakomasis laiškas MGB, susijęs su mūsų vykdyta kombinacija legalizuoti jį per sūnų Algirdą (agentas VIKTORIJA – areštuotas).

„Jūs norėjote, kad aš, Jumis patikėjęs, parduočiau savo garbę, išduočiau savo kovos draugus ir tapčiau savo tautos Judu. Giliai klystate. Nežiūrint į tai, ką jūs bedarytumėte, kokių represijų imtumėtės, iš anksto pareiškiu, kad ginklą padėsiu tik tada, kai Lietuvoje bus atkurta tikrai demokratinė santvarka ir kai čia neliks nė vieno raudonarmiečio – okupanto...“

(Iš laiško)**

AŽUOLIS parengė specialius nurodymus apygardos gaujoms dėl jų elgesio kilus karui. Gaujų vadovams siūloma nuo pat pirmųjų karinių veiksmų dienų užmegzti ryšius su anglų ir amerikiečių valdžia ir vykdyti jų nurodymus.¹

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 210, l. 7–10. Nuorašas. Mašinraštis. Versta iš rusų k.

** Visas Dominyko Jėčio-Ažuolio laiško, skirto MGB, tekstas niekur Lietuvoje nepublikuotas, gali būti, kad laiškas neišlikęs, nes jo nėra išspausdinto ir sūnaus Algirdo Jėčio išleistoje prisiminimų knygoje „Sutryptos viltys“, išleistoje 2000 m. Vilniuje, LGGRTC.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 369.

Juozas Bagušauskas

Jaunimo antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1960 metais

Ištraukos

Į jaunimo pagrindinę organizaciją, Lietuvos jaunimo sąjungą „Jaunoji Lietuva“ 1947 m. susibūrė Prienų gimnazijos moksleiviai. Kuriant organizaciją, buvo vadovaujamas tuo, kad sovietinė valdžia Lietuvoje laikina ir jaunimas neturi būti nuošalyje nuo kovos dėl Lietuvos laisvės, turi teikti paramą partizanams, plėsti pasipriešinimo sovietiniam režimui judėjimą. Organizacija skelbė savo aiškų nusistatymą dėl Lietuvos kaimo griovimo. Organizacijos steigėjai aiškino, kad „Jaunoji Lietuva“ turi pradėti organizuotą kovą dėl Lietuvos laisvės ir rengtis, kai reiks, stoti į aktyvią kovą prieš SSRS. Organizacija veikė drauge su Tauro apygardos, Geležinio Vilko rinktinės, Gedimino tėvūnijos Anupro partizanų būriu. Susitikimuose su partizanais organizacijos vadovai informuodavo juos apie „Jaunosios Lietuvos“ veiklą, rengiamus dokumentus, gaudavo įpareigojimų. Prienai buvo ties Dainavos ir Tauro apygardų sandūra, todėl „Jaunoji Lietuva“ palaikė ryšius su abiem apygardomis, nes reikėjo koordinuoti veiksmus ir vykdomas akcijas, kad nekiltų nesusipratimų tarp šių apygardų partizanų būrių. Svarbi organizacijos veiklos kryptis buvo žvalgybos duomenų partizanams rinkimas. 1950 m., grįžus iš užsienio vienam iš Lietuvos partizaninio judėjimo vadovų Skirmantui, Geležinio Vilko rinktinės pavedimu Lietuvos jaunimo sąjunga „Jaunoji Lietuva“, pagal specialią vyriausiosios partizanų vadovybės instrukciją, rinko žvalgybos duomenis apie sovietinės armijos dislokavimą, karių krovinių pervežimą, pramonės įmones, fotografavo strateginius

objektus. KGB kaltinimuose, pateiktuose V. Ardžiūnui, buvo nurodoma, kad žvalgybiniam darbui jis gavo dvi instrukcijas. Vadovaudamasis jomis, nufotografavo Prienų tiltą, turintį strateginę reikšmę, sudarė miesto planą ir perdavė partizanams. Jis taip pat gamino partizanams nuotraukas, kurios yra ir šiandien išlikusios. <...>

Nuo pat susikūrimo Prienų jaunimo organizacijos „Jaunoji Lietuva“ veikla buvo susijusi su partizanų pagrindinės spaudos platinimu. Platino laikraščius „Partizanas“, „Laisvės žvalgas“, „Laisvas žodis“, pastarasis buvo leidžiamas rusų kalba ir platinamas ten, kur buvo dislokuotos sovietinės armijos dalys. Sąjungos nariai ne tik platinė spaudą, bet ir patys buvo aktyvūs partizanų leidinių rengėjai, rašė straipsnius, rinko medžiagą ir perduodavo partizanų laikraščių leidėjams. Daug prie partizanų spaudos leidimo prisidėjo V. Ardžiūnas, kuris rašydavo eilėraščius, rengdavo lapelius. K. Lakickui pasiūlius, P. Jurgaitis parašė straipsnį apie 1950 m. lapkričio 2 d. įvykusį susidūrimą su KGB agentais ir milicija Kauno kapinėse per Vėlines. Straipsnis buvo išspausdintas partizanų laikraštyje. (Šis straipsnis 1993 m. Vėlinių proga perspausdino „Tremtinys“ su K. Lakicko komentarais.) „Jaunoji Lietuva“ rengėsi išleisti ir savo laikraštį, spausdintą spaustuviniu šriftu. Tam buvo kaupiamas spaustuvinis šriftas. <...>

Be lapelių, jaunimo pagrindinių organizacijų nariai Vasario 16-ąją paminėdavo iškeldami Lietuvos trispalvę. Prienų „Jaunosios Lietuvos“ nariai Kęstutis Lakickas, Bronius Vilkas, Vytautas Vaitkevičius, Pranas Kižys 1949 m. vasario 15–16 d. naktį ant Prienų alaus daryklos kamino iškėlė Lietuvos trispalvę, kurią jiems pasiūti padėjo merginos.

Dauguma pagrindinių organizacijų narių buvo teisiami, kiti šalinami iš mokyklų ar atleidžiami iš darbo. KGB 1951 m. nutraukė Lietuvos jaunimo sąjungos „Jaunoji Lietuva“ veiklą. Iš viso suimta 17 žmonių. <...> Nors daugelis narių neprisipažino kuo nors kaltais, bet vis dėlto buvo nuteisti. B. Vilkas ir K. Lakickas buvo nuteisti kalėti po 15 metų, kiti po 10 metų.¹

---

¹ Juozas Bagušauskas, „Jaunimo antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1960 metais“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 17, Kaunas, 1996, p. 27, 29, 31, 40.

Vytautas Juodsnukis

Suvalkijos partizanų takais (2)

Vincas Mažeika-Mindaugas – MGB agentas „Stumbras“

Vincas Mažeika <...> 1945–1946 metais dirbo Prienų gimnazijos mokytoju, bendravo su Jono Misiūno-Žalio Velnio grupės partizanais.

1947 metų rugsėjo 24 dieną Prienų MGB operatyvinio skyriaus leitenanto B. Govėdos-Pypkės užverbuotas čekistų agentu, Vincas Mažeika-Stumbras gavo užduotį sekti mokytojo Prano Maceinos veiklą ir informuoti „organus“. Prižadėjęs užduotį vykdyti, tą pačią dieną Mažeika prisistatė Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos vado vybei ir prisipažinęs esąs užverbuotas paprašė priimti į kovotojų gretas. Partizanai prižadėjo jį priimti su sąlyga, jei jis likviduos jį užverbavusį čekistą Pypkę-Govėdą.

1947 metų spalio 13 dienos popietę agentas Stumbras su partizanų Vincu Gruodžiu-Žilvičiu ir ryšininku Šauliu* atėjo į Prienus. Mažeika-Stumbras nuėjo prie Basanavičiaus gatvės 48 namo, susitiko su čekistu Govėda-Pypke ir jį nušovė.

1947 metų lapkričio 11 dieną laikinasis kuopos vadas Kęstutis ir Mindaugas Rūdūpio kaime susikovė su Prienų MGB kariniu daliniu. Nors Mindaugas buvo sužeistas, tačiau nukovę sovietų kulkosvaidininką ir paėmę lengvąjį kulkosvaidį, partizanai pasitraukė. Sužeistas Mažeika-Mindaugas gydėsi Sokonių kaime pas Oną Šiugždinie-

---

* Šaulys – neišaiškintas, Kęstutis Valenta-Kęstutis, Jonas Šiugždinis-Anupras, Romualdas Sadauskas-Berželis, Ramunis; Motiejus Jaroševičius-Lakštingala, Jonas Valatka-Kardas, Kurtas Šleideris-Aras, Antanas Sienikas-Švyturys, Albina Bunevičiūtė-Gražuolė.

nę įrengtoje slėptuvėje. Į bunkerį ateidavo keli Dainavos apygardos Margio grupės partizanai.

1947 metų gruodžio 2 dienos Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr. 46/7, Vincas Mažeika Mindaugo slapyvardžiu nuo 1947 metų spalio 13 dienos priimtas 51 kuopos Anupro būrio eiliniu partizanų ir įtrauktas į rinktinės kovotojų sąrašus.

Pasveikęs Mindaugas 1948 metų balandžio 1 dieną perėjo į Margio grupės Sadausko-Berželio būrį.

1948 metų birželio 28 dieną Prienų MGB čekistai ir karinio dalinio kareiviai netikėtai apsupo Birštono valsčiaus Vaitiškių kaimo gyventojos Julijos Bendaravičienės sodybą. Mindaugas spėjo iš sodybos išbėgti. Tačiau sužeistas bandė nusišauti. Šūvis buvo nesėkmingas... Peršauta galva, be sąmonės Vincas Mažeika-Mindaugas nukrito ir čekistai jį suėmė gyvą. Atgaivintas ir atvežtas į Prienų MGB būstinę jau pirmo intensyvaus čekistų tardymo metu dar neatgavęs dvasinės pusiausvyros V. Mažeika-Mindaugas prisipažino. <...>

Žinomo Prienų gydytojo dr. Brundzos intensyviai gydomas agentas Vincas Mažeika netrukus atsigavo ir pakeistu Stumbro slapyvardžiu vėl išdavinėjo jam žinomus partizanų bunkerius. Tardymų metu jis operatyviniams čekistams išdavė daug partizanų ryšininkų ir rėmėjų.

1948 metų rugpjūčio 31 dienos „apklausoje“ agentas Mažeika-Stumbras <...> pasakojo: „Kai 1947 metų lapkričio 11 dieną Rūdupio kaime buvau sužeistas, kelias savaites gydžiausi Onos Šiugždinienės namuose, bunkeryje... Mane lankydavo Dainavos apygardos Margio grupės vadai Lakštingala ir Berželis... Jie geriau aprūpindavo maistu, vaistais ir medikamentais nei 51 kuopoje. Mane maitino Šiugždinienė... Lankydavo Margio partizanai: Kardas, Aras ir Švyturys.“

1948 metų rugsėjo 8 dienos apklausos metu Mažeika prisipažino: „Kai 1947 metų rudenį stojau į 51 kuopos Anupro būrį, ginklus ir šaudmenis slėpėme Pociūnų kaime, Algirdo Maceinos-Šarkos sodyboje. 1948 metų balandžio mėnesį su Juozu Beinaravičiumi-Gintaru užėjome į Jiezno valsčiaus gyventojų Pranskevičiaus sodybą ir per dieną tvarte išsimiegojome. Vakare mums išeinant Pranskevičius atnešė maiše suvyniotų šovinių.“

1948 metų gegužės 20 dieną Kardo motina Domicelė Valatkienė man ir Beinaravičiui-Gintarui sakė žinanti žmogų, kuris turi paslėpęs

rankinį kulkosvaidį. Būdų kaime gyvenantis Birštono valsčiaus karo prievolinkų stalo viršininkas Vincas Bunevičius daro partizanams fiktyvius dokumentus. Jo duktė – Gintaro panelė.“

Prienių MGB čekistai sukūrė baudžiamąją bylą, kurioje buvo kaltinami 30 asmenų. Vinčą Mažeiką nuteisė 25 metus „pataisos darbų“ ir išvežė į Vorkutos Riečlagą.¹

---

¹ Vytautas Juodsnukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011, p. 182–184.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (13)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1948 sausis

13. Jaunonių k. nužudyta Marija Buikienė (1902).
? Paliepių k. suimtas Vaclovas Bartkus (1924).

1948 vasaris

12. Punioje Butrimonių MGB įgaliotinio leit. 18 baudėjų grupė, lydėjusi Alytaus apskrities komjaunimo sekretorių, Juozo Baranausko sodyboje nukovė J. Gervicką-*Jovarą**, Stasę Baranauskaitę (1927), A. Česonį-*Skroblą* ir J. Bunevičių-*Spindulį*.

1948 kovas

21. Pakrovų k. Prienų r. žuvo A. Rutkauskas-*Žemaitis*.
24. Punioje suimtas Stasys Zimavičius (1911).
26. Bazorų k. žuvo būrio vadas P. Ardzevičius-*Ažuolinis*.
29. Karklynų k. žuvo sk. vadas S. Novakas-*Kregždė*.

1948 balandis

26. Pakrovų k. Jono Švedo sodyboje žuvo sk. vadas J. Žiūkas-*Šturmas*, K. Minkauskas-*Karklas* ir J. Vaitkevičius-*Jaunutis*.

1948 gegužė

10. Kaune suimtas ryš. Vincas Laukaitis-*Tamašauskas* (1905 Paliepių k.).¹

---

* Bronislava Vinskienė mini, jog drauge žuvo J. Gervicko ir S. Baranauskaitės maža dukrelė.

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Alfonsas Česonis-Skroblas. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

LGGRTC duomenys (10)

Vasario 12 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. (dabar – Alytaus r. sav.) Punios k. MGB Butrimonių vls. poskyrio 18 stribų grupė vienoje sodyboje aptiko bunkerį. Per susirėmimą žuvo 3 jame buvę Dzūkų rinktinės Margio grupės Jovaro būrio partizanai: Jurgis Bunevičius-*Spindulys*, Alfonsas Česonis-*Skroblas* ir Jonas Gervickas-*Jovaras* (būrio vadas). Taip pat žuvo partizanų ryšininkė Stasė Baranauskaitė-*Žibutė*.¹

Jonas Žiūkas-Šturmas. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 49.

LGGRTC duomenys (11)

Balandžio 26 d. Prienų aps. Stakliškių vls. (dabar – Prienų r. sav.) Pakrovų k., gyventojų Jono Švedo sodyboje, MGB Butrimonių vls. poskyrio stribų grupė vykdė karinę-čekistinę operaciją. Jos metu žuvo 3 Dzūkų rinktinės Margio grupės partizanai: Konstantinas Minkauskas-*Karklas* (būrio vadas), Jonas Vaitkevičius-*Jaunutis* ir Jonas Žiūkas-*Šturmas* (skyriaus vadas).¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 49–50.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (14)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)
1948 birželis

29. Butrimonyse į kolūkiečio Stasio Baranausko namus mestos
2 granatos.

1948 liepa

6. (kur?) suimtos Morta Macevičienė (1885) ir jos dukra Monika
(1919) iš Panemuninkų k.

18. Suimti: Šilaičių k. Prienu r. – Povilas Milinauskas (1927);
Vėžionių k. Vytautas Ribinskas (1927).

1948 rugpjūtis

? Žuvo J. Barauskas-*Šiaurys*.

1948 rugsėjis

23. Punios šile žuvo sk. vadas V. Bunevičius-*Berželis*.

Suimtas ryš. Stasys Leonavičius-*Guliveris* (1924 Panemuninkų
k.).

25. Panemunio k. suimta Ona Beinaravičiūtė.

1948 spalio

4. Butrimonyse nužudyta Domicelė Kaminskienė (1908).

26. Nužudyti: Paliepių k. Marija Laukaitienė (1910) ir jos sūnus
Vytautas (1929); Raižavos k. Šatkauskai – Bernardas (1886) ir Alena
(1884).

1948 gruodis

7-8. Žagarių k. nužudytas apyl. sekretorius.

26. Jaunonių k. Jono Knyšiaus sodyboje susikovus partizanams
su baudėjais, nušauta Bronė Knyšiūtė (1932).¹

---

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

LGGRTC duomenys (12)

Liepos 1 d. Alytaus aps. Alytaus vls. (dabar – Alytaus r. sav.) Aleksandravos k. apylinkėse MGB Alytaus aps. skyriaus karinė-čekistinė grupė apsupo Dzūkų rinktinės Margio grupės štabo bunkerį, kuriame žuvo 4 partizanai: Antanina Juršaitė-Valiūnienė-*Lesnaja*, Juozas Kavolynas-*Vaidila*, *Vaidilutis*, Jurgis Valiūnas-*Sausis* ir Petras Valiūnas-*Ešerys*.¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 53.

Rita Pauliukaitienė

Dainavos apygardos vadai Margio grupės štabe

1948 spalį iš Alytaus ligoninės vaduojant partizaną Petrą Krišilevičių-Tigrą (deja, bandymas nepavyko) buvo sužeistas Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas (Dainavos apygardos štabo Organizacinio skyriaus viršininkas). Jis gydėsi Dzūkų rinktinės Margio grupės štabe. Jurgis Krikščiūnas, nepavykus iš Alytaus ligoninės išvaduoti sužeistą bendražygį, turėjo gydytis ne tik sužeistą ranką, bet ir

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės ir Dainavos apygardos Geležinio Vilko rinktinės atstovų susitikimas. Antroje eilėje iš kairės trečias Pranciškus Budra-Nendrė, penktas Adomas Bartaševičius-Narsuolis, trečioje eilėje iš kairės ketvirtas Jonas Čiupas-Ėglis, penktas Vaclovas Voveris-Žaibas, šeštas Juozas Beinaraivičius-Gintaras, septintas Jonas Beinaraivičius-Vėjas. *LGGRTC nuotrauka*

atgauti dvasines jėgas. Stasys Raklevičius-Tigras, Mįslinčius, būdamas žymiai vyresnis ir turintis 6 vaikus, suprato, kaip nelengva po nesėkmės Rimvydui. Jis priėmė sužeistąjį į Margio rinktinės vadavietės slėptuvę. Lapkričio mėnesį čia apsilankė Dzūkų rinktinės vadas S. Staniškis-Litas ir Dainavos apygardos vadas A. Ramanauskas-Vanagas. Tomis dienomis buvo priimtas labai svarbus nutarimas, kurį Dainavos apygardos partizanų dokumentuose Adolfas Ramanauskas-Vanagas aprašo taip: „1948 m. lapkričio mėn. 14 d. Dainavos apygardos vadas Vanagas buvo Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio tėvūnijos vado vadavietėje, kurioje tuo metu sužeistas gydėsi Dainavos apygardos štabo Organizacinio skyriaus vadas Rimvydas (Jurgis Krikščiūnas – A. P., V. V.). Ten pat buvo sutiktas ir Dzūkų rinktinės vadas Litas (Sergijus Staniškis – A. P., V. V.), ir Dzūkų rinktinės vado adjutantas Balandis (Vincas Ambrazevičius – A. P., V. V.). Vadavietėje įvyko posėdis, kurio metu oficialiai ir galutinai buvo susitarta dėl Dainavos apygardos vado išvykimo.“¹ 1948 m. spalio mėnesį Jonas Žemaitis-Vytautas į susitikimą pakvietė visos Lietuvos partizanų apygardų vadus.²

---

¹ Dr. Aistė Petrauskienė, doc. dr. Vykintas Vaitkevičius, „Partizanų Lietuva: keliai į 1949 m. Lietuvos partizanų vadų susitikimą“, II dalis, <https://www.lzinios.lt>.

² „Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir jo artimieji“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punkskas, 2019, p. 180.

Vytautas Kuzmickas

Margio rinktinės* Jono Beinaravičiaus-Vėjo vadovaujama partizanų 1948 m. gruodžio 12 d. kovinė ataka Birštone

Ištraukos

„LTSR Sveikatos apsaugos ministerijoje gautas Birštono kurorto vyr. buhalterio Dimos pareiškimas, kad 1948 m. gruodžio 12 d. trys kilometrai nuo Birštono grupė medžiotojų, tarp kurių buvo kurorto vyr. buhalteris ir kurorto direktorius, draugai Dima ir Tribė, buvo banditų sulaikyti, nuginkluoti ir apiplėšti.“ <...>

„LTSR MGB ministrui generolui majorui Jefimovui, Vilnius. Specpranešimas. Apie banditų išpuolį prieš VSPCT sanatoriją „Birštonas–2“ 1948 m. gruodžio 12 d., apie 21 val. vakar banditais surengė išpuolį prieš VSPCT sanatoriją „Birštonas–2“. Išpuolyje dalyvavo 5 banditai. Išpuolio metu buvo apšaudytas sanatorijos pastatas, rastos 32 iššaudytų šovinių gilzės. Apšaudymo metu buvo mirtinai sužeistas Matiukinas, kuris mirė praėjus 10 minučių po sužeidimo. Aplinkybės, kuriomis įvyko banditų užpuolimas, yra šios: 1948 m. gruodžio 12 dienos vakare Birštono sanatorijos patalpose buvo organizuotas pasilinksminimo vakaras, kuriame dalyvavo iki 20 žmonių ir kai kas iš vietinių gyventojų. 10 MGB karių vaikščiojo sanatorijos patalpose. Trys MGB kariai saugojo pastatą ir vaikščiojo aplink jį, kiti su ginklais buvo pastate. Seržantas Matiukinas, dalyvavęs šiame vakare, buvo be ginklo ir apie 21 val., esant būtinybei, išėjo į gatvę, nuė-

---

* Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupė.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio būrio partizanai. Pirmoje eilėje priklaupę, iš kairės: 1. Pranas Budra-Nendrė; 2. Kostas Bartusevičius-Ožys; 3. Vaclovas Jonikas-Dainius; 4. neatpažintas; 5. Pranas Milinauskas-Gailius. Stovi iš kairės: 1. neatpažintas; 2. J. Beinaravičius; 3. neatpažintas; 4. Pranas Sadauskas-Perkūnas. *LGGRTC nuotrauka*

jo nuo pastato 25 metrus, buvo apšaudytas dvejomis automatų serijomis ir sunkiai sužeistas ir po 10 minučių mirė. Po banditų šūvių kariai, buvę sanatorijos patalpose, atidengė ugnį į banditus. Banditai iššovė keletą vienetinių šūvių į sanatoriją ir pasitraukė į mišką, esantį prie sanatorijos. <...> Susišaudymas tarp karių ir banditų buvo trumpalakis. Buvo sudaryta operatyvinė-karinė grupė, vadovaujama MGB kapitono Zolotarenkos. Su tarnybiniu šunimi ji pradėjo persekioti banditus. Tarnybinis šuo iš karto aptiko partizanų pėdsakus, bet paskui miške juos pametė. Persekiojanti karinė-operatyvinė grupė grįžo nepasiekusi apčiuopiamų rezultatų. Tyrimas, kuris iškart buvo organizuotas, rezultatų nedavė. Medžiagos apie banditų išpuolio ir sanatorijos apšaudymo tikslus nerasta. Per agentūrą buvo nustatyta, kad išpuolyje dalyvavo iki 5 žmonių. Veikė Dainavos apyg. Dzūkų brigados banditų vadeivos „Vėjo“*** grupė. Taip pat per agentūrą nustatyti banditai, kurie organizavo išpuolį

prieš sanatoriją: „Vėjas“, „Gintaras“, „Girėnas“, „Narsuolis“, „Svyruoklis“.

...Sanatorija šiuo metu saugojama, čia įkurti MGB kariuomenės postai. /LTSR MGB Prienų skyriaus viršininkas.“ <...>

Sovietams nepadėjo nei iš Vilniaus atsiųsta 7 asmenų MGB operatyvinė grupė, nei Birštono apylinkių MGB informatoriai „Rūta“, „Vytautas“, „Juozas“, „Nemunaitis“, „Mėnulis“, „Antosė“, „Valė“, „Kremlius“, „Turistas“ ir kiti. 1949 m. sausio 21 dieną Vėjo grupės partizanai surengė pasalą ties Moibelėmis ir nukovė 1 MGB karininką, 1 sribą ir du Birštono sovietinius pareigūnus.¹

** Jonas Beinaravičius-Vėjas, Juozas Beinaravičius-Gintaras, Vladas Kimantas-Girėnas, Adomas Bartaševičius-Narsuolis, Vladas Vansevicius-Svyruoklis, Svajūnas. MGB informatorių pavardės nenustatytos.

¹ Vytautas Kuzmickas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/01/09/margio-rinktines-jono-beinoraviciaus-vejo-vadovaujama-partizan-1948-m-gruodzio-12-d-kovine-ataka-birstone/>.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (15)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1949 sausis

6. Gerulių k. Butrimonių sričių grupė nukovė G. Jaseliūną-*Vijoklį* ir *Sapiegą*.

7. Staniavos k. nužudytas miškininkas Jonas Lasnickas (1920).

9. Dubėnų k. rinkiminę apylinkę saugojusi operatyvinė grupė nukovė Simoną Novaką.

1949 vasaris

10. Pakrovų k. suimtas Juozas Proškus-*Žiedas*.

? Suimta ryš. Elzė Dobilaitė (1923 Kunigiškių k. Prienų r.) – žuvo lageryje.

1949 kovas

[Kovo 3 dieną Vošiškių miške susirėmime su emgebistais buvo sunkiai sužeistas Jonas Beinoravičius-Vėjas. Jį partizanai pervežė į Virkonių kaimą.]*

4. Butrimonių apyl. nužudytas Antanas Balevičius (1926).

5. Vėžionių k. Prienų r. Martyno Džervaus sodyboje žuvo V. Jonikas-*Dainius* ir P. Sadauskas-*Perkūnas*. [Patikslintais Rūtos Trimonienės duomenimis, jie žuvo 1950-03-15.]

? Mišiškių k. Prienų r. užpulti pasitraukė J. Beinoravičius-*Gintaras* ir V. Vansevičius-*Svajūnas*.

8. Paverknių k. Prienų r. slėptuvėje žuvo J. Beinoravičius-*Gintaras* ir V. Vansevičius-*Svajūnas*.

25. Dudučių k. Bernatavičiaus sodyboje 3 partizanai sužeidė stribus ir pasitraukė.

---

* Vytauto Kuzmicko duomenys, <http://www.naujasisgelupis.lt/?p=16414>.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio būrio partizanai. Sėdi iš kairės: Jonas Čiupas-Ėglis, Vincas Valiūnas-Savanoris. Stovi iš kairės: 1. Vitas Ražanskas-Bičiulis; 2. Aleksandras Chlebauskas-Aitvaras; 3. neatpažintas; 4. J. Beinoravičius; 5. Petras Tamašauskas-Šturmas

? Stakliškėse Prienų r. būrio vadas J. Beinoravičius-*Vėjas* ir V. Ambrazevičius-*Balandis* nušovė MGB leitenantą.

? Aleksandravos k. suimtas Adolfas Jusas (1926).

1949 gegužė

? Punios šile vyko Dainavos A-dos vadų sąskrydis.

28. Taukotiškių k. nužudytas Stasys Vasiliauskas (1889).

1949 birželis

7. Vanagėlių k. apyl. Prienų r. Tv. vadas S. Raklevičius-*Mįslinčius*, *Tigras*, J. Kedas-*Žilvitis*, K. Kibauskas-*Burokas* bei V. Vitunskas-*Klevas* apšaudė Nemunu plaukusį garlaivį, bet pateko į baudėjų pasalą ir žuvo, išskyrus sužeistą ir suimtą J. Kedą-*Žilvitį*. Vėliau Tv. vadu paskirtas M. Jaroševičius-*Lakštingala*.

? Margaravos k. baudėjams suradus partizanų slėptuvę, pabėgo ir stojo į PK Margio grupę sodybos šeiminkai Ražanskai: Juozas-*Labutis* ir Vytautas-*Bičiulis*, o Monika Ražanskaitė-*Stirna* – į Vaidoto grupę.¹

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Partizanų dokumentai (16)

Dzūkų rinktinės informacija apie 1949 m. sausio 9 d. LSSR liaudies teismų rinkimų eigą ir rezultatus rinktinės veikimo erdvėje <...>

Aprašymas

Priešrinkiminė bolševikų agitacija daugelyje rinktinės rajono kaimų ir miestelių prasidėjo dar mėnesiu laiko prieš rinkimus. Ir nebuvo tokios dienos, kad valsčių bolševikiniai agitatoriai, lydimi rusų ir istrebitelių, nebūtų kuriam nors kaime vykdę priešrinkiminės agitacijos mitingo. Gyventojai į mitingus patys nėjo, todėl istrebiteliai su rusais vaikščiojo po kaimus, prievarta varinėdami gyventojus į mitingus, o jei kas bandė išsisukinėti ar atsisakyti eiti į mitingą, tai pasitaikė, kad rusai su istrebiteliais, apdaužę šautuvo buožėmis, kaip areštuotuosius atsivarė. Mitinguose buvo skaitoma į liaudies teismus biografijos, giriamas tarybinis teisingumas, įrodinėjama, kad balsuoti už išrinktus į liaudies teismus kandidatus yra kiekvieno, turinčio teisę, piliečio pareiga, o užvis daugiausiai agitatoriai ir istrebiteliai grasinimais stengėsi įbauginti, kad rinkimų dieną eitų balsuoti. Sausio mėn. 4 d. daugelyje rajono vietovių pasirodė priešrinkiminiai partizanų atsišaukimai, šūkiei ir partizaninės karikatūros, o sausio mėn. 9 d. iš po nakties ypatingai buvo gausu atsišaukimų, visame rinktinės rajone prilipintų kryžkelėse, pakelėse prie medžių ir net kai kur prie valsčiaus ir milicijos būstinių, kurie išbuvo neapžiūrėti visą dieną ir kas itin siutino rusus ir istrebitelius. Rinkimų dieną kaimuose gyventojai balsuoti į rinkiminiuos punktus nėjo ir todėl tą dieną kaimuose gyventojų judėjimas buvo mažas. Nuo pat ankstyvo ryto, pasiskirstę grupelėmis nuo 6 iki 10 asmenų, rusai su istrebiteliais su balsavimo

dėžėmis važinėjo po kaimus, gaudydami balsuotojus ir juos versdami balsuoti. Atsisakiusiems balsuoti gyventojams grasino ištrėmimu į Sibirą, o šiems nepabūgus, keikdamiesi patys sumetė balsavimo lapelius į dėžes ten pat balsuotojo akivaizdoje arba iš jo išėjus. Gyventojams atsisakius balsuoti, tarp bjaurių keiksmų ir grasinimų buvo ir tokių rusų pareiškimų: „Šitą kaimą reikia iš visų pusių padegti, nes praėjusiuose rinkimuose už visą kaimą balsavo vienas aklas ir vienas beprotis, o šiemet ir šie atsisakė“ arba „Lietuviai visi banditai“ ir kt. Ypatingai vertė balsuoti jaunimą, grasindami dviejų metų laisvės atėmimu.

Balsavimo dieną Birštono valsčiuje Siponių k. balsavimo punktui priklausančių kaimų gyventojų nuotaiką labai pakėlė tas įvykis, kad šeši P[unios] K[unigaikščio] Margio grupės partizanai*, pasalavę Vaitiškių kaime, sunaikino vienoje mašinoje važiuojančius penkis ginkluotus rusus, paėmė jų ginklus ir be nuostolių pasitraukė. Vakare atidarius balsavimo dėžes ir skaičiuojant balsus, bolševikai rado partizaninių karikatūrų, atsišaukimų ir laikraščių iškarpų.

/pas[irašė]/ Balandis** [be parašo] Dz[ūkų] P[artizanų] R[inktinės] Adjutantas Nuorašas tikras: [19]49. 06. 28. Ap[ygardos V[ado] Adj[utantas] [be parašo]¹

---

* Zitos Bartusevičiūtės liudijimu, jos brolis partizanas Adomas Bartaševičius-Narsuolis buvo vienas iš dalyvavusių pasaloje.

** Vincas Ambrazevičius-Balandis tuo metu buvo Dzūkų rinktinės vado Sergijaus Staniškio adjutantas.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 220–221.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (13)

DUOMENYS APIE 1949 M. VASARIO 23 (24) D. ALYTAUS APS. BIRŠTONO VLS. BŪDŲ K. ŽUVUSIUS DAINAVOS DZŪKŲ IR TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO RINKTINIŲ PARTIZANUS

1949 m. vasario 23 (24) d. Prienų aps. Birštono vls. Būdų k. kautynėse su MGB Birštono valsčiaus karine grupe žuvo Dainavos apygardos Dzūkų ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinių partizanai:

1. KIMANTAS VLADAS-*GIRĖNAS*, Zenono, g. 1928 m. Gyveno Prienų aps. Jiezno vls. Sokonių k. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės rėmėjas. Nuo 1948 m. pradžios – šios apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės Jono Beinaravičiaus-*Vėjo* būrio partizanas. 1999 m. rugsėjo 8 d. V. Kimantui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

2. ŠIUGŽDINIS PRANCIŠKUS-*DRAGŪNAS* gimė 1929 m. spalio 19 d. Alytaus aps. Stakliškių vls. Anglininkų k. Adomo Šiugždinio ir Onos Reveckaitės-Šiugždinienės šeimoje. Gyveno Prienų aps. Jiezno vls. Sokonių k. Baigė Jiezno pradžios mokyklą. Mokėsi gimnazijoje. 1944–1948 m. partizanų ryšininkas. Nuo 1948 m. birželio mėn. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51-osios kuopos 1-ojo būrio partizanas. Sesuo, partizanų ryšininkė tarp Dainavos apygardos Dzūkų ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinių Domicėlė Šiugždinytė-*Žibutė* žuvo 1949 m. vasario 1 d. Prienų aps. Jiezno vls. Gudakalnio k. Motina, partizanų rėmėja, suimta 1949 m. sausio 16 d. Nuteista ir išvežta į Taišeto lagerį (Oziorlagas), Irkutsko sr. Paleista 1956 m. grįžo į Lietuvą. Sesuo, partizanų ryšininkė Ona

Šiugždinytė-*Vyšnia* suimta 1949 m. spalio 12 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Gorlagas, Krasnojarsko kr. Paleista 1954 m. grįžo į Lietuvą. 1999 m. spalio 4 d. P. Šiugždiniui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

Žuvusiųjų palaikai niekinti prie MGB Birštono vls. poskyrio pastato, vėliau užkasti prie Birštono vls. sribų būstinės. Jų atminimas įamžintas architekto Sauliaus Dulksnio suprojektuotame paminkle, 1992 m. pastatytame Birštono m. J. Basanavičiaus aikštėje – buvusioje 1944–1955 m. Birštono apylinkėse žuvusių Dainavos apygardos Dzūkų ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinių partizanų niekinimo vietoje.

PASTABA: 1999 m. birželio 9 d. išduotame Lietuvos ypatingojo archyvo (LYA) pažymėjime nurodoma, kad P. Šiugždinis buvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos *Vėjo* (kitur *Lakštingalos*) būrio partizanas. Knygoje *Ištark mano vardą* nurodoma, kad P. Šiugždinis buvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51-osios kuopos 1-ojo būrio partizanas. Tai patvirtina ir partizaniniai dokumentai, paskelbti knygoje *Lietuvos partizanų Tauro apygarda (1945–1952 m.)*. Joje pateiktas 1949 m. gegužės 28 d. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vado Juozo Baltrušaičio-*Tigro* įsakymas Nr. 8, kuriame iš šios rinktinės sudėties išbraukiamas 51-osios kuopos 1-ojo būrio partizanas *Dragūnas*, žuvęs 1949 m. vasario 23 d. Birštono vls. Buktos k. kautynėse su MVD. Knygoje *Amžinieji Ažuolai* pateikta žuvusių partizanų, pamestų Jiezno aikštėje, nuotrauka. Šalia P. Šiugždinio-*Dragūno* nurodomas kartu žuvęs partizanas Antanas Klinavičius-*Gaidys*, tačiau šis partizanas žuvo 1952 m. balandžio 4 d. Alytaus r. Dubių k. ir jo žuvimas patvirtintas LYA dokumentais. Labai tikėtina, kad nuotraukoje turėtų būti kartu žuvęs V. Kimantas-*Girėnas*.

PAGRINDAS: Aldona Vilotienė, Justinas Sajauskas, *Ištark mano vardą*, Vilnius: „Džiugas“, 1999, p. 304; *Lietuvos partizanų Tauro apygarda (1945–1952 m.)*, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, LYA, 2000, p. 362; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 96;

Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, A–M, t. 4, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2012, p. 570 (V. Kymantas); *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, N–Ž*, t. 4, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2014, p. 377; LGGRTC duomenys: Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento (GRTD) 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prie-nų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1423**, l. 87, 88; **b. 1424**, l. 38, 39; Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezisten-tų) teisių komisijos tarnybinės bylos: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 324**, l. 148; **ap. 58, b. 42157/3**, l. 48–39; **b. 42931/3**, l. 1, 6–7; Memo-rialinio departamento (MD) Memorialinio Meno ir ekspertizės (MME) skyriaus vyr. istorikės D. Urbonienės 2021 m. gruodžio mėn. paruoštas „Istorinių-archyvinių žinių apibendrinimas dėl žuvusių partizanų Šiugždinių įamžinimo“; Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Antanina Garmutė

Motinėlė, auginai (2)

Kur upėtakiai supa lopšius

Paverkniuose, stačiame ir aukštame Verknės skardyje buvo sumaniai įrengtas partizanų bunkeris. Patekti į jį buvo galima tik per išvirtusią eglę, tam tikroje vietoje, pralendant pro jos šaknis. Pavojaus ištikti šiame bunkeryje glaudėsi nemažai partizanų. Bunkerį prižiūrėjo ir jo žmones globojo Paverknių kaimo gyventojas Jonas Kaluževičius. Nežinia kokių būdu, bunkeris buvo susektas. Tuo metu jame slėpėsi Juozas Beinaravičius-Gintaras, Svajūnas-Vansevičius, partizano Kardo motina Domicėlė Valatkienė ir jo žmona Bronė Grigonytė. Prie bunkerio angos priešai negalėjo prieiti. Todėl atsivarė Vytautą Ligeiką ir liepė jam iškasti vertikalų tunelį į bunkerį – iš viršaus. Norėjo paimiti partizanus gyvus. Į bunkerį įšovė dūminės raketos, žmonės ėmė trokšti. Abu partizanai nusprendė nusižudyti – užsidegė žvakes ir meldėsi. Moterys prašėsi, kad ir jas nušautų – neatiduotų gyvų strībams. „Ne, – pasakė partizanai, – mes neturime teisės į jūsų gyvybes!“ Jie nusišovė. Abi moterys išliko gyvos. Jas labai kankino Jiezno ir Prienų saugume. Iškentėjo ir lagerius, po kurių motina mirė, o marti tebegyvena Jiezne.¹

---

¹ Antanina Garmutė, „Motinėlė, auginai“, Kaunas, 1993, p. 150–151.

Vytautas Juodsdukis

Suvalkijos partizanų takais (3)

Šūviai Verknės šlaite

1948 metų pavasarinio polaidžio metu Verknės šlaite nuvirto masyvi eglė. Šlaite po išvartos šaknų kerplėša buvo atsivėrusi gana gili kiaurymė – ola. Partizanai Juozas Beinaravičius-Gintaras ir Vladas Vansevičius-Svajūnas oloje įsirengė patikimai užmaskuotą slėptuvę. Į Verknės šlaitus mažai kas užklydavo. Visą vasarą ir žiemos pradžioje partizanai bunkeryje gyveno gana saugiai. Nuo 1948 metų pavasario čia dažnai slėpdavosi tremties „Vesna“ išvengusios Jono Valatkos-Kardo motina ir žmona Bronė.

1948 metų gruodžio 29 dieną Jiezno MGB čekistai užverbavo agentą Partos*. Rinkdamas čekistams žinias agentas kartais užėdavo pas tolimą savo giminaitį, Kisieliškių kaimo gyventoją Vytautą Ligeiką. Antrą kartą užėjęs pas giminaitį agentas pastatė ant stalo puslitrį degtinės... Baigus „dažyti“ „samagoną“ Ligeika prasitarė agentui žinąs apie Verknės partizanų bunkerio vietą.

1949 metų kovo 8 dieną apie 9 valandą ryto 298 šaulių pulko 1-ojo bataliono <...> karinis dalinys atvyko į agento Partos nurodytą vietovę. 11 valandą čekistai, atsivarę Ligeiką su kastuvu, įsakė kasti vertikalią landą į bunkerį. Suradę bunkerio vėdinimo angą kareiviai įmetė į požemį dujinę raketą. Nuodijami dūmais partizanai pradėjo dusti. Išstūmę iš bunkerio į šlaitą Kardo motiną Domicelę Valatkienę ir žmoną Bronę Valatkienę-Grigonytę, Juozas Beinaravičius-Gintaras, gimęs 1928 metais, ir Vladas Vansevičius-Svajūnas, gimęs 1931 metais, nusišovė.¹

* Agentas Partos pranešė Jiezno saugumiečiams ne tik apie Juozo Beinaravičiaus-Gintaro slapstymosi vietą, bet ir 1951-01-16 apie jo pusbrolio Adomo Bartaševičiaus-Narsuolio, kuris žuvo drauge su Vytautu Gervicku-Drugeliu.

¹ Vytautas Juodsdukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011, p. 288.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (14)

DUOMENYS APIE 1949 M. KOVO 8 D. ALYTAUS APS. JIEZNO VLS. KISIELIŠKIŲ K. ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ RINKTINĖS MARGIO GRUPĖS *VĖJO* BŪRIO PARTIZANUS

1949 m. kovo 8 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Kisieliškių k. netoli partizanų ryšininko Vytauto Legeikos sodybos Verknės upelio skar-dyje įrengtame bunkeryje kautynėse su Jiezno vls. karine grupe žuvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos J. Beinaravičiaus-Vėjo būrio partizanai:

1. BEINARAVIČIUS JUOZAS-*GINTARAS*, gimė 1928 m. rugsėjo 4 d. Alytaus aps. Nemaniūnų vls. Panemunės k. Jono Beinaravičiaus ir Eleonoros Bartuševičiūtės-Beinaravičienės šeimoje. Dirbo tėvų ūkyje. Nuo 1947 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės (nuo 1949 m. – tėvūnijos) brolio J. Beinaravičiaus-*Vėjo* būrio partizanas. 1947 m. lapkričio 7–8 d. dalyvavo Jiezno miestelio puolime: supjaustė ryšio laidus, sunaikino įvairius raštus ir bylas. Sėsuo Dainavos apygardos partizanų rėmėja Ona Beinaravičiūtė suimta 1948 m. rugsėjo 21 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Oziorlagas, Irkutsko sr. Paleista 1955 m. grįžo į Lietuvą. 1999 m. balandžio 27 d. J. Beinaravičiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).
2. VANSEVIČIUS VLADISLOVAS-*SIJAJŪNAS* <...> gimė 1931 m. birželio 2 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Sokonių k. Jono Vansevičiaus ir Marijonos Ruckevičiūtės-Vansevičienės šeimoje. Ten ir gyveno. Baigė 7 Jiezno mokyklos klases. Jau nuo 1944 m. padėjo partizanams: buvo siunčiamas

į Jiezną parnešti vaistų, laikraščių, kur reikia nešdavo įvairius laiškėlius ir atsišaukimus. Nuo 1947 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės J. Beinaravičiaus-*Vėjo* būrio partizanų ryšininkas ir rėmėjas. 1947 m. lapkričio 7–8 d. dalyvavo Jiezno puolime. Šio būrio partizanas nuo 1948 m. Sesuo, partizanų rėmėja Angelė Vansevičiūtė suimta 1949 m. sausio 16 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Oziorlagas, Irkutsko sr. Paleista 1956 m. grįžo į Lietuvą. 2004 m. sausio 28 d. V. Vansevičiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

Žuvusių partizanų palaikai niekinti ir užkasti Jiezne. Atminimas įamžintas 1991 m. Jiezno mieste pastatytame P. Mocevičiaus suprojektuotame paminkle šioje vietoje užkastų 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui.

PAGRINDAS: Antanina Garmutė, *Motinėle, auginai*, Kaunas, 1993, p. 150–151; *Liongino Baliukevičiaus – partizano Dzūko dienoraštis*, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 118–119; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 30, 88, 95, 97; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1948, A–M*, t. 3, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2007, p. 145; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, A–M*, t. 4, 1 knyga, Vilnius: LGRTC, 2012, p. 120; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, N–Ž*, t. 4, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2014, p. 496; LGGRTC duomenys: GRD 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1423**, l. 128, 129; **b. 1424**, l. 66, 67; Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos: **B-1166** (LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1423**, l. 128; **ap. 15, b. 2388**, l. 56; **ap. 58, b. 42157/3**, l. 249–250; SB, l. 36, 48-34, 48-35); **V-63-2** (LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 309**, l. 164–165); MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis

Ištrauka

Kovo mėn. 17 d.

Apie pietus šeimininko sūnus praneša, kad pereitą naktį netoli mūsų pas eilę ūkininkų pasalavę mongolai. Pas vieną ūkininką naktį krėtę, o paskui vėl rytą. Tai irgi K.* darbas. Tik turbūt pamiršo to ūkininko pavardę, kur liepėm popierių palikti, nes krėtė pas kaimyną. O gal kartais mus pajuto? Žmonės pasakoja, jog rusai pas kai kuriuos gyventojus klausinėję kažkokių pabėgusių partizanų. Vadinas, mūsų ieško.

Iki susitikimo su Tigru-Mįslinčiumi** dar trys dienos. Bunkeryje būti nenorime, nes čia tikri sąžastai. Angos durlės tokios sunkios, jog rusams radus bunkerį nė nebandyk pats jų atsidaryti. Tačiau ir dienavoti sunku, nežinant gerai vietų ir nepažįstant žmonių.

Traukiam pėsti pas Kudirką... Nepaprastai šviesu. Loja šunys. Nepakenčiu, kai šviesią naktį šunys loja. <...>

Bunkeris didelis. Grindys apsemtos vandeniu. Maskavimas blogas. Anga pridengta tik nukirstom eglaitėm. Nuklotomis eglių šakomis reikia eiti ir į patį bunkerį. Šakos apmindžiotos, ir nubyrėję eglių spygliai aiškiai rodo kelią.

---

* Kostas Kubilinskas-Varnas, sovietinis agentas, nušovęs Benediktą Labėną-Kariūną, Šarūno rinktinės vadą, laikinai ėjusį Dainavos apygardos vado pareigas. Šis agentas taip pat pranešė Alytaus MGB, kur yra Dainavos apygardos vado pavaduotojo Vaclovo Voverio-Žaibo bunkeris, jame po atkaklios kovos žuvo ne tik Žaibas, bet ir Jonas Kazlauskas-Šermukšnis, Viktoras Kazlauskas-Vanagas, Petras Šilanskas-Labutis.

** Stasys Raklevičius-Tigras, Mįslinčius; Jonas Turskas-Kudirka; Žiogas (slapyvardis, pavardės išsiaiškinti nepavyko) – Būdos ar aplinkinių kaimų Kalesinskų miško gyventojas, Vaclovo Voverio-Žaibo rėmėjas bei ryšininkas; Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas.

Čia randam ir pabėgusį Žiogą (Žaibo šeiminką). Žiogo žmona su vaiku taip pat netoliese slapstosi. Iš jų namų buvo daugiau suėmę, bet užverbavę paleido. Žiogo vienam švogerii MVD-istai liepę susekti patį Žiogą ir „bandą“. Kai suseksias „bandą“, Žiogą paleis. „Kam mums tavo švogeris reikalingas? Susek „bandą“ ir mes jį paleisim... Abiem bus viskas dovanota“, – aiškinęs Žiogo švogerii „kilniaširdis“ MVD-istas tardytojas. Ta pačia proga tas pats tardytojas, vartydamas partizanų nuotraukas, paleidęs keiksmų seriją Tigro Mįslinčiaus adresu: „A etot byk, zmeja, lošad mat, ... mat!“ – keikdamasis riebiausiais „rinktiniais“ rusiškais keiksmiais, tardytojas vartęs Mįslinčiaus fotografiją. Matyt, Mįslinčiaus „kapitalistiška“ išvaizda bei storumas erzinęs MVD-istus. Paskui jam parodė Rimvydo nuotrauką. „Pažįsti šitą?“ – „Ne, nepažįstu. Tai turbūt žydas?“ – „Kur tau žydas! Eto Rimvydasas... Daug kartų jis pas tave buvo?“ Žiogas taip pat papasakoja, ką girdėjęs jo švogeris iš rusų apie Žaibo bunkerio puolimą. Pasirodo, kad rusai žinoję, kad bunkeris minuotas, todėl pradėję šaudymu provokuoti mūsiškius. Jiems tai dalinai pasisekė, nes sprogdamos minos nedaug žalos galėjusios padaryti už kelmų pasislėpusiems MVD-istams. Žiogo pasakojimu, iš bunkerio veržėsi tik vienas Žaibas, ir jį, vos tik spėjusį iki pusiaujo išlįsti, nukirtusi kulkosvaidžio serija. Likusieji viduje viską sudeginę ir patys nusišovę ar susisprogdinę.¹

---

¹ Justinas Lelešius-Grafas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Dienoraščiai“, Kaunas, 1994, p. 295–296.

Vytautas Kuzmickas

Partizanas Adomas Bartoševičius- Bartusevičius „Narsuolis“

Ištraukos

Konstantinavičiaus Boliaus dukra Konstantinavičiūtė Stefa, gyvenanti Pelėšiškėse, ir pokalbyje [nežinodama, jog kalbasi su MGB informatoriumi] papasakojo, kad balandžio 28 dienos vakare jų bute buvo partizanai Narsuolis*, Gailius ir Nendrė. <...> Pavalgę jie išgirdo šunų lojimą, greitai išbėgo į kiemą ir pamatė rusų emgebistus. Partizanai pradėjo bėgti miško link. Emgebistai į juos atidengė ugnį. Adomui Bartusevičiui buvo pataikyta į koją, bet partizanai sugebėjo pribėgti iki miško ir jame iki vakaro pasislėpti. Vakare jie valtimi persikėlė į kitą Nemuno pusę Punios šilė.

Minkauskas [sužeistas partizanas] iš Padriežiškių kaimo greit buvo paleistas namo, nes buvo labai jaunas ir silpnai valdė ginklą. <...>

Narsuolis kartu su Vėju ir kitais partizanais birželio-liepos mėnesiais slapstėsi Stakliškėse pas Mikailą, kur užsigydė žaizdas.

1949 m. rugpjūčio mėnesį partizanai Jonas Beinaravičius-Vėjas, Romas Sadauskas-Ramunis, <...> Adomas Bartusevičius-Narsuolis bei vienas iš Gervickų įsirengė bunkerį Rozalijos ir Petro Lankevičių kluone, grūdų saugykloje, susitarę su šeimininku ir jo broliu Jurgiu.¹

---

* Adomas Bartoševičius-Narsuolis, Jonas Beinaravičius-Vėjas, Pranciškus Budra-Nendrė, Pranas Milinauskas-Gailius.

¹ Vytautas Kuzmickas, in: <http://www.naujasisgelupis.lt/?p=16414>.

Partizanų dokumentai (17)

Dainavos apygardos vadų posėdžio protokolas Nr. 3

1949 m. gegužės 19–20 d.

Dainavos Apygardos laisvės kovotojų partizanų vadų posėdžio, įvykusio 1949 m. gegužės 19 ir 20 d. d., kuriame dalyvavo PL Sr[ities] V[adas] Vanagas, Dzūkų R[i]n[ktinės] V[adas] Litas, Dzūkų R[i]n[ktinės] Adj[utantas] Balandis, Dzūkų R[i]n[ktinės] Margio T[ė]v[ūnijos] V[adas] Tigras, Part[izano] Kazimieraičio Rinkt[inės] Vanago T[ė]v[ūnijos] V[adas] Šarūnas, l[aikinai] e[inančias] Šarūno Rinktinės Vado p[areigas] Diemedis, Šarūno Rinktinės Kar[ininko] Juozapavičiaus T[ė]v[ūnijos] B[ū]r[io] V[adas] Sakalas, Dainavos Apygardos Štabo Spaudos ir informacijos skyriaus viršininkas Dzūkas, D[ainavos] P[artizanų] A[pygardos] Štabo pareigūnas Vieversys, Part[izano] Kazimieraičio Rinktinės Geležinio Vilko T[ė]v[ūnijos] B[ū]r[io] V[adas] Kregždė ir Sr[ities] V[ado] Adj[utantas] Tylius-Rainys*.

Protokolas Nr. 3

Pirmininkaujant L[aikinai] e[inančiam] p[areigas] Dainavos Apygardos Vadui Vanagai, atidarytas posėdis ir pagerbta žuvusieji.

<...>

S V A R S T Y T A

1. PL Sr[ities] V[adas] Vanagas posėdžio dalyvius supažindino su LLKS Tarybos padarytais nutarimais: LLKS Statutu

---

* Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Sergijus Staniškis-Litas, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Stasys Raklevičius-Tigras, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Juozas Gegužis-Diemedis, Juozas Jurelionis-Sakalas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Julius Karpis-Vieversys, Petras Savickas-Kregždė, Konstantas Baliukevičius-Tylius, Rainys.

I-II skyriais ir kitų skyrių pagrindinėmis mintimis, Laisvės kovotojo partizano ir slapuko Tėvynei pareigų ėjimo lapais ir taisyklėmis, kai kuriomis BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos 1949 m. vasario mėn. 10 d. jungtinio posėdžio protokole ir LLKS Tarybos vasario mėn. 11–17 d. d. posėdžio protokole užfiksuotomis mintimis, LLKS Tarybos Deklaracija, LLKS Tarybos Deklaracija, LLKS Tarybos kreipimusi į visus laisvės kovotojus, LLKS Tarybos 1949 m. vasario mėn. 16 d. nutarimu, LLKS Tarybos kreipimusi į sąjūdžio dalyvius ir visus krašto gyventojus, LLKS Tarybos 1949 m. vasario mėn. 12 d. nutarimais dėl laisvės kovotojų ir gyventojų santykiavimo tvarkos, LLKS Tarybos atsišaukimu į kovos Brolius ir Seses. <...>

N U T A R T A

1. Atstovu į Vyr[iausiają] Vadovybę, visiems posėdžio dalyviams vieningai pritariant, išrinkti Dzūkų R[i]n[ktinės] V[adą] Litą.

Dainavos Apygardos Vadu išrinkti Dzūką, Šarūno Rinktinės vadu – Diemedį, Dzūkų Rinktinės Vadu – Balandį ir l[aikinai] e[iti] Part[izano] Kazimieraičio Rinktinės Vado pareigas pavesti eiti Dzūkui. <...>

S V A R S T Y T A

1. Žuvusiojo Dainavos Apygardos Part[izano] Kazimieraičio Rinktinės Vado Žaibo Pristatymas LLKS Prezidiumo Pirminkui dėl Karžygio vardo suteikimo.
2. Kova su alkoholiu.
3. Baigiamoji posėdžio dalis.¹

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 16, l. 156–157. Originalas. Mašinraštis.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 234–237.

Partizanų dokumentai (18)

Pietų Lietuvos srities vado Adolfo Ramanausko-Vanago raštas
Dainavos ir Tauro apygardos vadams dėl partizanų požiūrio į žemės
ūkio kolektyvizaciją ir pasipriešinimo jai organizavimo

1949 m. birželio 1 d.

LLKS

Pietų Lietuvos Sritis
[19]49.06.1.

Dainavos ir Tauro apygardų
V a d a m s

Nr. [...]

- I. Šie metai sąjūdžio ir gyventojų atsparumui yra didelis egzaminas. <...> Bendras bolševikų pavasarinės kolektyvinimo akcijos vaizdas toks: pirmiausia pašėlusį propagandą per spaudą, radiją ir mitingus (sausio – kovo mėn.), po to smūgiai sąjūdžiui, ypač jo ginkluotai jėgai – partizanams (vasario – kovo mėn.), masinis gyventojų trėmimas ir trėmimo išvengusiųjų gaudymas (kovo pabaiga – balandžio pradžia) ir pagaliau po tokio didžiulio parengimo – pats kolchozų organizavimo darbas (balandžio mėn.). <...>
- II. Bendrą trobesių statyba kolchozuose. <...> Visi gerai suprantame, kiek gyventojų apgyvendinimas bendruose trobesiuose pasunkintų partizanų išsilaikymo sąlygas ir tuo pačiu palengvintų priešui jų sekimą bei naikinimą. Kad to išvengtume, turime iš anksto ryžtingai ir atsakingai veikti.
- III. Sąjūdžio veiklai kovoje su priešu daromomis sukolektyvinimo pastangomis pagerinti įsakau:
  1. Smūgiams iš priešų pusės išvengti žymiai padidinti budrumą.

2. Visomis priemonėmis stiprinti gyventojų atsparumą.
3. Per pogrindžio spaudą, atsišaukimais ir žodžiu energingai raginti gyventojus nesiduoti varomiems į kolchozus.
4. Dėti visas pastangas sulaikyti gyventojus nuo prisidėjimo prie bendrų trobesių statybos; pastatytus bendrus trobesius deginti.
5. Neleisti apsigyventi kolchozuose bolševikų iš kitur atkeltiems (kad ir vietiniams) asmenims. <...>
6. Visiems Tėvūnijų vadams organizuoti ir galimai greičiau įvykdyti sunaikinimą bent vieno iš jų tėvūnijos žymiausiųjų kolchozų organizatorių – apskrities ar valsčiaus partijos sekretoriaus (partorgo) ar kito tolygiai kenksmingo bolševikinio pareigūno.
7. Partizanus bei jų vadus, pasižymėjusius sunaikinant žymesnius kolchozų organizatorius, atitinkamai atžymėti. <...>

A. Vanagas [parašas]
 Sr[ities] V[adas]

Rainys [parašas]
 Sr[ities] V[ado] Adj[utantas]¹

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 16, l. 68. Originalas. Mašinraštis.

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 239–240.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (15)

DUOMENYS APIE 1949 M. BIRŽELIO 7 D. ALYTAUS APS. ALYTAUS VLS. MARGARAVO K. APYLINKĖSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ RINKTINĖS MARGIO TĖVŪNIJOS PARTIZANUS

1949 m. birželio 7 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Margaravos k. apylinkėse ant Nemuno kranto Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai susidūrė su MGB Alytaus vls. poskyrio ir MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko karine čekistų grupe, kuri Punios šile buvo surengusi pasalą. Kilus susišaudymui partizanai šoko į Nemuną, norėdami jį perplaukti, tačiau buvo nušauti. Žuvo trys partizanai, tai:

1. RAKLEVIČIUS STASYS-*TIGRAS*, *MĮSLINČIUS*, Jono, g. 1904 m. Alytaus aps. Butrimonių vls. Griškonių k. Ten ir gyveno kartu su žmona Eugenija Vitkauskaite-Raklevičiene. Augino keturis sūnus ir dvi dukras. Buvo Lietuvos Šaulių sąjungos narys. Suimtas 1944 m. Kalintas NKVD Butrimonių vls. poskyryje. Pabėgo ir tapo Dzūkų rinktinės partizanu. Kaip Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos vadas *Tigras* dalyvavo 1949 m. gegužės 19–20 d. vykusiame Dainavos apygardos vadų posėdyje, kuriame buvo supažindinta su naujai įkurtos Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Tarybos nutarimais, išrinktas naujas Dainavos apygardos vadas L. Baliukevičius-*Dzūkas*, svarsyti svarbūs apygardai klausimai. Vėliau šalia šių pareigų buvo paskirtas eiti ir Dzūkų rinktinės štabo nario pareigas. Žmona, sūnus Algirdas Juozas, dukros Aldona ir Vida, motina Apolonija Raklevičienė 1945 m. liepos 17 d. ištremti į

Permės (Molotovo) sr. Kudymkarą, kur 1945 m. gruodžio mėn. mirė duktė Vida, o 1947 m. kovo mėn. – motina. Žmona su vaikais 1947 m. rugpjūčio 3 d. pabėgo iš tremties ir grįžo į Lietuvą. 1999 m. kovo 1 d. S. Raklevičiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1999 m. kovo 9 d. įsakymu jam suteiktas kapitono laipsnis (po mirties).

2. KIBAUSKAS KOSTAS-*KUDIRKA*, *BUROKAS*, Edvardo, g. 1915 m. Gyveno Alytaus aps. Alytaus vls. Bundorių k. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos būrio vadas. 1999 m. balandžio 27 d. K. Kibauskui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1999 m. gegužės 17 d. įsakymu jam suteiktas puskarininkio laipsnis (po mirties).
3. VITUNSKAS VYTAUTAS-*KLEVAS*, g. 1930 m. Alytaus aps. Pivašiūnų vls. Pivašiūnų mstl. Girininkas. 1949 m. balandžio mėn., paėmęs girininkijos kasą, pasitraukė pas partizanus. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanas.

Partizanų K. Kibausko ir V. Vitunsko palaikai čekistų buvo ištraukti iš Nemuno ir nuvežti į Alytų. Jų amžinojo poilsio vieta neišaiškinta. S. Raklevičiaus palaikai nuskendo Nemune ir jų kareiviai nerado. Vėliau Nemunui palaikus išplovus partizanų ryšininkai juos palaidojo Punios šile Trakelių k. teritorijoje. Ant šalia augančio medžio buvo išpjauti keturi kryžiai. Kapą prižiūrėjo netoliese gyvenantis buvęs politinis kalinys Stasys Jaruševičius-*Vieversys*. 1989 m. S. Raklevičiaus palaikai buvo perlaidoti į Alytaus r. Butrimonių sen. Griškonių k. kapinėse esantį šeimos kapą. Ant kapo žmonos ir vaikų rūpesčiu pastatytas antkapinis paminklas. Buvusi kapo vieta Birštono sav. Birštono sen. Trakelių k. teritorijoje ir šiuo metu esanti Punios girininkijos Punios šile 1988 m. S. Raklevičiaus vaikų buvo pažymėta paminkliniu akmeniu.

PAGRINDAS: Adolfas Ramanauskas-Vanagas, *Daugel krito sūnų...*, Vilnius: LGGRTC, 1999, p. 403; *Liongino Baliukevičiaus – partizano Dzūko dienoraštis*, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 117, 118, 128, 156, 159, 177, 178, 181; *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947 m.*, K–S, t. 2, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2002,

p. 866–867; *Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)*, Dokumentų rinkinys, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2003, p. 234, 237; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007 m., p. 65–70; *Pietų Lietuvos partizanų sritis, Atlasas: Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius: LGGRTC, 2008, l. 64: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 325**, l. 105; **ap. 15, b. 113**, l. 88–93; **ap. 58, b. P-16318**; *Lietuvos gyventojų genocidas 1949, A–M*, t. 4, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2012, p. 565; *Lietuvos gyventojų genocidas 1949, N–Ž*, t. 4, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2014, p. 184 (S. Raklevičius), 542; LGGRTC duomenys: GRTD esantis H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos; MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventORIZACIJOS IR SAŲADO SUDARYMO PROGRAMOS“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Daina

Pro Punios šilą saulė tekėjo,
Ant Nemuno krito migla.
Tenai žygiavo narsūs vyrai,
Palikę žmonas ir vaikus.

Žmonelė verkė apkabinus
Ir du vaikeliai jo maži:
Kam spaudi ginklą prie krūtinės,
Mielas tėveli, kur skubi?

Už Punios šilo saulė leidos,
Ant Nemuno krito migla,
Plaukė Burokas Nemunėliu,
Širdelė buvo sužeista.

(Burokas – Kibauskas Kostas, Lietuvos partizanų Kun. Margio grupės kovotojas. Žuvo 1949.VI.7 kartu su Stasiu Raklevičiumi-Tigru ir Kleveliu – Vitunsku Vytautu, plaukdami per Nemuną ties Trakelių kaimu (Punios šilas).¹

---

¹ „Sušaudytos dainos“, sudarė ir parengė Vytautas Ledas ir Henrikas Rimkus, Vilnius, 1990, p. 271.

Bronislava Vinskienė

Amžinieji Ažuolai (5)

Stasys Raklevičius-Tigras, Mįslinčius (1904–1949) gimė ir augo Griškonių kaime, Butrimonių valsčiuje, Alytaus apskrityje. Į savo tėvų namus parsivedė jauną žmoną – Eugeniją Vitkauskaitę. Su ja susilaukė šešių atžalų: keturių berniukų ir dviejų mergaičių. Antrasis pasaulinis karas. Paskui atėjo dar žiauresnis pokario laikotarpis, kada į Lietuvą sugrįžo rusų okupantai. Stasį Raklevičių areštavo ir uždarė į Butrimonių kalėjimą. Vadovaujant Pranui Paulauskui-Šarūnui jį iš kalėjimo išlaisvino drauge su kitais penkiais suimtaisiais. Stasys Raklevičius įstojo į partizanų gretas. Okupantai nepagailėjo E. Raklevičienės nei jos mažų vaikų – areštavo ir uždarė į Butrimonių kalėjimą. 1945 metais, ankstų liepos septynioliktosios rytą, išvežė Eugeniją Raklevičienę su trimis mažiausiais vaikais: Aldona – 9 metų, Algirdu – vienerių, Vidute – kelių mėnesių ir senąja močiute Apolonija. Mažoji Vidutė neišlaikė šaltos Sibiro žiemos – mirė. Kitą žiemą mirė ir senoji močiutė Apolonija. Jaunoji E. Raklevičienė, likusi su dviem vaikeliais, stengėsi pabėgti iš Sibiro. 1947 m. sugrįžo į savo gimtąjį kraštą – Lietuvą. <...>

Aldona, Stasys, Kazimieras, Vytautas ir Algirdas Raklevičiai savo prisiminimus ir skaudžius išgyvenimus aprašė knygoje „Pakelės medžiai“, išleistoje Vilniuje 2000 metais. „Margais mazgeliais supintas rezistentų ir tremtinių vaiko gyvenimas, be namų, tėvų ir savo vardo. Tartum įsūnis įsijungi, būdavo, į naują drąsių ir gerų dzūkų šeimą ir gyveni kartu su jų džiaugsmiais ir vargais. Vasarą – ganiava, o rudenį kartu su jų vaikais lankai mokyklą. Daug Dainavos krašto kalnelių ir klonių išvaikščiota... Aštuonis kartus buvau naujoku vis

kitoje mokykloje – Gineitiškėse, Kurališkėse, Žagariuose, Vanagėliuose, Tolkūnuose, Alovėje, Druckūnuose, Nedzingėje. Reikėjo nesutrikus atsilipti į svetimą vardą“, – pasakoja Kazimieras Raklevičius. <...>¹

Stasys Raklevičius-Tigras, Mįslinčius, būdamas Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės, Margio tėvonijos partizanų vadas, žuvo 1949 m. birželio 7-osios rytą, per Sekmines, prie Nemuno, netoli Trakelių kaimo. 1987 metais partizano S. Raklevičiaus-Tigro, Mįslinčiaus palaikai buvo perlaidoti iš Birštono seniūnijos Trakelių kaimo į Griškonių kaimo kapines – į tėviškės kapines Butrimonių seniūnijoje, šalia tėvų ir senelių.²

---

¹ Aldona, Stasys, Kazimieras, Vytautas, Algirdas Raklevičiai, „Pakelės medžiai“, Vilnius, 2000, p. 52.

² Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 65–70.

Bonifacas Ulevičius

Jos mylėjo tėvynę

Ištrauka

Albina Bunevičiūtė-Gražulė, Aušrelė,
www.partizanai.org

Albina Bunevičiūtė*, g. 1929 m. Bučiūnų k., Birštono vls., Alytaus aps. Mokydamasi [Prienų „Žiburio“] gimnazijoje, ji visokeriopai padėjo partizanams. Vėliau, mokydamasi Kaune, mokytojų seminarijoje, pirkė ir gabeno kovotojams medikamentus, medžiagą uniformoms ir kita. Ji buvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės

---

* Albina Bunevičiūtė-Gražulė, Aušrelė 2008 m. LR Prezidento dekretu buvo apdovanota Vyčio kryžiaus ordino Karininko Kryžiumi (po mirties).

Margio grupės ryšininkė, slapyvardžiu Gražuolė. 1948 m. pavasarį jos iniciatyva iš seminarijos slapta buvo išgabentas partizanams taip reikalingas rotatorius.

Pajutusi, kad yra sekama, 1948 12 01 iš trečio seminarijos kurso pasitraukė, grįžo į kaimą ir čia tęsė pagrindinę veiklą. Susisieki su Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos vadu Jonu Šiugždiniu-Anupru ir vykdė įvairias kuopos štabo užduotis. 1949 m. pavasarį kuopos štabe buvo nutarta likviduoti aršų komunistą, Prienu vls. ispolkomo pirmininko pavaduotoją Praną Kazlauską. Užduotį atlikti buvo pavesta pirmo būrio vadui Jonui Valatkai-Kardui, į kurio veikimo teritoriją įėjo Prienu miestas. Operacija buvo numatyta sekmadienį, kai mieste daugiau žmonių, tada lengviau veikti neatkreipiant dėmesio ir pasitraukti. Partizanui mieste pavojinga, ypač dieną. Reikalinga „moteriška priedanga“. Albina Bunevičiūtė sutiko ne tik lydėti Kardą, bet ir dalyvauti operacijoje. 1949 06 26, 12 valandą, jie atvyko į Prienus ir po pamaldų, vaidindami mylimųjų porę, vaikštinėjo po miestą. Kazlauską jie sutiko miesto sode. Jis ėjo su savo žmona. Su jais prasilenkė Kardas ir Albina grįžo atgal, tada Kardas kelis kartus iššovė. Kazlauskui parkritus, paėmė jo pistoletą, ir abu laimingai pasitraukė.

Bijodama, kad operacijos metu ją kas nors galėjo atpažinti, Albina liepos septintą dieną iš legalaus gyvenimo pasitraukė ir įstojo į 51 kuopos pirmą partizanų būrį. Jai buvo suteiktas partizanės laipsnis ir duotas Aušrelės slapyvardis. Taip prasidėjo jos, partizanės, kelias, kuris, deja, truko labai neilgai. Vėly rudenį ji susirgo pleuritu ir pasitraukusi iš partizanų gretų gydėsi.

1950 01 16, atėjusi į susitikimą su ryšininku Paverknių kaime, Jiezno vls., buvo netikėtai rusų ir sribų užklupta ir suimta. Tardoma 1950 04 18 teisme Prienuose ji kalbėjo:

– Į partizanus aš išėjau sąmoningai, kaip idėjinis tarybų valdžios priešas... Išėjau į mišką kovoti prieš tarybų valdžią ir rusų okupantus, už laisvą ir Nepriklausomą Lietuvą be rusų ir komunistų, kad Lietuvą valdytų lietuviai, bet ne komunistai... Aš niekada nieko nebijojau ir drąsiai ėjau į kovą su tarybine valdžia, nes aš jos nekenčiau... Įstojau iš įsitikinimo, kad reikia kovoti su sovietais... Taip, aš esu įsitikinęs tarybų valdžios priešas ir nekenčiu jos ir komunistų...

Nuo paskutinio žodžio ji atsisakė. Buvo pripažinta ypatingai pavojinga nusikaltėle ir nuteista aukščiausia – mirties bausme. 1950 10 04 Vilniuje sušaudyta. Jai buvo tik dvidešimt metų.

Aušrelės byloje yra išlikusi jos užrašų knygelė su šiais įrašais:

1949. VII. 7

Ši diena man yra nuostabi, dvelkianti daugeliu prisiminimų ir vedanti į naują gyvenimą...

Iki šiandien aš stovėjau gyvenimo kryžkelėje, o šiandien jau išeinu vienu sunkiu, tačiau garbingu keliu, vedančiu į Laisvę.

Tiesa, sunku yra palikti Kauną, kuriame yra praleisti trys mano jaunystės laimingi pavasariai. Prisimenu, kiek praslinko ten laimingų dienų... Be to, tai yra dar vienas skaudus išsiskyrimas, būtent su tėviške ir su savo gyvenimo nuskriausta šeima. Juk mane palydi sena, žila močiutė savo ašarotomis akimis ir brangi vienintelė maža sesutė**. Ji verkia ir klausia: „Albinute, kada grįši namo? Aš tavęs labai lauksiu“. <...>

Lietuvos partizanų memorialo Kryžkalnyje fragmentas. Albinos Bunevičiūtės-Aušrelės atminimo įamžinimas. R. Pauliukaitienės nuotrauka

** Motina mirė 1945 m. Tėvas už pagalbą partizanams buvo nuteistas 10 metų kalėjimo.

1949. VII. 8

Paruošėme poilsiui vietą po keliom jaunutėm eglaitėm, patiesėme žalių eglių patalą, virš jų antklodes ir sugulėme pailsėti. Nors per naktį buvau išvargusi, tačiau užmigti negalėjau. Mane kankino viena ir ta pati mintis, kaip aš įaugau į tokį gyvenimą? Juk aš buvau tokia išlepinta, nepažįstanti, ką tai reiškia gyventi. Visas gyvenimas man atrodė toks gražus, jame tiek daug laimės žiedų. Man atrodė, kad kas sako, kad sunku gyventi, tas nemoka susitvarkyti aplinkos, užtai ir jaučiasi nelaimingas. Tačiau šiandien aš apie gyvenimą galiu atsiliepti kitaip. Man šiandien ausyse skamba sakiny: „Nepamilk per daug pasaulio, nes jame rasi tikrą nusivylimą“.

Juk tiek mano prisvajota! Visą laiką aš galvojau ką nors daugiau išmokti, sužinoti, ką nors daugiau pasiekti, tačiau viską nugalėjo likimas. Jis lyg juoda užuolaida nusileido ant mano skaidrių svajonių, ir ateities rūmai sugriuvo. Aš galvojau mokytis, pasiekti tikslo, o vėliau skiepyti jaunutėse sielose Tėvynės meilės entuziazmą ir gyvenimui reikalingas mokslo žinias, tačiau mano svajonės liko bevaisės. Iš gimnazistės, seminaristės aš tapau klajūne. Aš klaidžioju po tėviškės laukus, ieškodama laisvės. Jaučiu, kad mano sieloje vyksta daug pasikeitimų. Iš lepūnėlės aš pereinu į užsigrūdinusią įvairiais gyvenimo sunkumais mergaitę. Juk neseniai aš galvodavau pati viena, kaip tie žmonės gali taip anksti keltis, taip nešvariai, kietai miegoti, o šiandien aš jau suprantu ir moku taip gyventi.¹

---

¹ Bonifacas Ulevičius, „Jos mylėjo tėvynę“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 20, Kaunas, 1997. Prieiga internete.

Parengė Vilma Eklytė

Ne tik miško broliai, bet ir miško sesės: ką išgyveno Lietuvą gynusios moterys

Ištrauka

Vienas iš pagrindinių sovietinio saugumo struktūrų kovos su partizaniniu judėjimu metodų buvo agentų ir informatorių verbavimas tarp gyventojų, partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų. Vieni išdavystės kelią pasirinko laisva valia, kiti susigundė okupacinės valdžios pažadais ar palūždavo neišlaikę grasinimų ir šantažo. Dėl išdavysčių žuvo ar buvo suimta daug laisvės kovotojų ir jų talkininkų. Nuo pat ginkluoto pasipriešinimo pradžios partizanų dokumentuose buvo nustatytos bausmės už išdavystę ir reglamentuotas jų vykdymas.

1949 m. įkūrus vieningą vyriausiąją partizanų vadovybę – Lietuvos laisvės kovos sąjūdį (LLKS), kuris pradėjo vadovauti politinei ir karinei tautos išlaisvinimo kovai, buvo priimtas LLKS Baudžiamasis statutai, kuriame už šnipinėjimą ir žinių teikimą okupacinės valdžios organams, žiaurų okupacinės valdžios priemonių vykdymą, esant valdžios pareigūnu, įskundimus ir kt. buvo numatyta mirties bausmė. Partizanų karo lauko teismų nuosprendžiai buvo vykdomi ir moterims, laisvės kovotojus išdavusioms okupantams.

Pasiaukojimas įvertintas po nepriklausomybės atkūrimo

1944–1953 m. sovietinės represinės struktūros nukovė daugiau kaip 20 tūkst. partizanų, suėmė apie 19 tūkst. partizanų ir apie 12 tūkst. jų talkininkų. Moterys partizanės taip pat patyrė visus parti-

zaninio karo sunkumus ir žiaurumus: areštus, kankinimus, kalinimą lageriuose, tremtį, daug jų buvo nužudyta.

Nors laisvės kovotojai ir nepasiekė savo svarbiausio strateginio tikslo – neatkūrė nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybės, bet pasipriešinimo kovų reikšmė yra didžiulė. Laisvės kovotojai įrodė, kad 1940 m. Lietuva prie SSRS buvo prijungta prieš tautos valią, ateinančioms kartoms paliko tautos laisvės idealų siekį.

1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, 1944–1953 m. partizaninis karas pripažintas kaip vienas iš istorinių atsikūrusios valstybės pagrindų. Moterų partizaninio karo istorijoje paliko įspūdingų drąsos, ištvermės ir pasiaukojimo pavyzdžių, pasižymėjo didvyriškumu ir žygdarbiais ginant Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Daug moterų partizanių, įvertinant jų nuopelnus, buvo apdovanotos Lietuvos valstybės apdovanojimais – Vyčio Kryžiaus ordinais, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliais ir kt.¹

---

¹ Vilma Ektytė, in: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1060879/ne-tik-misko-broliai-bet-ir-misko-seses-ka-isgyveno-lietuva-gynusios-moterys>.

Kęstutis Lakickas*

Amžina šlovė didvyriams

„Laisvės kovų archyvo“ 20 tome publikuotas Bonifaco Ulevičiaus straipsnis „Jos mylėjo Tėvynę“, kuriame, remdamasis archyvine medžiaga, aprašo 1949 06 26 Albinos Bunevičiūtės-Aušrelės ir Jono Valatkos-Kardo įvykdytą mirties bausmę Prienų vls. ispolkomo pirmininko pavaduotojui Pranui Kazlauskui. Man, buvusiam šių įvykių tiesioginiam dalyviui, skaitant šį straipsnį paaiškėjo daug faktų apie šią užduotį. Šiandien galime didžiuotis Albina Bunevičiūte-Aušrele, kuri, nenorėdama išduoti laisvės kovotojų, tardytojų kabinetuose sukūrė legendą, pati save pasmerkdamą mirčiai, kuri budelių teismo buvo įvykdyta 1950-10-04 Vilniuje.

JIS ĖJO MIRTI

Vieną dieną ryšininkė perdavė laiškėlį. Jame LDK Gedimino tėvūnijos vado buvo nurodyta susitikimo data, vieta ir laikas. Susitikimas buvo būtinas. Kitą dieną – tai buvo šeštadienis – iškeliavau. Turėjau būti vietoje nustatytu laiku, kad „banditams“ (taip juokais save vadino partizanai) nereikėtų laukti. Popietė buvo saulėta, danguje nė debesėlio. Atėjus į nurodytą vietą, netrukus pasirodė tėvūnijos vadas Anupras**. Jis liepė truputį palaukti, iš karto įspėjęs, kad užduotis bus labai svarbi, sudėtinga. Laukiau neilgai. Atėjo trise – Anupras, Žilvinas ir dar vienas man nepažįstamas vyras, apsivilkęs civiliais drabužiais. Susėdome prie pušies ir Anupras išaiškino užduotį: „Kardas eis kartu su tavim į Prienus ir įvykdys mirties nuosprendį Prienų [vykdomojo komiteto pirmininkui P. Kazlauskui]. <...> Tavo užduotis: tau žinomais nepavojingais keliais nuvesti Kardą į Prienus. Apnaukvydinti ir vykdyti visus jo įsakymus. Jūs su Kardu turėsite surasti [Kazlauską]. Kardas atliks visa kita.“

---

* Kęstutis Lakickas, buvęs „Jaunosios Lietuvos“ narys Prienų „Žiburio“ gimnazijoje.

** Jonas Šiuoždinis-Anupras, Algirdas Šermukšnis-Žilvinas.

– Tai labai pavojinga ir šansai išlikti gyvam lygūs nuliui.

– Ką padarysi, – atsakė tėvūnijos vadas, – bet kažkas turi tai padaryti. Jūsų dešifruoti mes negalime, nes esate mums labai reikalingi.

Pasižiūrėjau į Karda, mirtininką, kamikadzę. Tai buvo nedidelio ūgio, kresnas, apie 30 metų vyriškis, apsilkęs namų darbo švarku ir kelnėmis, užleistomis ant batelių. Jo šviesūs į viršų sušukuoti plaukai judėjo nuo vėjo.

– Užduotis aiški, padarysiu viską, kas reikalinga. Galime eiti? – paklausiau.

– Eikite!

Kardas paprašė palaukti kelias minutes – norįs persivilkti švairiais baltiniais.

„Taip, reikia pasikeisti apatinius baltinius švairiais, nes tikriausiai jie bus tavo įkapėmis, mielas žmogau, – pagalvojau. – Juk mes eisime į pačią stribų, enkavedistų ir kariškių irštą.“ O išgirdę bent šūvį miestelyje, stribai kaipmat užblokuos visus išėjimus, o tada tik atsitiktinumas gali išgelbėti drąsuolio gyvybę. Sagstydamasis švarką atėjo Kardas. Žilvinas jo paklausė:

– Kaip ginklas?

– Garantuotas, – pasakė Kardas iš kelnų kišenės traukdamas vokišką parabelį. Nieko nesakydamas Žilvinas ištraukė savo parabelį ir padavė:

– Imk, taip pat garantuotas, su dviem jausiesi saugiau.

Čia priėję kiti partizanai stipriai vyriškai apkabino Karda ir pa- bučiavo, tikriausiai galvodami, jog jį mato paskutinį kartą. Priėję prie manęs, paspaudė ranką, palinkėjo geros kloties ir mes išėjome.

Einant Kardui pasakiau, kad jis atsiliktų nuo manęs 50–100 metrų – jeigu sustabdytų stribai ar čekistai, jis galėtų staigiai dingti jiems iš akių. Aš gi turėjau gerus dokumentus ir daugelis miestelio stribų mane pažinojo. Ėjome skubėdami, nes pradėjo temti. Tamsoje stribai ir enkavedistai paprastai dar budriau stebėdavo apylinkes, bet mes laimingai praėjome pro kareivines ir, kad nereikėtų eiti miestelio gatvėmis, pasukome į panemunę. Ten vingiuotu takeliu, sparčiai žengdami, jau sutemus pasiekėme mano namus. Seserims Nataliukei ir Matildukei liečiau nieko neklausinėti ir, jei turi, duoti pavalgyti. Tėvukui pasakiau, kad šiandien pas mus nakvos mano geras pažįstamas. Uždengęs antklodėmis langus, uždegiau šviesą. Pavalgius

Kardas, įsitikinęs, kad be mudviejų daugiau nieko kambaryje nėra, pašnibždomis pasakė, kad norėtų nueiti į bažnyčią, priėti išpažinties ir komunijos. Pažadėjau jį palydėti.

Rytą anksti Kardas jau buvo atsikėlęs. Atnešiau jam tėvo skutimosi įrankius. Nusiskutus ir nusiprausus išėjome į bažnyčią. Beeinant Kardas pasakė, kad 12 valandą sutartoje vietoje jis turi susitikti su savo pagalbininke. Vedžiau gatvelėmis, kuriose būtų gerai matyti, jeigu kas sektų. Bažnyčioje sustojome prie durų. Atidžiai apžvelgiau žmones ir, nepastebėjęs nieko įtartino, atsisėdau į suolą netoli klausyklos, kurioje kunigas jau klausė išpažinčių. Kardas klūpodamas laukė eilutėje. Aš stebėjau visus įeinančius ir išeinančius iš bažnyčios žmones, mat gerai pažinojau visus miestelio gyventojus, o tokį anksčiau rytą į bažnyčią iš kaimų žmonės dar nebuvo suvažiavę. Atlikęs išpažintį, Kardas atsiklaupė prie mano suolo ir susikaupęs meldėsi. Išklausėme šv. Mišias, jis priėmė komuniją.

Išėjus iš bažnyčios, jis man davė suprasti, kad eina savais keliais. Aš nuėjau namo. Gerokai po 12 valandos pamačiau Kardą einant su jauna mergina alksniais apaugusio kalno link. Per langą mačiau, kaip jiedu susėdė po beržu kažką ilgai kalbėjosi. Jiems grįžtant pro mano namą, išėjęs lyg netyčia susitikau su jais. Mergina buvo jauna, gražiomis giliomis akimis. Ji man pasakė savo vardą ar slapyvardį, deja, atmintis jo neišsaugojo. Visi trys ėjome šnekėdamiesi, juokaudami – iš šalies žiūrint atrodė, kad eina trys jauni, nerūpestingi žmonės. Netoli miesto sodo pamačiau Prienų [vykdomojo komiteto] pirmininką su žmona. Jis daug pasidarbavo žudant nekaltus lietuvius bei tremiant juos į Sibirą mirčiai. Žmonės pasakojo, kad kai trėmė jo seserį ir jo paprašė ją išgelbėti, jis pareiškė, jog nekaltų žmonių tarybinė valdžia į Sibirą netremia. Prasilenkdamas su jais, pasisukau į šoną, kad manęs nepažintų, ir tik paskui pasakiau Kardui, kas čia buvo. „Tada mes veikiame!“ – pasakė Kardas ir abudu nusekė paskui juos, o aš, padaręs didelį lanką, sugrįžau namo. Jau kieme išgirdau kelis šūvius – Geležinio Vilko rinktinės, Gedimino tėvūnijos vado užduotis buvo įvykdyta.¹

---

¹ Kęstutis Lakickas, <http://www.partizanai.org/laisves-kovu-archyvas-26-t-1999-m-turiny-metrika/3738-amzina-slove-didvyriams>.

Parengė Bonifacas Ulevičius

Suimto partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis (2)

Ištraukos

1949 m. liepos 9 dienos vakaras.

Iš kaimo grįžo Anupras ir atnešė man laišką, kuriame buvo mano dukros Margit fotografija. Liepos viduryje pas mus vėl atvyko į svečius rinktinės vadas Tigras*. Jį sutikti buvo nuėję Anupras ir Žilvinas. Su juo jie parsivedė į svečius kuopos vadą Kairį ir vieną neišėjusį į armiją, bet įstojusį į partizanus jaunuolį, slapyvardžiu Gaudenis. Jis buvo paskirtas į mūsų būrį ir pasiliko pas mus. Iki ryto mes vaišinomės. Švintant sugulėme miegoti ir pramiegojome patį baisiausią dalyką – mūsų ieškojo rusai, bet, didžiausiai mūsų laimei, nesurado. Tigras vėl kvietė mane pereiti pas jį, bet, kadangi aš buvau nevisiškai pasveikęs, jis prašė manęs po dviejų savaitių ateiti pas jį į svečius. Grįždamas iš mūsų, jis susidūrė su rusais ir žuvo. Įsigijome naują draugą, lietuvį, kurio slapyvardis Kardas. Jis labai myli muziką ir taip, kaip ir aš, moka groti smuiku ir akordeonu. Kai mudu grojame – yra ko paklausti. Jis labai geras. Be jo, įsigijau dar vieną savo tautybės draugą. Tai jaunas, dvidešimt dvejų metų prūsas. Jis įstojo į partizanus prieš pusę metų. Jo tėvai žuvo, o apie seseris jis nieko nežino. Jo slapyvardis Aras**. Jis gyvena kitame miške, bet kelis kartus yra buvęs mūsų bunkeryje. Badas jį atvijo iš Prūsijos į Lietuvą. Dvejus metus jis dirbo pas ūkininkus, bet, kadangi neturėjo dokumentų, pradėjo bijoti ir išėjo pas partizanus.¹

* Juozas Baltrušaitis-Tigras, Jonas Šiugždinis-Anupras, Algirdas Šermukšnis-Žilvinas, Petras Mockapetris-Kairys, Gaudenis – pavardė neišaiškinta.

** Jonas Valatka-Kardas ir Kurtas Šleideris-Aras žuvo 1949-12-20 Julijanavos kaime.

¹ „Suimto partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis“, parengė Bonifacas Ulevičius, in: *Tada, kai žuvom dėl Tėvynės*, Kaunas, 1996, p. 84–86.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (16)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)
1949 rugpjūtis

20. Puskarininkio laipsnis suteiktas Tv. vadui M. Jaroševičiui-*Lakštingalai*, I būrio vadui J. Beinaravičiui-*Vėjui* ir sk. vadui R. Sadauskui-*Ramuniui*.

1949 spalio

2. Nužudyti: Jurkionių k. Vaclovas Linkevičius (1904), sužeistas jo sūnus Levas (1931); Takniškių k. Stasys Baranauskas (1902).

22. Taučionių k. būrio vadas J. Beinaravičius-*Vėjas*, J. Laukaitis-*Liūtas* ir J. Gervickas-*Žiedas*, dalyvaujant ryšininkams Stasiui Šimelioniui-*Berželiui* ir Broniui Ivaškevičiui-*Giručiui*, nukovė du Butrimonių stribus, trys stribai pabėgo.

1949 lapkritis

1. Taukotiškių k. žuvo J. Ražanskas, sužeidęs kareivį.

5. Panemuninkų k. mokykloje žuvo S. Piličiauskas-*Vanagas*, suminta mokytoja Monika Balynaitė.¹

1949 m. buvo suimti broliai Petras ir Vytautas Bisikirskai iš Gripiškių ir už ryšius su Ėglio grupe nuteisti po 25-erius metus lagerio.

[Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.ilt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.]

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (16)

DUOMENYS APIE ĮVAIRIU LAIKU IR SKIRTINGOSE VIETOSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ, TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO IR DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS A RINKTINIŲ PARTIZANUS

VALATKA JONAS-KARDAS, g. 1926 m. Alytaus aps. Jiezno vls. Voseliūnų k. Juozo ir Domicelės Valatkų šeimoje. Jiezno vls. Kisieliškių k. sekretorius. Buvo vedęs. Žmona Bronė Valatkienė. Partizanas nuo 1946 m. pavasario. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4-osios kuopos partizanas. 1947 m. sausio 6 d. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vado Kazio Algirdo Varkalos-Žaliuko, *Daumanto* įsakymu Nr. 8 „...už stropų ir tinkamą pavestų pareigų atlikimą kovoje su žiauriuoju priešu dėl Lietuvos laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo“ apdovanotas juostele Už Uolumą (1950 m. Tauro apygardos įsakymu juostelė prilyginta Laisvės Kovos kryžiui 3-iojo laipsnio). 1947 m. liepos 2 d. Geležinio Vilko rinktinės vado K. A. Varkalos-*Daumanto* įsakymu Nr. 25 jam, kaip šios rinktinės 4-osios kuopos 2-ojo būrio 1-ojo skyriaus skyrininkui, pareikšta Tarnybinė padėka ir pagyrimas už drąsumą ir sumanumą kautynėse, už gerą orientavimąsi ir šaltą laikyseną pavojaus momentu. Tais pačiais metais paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4-osios kuopos 1-ojo būrio vadu. Žuvo 1949 m. gruodžio 20 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Julijanavos k. (Nibrių?) kartu su partizanu slapyvardžiu ARU. Motina ir žmona buvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos J. Beinaravičiaus-*Vėjo* būrio partizanės. Suimtos 1949 m. kovo 8 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Kisieliškių k. netoli partizanų ryšininko Vytauto Legeikos sodybos Verknės upelio skardyje

įrengtame bunkeryje kautynėse su Jiezno vls. karine grupe. Motina nuteista ir išvežta į lagerį – Oziorlagas, Irkutsko sr. Paleista 1957 m. grįžo į Lietuvą. Žmona nuteista ir išvežta į lagerį – Kengyras (Steplagas), Džezkazgano r., Karagandos sr. Paleista po tremties 1960 m. grįžo į Lietuvą.

Žuvusių partizanų palaikai niekinti ir užkasti Jiezne. Atminimas įamžintas Jiezno m. pastatytame paminkle 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui.

PAGRINDAS: Antanina Garmutė, *Motinėle, auginai*, Kaunas, 1993, p. 151; Aldona Vilutienė, Justinas Sajauskas, *Ištark mano vardą*, Vilnius: „Džiugas“, 1999, p. 329; *Lietuvos partizanų Tauro apygarda (1945–1952 m.)*, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, LYA, 2000, p. 163–164, 232–234, 427; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 87; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, N–Ž*, t. 4, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2014, p. 486; LGGRTC duomenys: GRD 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1423**, l. 128, 129; **b. 1424**, l. 66, 67; MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Parengė Rita Pauliukaitienė

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) pareigūnai, veikę Punios kunigaikščio Margio grupės teritorijoje

Adolfas Ramanauskas-Vanagas – LLKS Gynybos (ginkluotųjų) pajėgų vadas, LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16-osios deklaracijos signataras, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pirmasis pavaduotojas, nuo 1953 m. aukščiausias Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio ir dėl nepriklausomybės kovojančios Lietuvos pareigūnas, brigados generolas

Sergijus Staniškis-Litas, Viltis – Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininko antrasis pavaduotojas, pulkininkas

Konstantas Baliukevičius-Tylius, Rainys – LLKS Gynybos pajėgų štabo pareigūnas, pulkininkas leitenantas

Urbonas Dailidė-Tauras – LLKS Gynybos pajėgų štabo Ūkio skyriaus viršininkas

Juozas Lukša-Daumantas – LLKS įgaliotinis užsieniui, LLKS Gynybos pajėgų štabo Žvalgybos skyriaus viršininkas, majoras

Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas – LLKS įgaliotinis užsieniui, pulkininkas leitenantas

Kazimieras Pyplys-Audronis – LLKS įgaliotinis užsieniui, kapitonas

Partizanų dokumentai (19)

Pietų Lietuvos srities vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymas Nr. 11 dėl partizanų apdovanojimo

1949 m. gruodžio 24 d.

Pietų Lietuvos Sričiai

Į s a k y m a s Nr. 11

1949 m. gruodžio 24 d.

Rikiuotės sritis

<...>

7.

Srities vadovybės pagalbininkas tėvūnijos vado teisėmis partizanas L a k š t i n g a l a, gimęs 1921 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo visą laiką ir ypač nuo 1946 m. spalio mėn., eidamas Dzūkų rinktinės štabe Ūkio skyriaus v[iršinin]ko, nuo 1947 m. gegužės mėn. būrio vado, nuo 1949 m. liepos mėn. 15 d. tėvūnijos vado ir nuo 1949 m. spalio mėn. 1 d. srities vadovybės pagalbininko pareigas, pasižymėjo uolumu, drausmingumu ir sąžiningumu.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną L a k š t i n g a l a atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

8.

Srities vadovybės pagalbininkas tėvūnijos vado teisėmis partizanas L a k š t i n g a l a, gimęs 1921 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos 1946 m. liepos mėn. 2 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Greikonių k. dienos metu, 20-čiai MVD-istų apsupus pastovyje esančius septynis partizanus, drąsiai ir sumaniai vadovaudamas išvedė vyrus iš apsupimo. 1948 m. gegužės mėn. 8 d. Alytaus vls. Staniuliškių k.,

o taip pat visoje eilėje turėtų kautynių su priešu metu pasižymėjo kaip drąsus ir sumanus kovotojas.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną **L a k š t i n g a l a** atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio (su kardais).

11.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos Lietuvos Laisvės Kovos sąjūdžio dalyvė **G e n o v a i t ė**, gimusi 1917 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1946 m. vasario mėn. 1 d. uoliai atlikdavo jai pavedamus uždavinius – rinkdavo ir perduodavo partizanams aukas, pristatinėdavo vaistus ir kt. Nuo 1949 m. spalio mėn. 6 d. savo žinioje surengtoje slėptuvėje nepaprastai uoliai globoja aukštesnįjį partizanų štabą gamindama jam maistą ir teikdama visokeriopą įmanomą paramą.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną **G e n o v a i t ė** atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

12.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos partizanas slapukas **T a u t m y l i s**, gimęs [...] m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1947 m. lapkričio mėn. 15 d. uoliai ėjo jam pavestuosius uždavinius. Nuo 1949 m. spalio 15 d. savo žinioje įrengtoje slėptuvėje globoja aukštesnįjį partizanų štabą ir teikia visokeriopą įmanomą paramą.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną slapuką **T a u t m y l i** atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

13.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos partizanas slapukas **Ž a l g i r i s**, gimęs 1913 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1947 m. lapkričio mėn. 15 d. labai uoliai atlikdavo jam pavestus uždavinius: platino spaudą, rinko partizanams aukas, teikė sąjūdžiui reikalingas žinias ir reikalui esant talkininkaudavo žygiuose. Nuo 1949 m. spalio mėn. 20 d. labai uoliai eina jam pavestas specialaus ryšininko pareigas.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną slapuką **Ž a l g i r i** atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

19.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos partizanas slapukas R i e š u t a s, gimęs [...] m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo partizaninio judėjimo pradžios pasižymėjo kaip labai uolus spaudos platintojas. Teikdavo žinias miške gyvenantiems partizanams. 1947 m. uoliai atlikdavo jam pavestas ryšininko pareigas. 1947 m. partizanams išsprogdinus bunkerį, kurį priešas buvo užminavęs, nebijodamas pavojaus išnešė ginklą ir įteikė partizanams. Be to, visą laiką kiek tik galėdamas remia partizanus materialiai ir atlieka visus jam pavestus uždavinius.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus R i e š u t a atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

20.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos Lietuvos Laisvės Kovos sąjūdžio dalyvis R u g i n i s, gimęs 1919 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo partizaninio judėjimo pradžios pasižymi kaip uolus spaudos platintojas. Jo žinioje esančioje slėptuvėje laikas nuo laiko globoja prakeliaujančius partizanus. Taip pat uoliai eina jam pavestas ryšininko pareigas.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus R u g i n i atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

21.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos Lietuvos Laisvės Kovos sąjūdžio dalyvis K a m i e n a s, gimęs [...] m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1948 m. pavasario iki 1949 m. spalio mėn. uoliai globoja partizanus ir teikia visokeriopą pagalbą.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus K a m i e n a atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

22.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos Lietuvos Laisvės Kovos sąjūdžio dalyvis K a l a v i j a s, gimęs 1927 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo

nuo 1948 m. gruodžio mėn. iki 1949 m. balandžio mėn. savo žinioje įrengtoje slėptuvėje uoliai globojo partizanus ir teikė visokeriopą paramą.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus K a l a v i j ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

A. Vanagas [parašas]

Sr[ities] V[adas]

Tauras* [parašas]

Sr[ities] V[ado] Adj[utantas]¹

LYA, f. 3377, ap. 55, b. 267, l. 18–22. Fotokopija. Mašinraštis.

---

* Lakštingala – Motiejus Jaroševičius, Genovaitė – Marija Taločkaitė, Tautmylis – Petras Taločka, A. Vanagas – Adolfas Ramanauskas, Tauras – Urbonas Dailidė, kiti – neišaiškinti.

¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 256–261.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (5)

Ištraukos

Stakliškių valsčiaus partizanams padėjo veikti rėmėjai – vietinių kaimų gyventojai. Galima teigti, jog dauguma valsčiaus gyventojų <...> palaikė partizanus, jie jų neišdavinėjo, o atvirkščiai – teikė jiems pastogę, maistą, svarbias žinias. Palaikymas buvo net iš kai kurių sovietinių pareigūnų. Štai Želkūnų apylinkės pirmininkas Adomas Pranckevičius (gim. 1913) buvo partizanų ryšininkas Žalgiris ir tos apylinkės sekretorius Ignas Kvedaravičius (gim. 1921), slapyvardžiu Lakūnas. <...> Nuo 1945 m. su partizanais bendradarbiavo Jonas Narvičius (gim. 1922), kuris tuo metu buvo Stakliškių progimnazijos direktorius ir valsčiaus švietimo poskyrio vedėjas. Jis taip pat susitikinėjo su aukščiausios Lietuvos partizanų vadovybės – Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio tarybos prezidiumo (LLKS) pirmininko pavaduotoju Adolfu Ramanausku-Vanagu, kurį pažinojo dirbdamas Alytaus mokytojų seminarijoje. Su J. Narvičiumi-Šarūnu buvo palaikomas ryšys per ryšininką Vincą Burbulį, slapyvardžiu Alksnis (gim. 1901), ir jo sūnumi Kostu. <...> J. Narvičius nupirko ir atvežė partizanams rašomąją mašinėlę, radijo imtuvą, sudarinėjo Stakliškių aktyvistų ir sribų sąrašus, platino partizanų spaudą. Taip pat buvo ryšininkas tarp atskirų partizanų apygardų.

Partizanų gretos kas metai mažėjo ir silpnėjo. Nors 1949–1950 m. jas dar papildydavo vietiniai valsčiaus gyventojai, bet daugelio jų partizaninis kelias buvo neilgas. <...> Albinas Valkauskas (gim. 1929) iš Rudiškių kaimo 1950 m. įstojo į Lakštingalos būrį, bet

pabuvo jame vos savaitę, nes buvo sulaikytas netoli Punios ir karinio tribunolo nuteistas 25-eriems metams lagerio ir 5 tremties. Juozas Staselis iš Popsių kaimo 1950 m. lapkričio mėn. išėjo pas partizanus, nes prieš tai jis buvo milicijos suimtas už pyliavų nevykdymą, bet pabėgo iš Jiezno areštinės. <...> 1951 m. vasario 9 d. per susišaudymą su sribais sužeistas ir suimtas. Nuteistas 25 metams lagerio ir 5 tremties. 1950 m. į kovotojų būrį išėjo Vytas Smolskus (gim. 1930) iš Pieštuvėnų, 1953 m. Paverknių kaime (Jiezno r.) žuvo su kitais kovotojais.

1949 m. mažėjant kovotojų gretoms, grupės pavadinamos tėvūnijomis. Susikuria Margio tėvūnija. <...>

Maždaug tuo metu V. Grigaravičiaus-Ėglio partizanai [Didžioios Kovos apygarda] jungiasi su Dainavos apygardos partizanų likučiais ir sudaro Ėglio grupę. 1951 m. tos pačios MGB jau tikslesniais duomenimis, grupę sudarė V. Grigaravičius-Ėglis (gim. 1925), Antanas Grigaravičius-Spartuolis (gim. 1931), Petras Valkauskas-Ažuolas (gim. 1929) iš Lepelionių, Vincas Staselis-Šermukšnis (gim. 1929) iš Popsių, Stepas Skindaras (gim. 1929) iš Tervydų, Kajetonas Stasiulionis-Petras (gim. 1929) iš Lepelionių, Stasys Paškevičius (gim. 1931) iš Žydiškių, Danielius Pudlauskas-Panaktinis (gim. 1929), Adelė Stasiūnaitė-Bobutė (gim. 1929). Kai kur dar pažymima, kad prie jų buvo prisijungęs Vincas Markūnas iš Žydiškių.¹

---

¹ Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (17)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1950 vasaris

11. Nužudyti: Dudučių k. Jonas Bieliūnas (1923); Griškonių k. Pranas Vaitkevičius (1926).

1950 kovas

1. Dubėnų k. suimtas Antanas Mitrulevičius (1878).

? Į būrį priimtas A. Vasiliauskas-*Gegužis*.

1950 balandis

9. Margaravos k. nužudytas Antanas Balynas (1903) – suimtosios Panemuninkų k. mokyklos mokytojos Monikos Balynaitės tėvas.

18. Dubėnų k. nužudytas mokytojas Jonas Naikelis (1925). Raudonikių k. apšaudyti 5 stribai.

1950 gegužė

11. Kedonių k. nužudyti broliai Senutos – Julius (1930) ir Juozas (1935), sužeistas Juozas Jusas (1935).

1950 birželis

5. Suimtas A. Vasiliauskas-*Gegužis*.

28. Staniavos k. žuvo P. Jonikas-*Uosis*.

1950 liepa

2. Suimta Birutė Macevičienė (1921) iš Panemuninkų k.

1950 spalio

14. Silgionių k. nužudyti Revuckai – Aleksandras (1902) ir Anelė.

Data nenustatyta:

? Mišiškių k. Prienų r. baudėjų nušautas Aleksandras Kaškonas.¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Bronislava Vinskiene

Amžinieji Ažuolai (6)

Jonikas Vaclovas-Dainius (1927–1950-03-15) gimė ir augo Plasapnykų kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. Išvežė šeimą, Vaclovas su Pranu išėjo į partizanų gretas. Priklausė Dainavos apygardai, Dzūkų rinktinės P. K. Margio tėvūnijai. Dalyvavo įvairiose operacijose, susišaudymuose su Jiezno, Butrimonių sribais, rusų kariais. 1950 metų kovo 15 dieną apsuptyje, Vėžionių kaime, Jiezno valsčiuje, žuvo kartu su Perkūnu – Pranu Sadausku. Jų kūnai atvežti į Jiezną ir niekinami ant grindinio.

Jonikas Pranas-Uosis, Kalnius (1929–1950) gimė ir augo Plasapnykų kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. P. K. Margio tėvūnijos partizanas. Kai vežė tėvus, broliai Pranas ir Vaclovas pabėgę išėjo į partizanus.

Marijona Kaškonaitė-Kazakevičienė-Vyšnia gimė ir augo Šudonių kaime, Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1944 m. jos tėvų sodyboje, po klojimu, buvo įrengta slėptuvė. Ją įrengė Juozo Laukaičio-Liūto būrys. Dažnai dienodavo ir Motiejaus Jaruševičiaus-Lakštingalos būrys. Trylikametė Marijona tampa partizanų ryšininke, globėja, maitintoja. Drauge su motina gamina partizanams maistą, skalbia jų drabužius. Daug kartų Marijonai teko eiti į Vėžiongirę, Gojaus mišką su įvairiomis žiniomis. Partizanai žiemos metu dienodavo bunkeryje, o vasarą įsitaisydavo raiste, netoli namų. <...> Stribai pradėjo įtarinėti ir kasdien sukiotis aplink Kaškonienės sodybą. Partizanai buvo priversti persikelti kitur – sunaikinant bunkerį. Marijona su partizanais ir toliau palaikė ryšį ir jiems padėjo. 1950 m. kovo 15 d. Vėžionių kaime žuvo jos mylimasis – partizanas Dainius. Ji sunkiai išgyveno didžiulį sielvartą, širdies skausmą... o gyvenimas tęsėsi. Ryšininke išbuvo 1944–1951 m. Šiandien Marijona sako – žmonės ją apkalbėjo, teisė, kad „susidėjau su banditais, bet mano gyvenime tai buvo patys gražiausi metai, nes galėjau padėti partizanams ir jų šeimoms“.

Sadauskas Pranas-Perkūnas (1926–1950-03-15) gimė Tauliukų kaime, Birštono valsčiuje, Alytaus apskrityje. Priklausė P. K. Margio tėvūnijai. Į partizanų eiles stojo 1948 metais. Iš vakaro jiems buvo pranešta, kad rytojaus dieną bus vežama jų šeima. Ankstų rytą jų namus apsupo rusų garnizonas su Birštono, Prienų stribus. Pranas ir Romas pabėgo per kulką lietu, o seseris išvežė, visą turtą areštavo ir išsivežė. Abu broliai stojo į partizanų gretas. 1950 metų kovo 15 dieną Pranas žuvo Vėžionių kaime, Jaruševičių sodyboje, apsuptyje kartu su V. Joniku-Dainiumi. Jų kūnai atvežti į Jiezną ir išniekinti ant grindinio.¹

---

¹ Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 45–46, 64–65, 73.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (17)

DUOMENYS APIE ĮVAIRIU LAIKU IR SKIRTINGOSE VIETOSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ, TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO IR DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS A RINKTINIŲ PARTIZANUS

SADAUSKAS PRANAS-*PERKŪNAS*, g. 1926 m. Alytaus aps. Birštono vls. Tauliukų k. Kazimiero Sadausko ir Emilijos Bačinskaitės-Sadauskienės šeimoje. Ten ir gyveno. 1948 m. gegužės 22 d., tremiant šeimą, kartu su broliu Romualdu pabėgo ir tapo partizanais. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos J. Beinaravičiaus-*Vėjo* būrio skyriaus vadas. 1950 m. kovo mėn. MGB Jiezno vls. poskyris gavo agentų „Osip“ ir „Kirvis“ informaciją apie tai, kad Jiezno vls. Vėžionių k. gyventojus Martyną Džervą ir Igną Januševičių lanko partizanai. Partizanų likvidavimui į Vėžionių k. buvo išsiųsta karinė čekistų grupė, kuri 1950 m. kovo 15 d. naktį blokavo M. Džervos sodybą. Per susišaudymą su MGB Jiezno vls. karine čekistų grupe žuvo P. Sadauskas-*Perkūnas* ir jo bendražygis Vaclovas Jonikas-*Dainius*. Brolis Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos vadas Romualdas Sadauskas-*Ramunis* žuvo 1951 m. gegužės 23 d. Alytaus r. Punios šile kartu su trimis bendražygiais. Seserys partizanų ryšininkės Emilija ir Anelė Sadauskaitės 1948 m. gegužės 22 d. ištremtos į Krasnojarsko kr. Jarcevo r. 1957 m. paleistos grįžo į Lietuvą.

Žuvusiųjų palaikai niekinti ir užkasti Jiezne. Jų atminimas įamžintas Jiezno m. pastatytame paminkle 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui. P. Sadausko atminimas taip

pat įamžintas paminkle, pastatytame Birštono m. J. Basanavičiaus aikštėje.

PAGRINDAS: Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 73; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1948, N-Ž*, t. 3, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2009, p. 296; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, N-Ž*, t. 4, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2014, p. 226; LGGRTC duomenys: GRTD 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1427**, l. 105, 106, 109, 110, 119, 120; MD Atminimo programų skyrius „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Vytautas Kuzmickas

Partizanas Adomas Bartoševičius- Bartusevičius „Narsuolis“ kovoje dėl Lietuvos laisvės 1948–1951 m. (II)

Ištraukos

1950 m. gegužės 5 dieną <...> [Margio tėvūnijos] partizanai atvyko į Jundeliškių tarybinį ūkį ginkluoti vokiškais šautuvais. Partizanai iššaudė kiaules ir arklius. <...> Po kurio laiko tai jie pakartojo Anglininkuose.

1950 m. gegužės 30 d. rytas Vėžiongirėje partizanams buvo labai skaudus. Grįžę ryte iš reido jie bunkeryje gulė pailsėti. Narsuolis,

Margio tėvūnijos laisvės kovotojai. Iš kairės pirmas neatpažintas, antras Pranas Milinauskas-Gailius, trečias Motiejus Jaroševičius-Lakštingala, ketvirtas Vincas Marcinkevičius-Balandis, penktas Romualdas Sadauskas-Ramunis. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinklinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“, Alytus*

Kostas Bartusevičius-Ežys, Laukaitis-Liūtas ir trys broliai Gervikai atsigulė ant gultų, kiti po gultais. Buvo sukorę daugelį kilometrų, tad į prasidėjusį šaudymą greit nesureagavo, galvojo, kad sargybinis bando ginklą. Paskui suprato ir kiekvienas ėmė išsibėgioti į skirtingas puses. Spėjo pasiimti tik tris vokiškus šautuvus, paliko automatą su atsarginiu disku, kulkosvaidį, baltąjį pistoletą „TT“, priklausiusį Narsuoliui. Atsitraukiant į kairį petį kulka buvo sužeistas Laukaitis-Liūtas, dar viena kulka jam petyje įstrigo. Vado Vėjo* tuo metu bunkeryje nebuvo.

1950 m. rugpjūtį partizanai vėl suaktyvino veiklą tarp Grikapėdžio ir Padriežiškių.¹

---

* Jonas Beinaravičius-Vėjas.

¹ Vytautas Kuzmickas, „Partizanas Adomas Bartoševičius-Bartusevičius „Narsuolis“ kovoje dėl Lietuvos laisvės 1948–1951 m. (II)“, in: <http://www.naujasisgelupis.lt/?p=16414>.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (18)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1951 sausis

1. 1-ojo būrio vadu paskirtas P. Milinauskas-*Gailius*.

16. Vėžionių k. P. r. žuvo 2-ojo būrio partiz. A. Bartusevičius-*Narsuolis* ir V. Gervickas-*Drugelis*, suimta sodybos šeim. Bronė Žeimiėnė.

? Skraičionių k. žuvo P. Milinauskas-*Gailius*.

1951 vasaris

15. Jaunonių k. P. Taločkos sodyboje sunaikinta LLKS Ginkluotųjų pajėgų štabo vadavietė. Žuvo štabo nariai K. Baliukevičius-*Tylius*, *Rainys* ir U. Dailidė-*Tauras*, PK Margio Tv. vadas M. Jaruševičius-*Lakštingala* ir sodybos šeim. Marija Taločkaitė-*Genovaitė*, suimtas jos tėvas Petras Taločka-*Tautmylis*. Pasitraukė [anksčiau] LLKS Prezidiumo pirm. A. Ramanauskas-*Vanagas*; kiek vėliau suimtas jį išvežęs Kazimieras Lisauskas (1908 Plasapninkų k.).

27. Gerulių k. suimtas Juozas Ašmenskas (1927).

1951 kovas

8. Valiūnų k. Novapolskų sodyboje žuvo būrio vadas J. Laukaitis-*Liūtas*, J. Gervickas-*Žiedas*, J. Paukštys-*Viesulas*, Genovaitė Kovienė, Geležinio Vilko Tv. partiz. Č. Sipavičius-*Vasaris*, J. Milišauskas-*Kotas* ir sodybos šeim. Stasys Novapolskas.

9. Pušėnų k. suimtas Jonas Arbačiauskas (1927).

13. Valiūnų k. suimtas ryš. Bronius Ivaškevičius-*Girutis* (1919).

1951 balandis

7. Taučionių k. suimtas ryš. Stasys Šimelionis-*Berželis* (1930).

1951 gegužė

23. Punios šile žuvo Dzūkų R-nės vadas V. Ambrazevičius-*Balandis*, PK Margio Tv. vadas R. Sadauskas-*Ramunis* ir J. Valiūnas-*Savanoris*.

Vėliau Tv. vadu paskirtas J. Beinaravičius-*Vėjas*.

1951 rugpjūtis

15. Takniškių-Ulyškų k. apyl. mūšyje žuvo sk. vadas D. Baly-*nas-Bijūnas*, P. Tamašauskas-*Tauras* ir kiti.

1951 rugsėjis

15. Padriežiškių k. P. Budra-*Nendré* nukovė paruošų agentą, kitą sužeidė.

1951 spalio

Į būrį priimti K. Karčiauskas-*Klevas* ir J. Palionis-*Dobilas*.

1951 lapkritis

1. Užguostyje P. r. Tv. vadas J. Beinaravičius-*Vėjas*, P. Budra-*Nendré*, K. Karčiauskas-*Klevas*, A. Kibauskas-*Aitvaras*, J. Palionis-*Dobilas* ir V. Smalskus-*Ažuolas* apšaudė MGB būstinę ir pasitraukė į Kruonio apyl.

13-19. Suimti: Bakšių k. Mykolas Matulevičius (1907); Jurkionių k. Andrius Judickas (1908);

17. Norgeliškių k. apsuptas nusižudė ten gydėsis nuo sužeidimo J. Baranauskas-*Saulius*, suimtas sodybos šeim. Mykolas Vabuolas (1907).

21. Dėl drausminio konflikto iš būrio laikinai pasišalino P. Budra-*Nendré*.

26. Silgionių k. Tv. vadas J. Beinaravičius-*Vėjas*, K. Karčiauskas-*Klevas*, A. Kibauskas-*Aitvaras* ir V. Smalskus-*Ažuolas* apšaudė Brazionio sodybą.¹

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Represinių struktūrų dokumentai (13)

MGB operacijos aktas

Šiandien, 1951 m. sausio 16 dieną čekistų karinė grupė Nr. 20, susidedanti iš 10 antrojo būrio kareivių, vadovaujama būrio vado padėjėjo Babino ir Jiezno rajono MGB skyriaus viršininko pavaduotojo, vyresniojo leitenanto Mitrofanovo, remdamasi duomenimis, name, kur gyvena Bronė Budrienė [patikslintais duomenimis, Bronė Žeimienė], aptiko du ginkluotus banditus. Priartėjus grupei prie Bronės Budrienės sodybos, banditai išbėgo iš namo ir į čekistų karinę grupę atidengė ugnį iš savo turimų ginklų, bandė mesti granatas, prasidėjo susišaudymas. Susišaudymo metu abu banditai buvo nukauti. Pas nukautus banditus rasti šie ginklai, šaudmenys ir dokumentai: 1) automatas PPŠ; 2) vokiškas šautuvas, Nr. 147, 1940 m. gamybos; 3) pistoletas TT, Nr. SE 215, 1939 m. gamybos; 4) „nagano“ sistemos revolveris, Nr. 14535, 1908 m. gamybos; 5) PPŠ patronų – 46,6, vokiško šautuvo patronų – 41,7, „nagano“ patronų – 7,8, granata F-1 – viena; 9) kompasas; 10) binoklis, 6×30, Nr. 329484 – vienas; 11) ūkinės Gelažiūnų apylinkės DŽDT tarybos knygos – 4; 12) ūkinės Nemajūnų apylinkės DŽDT tarybos knygos – 1; 13–19) deputatų M. Laukevičienės, S. Urliko, V. Albertavičiaus, K. Pranevičiaus, I. Tamošiūno, P. Šliaužio, V. Vainikonienės deputatų pažymėjimai; 20–21) G. Saikevičienės, D. Styrienės namų knygos; 22) laikinas liudijimas pasas Nr. 10229, kurį 1950 m. liepos 20 d. Prienų apskrities MGB pasų skyrius išdavė Prienų rajono Dimšiškių kaimo gyventojui Vytautui Kondratavičiui, 23) įvairių Gelažiūnų apylinkės blankų – 172 vnt.; 24) banditų nuotraukų – 14. Toliau banditai buvo atpažinti:

1) Bartusevičius Adomas, s. Adomo, gim. 1927* m., gimęs ir gyvenęs Lietuvos TSR, Kauno srities, Jiezno rajono Panemunės kaime. Dainavos apygardos Dzūkų brigados Margio grupės būrio vadas, bandituose nuo 1948 m., pogrindžio slapyvardis „Narsuolis“;

2) Gervickas Jonas, Kosto, gim. 1931 m., gimęs ir gyvenęs Lietuvos TSR, Kauno srities, Jiezno rajono Plasapnykų kaime. Dainavos apygardos Dzūkų brigados Margio grupės eilinis, bandoje nuo 1949 m. vasario, pogrindžio slapyvardis „Žiedelis“.¹

---

* Lechas Adomas Bartaševičius-Narsuolis gimė 1924 m. Panemunio kaime, tiksliau – Panemunio dvare. Drauge su juo žuvo Vytautas Gervickas-Drugelis.

¹ Vytautas Kuzmickas, „Bajoras Adomas Bartusevičius-Narsuolis kovoje už Lietuvos laisvę 1948–1951 m. (III)“, in: <http://www.naujasisgelupis.lt/?p=16896>.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (18)

DUOMENYS APIE 1951 M. SAUSIO 16 D. JIEZNO R. VĖŽIONIŲ K. ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ RINKTINĖS MARGIO TĖVŪNIJOS PARTIZANUS

1951 m. sausio 16 d. Jiezno r. Vėžionių k. Bronės Budrytės-Žeimienės sodyboje per susišaudymą su MGB Jiezno r. skyriumi (pagal agento „Portas“ pateiktą informaciją) žuvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai:

1. BARTAŠEVIČIUS ADOMAS-*NARSUOLIS* gimė 1924 m. vasario 25 d. Alytaus aps. Nemaniūnų vls. Panemunės dvare bajoro <...> Adomo Bartaševičiaus ir Magdalenos Marčiukaitytės-Bartaševičienės šeimoje. 1945, prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, buvo suimtas tėvas. Dvi savaites kalintas ir tardytas Alytuje. Grįžęs po dviejų savaičių mirė. Motina suimta. Kalinta Šilutėje Macikų lageryje. Paleista. Nuo 1946 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos, nuo 1948 m. – Margio tėvūnijos J. Beinaravičiaus-*Vėjo* būrio partizanas. Vėliau paskirtas Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos poskyrio vadu. Seserys Ona ir Zita Bartusevičiūtės (taip dokumentuose) 1952 m. sausio 23 d. išstremtos į Krasnojarsko sr. Nižnij Ingašo r. Sesuo Zita paleista 1956 m. grįžo į Lietuvą. Sesuo Ona 1957 m. iš tremties pabėgo ir grįžo į Lietuvą. 2003 m. vasario 19 d. A. Bartaševičiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2003 m. kovo 10 d. įsakymu jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis (po mirties).

2. GERVICKAS VYTAUTAS-ŠVYTURYS, DRUGELIS, Kosto, g. 1930 m. Gyveno Alytaus r. Butrimonių vls. Plasapniukų k. Partizanas nuo 1944 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos 2-ojo būrio partizanas. Brolis partizanas Boleslovas Gervickas-*Dobilas* žuvo 1945 (1946) m. Alytaus aps. Stakliškių vls. Gailiakiečio k. Antras brolis Dzūkų rinktinės Margio grupės būrio vadas Jonas Gervickas-*Jovaras* žuvo 1948 m. vasario 12 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Punios k. su dviem bendražygiais ir partizanų ryšininke. Trečias brolis Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanas Juozas Gervickas-*Žiedas* (kt. šaltinyje nurodoma, kad Alfonsas Gervickas-*Gaidys, Rytas*) žuvo 1951 m. kovo 8 d. Alytaus r. Valiūnų k. su penkiais bendražygiais ir sodybos šeimininku. Dar vienas brolis (kuris, taip ir neaišku – Juozas ar Alfonsas) žuvo 1951 m. vasario 16 d. Alytaus r. Valiūnų k. Sesuo Ona Gervickaitė 1948 m. vasario 23 d. ištremta į Tiumenės sr. Uporovo r. Tų pačių metų rugpjūčio mėn. pabėgo iš tremties, bet buvo suimta ir išvežta į lagerį. 1957 m. paleista iš tremties ir 1974 m. grįžo į Lietuvą. Brolis, partizanų rėmėjas Vincas Gervickas suimtas 1952 m. balandžio 9 d. Nuteistas ir išvežtas į lagerį Gorlagas, Krasnojarsko kr. Nuo 1957 m. liepos 9 d. buvo tremtyje Tiumenės sr. Jurginkojės r.

Abiejų žuvusių partizanų palaikai sumesti į Jiezno m. esantį <...> šulinį. Atminimas įamžintas 1991 m. Jiezno mieste pastatytame paminkle šioje vietoje užkastų 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui.

PAGRINDAS: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 5, Kaunas: LPKTS, 1992, l. 28; *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947, A–J*, t. 2, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 1998, p. 490; Bronislava Vinskiėnė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007 m., p. 28–29 (A. Bartusevičius), 38–40; *Lietuvos gyventojų genocidas 1948, A–M*, t. 3, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2007, p. 388; *Pietų Lietuvos partizanų sritis, Atlasas: Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius: LGGRTC, 2008, p. 49, 79; *Lietuvos gyventojų ge-*

nocidas 1950–1953, A–M, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 104 (A. Bartusevičius), 312; LGGRTC duomenys: GRTD 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, **ap. 16, b. 575**, l. 3, 4, 8 ir H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos: **B-999** (LYA, f. K-1, **ap. 16, b. 178**, l. 40, 43; **b. 571**, l. 59, 227, 227 ap; **b. 575**, l. 1, 3, 4, 8, 9; **ap. 61, Kartoteka Nr. 20, Adomo Bartusevičiaus (taip dokumente) kortelė**; f. V-5, **ap. 1, b. 29886**, l. 6); MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (6)

Šeštojo dešimtmečio pradžioje Stakliškių apylinkėse veikė ir Vėjo būrys, 1951 m. dar turėjęs apie 20 kovotojų, kurie buvo pasiskirstę į du skyrius, o šie į tris grandis. 1951–1952 m. įvairiu laiku būrį sudarė Jonas Beinaravičius-Vėjas (gim. 1927), tuo metu buvęs ir Margio tėvūnijos vadu, vado adjutantas Ažuolas* (sl.), Pranas Budra-Nendré (gim. 1929), skyriaus vadas, Jonas Bajoras-Lapas (gim. 1902), Pranas Kupčiūnas-Genys, Kostas Bartusevičius-Žilvitis (gim. 1931), Antanas Matikas-Skroblas (gim. 1908), skyriaus vadas, Bie liauskas-Šamanas, Dzūkų rinktinės darbuotojas Kelmas**, Kajetonas Karčiauskas-Klevas (gim. 1932), Valius (Aleksandras) Kibauskas-Aitvaras (gim. 1923), Jonas Gervickas-Jovaras (gim. 1922), Bolius Gervickas (gim. 1926), Juozas Gervickas-Žygelis (gim. 1931), Vytas Gervickas (gim. 1929), Alfonsas Gervickas (gim. 1933), Vincas Gervickas (gim. 1928).

Daugelis šių partizanų įstojo į kovotojų gretas 1949–1950 m. Tuo laiku Stakliškių apylinkėse prieglobstį rasdavo aukščiausioji partizanų vadovybė. Tarp jų ir minėtas LLKS prezidiumo pirmininko pavaduotojas, Ginkluotųjų pajėgų vadas A. Ramanauskas-Vanagas, turėjęs Vyšniūnų ir Jaunonių kaime bunkerius. Vyšniūnuose jis slėpėsi pradžios mokykloje įrengtoje slėptuvėje, kur mokytojavo ryšininkė Anelė Butkevičiūtė. Nuo 1950 m. lapkričio iki 1951 m. gegužės

---

* Vytautas Smalskus-Ažuolas.

** Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys.

A. Ramanausko-Vanago bunkeriuose gyveno iš Vakarų sugrįžęs žymus partizanas Juozas Lukša-Mykolaitis.

Stiprus smūgis partizanų vadovaujančiai grandžiai buvo suduotas 1951 m. vasario 15 d. MGB Kauno srities valdyba su 298-ojo pulko 3-iojo bataliono kareiviais <...> vykdė operaciją Jaunonių kaime, spėdami, kad ten yra Vanago bunkeris. Kareiviams radus bunkerį Taločkų ūkyje, partizanai atsišaudė, o po to nusišovė. <...>

Be bunkeryje rastų ir paimtų ginklų, nuotraukų, įvairios dokumentacijos, rasti vertingo ryšininko Jono Narvičiaus-Šarūno laišakai Lakštingalai. Tuo metu jis buvo Jiezno rajono švietimo skyriaus vedėjas. Tai išsiaiškinus, buvo suimtas ir ryšininkas Vincas Burbulis iš Želkūnų, per kurį palaikytas ryšys. 1951 m. abu ryšininkai nuteisiami po 25-erius metus lagerio ir 5-erius metus tremties. Po šio įvykio prasidėjo ir kitų ryšininkų ir rėmėjų areštai. Daugiau kaip 20 suimtų asmenų buvo nuteista kalėti.¹

---

¹ Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Dzūkų rinktinės archyvas

(Archyvą spaudai parengė ir pastabas parašė „Laisvės kovų archyvo“ penktojo tomo redakcinė kolegija: Balys Gajauskas, Irena Janavičienė, Česlovas Kišonas, Algis Kašėta, Antanas Kliunka, Antanas Lukša, Gintaras Šidlauskas, Gintaras Vaičiūnas, Vidas Gregoraitis)

Dokumentai, kuriuos pokario rezistentai slėpdavo žemėje, daugeliu atvejų yra žuvę – vieni saugumo organų surasti ar atsitiktinių asmenų sunaikinti, kiti – tiesiog užmiršti ar nuo laiko sudūlėję. Laiminga išimtis yra štabo archyvas, kurį 1952 rudenį Birštono apylinkėse užkasė Dainavos partizanų apygardos vadas Vincas Daunoras-Ungurys (anksčiau veikęs Kelmo slapyvardžiu). Jo paslaptį išsaugojo ir 1991 metais Kauno „Tremtinio“ klubo atstovui Česlovui Kišonui perdavė Antanas Kalesinskas-Savalkietis [Margio grupės rėmėjas, ryšininkas].¹

---

¹ „Dzūkų rinktinės archyvas“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 5, Kaunas, 1992, p. 3.

Partizanų dokumentai (20)

LLKS	.....
Dzūkų Part(ų)	. . . Nr. 231
Rinktinė	.....1.02.25
Nr. ?	Įsak. Nr. 17

Dzūkų Partizanų rinktinės

V a d u i

R A P O R T A S Nr. 1

Pranešu Tamstai, kad 1951 m. sausio mėn. 16 d. dienos metu, P K Margio Tv. II Būrio partizanas Narsuolis ir partizanas – slapukas

D r u g e l i s nuvyko pas pil. Žeimienę Bronę, Važionių km., Jiezno valsč. ryšio reikalais.

Jiems atvykus, po pusės valandos tą namą apsupo Jiezno MVD-istai ir pradėjo šaudyti į namą.

Kautynių metu partizanas N a r s u o l i s ir partizanas slapukas D r u g e l i s žuvo.

P K Margio T(v Vadas)

Redakcijos komentaras

Narsuolis – Adomas Bortušas iš Nemajūnų (Birštono valsč.)

Drugelis – Vytautas Gervickas iš Plasapnykų k.(Butrimonių valsč.)¹

[Raportą rašė Punios Kunigaikščio Margio tėvūnijos vadas Romualdas Sadauskas-Ramunis, dokumentas skirtas Dzūkų rinktinės vadui Vincui Ambrazevičiui-Balandžiui. Vėliau patikslintais duomenimis, Narsuolis – Lechas Adomas Bartaševičius. Partizanai žuvo Vėžionių kaime.]

¹ „Dzūkų rinktinės archyvas“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 5, Kaunas, 1992, p. 28.

Represinių struktūrų dokumentai (14)

MGB vidaus kariuomenės 4-osios šaulių divizijos planas surasti ir likviduoti Pietų Lietuvos partizanų srities ir Dainavos apygardos štabą

1951 m. sausio 30 d.
VIS[ĮŠKAI] SLAPTAI
Egz. Nr.

2021 m. gruodžio 12 d. Želkūnų k. (Prienų raj.) įvyko Nemuno srities partizanų Konstanto Baliukevičiaus-Tyliaus, Urbono Dailidės-Tauro, Motiejaus Jaroševičiaus-Lakštingalos ir partizanų ryšininkės Marijonos Taločkaitės-Genovaitės 70-ųjų žūties metinių paminėjimas. Iš kairės pirmas Julius Proškus, paminklinio atminimo ženklų pastatymo iniciatorius, LŠS Vytauto Didžiojo 2-osios šaulių rinktinės štabo kuopos šaulys, ketvirta Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, Lietuvos, kovojusios su sovietine okupacija, Valstybės vadovo generolo Adolfo Ramanausko-Vanago dukra. *Nuotrauka iš A. Ramanauskaitės-Skokauskienės archyvo*

Č[ekistinių]-k[arinių] g[rupių] ir liaudies gynėjų kovotojų grupių 1951 m. sausio 31 – vasario 2 [d.] operacijos „Vyriausios Vanago vadovybės“ štabui surasti ir likviduoti surengimo Alytaus, Simno, Prienų ir Jiezno rajonų teritorijų sandūroje

PLANAS

1. APLINKYBĖS.

Liet[uvos] SSR MGB organų duomenimis, vado Vanago štabas ir Pietų srities Dainavos vado štabas slepiasi Punios ir Siponių miškų gyvenamųjų punktų rajonuose.

2. OPERACIJOS TIKSLAS IR SUMANYMAS.

Čekistinėms-karinėms grupėms ir liaudies gynėjų kovotojų grupėms galimose banditų bazavimosi ir slėpimosi vietose atlikti kruopščią paiešką, surasti ir likviduoti banditų štabus, tuo pačiu laiku č[ekistinių]-k[arinių] g[rupių] ir liaudies gynėjų kovotojų grupių jėgomis vykdyti aktyvią paiešką koncentriškai slenkant ir apžiūrint vietovę ir viensėdžius Punios ir Siponių miškų kryptimi su aktyvia tolesne paieška <...> 1951 m. vasario 2 d.¹

LYA, f. K-1, ap. 15, b. 129, l. 80–83. Nuorašas. Mašinarštis. Versta iš rusų k.

---

¹Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 405.

Rūta Trimonienė

Žuvusieji 1951 m. vasario 15 d.

1951 m. vasario 15 d. Jiezno r. (dabar – Prienų r. sav.) Jaunio-
nių k., gyventojų Taločkų sodyboje, buvo aptikta Lietuvos laisvės
kovos sąjūdžio (LLKS) štabo vadavietė. Operacijos metu žuvo Pie-
tų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities štabo Visuomeninės dalies
viršininkas, LLKS gynybos pajėgų štabo pareigūnas Konstantas Ba-
liukevičius-*Rainys*, LLKS gynybos pajėgų Ūkio skyriaus viršinin-
kas Urbonas Dailidė-*Tauras* ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės
Margio tėvūnijos vadas Motiejus Jaroševičius-*Lakštingala*, taip pat
žuvo sodybos šeimininkė ir Margio tėvūnijos partizanė Marijona Ta-
ločkaitė-*Genovaitė*. Žuvusiųjų palaikai išvežti į Alytaus r. Butrimo-
nių mstl. Užkasimo vieta neišaiškinta.¹

KONSTANTAS BALIUKEVIČIUS-*TYLIUS, RAINYS*

1926 09 02–1951 02 15

Konstantas Baliukevičius gimė 1926 m. rugsėjo 2 d. Alytuje
Konstanto Baliukevičiaus ir Joanos Petruškevičiūtės-Baliukevičienės
šeimoje. Kartu augo brolis Lionginas, gimęs 1925 m. sausio 1 d.

Baigęs Alytaus gimnaziją, K. Baliukevičius įstojo į Kauno vals-
tybinio universiteto Mechanikos fakultetą. 1948 m., dar besimoky-
damas jame, tapo partizanų ryšininku. Lankydamosi Dainavos apy-
gardos štabe pas brolių, apygardos vado Adolfo Ramanausko-*Vanago*

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 78.

adjutantą, vėliau – apygardos Spaudos bei propagandos skyriaus viršininką Lionginą Baliukevičių-*Dzūką*.

1949 m. balandžio mėn., vengdamas suėmimo, pasitraukė pas partizanus ir pasirinko *Tylius*, *Rainio* slapyvardžius.

1949 m. gegužės 19 d. dirbo Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities štabe. To paties mėnesio 19–20 d. kaip Nemuno srities vado A. Ramanausko-*Vanago* adjutantas dalyvavo Dainavos apygardos vadų posėdyje, kuriame jam buvo pavesta pagaminti asmens ir einamųjų pareigų ženklų projektus.

Nuo 1949 m. rugpjūčio mėn. dalyvavo srities laikraščio „Partizanas“ leidyboje. Tų pačių metų rugsėjo 6 d., laikinai eidamas Nemuno srities štabo Visuomeninės dalies viršininko pareigas, Tauro ir Dainavos apygardų štabų Visuomeninių dalių viršininkams nurodė parengti apygardų istorijas ir atsiųsti jas į štabą. Dėl šio nurodymo išliko didelė dalis partizanų dokumentų, kuriuose pateikiamos kovos veiksmų suvestinės, dienoraščiai, raportai apie kautynes, partizanų žūtį ir kitus svarbius įvykius.

1949 m. gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities vado A. Ramanausko-*Vanago* įsakymu Nr. 11 srities štabo Žvalgybos skyriaus viršininkas *Rainys* buvo apdovanotas 3-iojo laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi.

1950 m. sausio 19 d. K. Baliukevičius-Rainys, kaip laikinai einantis Nemuno srities Visuomeninės dalies viršininko pareigas, kartu su srities vadu *Vanagu*, srities atstovu Lietuvos laisvės kovos sąjūdyje (LLKS) Sergijumi Staniškiu-*Viltimi*, broliu Dainavos apygardos vadu *Dzūku* ir Tauro apygardos atstovu Urbonu *Dailide-Tauru* dalyvavo srities Tarybos posėdyje, kuriame pagerbti žuvę bendražygiai, srities vadu išrinktas *Viltis*, aptarti tolesni kovos būdai ir priemonės prieš kolektyvizaciją, rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą boikotavimas, tarpusavio ryšių klausimai ir spaudos-propagandos reikalai.

Nemuno srities štabo Visuomeninės dalies viršininkas. 1950 kartu buvo ir LLKS gynybos pajėgų štabo pareigūnas.

Tėvas K. Baliukevičius žuvo 1944 m. liepos 23 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Rumbonių k. sprogsio sviedinio skeveldrai pataikius į smilkinį. Teigiama, kad palaidotas Rumbonių kaimo kapinėse.

Motina J. Baliukevičienė 1947 m. gruodžio 19 d. ištremta į Tiumenės sritį. Į Lietuvą grįžo 1956 m. Mirė 1972 m. Palaidota Vilniuje Naujosios Vilnios kapinėse.

Brolis, Dainavos apygardos vadas L. Baliukevičius-*Dzūkas* žuvo 1950 m. birželio 24 d. Leipalingio ir Merkinės valsčių sandūroje Žaliamiškyje įrengtame bunkeryje MGB 2-N valdybos operatyvinės grupės ir MGB kariuomenės kareivių vykdytos karinės čekistų operacijos metu kartu su savo adjutantu ir apygardos laikraščio redaktoriumi Augustu Babrausku-*Radvila*, Šarūno rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos vadu Antanu Vailioniu-*Špoku* ir partizanų Anastazu Kanknevičiumi-*Švidriu*.

2015 m. balandžio 24 d. K. Baliukevičiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2015 m. gegužės 11 d. įsakymu jam suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis (po mirties).²

URBONAS DAILIDĖ-*TAURAS*

1921 11 26–1951 02 15

Urbonas Dailidė gimė 1921 m. lapkričio 26 d. Urbono ir Marijos Dailidžių šeimoje. Gyveno Šakių aps. Kidulių vls. Pervazninkų k.

Nuo 1946 m. lapkričio 9 d. buvo Tauro apygardos Žalgirio rinktinės dr. V. Kudirkos kuopos 1-ojo būrio būrininkas. 1947 m. gegužės 12 d. Tauro apygardos Žalgirio rinktinės vado Vinco Štrimo-*Šturmo* įsakymu Nr. 5 U. Dailidė-*Tauras* buvo paskirtas šios kuopos, o rugpjūčio 1 d. 37-osios kuopos vadu.

1947 m. rugpjūčio 19 d. *Tauras* baigė Mokomosios kuopos pirmąją laidą ir išlaikė mokomuosius egzaminus, jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis. Taip pat kaip geriausiai išlaikiusiam egzaminus įteiktas laikrodis, o už parodytą uolumą ir stropumą pareikštas tarnybinis pagyrimas.

1948 m. balandžio 2 d. Žalgirio rinktinės vado V. Štrimo-*Šturmo* įsakymu Nr. 11 paskirtas šios rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininku.

Nuo 1948 m. gruodžio 16 d. iki 1949 m. kovo 15 d. į Radviliškio aps. Grinkiškio vls. Minaičių k. vykusį apygardų atstovų suvažiavi-

---

² Rūta Trimonienė, in: http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2016/201602_baliukevicius_biog.pdf.

mą, kuriame buvo įkurtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS) ir paskelbta LLKS Tarybos deklaracija, *Tauras* lydėjo laikinai einančią Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities vado pareigas Adolfą Ramanauską-*Vanagą* ir Tauro apygardos vadą Aleksandrą Grybiną-*Faustą*.

1949 m. birželio 1 d. U. Dailidė buvo paskirtas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo viršininku, o tų pačių metų rugpjūčio 5 d. Tauro apygardos vado A. Grybino-*Fausto* įsakymu Nr. 17 – Nemuno partizanų srityje apygardos atstovu. 1949 m. spalio 2 d. Tauro apygardos Vytauto rinktinės vado įsakymu Nr. 23 Taurui, baigusiam apygardos štabo mokymus ir išlaikiusiam egzaminus, suteiktas puskarininkio laipsnis, kaip geriausiai išlaikiusiam egzaminus įteiktas laikrodis ir pareikštas tarnybinis pagyrimas.

1949 m. birželio 1 d. U. Dailidė buvo paskirtas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo viršininku, o tų pačių metų rugpjūčio 5 d. Tauro apygardos vado A. Grybino-*Fausto* įsakymu Nr. 17 – apygardos atstovu Nemuno partizanų srityje.

1949 m. rugsėjo mėn. Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities Ūkio skyriaus viršininku. Tų pačių metų gruodžio 24 d. srities vado A. Ramanausko-*Vanago* įsakymu Nr. 11 apdovanotas 2-ojo laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi.

1950 m. sausio 19 d. U. Dailidė, kaip Tauro apygardos atstovas, kartu su Nemuno srities vadu *Vanagu*, srities atstovu Lietuvos laisvės kovos sąjūdyje (LLKS) Sergijumi Staniškiu-*Viltimi*, laikinai einančiu srities Visuomeninės dalies viršininko pareigas Konstantu Baliukevičiumi-*Rainiu* ir Dainavos apygardos vadu Lionginu Baliukevičiumi-*Dzūku* dalyvavo srities Tarybos posėdyje, kuriame pagerbti žuvę bendražygiai, srities vadu išrinktas *Viltis*, aptarti tolesni kovos būdai ir priemonės prieš kolektyvizaciją, rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą boikotavimas, tarpusavio ryšių klausimai ir spaudos-propagandos reikalai.

1950 m. sausio 30 d. *Tauras* pradėjo eiti LLKS gynybos pajėgų štabo Ūkio skyriaus viršininko pareigas.

2000 m. sausio 17 d. Urbantui Dailidei pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 2008 m. lapkričio 19 d. dekretu jis apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi (po mirties).

MOTIEJUS JAROŠEVIČIUS-*LAKŠTINGALA*
1921 03 10–1951 02 15

Motiejus Jaroševičius gimė 1921 m. kovo 10 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Plasapninkų k. Jokūbo Jaroševičiaus ir Kotrinos Žydkaitės-Jaroševičienės šeimoje.

1946 m. liepos 2 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Greikonių k. dienos metu drąsiai ir sumaniai vadovaudamas išvedė iš apsupties dvidešimties enkavėdistų apsuptus sargyboje esančius septynis vyrus.

1947 m. balandžio 22–24 d. kaip Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kunigaikščio Margio grupės 1-ojo rajono viršininkas dalyvavo Dainavos apygardos vadų posėdyje, kuriame buvo apžvelgta padėtis dėl Lietuvos partizanų vadovybės vienijimo, partizanų veiksmų, kova su žalingais įpročiais, taip pat svarstyti partizanų drausmės, mokymo ir švietimo, ryšių ir žvalgybos, apsiginklavimo, uniformos ir ženklų, apdovanojimo, spaudos ir švietimo klausimai.

1948 m. gegužės 8 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Staniuliškių k. ir kitose kautynėse su priešu pasižymėjo kaip drąsus ir sumanus kovotojas.

1949 m. gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities vado A. Ramanausko-*Vanago* įsakymu Nr. 11 kaip Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos vadas buvo apdovano-tas 2-ojo laipsnio Laisvės Kovos kryžiumi ir 3-iojo laipsnio Laisvės Kovos kryžiumi (su kardais).

Lietuvos Respublikos Prezidento 2012 m. vasario 7 d. dekretu M. Jaroševičiui suteiktas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didysis kryžius (po mirties).

MARIJONA TALOČKAITĖ-*GENOVAITĖ*
1917 05 05–1951 02 15

Marijona Taločkaitė gimė 1917 m. gegužės 5 d. Alytaus aps. Stakliškių vls. Jaunionių k. Juozapo Taločkos ir Onos Siaurukaitės-Taločkienės šeimoje. Ten ir gyveno.

Nuo 1946 m. vasario 1 d. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kunigaikščio Margio grupės ryšininkė: rinkdavo ir perduodavo partizanams aukas, pristatydavo vaistus ir kt.

Nuo 1949 m. spalio 6 d. savo sodyboje esančioje LLKS štabo vadavietėje globojo aukštesnįjį partizanų štabą, gamindama jam maistą ir teikdama visokeriopą įmanomą paramą.

1949 m. gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities vado A. Ramanausko-*Vanago* įsakymu Nr. 11 Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanė *Genovaitė* apdovanojta 2-ojo laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi.³

---

³Rūta Trimonienė, in: http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2021/20210215_PLPS_zutis.pdf.

LGGRTC duomenys (19)

Kovo 8 d. Alytaus r. (dabar – Alytaus r. sav.) Valiūnų k. MGB Alytaus r. skyriaus operatyvinė grupė apsupo Novapolskų sodybą. Joje slapstęsi partizanai atsisakė pasiduoti ir visi nusišovė. Žuvo 4 Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai – Alfonsas Gervickas-*Rytas*, Eugenija Jogėlaitė (Kovienė), Juozas Laukaitis-*Liūtas* (būrio vadas) ir Juozas Paukštys-*Viesulas*, taip pat 2 Geležinio Vilko Tėvūnijos partizanai – Jonas Milišauskas-*Kotas* ir Česlovas Sipavičius-*Vasaris* (Dainavos apygardos štabo vado pavaduotojas). Žuvo ir sodybos šeimininkas Bolius Novapolskas.¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 79.

Partizanų dokumentai (21)

Dzūkų rinktinė

Gauta 51.10.?

Gel. Vilko Tėvūnija

Rg.

Nr. ?

1951. 10 mėn. 5 d.

Nr. 22

Dzūkų Rinktinės Vadui

Liečia: partizanų žuvimą.

Š. m. 3 mėn. 8 d. Valiūnų km. Butrimonių valse, pas pil.....
.....susekus ir išdavus apie 200 MVD-istų apsupo namą. Kautynių metu žuvo part. V e j e l i s ir PK Margio Tv partizanai L i ū t a s, R y t a s ir V i e s u l a s. Priešui pateko du automatiniai pistoletai ir 400 šovinių, 3 vokiški šautuvai ir 200 .....

Redakcijos komentaras

Yra žinoma, kad per aprašomą susirėmimą žuvo šie partizanai:
Liūtas – Juozas Laukaitis iš Varsodžių kaimo (Alytaus valsč.),
Viesulas – Juozas Paukštys iš Punios,
Genė Kovienė – iš Kaimo,
Vasaris – Česlovas Sipavičius iš Pušėnų kaimo (Butrimonių valsč.),

Kotas – Jonas Milišauskas iš Gervėnų kaimo (Butrimonių valsč.).

Pirmieji trys partizanai priklausė P. K. Margio, kiti du – Geležinio Vilko tėvūnijai. Be jų, įvykio metu dar žuvo sodybos šeimininkės sūnus Stasys Novapolskas.¹

---

¹ „Dzūkų rinktinės archyvas“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 5, Kaunas, 1992, p. 28–29.

[Aprašomo įvykio metu Dzūkų rinktinės vadas buvo Vincas Ambrazevičius-Balandis, dokumentų išsiuntimo ir gavimo metu vadas buvo Jonas Kučinskas-Spyruoklis, Tautmylis. Eugenija Kovienė, gimusi Suvalkijoje, slapstėsi Kaune, vėliau pateko pas Dzūkų rinktinės partizanus.]

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (20)

DUOMENYS APIE ĮVAIRIU LAIKU IR SKIRTINGOSE VIETOSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ, TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO IR DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS A RINKTINIŲ PARTIZANUS

LAUKAITIS JUOZAS-LIŪTAS, Jono, g. 1927 m. Alytaus aps. Butrimonių vls. Paliepių k. Mokėsi Kaune vairuotojų mokykloje ir kartu dirbo vairuotoju. Nuo 1945 m. liepos 6 d. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos 2-osios grandies (būrio?) partizanas. Vėliau šios tėvūnijos būrio vadas. Žuvo 1951 m. kovo 8 d. Alytaus r. Valiūnų k. MGB Alytaus r. skyriaus operatyvinei grupei apsupus Boliaus ir Monikos Navopolskų sodyboje įrengtą bunkerį kartu su penkiais bendražygiais ir sodybos šeimininku. Palaikai niekinti Alytuje dabartinio miesto savivaldybės pastato kieme. Manoma, kad vėliau užkasti prie geležinkelio, tačiau tiksli užkasimo vieta neišaiškinta. 1999 m. gruodžio 1 d. J. Laukaičiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

Atminimas įamžintas 2003 m. Alytaus r. Punios sen. Valiūnų k. žuvimo vietoje pastatytame paminkle, taip pat paminkle, pastatytame Birštono m. J. Basanavičiaus aikštėje.

PAGRINDAS: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 5, Kaunas: LPKTS, 1992, l. 29; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 39, 54; *Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas. Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius, 2008, p. 79; LYA, f. K-19, **ap. 1, b. 178**, l. 127; **b. 563**, l. 67–68; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius:

LGGRTC, 2019, l. 603; LGGRTC duomenys: GRTD 2006-12-05 Archyvinė pažyma Nr. 55 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ II dalis: LYA, f. K-1, **ap. 16, b. 563**, l. 59, 60, 67, 68 ir H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos; MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Rūta Trimonienė

Žuvusieji 1951 m. gegužės 23 d.

DUOMENYS APIE 1951 M. GEGUŽĖS 23 D. ALYTAUS R. PUNIOS ŠILE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS PARTIZANUS

1951 m. gegužės 23 d. Alytaus r. (dabar – Alytaus r. sav.) Punios šile MGB Alytaus, Prienų ir Jiezno r. skyrių sribai bei MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko kareiviai vykdė karinę čekistų operaciją. Jos metu žuvo:

VINCAS AMBRAZEVIČIUS-BALANDIS. Gimė 1921 m. lapkričio 24 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Juodaviškės k. Aleksandro Ambrazevičiaus ir Pranės Truncaitės-Ambrazevičienės šeimoje. 1944 m. gruodžio mėn. buvo suimtas ir kalintas Alytuje. Po dviejų mėnesių, vežant į Vilnių, pabėgo. Nuo 1945 m. Dzūkų rinktinės partizanas. Po Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės „Informacija apie 1949 m. sausio 9 d. LSSR liaudies teismų rinkimų eigą ir rezultatus rinktinės veikimo erdvėje“ pasirašė kaip šios rinktinės adjutantas. 1949 m. gegužės 19–20 d. dalyvavo Dainavos apygardos vadų posėdyje, kuriame buvo išrinktas Dzūkų rinktinės vadu. Vėliau kartu ėjo ir Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities štabo nario pareigas.

VINCENTAS VYTAUTAS VALIŪNAS-JOVARAS, SAVANORIS. Gimė 1928 m. liepos 16 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Punios parapijos Staniavos k. Kosto Valiūno ir Viktorijos Bunevičiūtės-Valiūnienės šeimoje. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kunigaikščio Margio grupės partizanas. Vėliau paskirtas Dzūkų rinktinės štabo viršininku.

ROMUALDAS SADAUSKAS-RAMUNIS. Gimė 1918 m. vasario 28 d. Alytaus aps. Birštono parapijos Tauliukų k. Kazimiero Sa-

dausko ir Emilijos Bačinskaitės-Sadauskienės šeimoje. Ten ir gyveno. Suimtas 1944 m. spalio 18 d. Išvežtas į lagerį 1945 m. gruodžio 31 d. Byla nutraukta 1947 m. vasario 12 d. Paleistas grįžo į Lietuvą. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos vadas. Seserys, partizanų ryšininkės Emilija ir Anelė 1948 m. gegužės 22 d. ištremtos į Krasnojarsko kr. Paleistos 1957 m. grįžo į Lietuvą. Brolis, Dzūkų rinktinės Kunigaikščio Margio tėvūnijos partizanas Pranas-Perkūnas žuvo 1950 m. kovo 15 d. Alytaus aps. Jiežno vls. Vėžionių k. kartu su bendražygiu Vaclovu Joniku-Dainiumi.

VYTAUTAS RAŽANSKAS-BIČIULIS. Gimė 1929 m. vasario 28 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Rumbonių parapijos Margaravo k. Antano Ražansko ir Onos Krutulytės-Ražanskienės šeimoje. Partizanas nuo 1948 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanas. Brolis, Dainavos apygardos partizanas Vladas-Beržas suimtas 1946 m. spalio 10 d. Nuteistas ir išvežtas į lagerį (Tiumenės sr.). Paleistas 1956 m. Sesuo, Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Vaidoto tėvūnijos partizanė Monika-Stirna, Margarita žuvo 1949 m. liepos 3 d. Prienų aps. Balbieriškio vls. Sūkurių k. su trimis bendražygiais. Brolis, Dainavos apygardos partizanas Juozas-Labutis žuvo 1949 m. lapkričio 1 d. Alytaus aps. Taukotiškių k. Motina, partizanų ryšininkė, suimta 1950 m. spalio 23 d. Nuteista ir išvežta į lagerį (Mordovija). Paleista 1956 m. Žuvusiųjų palaikai niekinti Birštone. Teigiama, kad vėliau galėjo būti užkasti prie MGB Birštono valsčiaus poskyrio pastato (šiuo metu nugriautas).

PAGRINDAS: Lietuvos valstybės istorijos archyvas; *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947, K–S*, t. 2, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 895, 964; *Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)*, Dokumentų rinkinys, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2003, p. 221, 234–235, 237; *Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas. Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius: LGGRTC, 2008: l. 79: Lietuvos ypatingasis archyvas (LYA), f. K-1, ap. 3, b. 379, l. 303, 306; f. K-19, ap. 1, b. 563, l. 121; l. 65: LYA, f. K-1, ap. 3, b. 325, l. 181; b. 328, l. 9; b. 1424, l. 162; ap. 45, b. 1359, l. 86–87; *Lietuvos gyventojų genocidas 1948, N–Ž*, t. 3, 2 knyga, Vilnius:

LGGRTC, 2009, p. 296; *Lietuvos gyventojų genocidas 1949, N-Ž*, t. 4, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2014, p. 181, 226; *Lietuvos gyventojų genocidas 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 30; *Lietuvos gyventojų genocidas 1950–1953, N-Ž*, t. 5, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2020, p. 173, 216, 461; LGGRTC duomenys: Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento (GRTD) 2001 09 18 Archyvinė pažyma Nr. 40 „Dėl Vinco Ambrazevičiaus žūties“; GRTD 2006-08-17 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienu r. žuvusių partizanų. I dalis“: LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1427, l. 105, 106, 109, 110, 119, 120; ap. 16, b. 575, l. 122, 123; b. 563, l. 121; Memorialinio departamento Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro duomenys, parengė vyriausioji istorikė Rūta Trimonienė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2021-04-23.

LGGRTC duomenys (21)

Rugpjūčio 15–16 d. Alytaus r. (dabar – Alytaus r. sav.) Takiškių ir Ulyškių k. MGB Alytaus skyriaus sribų būrys ir MGB vidaus kariuomenės 450-ojo šaulių pulko kareiviai vykdė operaciją. Jos metu žuvo 5 iš 7 aptiktoje slėptuvėje buvusių partizanų: rugpjūčio 15 d. – 3, o rugpjūčio 16 d. mūšį pratęsus, – dar 2. Tai Juozas Jonikas-*Gintaras* (Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko tėvūnijos būrio vadas) ir 4 Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos Sauliaus būrio partizanai: Dominykas Baliūnas-*Bijūnas* (būrio vadas), Vincas Mileika, Antanas Račkauskas-*Lubinas* ir Petras Tamašauskas-*Šturmas*.¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 80.

Partizanų dokumentai (22)

L.L.K.S.
Dzū(kų Partiza)ną Rinktinė
P. K. (Margio) Tėvūnija
§1.
1951. ?. ? d.
Nr. 26.

Gauta 51 12. 02.
Reg. Nr. 77
Įsak. Nr. 11

Dzūkų Rinktinės Vadui

R a p o r t a s

Pranešu Tamstai, kad š. m. lapkričio mėn. 17 d. prieš šnipų užvedimu Alytaus valsčiaus Padvariškių kaime pas pilietį Vabuolį Juozą slėptuvėje garbingai žuvo partizanas S a u l i u s.

Kratoms vykdyti buvo atvažiavę trys mašinos rusų.

Kuomet rado slėptuvę, partizanas S a u l i u s gintis negalėdamas, pats nusišovė.

Tv. V. Vėjas /parašas/

Redakcijos komentaras

Saulius – Jonas Baranauskas iš Punios.¹

[Raportą rašė P K Margio tėvūnijos Jonas Beinaravičius-Vėjas, dokumentą gavo Dainavos apygardos ir Dzūkų rinktinės vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys.]

---

¹ „Dzūkų rinktinės archyvas“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 5, Kaunas, 1992, p. 29.

Parengė Rita Pauliukaitienė

Lietuvos laisvės kovos garbės karžygiai

(Šeši iš jų veikė Pietų Lietuvos (Nemuno) srities teritorijoje¹)

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio dalyvių partizanų garbės vardas ir aukščiausias kovinis žymuo suteiktas aštuoniems vadams:

1. **Petrui Bartkui-Žadgailai**, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo sekretoriui.
2. **Konstantinui Bajerčiui-Garibaldžiui**, Pietų Lietuvos partizanų junginių organizatoriui.
3. **Juozui Kasperavičiui-Visvydui**, Jungtinės Kęstučio apygardos vadui.
4. **Jurgiui Krikščiūnui-Rimvydui**, Dainavos apygardos štabo skyriaus viršininkui.
5. **Juozui Lukšai-Daumantui**, Tauro apygardos Birutės rinktinės vadui.
6. **Kazimierui Pypliui-Audroniui**, Tauro apygardos Maironio kuopos vadui.
7. **Juozui Vitkui-Kazimieraičiui**, Pietų Lietuvos srities partizanų vadui.
8. **Vaclovui Voveriui-Žaibui**, Dainavos apygardos vado paduotojui.

---

¹ Parengta pagal <https://www.vle.lt/straipsnis/laisves-kovos-karzygys/>.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (19)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1952 sausis

9. P. Budra-*Nendrė* sugrižo į būrį ir pavestas *Ėglio* priežiūrai.

1952 vasaris

6. Pakrovų k. P. r. mūšyje su baudėjais žuvo A. Kibauskas-*Aitvaras*, sužeistas ir suimtas grandies vadas K. Karčiauskas-*Klevas*.

1952 balandis

4. Dubių k. žuvo Tv. vadas J. Beinaravičius-*Vėjas*, P. Kupčiūnas-*Genys* ir vežikas Antanas Klinavičius iš Trakelių k. P. r.

P. Bartusevičius-*Žilvitis* paskirtas laikinai eiti Tv. vado pareigas, kurias vėliau perėmė J. Česnulevičius-*Sakalas*.

1952 birželis

5. Staniavos k. nužudyti Kašėtos – Jurgis (1893) ir jo vaikai: Marija (1931), Petras (1922), Vytautas (1927), sužeista Ona (1933).

1952 rugsėjis

24. Gojaus k. Prienų r. žuvo partiz. Vincas Milgevičius-*Bitinas*.

28. Vanagėlių k. Prienų r. Budra-*Nendrė*, sužeistas MGB užverbuoto ryšininko Aleksandro Bernatonio, nusišovė, o Tv. vadas J. Česnulevičius-*Sakalas* pasitraukė.¹

---

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Kajetonas Karčiauskas-Klevas

Negaliu nutylėti...

Gimiau 1932 m. kovo 1 d. Jiezno valsč., Padriežiškių k., vienuolikos asmenų ūkininko šeimoje. Bolševikai visada melavo, kad partizanai – tai buožės, kurių tikslas susigražinti žemę ir turtą. Tėvas turėjo tik 8 ha žemės. Vyresnysis brolis iš pat pradžių buvo partizanų ryšininkas, vėliau represuotas. Septynios seserys mezgė ir siuvo partizanams šiltus drabužius. Neturtinga mūsų šeima dalijosi paskutiniu duonos kąšniu, saugojo ir rėmė juos pagal išgales.

Tuo laiku Jiezno valsčius dar ne visas buvo sukolektyvintas. Pavasarėjant, 1951 m., iš Kauno bolševikai atsuntė aktyvistus, spec.

Kajetonas Karčiauskas-Klevas.
*KASP Dainavos apygardos 1-osios
rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos
istorinė atmintis“, Alytus*

organizatorius Petrylą ir Gylį, kurie, lydimi sribų, vaikščiojo po kaimus gąsdindami ir ragindami savo noru užsinerti kilpą ant kaklo – įstoti į kolchozą.

Vieną gegužės sekmadienį kaimo jaunimas susirinko pasilinks-
minti. Su dviračiu į sueigą atvažiavo civiliu persirengęs partizanas
Pranas Budra-Nendré. Jau anksčiau buvo atėję kolchozų propaguo-
tojai Petryla ir Gylys, be sribų palydos. Mums besikalbant su Nen-
dre, iš mokyklos patalpų išslinko Petryla su Gyliu ir sparčiai patrau-
kė Jiezno link. Iš paskos juos pavijęs Nendré paklausė, ko jiedu čia
slampinėja ir kur taip išskubėjo. Petryla paaiškino, kad norėję pasi-
linksinti, bet tarp jaunimo pagyvenusiems nesą ką veikti. Nendré
staigiai išsitraukė pistoletą ir keliais šūviais paguldė Petrylą. Gy-
lys griebė už Nendrės pistoleto, tada Nendré iššovė ir pataikė Gyliui
į plaštaką. Šis paleido pistoletą ir šoko bėgti. Iš paskos Nendré šovė
dar keletą šūvių, tačiau tik lengvai sužeidė Gylį į kaklą. Aš buvau
įvykio dalyvis ir liudytojas, o viską matė ir nukentėjo Gylys. Čia pat
man teko apsispręsti – iš ryšininko tapau kovotoju, kito kelio nebuvo.

Įstojau į Dainavos apygardos Margirio tėvūnijos Kelmo* būrį,
partizano Nendrės skyrių, kuriame buvo vyresnio amžiaus, didelės
patirties kovotojai Bolius Kibauskas-Aitvaras iš Alytaus raj. Pane-
muninkų km., buvęs ryšininkas, po išdavystės be teismo trejus metus
kalėjęs Vorkutoje, grįžęs į Lietuvą išėjo partizanauti; Jonas Beinara-
vičius-Vėjas iš [Birštono valsčiaus], jo brolių Gintarą neseniai buvo
nukovę enkavedistai; skyriuje dar buvo Smalskus-Ažuolas ir Dobi-
las, kurio pavardės neatmenu. Man suteikė Klevo slapyvardį.

Grandyse partizanai gyveno pasiskirstę teritorijomis, daugiau-
sia po tris kovotojus. Atliekant užduotį, vienas turėjo būti sargybo-
je, o susirėmus pridengti. Tarp skyrių buvo sutarti slaptažodžiai, tai
buvo pravartu ypač naktį. Anksčiau nesupratęs, kaip partizanai nak-
tį, ypač rudenį, sugebėdavo sparčiai žygiuoti per miškus ir arimus,
nenukrypdami nuo tikslo, netrukus ir pats to išmokau.

1951 m. Visų Šventųjų naktį netoli Stakliškių, Užguosčio baž-
nytkaimyje, kur sribai, išgyvendinę kleboną, susikraustė į kleboni-

---

* Vincas Daunoras-Kelmas, Jurgis Palionis-Dobilas.

ją, mes užpuolėme naują stribų lizdą. Kulkosvaidininkas Nendrė (aš buvau antruoju numeriu, nešiojau amuniciją) ištuštino keletą diskų, po to apmėtę granatomis, pasitraukėme Kruonio link. Stribai išlakstė į visas puses, vėliau paliko Užuguosčio kleboniją.

1951 m. rudenį su B. Kibausku-Aitvaru Pakrovų kaime, Packevičių sodyboje, išsikasėme slėptuvę. Įėjimą padarėme iš kluono. Patį bunkerį, perėjus tunelį, įtaisėme Verknės upelio krante. Senieji Packevičiai buvo mirę, gyveno vieni įvairaus amžiaus vaikai. Vyresnioji dukra gyveno ir dirbo Jiezne. Manoma, kad per neatsargumą savo draugui išpasakojo apie slėptuvę, o šis pranešė enkavedistams. 1952 m. vasario 6 d. Jiezno garnizono grupuotė, kuriai vadovavo kapitonas Jercevas, apsupo Packevičių sodybą. Buvo 18 val., mes su Aitvaru buvome name ir dar ilgokai galvojome vakaroti, nes priplėkusiame bunkeryje stengėmės kuo mažiau gyventi.

Pajutę apsupimą, nutarėme veržtis pro langą ir pasitraukti, prisi-dengę tamsa. Šokant pro langą, Aitvarą suvarpė kulkos, aš nugriuvau šalia jo, sužeistas į ranką, kuri pradėjo tirpti, iš galvos tekėjo kraujas. Aitvaras dar buvo gyvas ir prašėsi, kad jį pribaičiau. Į tamsą, iš kur blykčiojo kulkosvaidžio ir automatų ugnys, mečiau granatą. Aplinkui šaižiai tartum bitės dūzgė kulkos. Iš automato paleidau seriją ir, prigludęs prie žemės, slinkau Verknės link. Netoli sprogo granata, kurios skeveldra išplėšė man virš kelio šlaunies raumenis, aukščiau alkūnės sužeidė ranką. Netekęs sąmonės, įkritau į Verknę, taip vėliau pasakojo enkavedistai. Sąmonę atgavau trečią dieną Kauno Raudonojo kryžiaus ligoninėje. Čia pat užgulę enkavedistai pradėjo klausinėti apie štabą ir bunkerius.

Granatų skeveldros buvo nutraukusios venas, kulka, neliesdama kaulo galvoje, išarė taką. Venas sutvarkė chirurgas rusas, vėliau gydė gydytojas Baliutavičius, kuris buvo dėmesingas ir humaniškas. Kartą pasiskundžiau dėl grubaus seselės elgesio perrišant žaizdas. Gydytojas ją pakeitė. Kita seselė Genutė, gaila, nepamenu jos pavardės, gyveno Vilijampolėje, buvo nuoširdi ir rūpestinga. Ligoninėje gulėjau svetima pavarde, prie lovos buvo pakabinta lentelė, enkavedistai mane „pakrikštijo“ Jonu Stankevičiumi iš Ariogalos Cikakalnio kaimo.

Teisė mane Pabaltijo pasienio karinis tribunolas, pagal straipsnius: 58a – tėvynės išdavimas, 58-8 – dalyvavimas terore, kadangi

Gylys liudijo, kad nušauyant Petrylą, sudariau palankias sąlygas, ir 58-11 – grupinis nusikaltimas, nors teisė mane vieną. Nuosprendis – 25 m. ypatingo režimo lagerio, 5-eri metai be teisių.

Po teismo – Taimyro pusiasalis, Norilsko lageriai, kuriuose 1953 m. teko dalyvauti politkalinių sukilime. Kaip aktyvų sukilimo dalyvį išvežė į Magadano aukso kasyklas. Iš lagerio paleido 1958 m. sausio mėn.

Pranas Budra-Nendrė išdavikiškai buvo nužudytas 1953 m. <...>

Garbingoje kovoje žuvo mano draugai bendražygiai, kovodami už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Dar gyvi buvo apdovanoti: Jonas Beinaravičius-Vėjas I ir II laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinais, Dobilas – III laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu.¹

Kajetono Karčiausko pasakojimą užrašė Vytautas Kaziulionis

---

¹ Kajetonas Karčiauskas-Klevas, „Negaliu nutylėti“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 17, Kaunas, 1996, p. 212–215.

Vylautas Juodsnukis

Suvalkijos partizanų takais (4)

Punios kunigaikščio Margio tėvūnijos vado žūtis

Jonas Beinaravičius, gimęs 1927 metais Birštono valsčiaus Panemunio kaime, 1945 metų pavasarį pasitraukęs iš Prienų „Žiburio“ gimnazijos, kovą prieš rytų okupantus ir sribus pradėjo Punios kunigaikščio Margio vado pavaduotojo Mykolo Bandonio-Tauro grupėje, veikusioje Alytaus, Birštono, Butrimonių, Jiezno ir Stakliškių valsčiuose. <...>

1952 metų balandžio 4-osios popietę tėvūnijos vadas Vėjas* ir partizanas Genys paprašė Trakelių kaimo vaikiną Antaną Klinavičių pavėžėti juos į kitą Nemuno pusę parsivežti maisto. Partizanų rėmėjui Antanui pasikinkius į rogutes sartinį, partizanai suvirto į rogutėse įmestą gniūžtę šieno ir išvažiavo į paskutinę savo kelionę. Dar tvirtu, neiškorijusiu Nemuno ledu pervažiavęs į kitą krantą, žiemą suvažinētu griovos šlaito keliuku važelis pakilo į ūkininko Mažeikos kalną. Mažeikos ūkio trobesių priedangoje pasaloje sugulę Alytaus MGB 34-ojo motopulko emgebistai ir sribai, pamatę iš pakalnės pakilusias roges, į pravažiuojančius partizanus paleido kelias „Degteriov“ kulkosvaidžio ir automatų serijas. Pirmas okupantų šūvių nukautas iš rogių išvirto vežikas Antanas Klinavičius. Šūvių išgąsdintas sartinis su rogutėse prigulusiais partizanais šuoliais pasinėšė kaimo link. Tačiau dar kelias dešimtis metrų nušuoliavęs pašautas suklypo. Iš rogių iššokę partizanai atsišaudydami traukėsi artimiausio ūkininko Žvaliaus-

---

* Jonas Beinaravičius-Vėjas tuo metu buvo ir Dzūkų rinktinės vado Vinco Daunoro-Kelmo, Ungurio pavaduotojas.

ko sodybos link. Nepasiekusius ūkio trobesių abu partizanus nukirto sutelkta okupantų ir sribų ginklų ugnis.

Nukautų partizanų Jono Beinaravičiaus-Vėjo, Prano Kupčiūno-Genio, gimusio 1927 metais, iš Alytaus valsčiaus Panemuninkų kaimo, ir Antano Klinavičiaus palaikus „išvaduotojai“ nuvežė į Alytų.¹

---

¹ Vytautas Juodsnukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011, p. 496–497.

LGGRTC duomenys (22)

Balandžio 4 d. Alytaus r. (dabar – Alytaus r. sav.) Dubių k. apylinkėse 12 sribų grupė susidūrė su vežimu važiuusiais 3 partizanais. Per susišaudymą visi partizanai žuvo. Tai Jonas Beinaravičius-*Vėjas* (Dzūkų rinktinės vado pavaduotojas ir Margio tėvūnijos vadas), Antanas Klinavičius-*Gylis* ir Pranas Kupčiūnas-*Genys*.¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 85.

Partizanų dokumentai (23)

LLKS

D Ap Dzūkų Rinktinė 52. 04. 06.

Nr. 12.

P(unios)-K(unigaikščio) M a r g i o

T è v ū n i j o s p r t. Ž i l v i č i u i.

Pranešu, kad 52. 04. 04. žuvo P-K Margio tėvūnijos vadas partizanas pusk. V è j a s.

Nuo šios dienos skiriu part. Ž i l v i t į laikinai eiti P-K Margio tėvūnijos vado pareigas.

Rinktinės Vadas /parašas neįskaitomas/

Redakcijos komentaras

Žilvitis – Adomas Bogušas, kilęs iš Jiezno apylinkių. Žuvo 1952–1953 metų žiemą drauge su Vytautu Smalakumi-Ažuolu ir Jonu Česnulevičiumi-Sakalu (paskutinis PK Margio tėvūnijos vadas). Tai vieni iš paskutiniųjų tėvūnijos partizanų, kuriems žuvus P K Margio tėvūnija kaip organizacinis vienetas nustojo egzistuoti.¹

[Dokumentą rašė Dzūkų rinktinės vadas V. Daunoras-Kelmas, Ungurys. Patikslintais duomenimis, Žilvitis – Kostas Bartusevičius, žuvo 1953-02-04 drauge su Vytautu Smolskumi-Ažuolu ir Jonu Česnulevičiumi-Sakalu, Punios kunigaikščio Margio tėvūnijos vadu.]

---

¹ „Dzūkų rinktinės archyvas“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 5, Kaunas, 1992, p. 30.

Partizanų dokumentai (24)

LLKS/DAP Dzūkų rinktinei
ĮSAKYMAS Nr. 7
1952 m. birželio mėn. 23 diena.
Rikiuotės sritis

§1

Priimtas į laisvės kovotojų partizanų eiles pil. K a i m i e t i s skiriamas į Geležinio Vilko tėvūniją kandidatu, nuo 1951 m. rugsėjo mėn. 4 dienos. Jį įtraukti į rinktinę ir tėvūnijos kovotojų sąrašus.

Pagrindas: GVTvV raportas Nr. 6, 51.11.10.

§2

1951 m. rugpjūčio 15 dieną Alytaus v. Takniškių km. per kautynes su priešų kariuomene buvo užskaitytas žuvusiu ir prarastas Rn. įsak., Geležinio Vilko rinktinės prt. Balandis, tačiau, vėliau paaiškėjo, kad jis per kautynes buvo sunkiai sužeistas /prieš peties visiškai nutraukta kairė ranka/ ir priešų paimtas gyvas, bet išdavimų nepadarė.

Pagrindas: GVTvV raportas Nr. 8.

§3

Š. m. balandžio mėn. 4 d. Alytaus v. Dubių k. P. K. Margio tėvūnijos vadas prt. V e d ė j a s ir prt. G e n y s bei vežėjas pil. Antanas Klinavičius, vykdami tarnybos reikalais, susidūrė su priešais ir kautynėse kaudamiesi visi garbingai žuvo.

§4

Nuo š. m. birželio mėn. 22 d. GVTvV prt. j. pusė. Š e r n ā skiriu savo pavadootoju.

Rinktinės Vadas /parašo nėra/

Redakcijos komentaras

Vėjas – Jonas Beinoravičius iš Panemunės k. (Birštono valsč.)

Genys – Pranas Kupčiūnas iš Panemuninkų k. (Alytaus valsč.)

Antanas Klinavičius – iš Trakelių k. (Birštono valsč.)

Apie Kaimietį, Balandį ir Šerną žr. skyrių Geležinio Vilko tėvūnija.¹

[Įsakymą rašė Dzūkų rinktinės vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys.

Su Margio tėvūnijos vadu Jonu Beinoravičiumi-Vėju 1952-04-04 drauge žuvo Pranas Kupčiūnas-Genys ir Antanas Klinavičius-Gaidys. Kadangi Jonas Beinoravičius-Vėjas buvo Dzūkų rinktinės vado Vinco Daunoro-Kelmo, Ungurio pavaduotoju, po J. Beinoravičiaus-Vėjo žūties rinktinės vado pavaduotoju paskirtas Petras Liuiza-Šernas. Dokumente slapyvardžiu *Vedėjas* vadinamas laisvės kovotojas iš tiesų yra Jonas Beinoravičius-Vėjas.

Antanas Bačinskas-Balandis, H. Rimkaus teigimu, mirė nuo žaizdų ar buvo sušaudytas (1931–1951).

Jonas Plonadūmis-Donelaitis, Kaimietis (1932/1933–1952-02-28).

Petras Liuiza-Šernas (1930–1953-03-08).]

---

¹ „Dzūkų rinktinės archyvas“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 5, Kaunas, 1992, p. 29–30.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (23)

DUOMENYS APIE 1952 M. BALANDŽIO 4 D. ALYTAUS R. DUBIŲ K. APYLINKĖSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ RINKTINĖS MARGIO TĖVŪNIJOS PARTIZANUS

1952 m. balandžio 4 d. Alytaus r. Dubių k. apylinkėse apie 21 val. per susišaudymą su 12-os stribų grupe žuvo vežimu važiuavę Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai:

1. BEINARAVIČIUS JONAS-*VĖJAS* gimė 1927 m. rugsėjo 22 d. Alytaus aps. Nemaniūnų vls. Panemunės k. Jono Beinaravičiaus ir Eleonoros Bartuševičiūtės-Beinaravičienės šeimoje. Nuo 1941 m. rugsėjo 15 d. iki 1944 m. spalio 21 d. mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje (teigiama, kad buvo labai gabus). 1947 m. tapo partizanu. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos būrio vadas, vėliau paskirtas Dzūkų rinktinės vado pavaduotoju. Nuo 1951 m. pradžios dar ėjo ir Margio tėvūnijos vado pareigas. Brolis, *Vėjo* būrio partizanas Juozas Beinaravičius-*Gintaras* kartu su bendražygiu žuvo 1949 m. kovo 8 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Kisieliškių k. Sesuo, Dainavos apygardos partizanų rėmėja Ona Beinaravičiūtė suimta 1948 m. rugsėjo 21 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Oziorlagas, Irkutsko sr. Paleista 1955 m. grįžo į Lietuvą. 1999 m. balandžio 27 d. J. Beinaravičiui suteiktas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1999 m. gegužės 17 d. įsakymu jam suteiktas kapitono laipsnis (po mirties).

2. KLINAVIČIUS (KLIMAVIČIUS) ANTANAS-*GAIDYS* gimė 1931 m. gegužės 5 d. Alytaus aps. Birštono vls. Trakelių k. Jono ir Onos Klinavičių šeimoje. Nuo 1951 m. rugpjūčio mėn. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanas.
3. KUPČIŪNAS PRANAS-*GENYS* gimė 1930 m. liepos 17 d. Alytaus aps. Simno vls. Panemuninkų k. Jono Kupčiūno ir Pranciškos Mališauskaitės-Kupčiūnienės šeimoje. Nuo 1945 m. kartu su tėvais ir broliu Antanu buvo partizanų rėmėju ir ryšininku. Nuo 1951 m. gegužės mėn. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanas. 2001 m. lapkričio 5 d. P. Kupčiūnui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

PASTABA. 1942 m. gegužės 27 d. visuotinio Lietuvos generalinės srities gyventojų surašymo duomenimis Alytaus aps. Birštono vls. Trakelių k. gyveno Jonas Klinavičius, jo žmona Ona Klinavičienė, sūnūs: Petras Klinavičius, ANTANAS KLINAVIČIUS, g. 1931 m. gegužės 5 d., dukterys: Damė Klinavičiūtė ir Monika Klinavičiūtė. 1952 m. balandžio 4 d. Dubių k. surašytame akte ir MGB Alytaus RO viršininko pavaduotojo 1952 m. balandžio 9 d. ataskaitoje apie būrio vado *VĖJO* likvidavimą rašoma, kad trečio žuvusio partizano pavardė yra KLIMAVIČIUS, tačiau vėlesniuose dokumentuose: 1952 m. balandžio 23 d. spec. pranešime apie Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės štabo nario ir dviejų Margio tėvūnijos partizanų likvidavimą ir 1952 m. balandžio mėn. žuvusių partizanų sąraše jau rašoma, jog žuvo ANTANAS KLINAVIČIUS, Jono.

Buvo teigiama, kad žuvusių partizanų palaikai niekinti ir užkasti Jiezne, tačiau atlikus papildomą archyvinį tyrimą nustatyta, kad jų palaikai buvo atvežti į MBG Alytaus r. skyrių, jų užkasimo vieta nėra nustatyta.

Visų žuvusių partizanų atminimas įamžintas 1991 m. Jiezno mieste pastatytame paminkle šioje vietoje užkastų 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui.

Jono Beinaravičiaus-*Vėjo* atminimas įamžintas paminkle, pastatytame Birštono m. J. Basanavičiaus aikštėje ir 2020 m. atidengtame arch. Algio Vyšniūno suprojektuotame paminkle Prienų m. Prienų „Žiburio“ gimnazijos kieme 1941, 1944–1952 m. už Lietuvos laisvę žuvusių Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojų ir mokinių atminimui.

PAGRINDAS: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 5, Kaunas: LPKTS, 1992, l. 29–30; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 29, 30, 53; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1948, A–M*, t. 3, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2007, p. 145; *Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas. Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius, 2008, p. 85: LYA, f. K-19, **ap. 1, b. 564**, l. 40, 43, 49, 88; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, A–M*, t. 4, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2012, p. 120; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 112, 536, 585; LGGRTC duomenys: GRD 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienų r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-19, **ap. 1, b. 564**, l. 39, 40, 41, 43, 47, 48, 49, 88 ir H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos: **K-1149** (LYA, f. K-1, **ap. 16, b. 388**, l. 55; **b. 394**, l. 58, 58-7, 59–60); **V-63-1** (LYA, f. K-1, **ap. 48, b. 1**, l. 8); MD MME skyriaus vyr. istorikės D. Urbonienės 2018 m. birželio mėn. paruoštas „Istorinių-archyvinių žinių apibendrinimas dėl Prienų „Žiburio“ gimnazijos mokytojų ir mokinių, žuvusių už Lietuvos laisvę 1941, 1944–1952 m.“ ir 2022 m. kovo mėn. paruoštas „Istorinių-archyvinių žinių apibendrinimas dėl Alytaus rajone Dubių kaime 1952 m. balandžio 4 d. žuvusių Dainavos apygardos partizanų“; Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (7)

MGB duomenimis, 1952 m. lapkričio mėn. Jieznos rajone (į kurį įėjo ir Stakliškės) veikė dar 17 „banditų“. <...> 1953 m. vasario mėn. rajone dar liko 8 kovotojai ir 1 nelegaliai gyvenantis asmuo, bet 1953 m. ginkluotas partizanų pasipriešinimas Stakliškių apylinkėse, kuris prasidėjo 1944 m., buvo nuslopintas.¹

---

¹Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Jonas Gruzdzevičius-Erelis. Drąsus jaunystės skrydis

Jiezno jaunimas kyla į kovą

1952 metai, Jieznas. Čia dar rusena pasipriešinimo okupacijai kova, nors partizaninis judėjimas slopsta. Tai neatbaido jaunimo, žinančio apie bendraamžių kuriamas pagrindines organizacijas visoje Lietuvoje, apie slaptą ardomąją jų veiklą. Be abejo, žinoma ir tai, jog saugumo pajėgos tai vieną, tai kitą pagrindininkų būrelį išdrasko, nuteisia kalėti ar tremčiai. Vis dėlto, rugsėjo mėnesį Jiezne įkuriamą pagrindinę antitarybinę mokinių ir jaunimo organizaciją „Lietuvos jaunieji partizanai“ „Erelio“ būrys. Organizacijos tikslas – kova dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Įkūrėjas ir vadovas – Jiezno vidurinės mokyklos 10 klasės mokinys Jonas Gruzdzevičius, jo pavaduotojas Julijonas Albinas Kotvickas, patarėjai Juozas Cibulskas, Antanas Ragavičius ir kiti mokiniai, priėmę priesaiką. Būriui priklausė mokyklos vidurinių klasių mokiniai bei nesimokantis jaunimas aplinkiniuose kaimuose, taip pat ir vyresnioji J. Gruzdzevičiaus sesuo Birutė ir jos būsimo vyras Petras Piličiauskas, Jiezno vidurinės mokyklos mokytojai.

Dveji kovos metai

Nors jaunieji partizanai buvo nusiteikę kovai, tačiau ji vyko tik taikiu būdu. Jie rašė ir klijavo Jiezne bei kaimuose atsišaukimus, platino pačių leidžiamą laikraštį, švenčių progomis slaptai iškeldavo Lietuvos trispalvę. Atsišaukimams rašyti mokiniai pagrobė rašo-

mąją mašinėlę, laikė ją Nemajūnų bažnyčios, kur zakristijonu dirbo J. Gruzdevičiaus tėvas Kazys, bokšte. Turėjo įsigiję ir ginklų, bet tik savigynai. Tiesa, jų prisireikė pagąsdinti suįžūlėjusiems sribams, mokinius terorizavusioms mokytojoms.

1954 metais organizacija buvo išduota, daug jos narių suimta. Didžiausią kaltę sau prisiėmė J. Gruzdevičius. Teismo posėdis vyko Jiezne, nuosprendžiai pagal tų laikų situaciją gana švelnūs, nes organizacijos veikla buvo tyčia sumenkinta: J. Gruzdevičius ir jo tėvas bei S. Valatka nuteisti 10 metų, P. Piličiauskas – 7, J. A. Kotvickas, J. Cibulskas, A. Jaruševičius, A. Stankevičius – 4 metams tremties Sibire. Kiti išvengė realaus laisvės atėmimo. 1956 metais, pritaikius amnestiją, bausmės nuteistiesiems buvo panaikintos, bet J. Gruzdevičius vėl buvo įskųstas ir grąžintas į Sibirą, kur išbuvo visus 10 bausmės metų.¹

---

¹ „Jonas Gruzdevičius-Erelis. Drąsus jaunystės skrydis“, in: <http://kvitrina.lt/jonas-gruzdevičius-erelis-drasus-jaunystes-skrydis/>.

LGGRTC duomenys (24)

Sausio 26 d. Jiezno r. (dabar – Prienų r. sav.) Stakliškių I k. MGB kariuomenės vidaus apsaugos 8-ojo būrio kareivių grupė vykdė karinę-čekistinę operaciją. Jos metu kaimo gyventojas Juozas Rutkauskas namuose buvo aptiktas bunkeris. Per susišaudymą žuvo 2 Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos Vytauto Grigoravičiaus-*Ėglio* būrio partizanai: Stepas Skindaras-*Garsas* ir Vincas Staselis-*Šermukšnis*.¹ [1953 m.]

Margio tėvūnijos laisvės kovotojai. Stovi pirmas iš kairės Vincas Valiūnas-Savatoris, antras Jonas Česnulevičius-Jaunutis, Sakalas (paskutinis Margio tėvūnijos vadas), kiti neatpažinti. *KASP Dainavos apygardos 1-osios rinktinės ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“*, Alytus

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 89.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (20)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1953 vasaris

2-3. Pievagalių k. Milinauskienės sodyboje J. Česnulevičius-*Sakalas*, K. Bartusevičius-*Žilvitis* ir V. Smalskus-*Ažuolas* nukovė karininką ir sužeidė sribą.

4. Jiezno Kolonijų k. P. r. kaudamiesi apsupime žuvo Tv. vadas J. Česnulevičius-*Sakalas*, K. Bartusevičius-*Žilvitis* ir V. Smalskus-*Ažuolas*. Tėvūnija faktiškai nustojo egzistuoti.¹

LGGRTC duomenys (25)

Vasario 3 d. Prienų r. (dabar – Prienų r. sav.), miške, MGB Kauno sr. valdyba vykdė karinę operaciją. Jos metu buvo aptiktas bunkeris, kuriame, mėginant suimti, nusišovė buvęs Dzūkų rinktinės vadas, nuo 1950 m. sausio mėn. Pietų Lietuvos srities partizanų vadas, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pavaduotojas Sergijus Staniškis-*Litas*, *Viltis*.²

¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

² „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 90.

LGGRTC duomenys (26)

Vasario 4 d. Prienų r. (dabar – Prienų r. sav.) Jiezo kolonijų ir Sokonių k. MGB Jiezo r. skyrius surengė operaciją. Jos metu, apsupus Jiezo Kolonijų k. gyventoją J. Kupčiūno sodybą, buvo aptiktas bunkeris. Per susišaudymą žuvo 3 Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai: Adomas Bogušas-*Žilvitis**, Jonas Česnulevičius-*Sakalas* (tėvūnijos vadas ir Dzūkų rinktinės štabo narys) ir Vytautas Smalskus-*Ažuolas* (tėvūnijos vado pavaduotojas).¹

---

* Patikslintais duomenimis, tai Kostas Bartusevičius-*Žilvitis*.

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 90.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (27)

DUOMENYS APIE ĮVAIRIU LAIKU IR SKIRTINGOSE VIETOSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ, TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO IR DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS A RINKTINIŲ PARTIZANUS

BARTUSEVIČIUS KOSTAS-*ŽILVITIS*, Antano, g. 1930 (1931) m. Pelėšiškių k. (dabar Birštono sav.). Nuo 1949 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanas. 1952 m. balandžio 4 d. žuvus Margio tėvūnijos vadui Jonui Beinaraivičiui-*Vėjui*, paskirtas laikinai eiti šios tėvūnijos vado pareigas. Žuvo 1953 m. vasario 4 d. Jiezno r. Lingėliškių k. gyventojų J. Kupčiūno sodyboje įrengtame bunkeryje kautynėse su MGB Jiezno r. skyriumi kartu su tėvūnijos vadu ir Margio rinktinės štabo nariu Jonu Česnulevičiumi-*Sakalu* ir tėvūnijos vado pavadootoju Vytautu Smalskumi-*Ažuolu*. Sesuo, partizanų rėmėja Ona Bartusevičiūtė-*Neužmirštuolė* suimta 1952 m. ir netrukus mirė Alytaus kalėjime.

Žuvusiųjų palaikai niekinti Jiezno stribyno kieme. Vėliau Jiezne ir užkasti. Atminimas įamžintas Jiezno m. pastatytame paminkle šioje vietoje užkastų 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui.

PAGRINDAS: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 5, Kaunas: LPKTS, 1992, l. 30; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 28, 29; *Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas. Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius, 2008, p. 90 (nurodytas kaip Adomas Bogušas): LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1049**, l. 44–45; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 104; MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Bronislava Vinskienė

Amžinieji Ažuolai (7)

Bartusevičius Kostas-Žilvitis (1931–1953-02-04) gimė ir augo Pelėsiškių k., Jiezno valsčiuje, Alytaus apskrityje. <...> Priklausė Punios kunigaikščio Margio tėvūnijos partizanų būriui, kurio vadas buvo partizanas puskarininkis Jonas Beinaravičius-Vėjas. 1952 metais žuvus tėvūnijos vadui Vėjui, Žilvitis paskirtas laikinuoju Margio tėvūnijos partizanų vadu. Žuvo 1953 metais apsuptyje Lingėniškių [Jiezno Kolonijų] kaime, Jiezno valsčiuje, pas gyventoją, partizanų rėmėją Kupčiūną. Kartu su juo žuvo Vytautas Smalskus-Ažuolas, Jonas Česnulevičius-Sakalas. Jų kūnai buvo niekinami Jiezno stribyne.¹

Česnulevičius Jonas-Sakalas (1928–1953-02-04) gimė ir augo Staniavos kaime, Punios valsčiuje, Alytaus apskrityje. [Jis buvo paskutinysis Margio tėvūnijos vadas, šias pareigas 1952 m. perėmęs iš laikinojo tėvūnijos vado Kosto Bartusevičiaus-Žilvičio.] Partizanai: Sakalas, Ažuolas, Žilvitis Lingėniškių [Jiezno Kolonijų] k., Jiezno valsč., pas Joną Kupčiūną klijime turėjo slėptuvę. 1953 m. vasario 3 d. dalyvavo mūšyje Pievagalių kaime, netoli Punios. Naktį pavargę partizanai atėjo pas J. Kupčiūną pailsėti. Nuėjo į bunkerį pamiegoti. <...> Žuvo – sudegė visi trys partizanai: Jonas Česnulevičius-Sakalas, Žilvitis, Ažuolas. Jų palaikai atvežti į Jiezną.²

¹Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 28.

²Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007, p. 34.

LGGRTC duomenys (28)

Kovo 5 d. Jiezno r. (dabar – Kaišiadorių r. sav.) Mičiūnų k.
MGB vidaus apsaugos kariuomenės 5 kareivių grupė susidūrė su 4 partizanais. Per susišaudymą žuvo 2 Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos Vytauto Grigoravičiaus-*Ėglio* būrio partizanai: Stasys Paškevičius ir Kajetonas Staliulionis-*Petras*.¹

Darius Juodis

Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais (8)

1953 m. balandžio 12 d. Migonių kaime (buv. Kruonio vls.) <...> žuvo partizanai A. Matikas-Skroblas, Antanas Bieliauskas-Dobilas, ir jų rėmėjas Antanas Maciulevičius.²

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 90.

² Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: *www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės*, 2010-02-22.

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (29)

DUOMENYS APIE ĮVAIRIU LAIKU IR SKIRTINGOSE VIETOSE ŽUVUSIUS DAINAVOS APYGARDOS DZŪKŲ, TAURO APYGARDOS GELEŽINIO VILKO IR DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS A RINKTINIŲ PARTIZANUS

MATIKAS ANTANAS-*SKROBLAS*, g. 1909 m. Alytaus aps. Jiezno vls. Sundakų k. Mykolo ir Pranciškos Matikų šeimoje. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Po tarnybos jam suteiktas puskarininkio laipsnis. Nuo 1944 m. rugsėjo 10 d. Didžiosios Kovos rinktinės 4-ojo bataliono partizanas. Nuo 1945 m. Didžiosios Kovos apygardos A rinktinės 3-iojo bataliono 3-osios kuopas partizanas, vėliau – būrio vadas. Žuvo 1953 m. balandžio 12 d. Žiežmarių r. Migonių k. kolūkio pirmininko ir partizanų rėmėjo Antano Maciulevičiaus namuose MVD Kauno sr. valdybos operatyvinės grupės vykdytos karinės čekistų operacijos metu kartu su bendražygiu Antanu Bieliausku-*Dobilu*. Kautynėse sužeistas sodybos šeiminkas mirė Kauno klinikose. Brolis, Kaišiadorių bataliono Andriaus Zdanavičiaus-*Morkos* būrio partizanas, žuvo 1945 m. balandžio 12 d. Kauno aps. Rumšiškių vls. Guronų k. apylinkių miške kartu su būrio vadu ir 10 bendražygių. Motina su seserimi Anele, broliais Albinu ir Broniumi 1945 m. liepos 17 d. ištremti į Permės (Molotovo) sr. Kosos r. Motina 1947 m. liepos 22 d. pabėgo iš tremties ir grįžo į Lietuvą, bet buvo suimta. Kalinta Šilutėje, perkelta į invalidų namus Permės (Molotovo) sr. Kosos r. Paleista 1956 m. grįžo į Lietuvą. Sesuo, partizanų ryšininkė Adelė Matikaitė-*Žibutė*, *Aušrelė* suimta 1947 m. kovo 3 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Sverdlovsko sr. Sosva (Sevurallagas). Paleista iš tremties 1955 m. grįžo į Lietuvą. 2007 m. lapkričio 23 d. A. Matikui pripažin-

tas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2007 m. gruodžio 17 d. įsakymu jam suteiktas vyr. puskarininkio laipsnis (po mirties).

Žuvusiųjų palaikai niekinti ir užkasti Kaišiadorių r. Žiežmarių mstl. senosiose žydų kapinėse, kur 1996 m. pastatytas arch. Zenono Sakalausko suprojektuotas paminklas. Atminimas įamžintas ir Prienu r. Jiezno m. paminkle 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusių Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanų atminimui.

PAGRINDAS: *Lietuvos gyventojų genocidas 1944–1947, K–S*, t. 2, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 458; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2007, p. 54, 112; Stanislovas Abromavičius, Kęstutis Kasparas, Rūta Trimonienė, *Didžiosios Kovos apygardos partizanai*, Kaunas, 2007, p. 20, 617; *Šiaurės rytų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas. Dariaus ir Girėno, Didžiosios Kovos ir Vyčio apygardos*, Vilnius, 2014, p. 65–66; p. 113: LYA, f. K-41, **ap. 1, b. 436**, l. 188; **b. 1049**, l. 179–179 a.p.; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 693; LGGRTC duomenys: GRTD 2003-12-03 Archyvinė pažyma Nr. 116 „Dėl Didžiosios Kovos apygardoje žuvusių partizanų“; LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 1049**, l. 179 ir 2006-08-07 Archyvinė pažyma Nr. 44 „Dėl Prienu r. žuvusių partizanų“ I dalis: LYA, f. K-1, **ap. 3, b. 436**, l. 188; Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos; MD Atminimo programų skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių su Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ duomenys¹.

---

¹ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

LGGRTC duomenys (30)

Balandžio 16 d. Jiezno r. (dabar – Kaišiadorių r. sav.) Žydiškių k., netoli gyventojos Bronės Černiauskaitės namo, MVD Jiezno r. skyriaus operatyvinei grupei surengus pasalą, nukauti 2 Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai: broliai Antanas Grigoravičius-*Spartuolis* ir Vytautas Grigoravičius-*Ėglis* (būrio vadas).¹ [1953 m.]

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (21)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

1954 rugpjūtis

18. Naudžiūnų k. Pr. r. žuvo paskutiniai Margio tėvūnijos erdvėje ir visoje Dainavos apygardoje veikę partizanai – Dzūkų rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininkas J. Palionis-*Dobilas* ir Dainavos apygardos vadas V. Daunoras-*Kelmas*, *Ungurys*.²

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 91.

² Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

LGGRTC duomenys (31)

Rugpjūčio 18 d. Prienų r. (dabar – Birštono sav.) Naudžiūnų k., gyventojos Monikos Milašauskienės sodyboje, KGB Prienų r. skyriaus operatyvinė grupė aptiko 2 partizanus. Per susišaudymą žuvo Vincas Daunoras-*Kelmas*, *Ungurys*, *Vincas* (paskutinis Dainavos apygardos vadas) ir Jurgis Palionis-*Dobilas* (Vincos Daunoro ryšininkas).¹

---

¹ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008, p. 91.

Rita Pauliukaitienė

Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys, Vincas

1954 m. rugpjūčio 18 d. Prienų MGB operatyvinė grupė gavo agento pranešimą, kad Prienų r. Naudžiūnų kaime Monikos Milašauskienės sodyboje ilsisi Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės vadas Vincas Daunoras-Ungurys ir šios rinktinės Ūkio dalies skyriaus viršininkas Jurgis Palionis-Dobilas. Netrukus sodyba buvo apsupta. Partizanai netikėtai užklupti bandė atsišaudydami prasiveržti. Pirmasis žuvo J. Palionis-Dobilas, po to sužeistam V. Daunorui-Unguriui buvo pasiūlyta pasiduoti, tačiau jis griežtai atsisakė ir buvo nukautas.

Paskutinyasis, septintasis Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys gimė 1923 metais* Prienų krašte, vaizdingame, miškų apsuptame Giraitiškių kaime, esančiame ant Nemuno kranto. Augo nepilnoje šeimoje, bet motinos ir jos brolio mylimas,

Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys. Nuotrauką išsaugojo žmona Aldona Mankauskaitė, *partizanai.org/failai/html/istark-mano-varda.htm*

---

* Patikslintais Rūtos Trimonienės duomenimis, Vincas Daunoras gimė ne (kaip anksčiau šaltiniuose teigta) 1921 m., o 1923 m. balandžio 3 d.

kaip ir vėliau gimusios sesers. Tegalėjo baigti tik pradžios mokyklą, anksti pradėjo dirbti įvairius žemės ūkio darbus, išėjo tarnauti pas svetimus. Visą savo gyvenimą jis praleido gimtajame krašte, jo apylinkėse – Prienu šile ir gretimuose miškuose Vincas Daunoras jautėsi kaip namie. Tarnaudamas pas ūkininkus, stebėjo skirtingų charakterių žmones, mokėsi bendrauti su įvairaus amžiaus ir išsilavinimo asmenimis.

Nuo vaikystės užsigrūdinęs, santūrus, atsakingas 1944 metais pasirinko kovą už Lietuvos laisvę. Jokio karinio išsilavinimo neturėjęs, partizano kelią pradėjo eiliniu besiformuojančioje Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinėje, kurios vienas iš įkūrėjų buvo Kazimieras Pinkvarta-Dešinys. 1945 metų pabaigoje Vincas Daunoras-Kelmas drauge su Jonu Kučinsku-Spyruokliu ir dar keliais bendražygiais perėjo į Kazimiero Degučio-Raginio vadovaujamą Vaidoto grupę, veikusią Balbieriškio apylinkėse ir 1946 m. prijungtą prie Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės. Tiek pirmasis Vaidoto grupės vadas, tiek vėlesni jos vadai Juozas Petraška-Patrimpas, Lapaitis, Jonas Kučinskas-Spyruoklis buvo tie žmonės, iš kurių Vincas Daunoras-Kelmas sėmėsi tiek eiliniam kovotojui, tiek vadui reikalingų žinių ir patirties. Be abejo, pirmieji Dainavos apygardos, Pietų Lietuvos srities vienytojai ir vadai Juozas Vitkus-Kazimieraitis, Dominykas Jėčys-Ažuolis, Sergijus Staniškis-Litas bei LLKS gynybos pajėgų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas buvo įkvepiantys pavyzdžiai kiekvienam Dzūkijos laisvės kovotojui. Ryšininkų, rėmėjų pagalba, jų pasiryžimas, drąsa, ištvermė padėjo tęsti kovą net dešimtį metų.

1949 m. pabaigoje ženkliai sumažėjus partizanų Vaidoto grupėje, viena jos dalis priskiriama Margio tėvūnijai, o kita – Kęstučio, tuo metu V. Daunoras-Kelmas ir paskiriamas buvusios Vaidoto grupės teritorijoje veikiančio būrio vadu. Jau nuo 1950 metų ne tik Dzūkų rinktinės vadas Vincas Ambrazevičius-Balandis, bet ir aukščiausi Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadai parodo pasitikėjimą ir įvertina organizacinius Vinco Daunoro-Kelmo sugebėjimus – Vaidoto grupės teritorijoje surengiamas visos srities partizanų vadų susitikimas. 1951 metais Pietų Lietuvos laisvės kovotojams teko išgyventi ypač daug netekčių, kai vienas po kito žuvo patyrę vadovai: Antanas Pužas-Gintaras, Viktoras Vitkauskas-Karijotas, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Pranas Runas-Daugirdas, Juozas Lukša-Daumantas,

Juozas Gegužis-Diemedis, Jonas Kučinskas-Spyruoklis, Tautmylis. Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadas Sergijus Staniškis-Litas, Viltis iš tiesų neapsiriko, paskirdamas Vincą Daunorą-Kelmą, Ungurį Dzūkų rinktinės ir Dainavos apygardos vadu.

1951 m. Vincas Daunoras vedė mokytoją Aldoną Mankauskaitę.

1952 m. pabaigoje Dainavos apygardos teritorijoje pasipriešinimą ginklu tebetęsė du LLKS paskirti vadai: S. Staniškis-Viltis ir V. Daunoras-Ungurys. Jie dar kurį laiką vadovavo Dzūkų rinktinei bei Tauro apygardos partizanams, su kuriais turėjo tiesioginį ryšį. Vincas Daunoras suprato ir dar vieną savo misiją – išsaugoti ateinančioms kartoms laisvės kovos archyvą, kurio dalis 1991 m. buvo surasta Dzingeliškių kaime.

Paskutiniuosius Lietuvos laisvės kovos vadus sovietinis saugumas „medžiojo“ nesirinkdamas priemonių, o nežmoniškiausia, kad kankinimais, bauginimais, apgaule priversdavo tai daryti ir į nelaisvę paimtus buvusius bendražygius ar partizanų artimuosius. Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys ir Jurgis Palionis-Dobilas žuvo 1954 metų rugpjūčio 18 dieną Naudžiūnų kaime Birštono apylinkėse. Sunaikinę paskutiniuosius Dainavos apygardos laisvės kovotojus, saugumiečiai paėmė ne tik keletą jų ginklų, rašomąją mašinėlę, bet ir nespėtus paslėpti ar sunaikinti archyvinius dokumentus. Tai liudija apie partizanų tikėjimą kovos prasmingumu, noru palikti atminimą ateinančioms kartoms.

Kaip paliudijo Prienuose gyvenusi Gražina Starkauskaitė-Kavaliauskienė, 1954 m. rugpjūčio 18 d. žuvusių Jurgio Palionio-Dobilo ir Vinco Daunoro-Ungurio kūnų saugumiečiai į Kauną nevežė, niekino Prienuose ant grindinio, paskui paslapčia užkasė Šiauliškių kaimo žvyrdubėje. Artimiesiems maždaug po metų pavyko išsiaiškinti palaikų užkasimo vietą ir slapčiomis juos palaidoti kapinėse. Jurgio Palionio-Dobilo palaikus seserys slapčia atvežė į gimtosios Nemajūnų parapijos kapines. Vincą Daunorą-Kelmą, Ungurį 1955 m. birželio pradžioje Senosiose Prienų kapinėse palaidojo motina Marija Kurapkienė ir žmonos giminaitės Konstancija Starkauskienė bei Gražina Starkauskaitė. 1960 m. naikinant dalį Senųjų Prienų kapinių, V. Daunoras perlaidotas į žmonos Aldonos Mankauskaitės artimųjų kapavietę Naujosiose Prienų kapinėse.

Vos prasidėjus Sąjūdžiui, toje vietoje, kur žuvo paskutinis, septintasis Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys ir jo bendražygis Jurgis Palionis-Dobilas, kažkas (patikslintais duomenimis, Jurgio Palionio-Dobilo seserys) pastatė atminimo kryžių. Jis tebestovi iki šių dienų, prižiūrimas Birštono krašto šviesuolių.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, paskutiniųjų Dainavos apygardos ginklu pasipriešinusių laisvės kovotojų veikla buvo deramai įvertinta: Jurgiui Palioniui-Dobilui, Dzūkų rinktinės Ūkio dalies skyriaus viršininkui, suteiktas Kario savanorio statusas (po mirties), Lietuvos krašto apsaugos ministro įsakymu KAM 1075Į-K 2000-06-01 jam buvo pripažintas vyr. leitenanto laipsnis.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos 1999 m. gegužės 5 d. sprendimu Dainavos apygardos vadui Vincui Daunorui-Unguriui (po mirties) pripažintas Kario savanorio teisinis statusas; 1999 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu V. Daunoras-Ungurys (po mirties) apdovanotas Vyčio Kryžiaus 2-ojo laipsnio Ordinu (dabar Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didysis kryžius); jam suteiktas pulkininko laipsnis.

Šaltiniai

1. „Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys ir jo artimieji“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punksas, 2021.
2. Dalius Žygelis, Rita Pauliukaitienė, „Paskutiniam Dainavos apygardos partizanų vadui Vincui Daunorui – 100“, in: *Karys*, 2021, nr. 10.

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (22)

Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)

Data nenustatyta:

? Mišiškių k. Prienų r. baudėjų nušautas Aleksandras Kaškonas.

? Punioje baudėjų nušautas Vincas Žūsinas.

? Butrimonyse baudėjų nužudytas Steponas Jaciunskas iš Paldėgiškių k.

? Plasapninkų k. suimtas Augustinas Laužonis – žuvo kalėjime.

? Tarybinėje armijoje Brianske žuvo Bronius Karčiauskas iš Paldėgiškių k.

? Žagarių k. suimta Marija Ruseckaitė – žuvo lageryje.

? Pušėnų k. sribas nušovė Konstantiną Buinicką.¹

***

Prienų vidurinėje mokykloje (buvusioje „Žiburio“ gimnazijoje) 1954 metais buvo įkurta slapta mokinių politinė kultūrinė grupelė. Iniciatorius buvo iš sovietinio lagerio grįžęs anksčiau veikusios pagrindinės organizacijos „Jaunoji Lietuva“ narys Valentinas Ardžiūnas, aktyviausi dalyviai – Petras Ambrazevičius, Narcizas Rasimavičius, Juozas Starkauskas ir kiti. 1956 m. už dalyvavimą Vėlinių demonstracijoje Kaune, kurioje išreikštas solidarumas sukilusiai Vengrijai, buvo suimtas ir įkalintas J. Starkauskas. Valentinas Ardžiūnas už antisovietinę veiklą 1957 m. įkalintas antrą kartą.

[Šaltiniai: „Starkauskas Juozas“, in: Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga internete. Vytautas Jurkus, „Laisvo žmogaus portretas – Valentinas Ardžiūnas“, in: <https://www.bernardinai.lt/2014-01-13-laisvo-zmogaus-portretas-valentinas-ardziunas/>.]

---

¹Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.

Lietuvos laisvės kovos
karininkai, veikę
Dainavos apygardoje
1944–1956 m.

Karininkų sąrašas

Pavardė, vardas, slapyvardis	Laipsnis	Šaltinis
1. Ardzevičius Petras-Ąžuolinis	kpt.	KAM Į 1179-K 2000-06-23
2. Baciūška Vladas-Žmogus, Adomas	kpt.	KAM Į 1999
3. Bajerčius Konstantinas-Garibaldis	kpt.	KAM Į 879-K 1998-05-13
4. Baliukevičius Lionginas-Dzūkas	plk.	LRPD 69 1998-05-19
5. Baliukevičius Konstantas-Tylius	plk. ltn.	KAM Į 2015-05-11
6. Baublys Adolfas-Merkys	kpt.	KAM Į 658-K 1999-04-09
7. Beinaravičius Jonas-Vėjas	kpt.	KAM Į 934-K 1999-05-17
8. Bucevičius Bronius-Savanoris	vyr. ltn.	KAM Į 1955-K 2000-12-18
9. Bučionis Viktoras-Jaunutis	kpt.	KAM Į 934-K 1999-05-17
10. Daunoras Vincas-Unguryš	plk.	LRPD 465 1999-05-27
11. Gegužis Juozas-Diemedis	plk.	LRPD 2006-02-08
12. Gontis Vytautas, Kazys-Alseika	ltn.	LK 44-53 p-590
13. Jančys Jonas-Kovas	vyr. ltn.	KAM Į 637-K 2000-03-23
14. Jėčys Dominykas-Ąžuolis	plk. kpt.	LRPD 69 1998-05-19
15. Juknaitis Edvardas-Petraitis	kpt.	KAM Į 1686-K 1999-09-06
16. Juozaitis Vincas-Vyturys	mjr.	KAM Į 315-K 2001-03-05
17. Kalanta Vincas-Nemunas	ltn.	KAM Į 6-K 2000-01-04
18. Karpis Julius-Vieversys	mjr.	KAM Į 1686-K 1999-09-06
19. Kilna Kazys-Smakas	kpt. ltn.	KAM Į 1319-K 2000-07-26
20. Krikščiušas Jurgis-Rimvydas	plk. ltn.	KAM Į 879-K 1998-05-15
21. Kučinskas Jonas-Daktaras	mjr. ltn.	KAM Į 1618-K 1999-08-30
22. Kuzmickas Juozas-Ąžuolas	kpt.	KAM Į 239-K 2000-01-31
23. Kuzmickas Martynas-Briedis	ltn.	LKA-9 p-89
24. Lukša Juozas-Daumantas	mjr.	KAM Į 1998-01-15
25. Labėnas Benediktas-Kariūnas	plk. ltn.	LRPD 465 1999-05-27
26. Marčinskas Antanas-Rambynas	kpt.	KAM Į 270-K 2001-02-26
27. Palionis Jurgis-Dobilas	vyr. ltn.	KAM Į 1075 -K 2000-06-01
28. Perminas Albertas-Jūrininkas	kpt.	KAM Į 1744-K 2000-11-02
29. Petraška Juozas-Patrimpas	plk. ltn.	KAM Į 108-K 1992-02-24
30. Petrauskas Mykolas-Aras	plk. ltn.	KAM Į 2264-K 1999-12-02
31. Petrūnas Petras-Viktoras	vyr. ltn.	KAM Į 1472-K 1998-08-19
32. Pyplys Kazimieras-Audronis	kpt.	KAM Į 1998-01-15
33. Pratusėvičius Jonas	plk.	LRVP 897-p 1991-11-22
34. Puidokas Kazimieras-Riteris	kpt.	KAM Į 152-K 2001-01-29
35. Puškorius Juozas-Girinis	mjr.	KAM Į 284-K 1999-02-24
36. Radžius Antanas	kpt.	KAM Į 1258-K 2000-07-12
37. Raklevičius Stasys-Tigras	kpt.	KAM Į 402-K 1999-03-09
38. Ramanauskas Adolfas-Vanagas	brig. gen.	LRPD 1506 1998-01-26
39. Sipavičius Česlovas	mjr.	KAM Į 2134-K 1999-11-17
40. Staniškis Sergijus-Litas	plk.	LRPD 1998-05-19
41. Surovec Antonis-Paberžis	kpt.	KAM Į 1514-K 1999-07-30

42. Šerkšnas Zigmas-Tigras	vyr. ltn.	KAM Į 248-K	1999-02-18
43. Šimkonis Balys-Šarūnas	ltn.	KRTM	
44. Švalka Lionginas-Šernas	ltn.	AS -1 LP 44-53 p-482	
45. Tarasevičius Leonas-Aras	mjr.	LP 44-53 p-482	
46. Vabolis Albinas-Varpas	kpt.	KAM Į 1955-K	2000-12-18
47. Vailionis Antanas-Špokas	kpt.	KAM Į 800-K	2000-04-11
48. Vilkelis Petras-Vaidotas	kpt.	KAM Į 977-K	1999-05-20
49. Vitkus Juozas-Kazimieraitis	plk.	LRPD	1998-01-26
50. Voveris Vaclovas-Žaibas	kpt.	KAM Į 879-K	1998-05-13

Iš Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos savanoriškų pajėgų Dainavos apygardos 1-osios rinktinės Laisvės kovų muziejaus (vad. Kazimieras Savičius) Alytuje rinkinių.

Apibendrinimas

Bajorai Bartoševičiai – Lietuvos laisvės gynėjai

1794 m. Tado Kosciuškos sukilime dalyvavo arba jį rėmė daug Birštono krašto bei jo apylinkių gyventojų, tarp kurių buvo ir bajoras Vincentas Bartoševičius iš Jiežno.

1831 m. sukilime dalyvavo arba jį rėmė daug Birštono krašto ir jo apylinkių gyventojų, tarp jų ir bajoras Adomas Bartoševičius iš Jiežno.

1863–1864 m. sukilime aktyviai dalyvavo Adomas Bartoševičius, jo sūnūs Vaclovas Bartoševičius, Adomas Dominykas Bartoševičius, duktė Valerija Bartoševičiūtė-Mendziblocka¹.

Vytautas Marčiukaitis-Gediminas, eilinis, žuvo 1948-11-27 Punioje². Gimė apie 1924 metus Panemunio dvare, Birštono vls. (dabar Panemunio k. Birštono sav.), Jadvygos Bartoševičiūtės-Marčiukaitienės ir Jono Marčiukaičio šeimoje. Partizanu tapo 1948 m., žuvo tais pačiais metais. Artimųjų slapta palaidotas Nemajūnų kapinėse, šeimos kapavietėje³.

Brolis Antanas Marčiukaitis 1944 m. mobilizuotas į sovietų armiją dingo be žinios. Tėvas ir brolis Stasys suimti 1949 m. kovo 15 d. Abu nuteisti. <...> Brolis Stasys kalintas Šilutėje. 1951 m. kovo 1 d. nušautas bandant pabėgti. Seserys Aldona ir Jadvyga, broliai Vincas ir Vladas 1949 m. kovo 25 d. ištremti į Irkutsko sr. Echirit Bulagatsko r., kur 1949 m. gegužės 19 d. mirė Jadvyga. Visi kiti paleisti ir 1956,

---

¹ „Birštono ir jo apylinkių kronika“, parengė Vytautas Kuzmickas, Angelė Sabaliauskaitė, Vytautas Šeškevičius, Birštono muziejaus informacija, 2022.

² Henrikas Rimkus, „Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio grupė (tėvūnija)“, in: Dainavos apygardos partizanų sąrašai, rankraštis, 1999.

³ Zita Bartusevičiūtė, „Prisiminimai“, rankraštis, 2022.

Lietuvos partizanų memorialas Kryžkalnyje ir jo fragmentai. Memorialo autoriai Tadas Gutauskas ir Saulius Pamerneckis. Paminkle įamžintas ir V. Marčiukaičio-Gedimino, J. Beinaravičiaus-Gintaro, A. Bartaševičiaus-Narsuolio ir J. Beinaravičiaus-Vėjo atminimas. *R. Pauliukaitytės nuotrauka*

1959 ir 1960 m. grįžo į Lietuvą. 2009 m. kovo 12 d. V. Marčiukaičiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties)⁴.

Zitos Bartusevičiūtės „Prisiminimuose“ teigiama, kad tėvas Jonas Marčiukaitis buvo kalintas Šilutėje, iš kalnimo vietos paleistas 1951 m. ar 1952 m. sausio pradžioje, mirė apie 1974 m. Ten pat rašoma, jog į tremtį buvo išvežtos dar 3 Jono Marčiukaičio dukterys: Marija Marčiukaitytė (į Lietuvą grįžo), Janina Marčiukaitytė ir Zita Marčiukaitytė (Janina ir Zita ištekėjo Sibire, į Lietuvą gyventi negrįžo)⁵.

1949 m. kovo 8 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Kisieliškių k. netoli partizanų ryšininko Vytauto Legeikos sodybos Verknės upelio skar dyje įrengtame bunkeryje kautynėse su Jiezno vls. karine grupe žuvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos J. Beinaravičiaus-Vėjo būrio partizanai:

⁴ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

⁵ Zita Bartusevičiūtė, „Prisiminimai“, rankraštis, 2022.

BEINARAVIČIUS JUOZAS-GINTARAS gimė 1928 m. rugsėjo 4 d. Alytaus aps. Nemaniūnų vls. Panemunės k. Jono Beinaravičiaus ir Eleonoros Bartuševičiūtės-Beinaravičienės šeimoje. Dirbo tėvų ūkyje. Nuo 1947 m. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės (nuo 1949 m. – tėvūnijos) brolio J. Beinaravičiaus-Vėjo būrio partizanas. 1947 m. lapkričio 7–8 d. dalyvavo Jiezno miestelio puolime: supjaustė ryšio laidus, sunaikino įvairius raštus ir bylas. Sesuo, Dainavos apygardos partizanų rėmėja Ona Beinaravičiūtė suimta 1948 m. rugsėjo 21 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Oziorlagas, Irkutsko sr. Paleista 1955 m. grįžo į Lietuvą*. 1999 m. balandžio 27 d. J. Beinaravičiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties)⁶.

1951 m. sausio 16 d. Jiezno r. Vėžionių k. Bronės Budrytės-Žeimienės sodyboje per susišaudymą su MGB Jiezno r. skyriumi (pagal agento „Portas“ pateiktą informaciją) žuvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai.

BARTAŠEVIČIUS ADOMAS-NARSUOLIS gimė 1924 m. vasario 25 d. Alytaus aps. Nemaniūnų vls. Panemunės dvare bajoro <...> Adomo Bartaševičiaus ir Magdalenos Marčiukaitytės-Bartaševičienės šeimoje. 1945, prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, buvo suimtas tėvas. Dvi savaites kalintas ir tardytas Alytuje. Grįžęs po dviejų savaičių mirė. Motina suimta. Kalinta Šilutėje Macikų lageryje. Paleista. Nuo 1946 m. Adomas Bartaševičius-Narsuolis Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės, nuo 1948 m. – Margio tėvūnijos J. Beinaravičiaus-Vėjo būrio partizanas. Vėliau paskirtas Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos poskyrio vadu. Seserys Ona ir Zita Bartuševičiūtės (taip dokumentuose) 1952 m. sausio 23 d. ištremtos į Krasnojarsko sr. Nižnij Ingašo r. Sesuo Zita paleista 1956 m. grįžo į Lietuvą. Sesuo Ona 1957 m. iš tremties pabėgo ir grįžo į Lietuvą**.

---

* Zitos Bartuševičiūtės teigimu, kitai Jono ir Juozo Beinaravičių seseriai Jadvygai Beinaravičiūtei-Baranauskieniėi yra suteiktas partizanų ryšininkės statusas. Šių pasipriešinimo dalyvių motina Eleonora Bartoševičiūtė-Beinaravičienė buvo sovietinės valdžios suimta ir kalinta.

⁶ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

** Kaip liudija sesuo Zita Bartuševičiūtė, brolis Jonas Bartuševičius, partizanų ryšininkas, suimtas 1949 m., nuteistas kalėti 25 m. ir atimta teisė grįžti gyventi į Lietuvą. Mirė 1989 m. Kaliningrade, ten ir palaidotas. Sesuo Janina Bartaševičiūtė-Lėckienė pokariu aktyviai rėmė Lietuvos laisvės kovotojus.

2003 m. vasario 19 d. A. Bartaševičiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2003 m. kovo 10 d. įsakymu jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis (po mirties)⁷.

1952 m. balandžio 4 d. Alytaus r. Dubių k. apylinkėse apie 21 val. per susišaudymą su 12-os sribų grupe žuvo vežimu važiuavę Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai.

BEINARAVIČIUS JONAS-VĖJAS gimė 1927 m. rugsėjo 22 d. Alytaus aps. Nemaniūnų vls. Panemunės k. Jono Beinaravičiaus ir Eleonoros Bartuševičiūtės-Beinaravičienės šeimoje. Nuo 1941 m. rugsėjo 15 d. iki 1944 m. spalio 21 d. mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje (teigiama, kad buvo labai gabus). 1947 m. tapo partizanu. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos būrio vadas, vėliau paskirtas Dzūkų rinktinės vado pavaduotoju. Nuo 1951 m. pradžios dar ėjo ir Margio tėvūnijos vado pareigas. Brolis, Vėjo būrio partizanas Juozas Beinaravičius-Gintaras kartu su bendražygiu žuvo 1949 m. kovo 8 d. Alytaus aps. Jiezno vls. Kisieliškių k. Sesuo, Dainavos apygardos partizanų rėmėja Ona Beinaravičiūtė suimta 1948 m. rugsėjo 21 d. Nuteista ir išvežta į lagerį Oziorlagas, Irkutsko sr. Paleista 1955 m. grįžo į Lietuvą. 1999 m. balandžio 27 d. J. Beinaravičiui suteiktas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1999 m. gegužės 17 d. įsakymu jam suteiktas kapitono laipsnis (po mirties)⁸.

---

⁷ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

⁸ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Literatūra ir šaltiniai

1. <https://lt.wikipedia.org/wiki/Zadora>.
2. „Birštono ir jo apylinkių kronika“, parengė Vytautas Kuzmickas, Angelė Sabaliauskaitė, Vytautas Šeškevičius, Birštono muziejaus informacija, 2022.
3. Stanislovas Moravskis, „Iš visur po truputį. (I tomas). Nuo Merkinės iki Kauno. Atsiskyrelio gavenda“, parengė Reda Griškaitė, Vilnius, 2009.
4. Vladislavas Sirokomlė, „Nemunas nuo versmių iki žiočių“, Vilnius, 2020.
5. Kazys Binkis, „Jauniausia Lietuva“, in: Kazys Binkis, Raštai, Vilnius, 1999.
6. Ona Voverienė, „Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys. Partizanės, ryšininkės, tremtinės, kovotojos“, Kaunas, 2005.
7. Balys Sruoga, „Dievų miškas“, Vilnius, 2015.
8. Stanislovas Moravskis, „Keleri mano jaunystės metai Vilniuje“, Vilnius, 1994.
9. Karolis Zikaras, „Žemė tai laisvė! Neapgynęs savo namų, neapginsi savo valstybės“, in: Savanoris, 2018 m. Nr. 1 (494).
10. https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius.
11. <https://www.geni.com/people/Adam-Bartoszewicz-h-Zadora/6000000151161889821>.
12. <http://www.voruta.lt/dr-irma-randakeviciene-bartuseviciai-vieni-1863-m-sukilimo-traku-apskirtyje-organizatoriu/>.
13. <https://www.geni.com/people/Valerija-Mendziblocka/6000000151167561852>.
14. https://lt.wikipedia.org/wiki/Valerija_Bartu%C5%A1evi%C4%8Di%C5%ABt%C4%97_Mendziblocka.
15. https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Mendziblockis.
16. <http://www.voruta.lt/apie-dailiniko-adomo-mendziblockio-giminystes-rysius-ir-jo-vilnietiskas-saknis/>.
17. <https://www.geni.com/people/Adomas-Mendziblockis-h-Ko-pacz/6000000160637446835>.
18. <https://archiwum.allegro.pl/oferta/adam-miedzyblocki-znad-niemna-studium-i7465103111.html>.
19. <http://kvitrina.lt/europos-paveldo-dienos13-gimines-garbes-vardas-zadora/>.
20. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000126129/atspindziai-paveldo-kolekcija-birstono-kurorto-kurimosi-pradzia-kuklias-medines-maudykles-pakeitusios-puosnios-vilos>.
21. Zita Bartusevičiūtė, „Prisiminimai. (Apie prosenelius, senelius, tėvus, seseris, brolius, kitus gimines ir pažįstamus)“, rankraštis, 2022, užrašė Rita Pauliukaitienė, Rimantė Pauliukaiytė.
22. Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, rankraštis, 1998.
23. Henrikas Rimkus, „Dainavos apygardos partizanų sąrašai“, rankraštis, 1999.

24. Rūta Trimonienė, LGGRTC dokumentas, Nr. 55R-193, 2022-03-21.
25. Rimantas Jasas, „Bartai“, in: Visuotinė lietuvių enciklopedija, <https://www.vle.lt/straipsnis/bartai/>.
26. Vytautas Kuzmickas, in: <http://kvitrina.lt/birstono-kurorto-ikurimo-170-meciui-i-didzioji-pradzia/>.
27. „Mūsų Lietuva“, parengė Bronius Kviklys, Bostonas, 1964, p. 385.
28. „Prie mineralinio vandens ištakų Birštone“, sudarytoja Henrieta Miliauskienė, Birštonas, 2008.
29. Stanislovas Moravskis, „Iš visur po truputį. (II tomas). Broliai bajorai. Atsiskyrėlio gavenda“, parengė Reda Griškaitė, Vilnius, 2016.
30. <https://archiwum.allegro.pl/oferta/adam-miedzyblocki-znad-niemna-studium-i7465103111.html>.
31. Jurgis Giedrys, in: <https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/lvove-atidaryta-paroda-1863-1864-metu-sukilimui-pagerbtas-sukileliu-atminimas>.
32. Nijolė Gaškaitė, Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Bonifacas Ulevičius, „Lietuvos partizanai 1944–1953 m.“, Kaunas, 1996.
33. Vytautas Kuzminskas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/05/08/lietuvos-valstybes-atkurimo-ir-adolfo-ramanausko-vanago-gimimo-100-meciui-domijonas-randis-jaunuju-jiezo-laisves-kovotoju-burelio-pogrindines-ir-viso-krasto-partizanines-kovos-smaigalyje-iii/>.
34. Bronislava Vinskienė, „Amžinieji Ažuolai“, Vilnius, 2007.
35. Darius Juodis, „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“, in: www.llt.lt, Lietuvos lokaliniai tyrimai, Lietuvos valsčiai. Jieznas. Stakliškės, 2010-02-22.
36. Algis Kašėta, „Dainavos apygarda (Ginkluoto pasipriešinimo pradžia)“, in: Laisvės kovų archyvas, Kaunas, 1996.
37. Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003.
38. Julius Proškus, „Gojaus partizanai įamžinti Prienų rajone“. Prieiga internete.
39. Raimondas Kaminskas, „Prienų rajono Gojaus miško didvyriai įamžinti“. Prieiga internete.
40. LGGRTC MD valstybinės programos „Atsiminimų apie tremties ir kalinimo vietas, laisvės kovų dalyvius rinkimas 1999–2001 m.“, in: Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008.
41. Kęstutis Kasparas, in: <http://partizanai.org/index.php/laisves-kovu-archyvas-18-t-1996-m/3598-i-tevyne-is-dangaus>.
42. Juozas Starkauskas, „Stribai“, Vilnius, 2001. Prieiga internete.
43. Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas, 2005.
44. Gintaras Lučinskas, „Miroslavo puolimui – 70 metų“. Prieiga internete.
45. „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, parengė Edita Jankauskienė, Dalia Kuodytė, Rūta Trimonienė, Dalius Žygelis, Vilnius, 2008.
46. Antanina Garmutė, „Motinėle, auginai“, Kaunas, 1993.
47. Aldona Vilutienė, „Palių mūšis“, in: Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga internete.

48. Nijolė Gaškaitė, „Paspriešinimo istorija 1944–1953 metai“. Prieiga internete.
49. Vytautas Kuzmickas, „Jiezo parapija“. Prieiga internete.
50. Vytautas Kuzmickas, Valdas Rakutis, „Jiezo savanoriai laisvės kelyje. II karta“. Prieiga internete.
51. „Suvalkijos didvyris“, <http://www.voruta.lt/suvalkijos-didvyris/>.
52. Vytautas Kuzmickas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/01/09/margiorinktinės-jono-beinoraviciaus-vejo-vadovaujama-partizanų-1948-m-gruodžio-12-d-kovinė-ataka-birstone/>.
53. Vytautas Juodsdukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011.
54. Vytautas Kuzmickas, <https://www.gyvenimas.eu/2018/03/13/lietuvos-valstybės-atkurimo-simtmeciui-laisvės-kovų-barikadose-jaunujų-laisvėkovų-būrelis-jiezo-gimnazijoje-tarp-pogrindžio-agitacijos-ir-partizaninės-kovos-1946-1949-m-i/>.
55. http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2016/201604_pabegimas.pdf.
56. „Mykolo Bandonio laiškas iš fronto“, parengė Bonifacas Ulevičius, in: <http://www.partizanai.org/laisvės-kovų-archyvas-9-t-1993-m/3438-mykolo-bandonio-laiskai-is-fronto>.
57. http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2017/201708_jecys_biog.pdf.
58. <https://www.alytusinfo.lt/lankytinos-vietos/lietuvos-partizanų-kovos-ir-zuties-vieta-1/>.
59. Algirdas Jėčys, „Sutryptos viltys“, Vilnius, 2000.
60. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro duomenys, parengė vyriausioji istorikė Rūta Trimonienė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2021-04-23.
61. „Suito partizano H. Rossemann-Povo dienoraštis“, parengė Bonifacas Ulevičius, in: Tada, kai žuvom dėl Tėvynės, Kaunas, 1996.
62. Juozas Bagušauskas, „Jaunimo antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1960 metais“, in: Laisvės kovų archyvas, t. 17, Kaunas, 1996.
63. Dr. Aistė Petrauskienė, doc. dr. Vykintas Vaitkevičius, „Partizanų Lietuva: keliai į 1949 m. Lietuvos partizanų vadų susitikimą“, II dalis, <https://www.lzinios.lt>.
64. „Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir jo artimieji“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punksas, 2019.
65. Justinas Lelešius-Grafas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Dienoraščiai“, Kaunas, 1994.
66. Vytautas Kuzmickas, in: <http://www.naujasigelupis.lt/?p=16414>.
67. „Sušaudytos dainos“, sudarė ir parengė Vytautas Leda ir Henrikas Rimkus, Vilnius, 1990.
68. Aldona Stasys, Kazimieras Vytautas, Algirdas Raklevičiai, „Pakelės medžiai“, Vilnius, 2000.
69. Bonifacas Ulevičius, „Jos mylėjo tėvynę“, in: Laisvės kovų archyvas, t. 20, Kaunas, 1997. Prieiga internete.

70. Vilma Ektytė, in: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1060879/ne-tik-misko-broliai-bet-ir-misko-seses-ka-isgyveno-lietuva-gynusios-moterys>.
71. Kęstutis Lakickas, <http://www.partizanai.org/laisves-kovu-archyvas-26-t-1999-m-turiny-s-metrika/3738-amzina-slove-didvyriams>.
72. Vytautas Kuzmickas, „Partizanas Adomas Bartoševičius-Bartusevičius „Narsuolis“ kovoje dėl Lietuvos laisvės 1948–1951 m. (II)“, in: <http://www.naujasigelupis.lt/?p=16414>.
73. Vytautas Kuzmickas, „Bajoras Adomas Bartusevičius-Narsuolis kovoje už Lietuvos laisvę 1948–1951 m. (III)“, in: <http://www.naujasigelupis.lt/?p=16896>.
74. „Džukų rinktinės archyvas“, in: Laisvės kovų archyvas, t. 5, Kaunas, 1992.
75. Rūta Trimonienė, in: http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2016/201602_baliukevicius_biog.pdf.
76. Rūta Trimonienė, in: http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2021/20210215_PLPS_zutis.pdf.
77. <https://www.vle.lt/straipsnis/laisves-kovos-karzygys/>.
78. Kajetonas Karčiauskas-Klevas, „Negaliu nutylėti“, in: Laisvės kovų archyvas, t. 17, Kaunas, 1996.
79. „Jonas Gruzdzevičius-Erelis. Drąsus jaunystės skrydis“, in: <http://kvitrina.lt/jonas-gruzdzevicius-erelis-drasus-jaunystes-skrydis/>.
80. http://www.genocid.lt/Statiniai_Vietos/Paminklai/Prienai_paminklai.htm.
81. <http://partizanai.org/failai/html/istark-mano-varda.htm>.
82. „Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys ir jo artimieji“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punksas, 2021.
83. Dalius Žygelis, Rita Pauliukaitienė, „Paskutiniam Dainavos apygardos partizanų vadui Vincui Daunorui – 100“, in: Karys, 2021, nr. 10.
84. „Starkauskas Juozas“, in: Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga internete.
85. Vytautas Jurkus, „Laisvo žmogaus portretas – Valentinas Ardžiūnas“, in: <https://www.bernardinai.lt/2014-01-13-laisvo-zmogaus-portretas-valentinas-ardziunas/>.
86. Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos savanoriškų pajėgų Dainavos apygardos 1-osios rinktinės Laisvės kovų muziejaus Alytuje rinkiniai.
87. Irma Randakevičienė, in: voruta.lt/rubrika/autoriai/.
88. „Adomas Bartusevičius-Narsuolis“, parengė Vilija Jakučiušaitė, in: Laisvės kovų archyvas, t. 30, Kaunas, 2001.
89. Rasa Baškienė, <https://www.bernardinai.lt/2017-10-06-apolonija-dalevskyte-sierakauskiene-sukileliu-vado-zmona/>.
90. „Amžininkai – apie 1863 m. sukilimą“, sudarytojas Remigijus Misiūnas, Vilnius, 2013.
91. Arvydas Anušauskas, „Raudonasis teroras“, Vilnius, 2020.
92. Arvydas Anušauskas, „Užmirštas desantas“, Vilnius, 2019.
93. Tamara Bairašauskaitė, „Mykolas Juozapas Romeris (1778–1853)“, Vilnius, 2011.

94. „Birštono kraštas ir kaimynai kovoje už laisvę 1863–1864 metais“, Gintaras Dručkus, Vytautas Kuzmickas, Andrzej Matusiewicz, Vytautas Budvytis, Prienai, 2013.
95. Apolonia Dalevskytė-Sierakauskienė, „Atsiminimai“, Vilnius, 2019.
96. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, „Lietuvos istorija“, Vilnius, 1990.
97. „Dainavos apygardos partizanų takais“, autorių kolektyvas, Vilnius, 1997.
98. Povilas Gaidelis, „100 širdžių ant tėvynės laisvės kovų aukuro“, Vilnius, 2019.
99. Genocid.lt. Prieiga internete.
100. http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2021/20210215_PLPS_zutis.pdf.
101. „Jonas Gruzdzevičius-Erelis. Drąsus jaunystės skrydis“, in: kvitrina.com, 2014-06-12. Prieiga internete.
102. Algirdas Jėčys, „Sutryptos viltys“, Vilnius, 2000.
103. Vytautas Juodsnukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. I, Kaunas, 2000.
104. Prano Juozapavičiaus kraštotyros rankraščių rinkinys. Darbai apie Lietuvą. Nemajūnai / [duomenis rinko ir parašė Pranas Juozapavičius]. 1976. V.30.
105. Jurgita Konstantinavičiūtė, „Lietuvos partizanų slapyvardžiai semantiniu ir etnolingvistiniu aspektu“. Prieiga internete.
106. „Lietuvių enciklopedija“, t. 2, redaktoriai: Vaclovas Biržiška, Antanas Bendorius, Pranas Čepėnas, Juozas Girnius, Bostonas, 1954.
107. Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos visuomenės organizacijų archyvas, „Lietuvos partizanų Tauro apygarda (1945–1952)“, dokumentų rinkinys, Vilnius, 2000.
108. „Lietuvos gyventojų genocidas“, t. V (A–M), Vilnius, 2019.
109. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido aukų muziejus, „Kazimieras Pyplys-Audronis, Mažytis“. Prieiga internete.
110. Gintaras Lučinskas, „Lietuvos Laisvės Armija – partizaninio karo pradininkė Dzūkijoje“. Prieiga internete.
111. Bronius Makauskas, „Lietuvos istorija“, Kaunas, 2002.
112. „Jurgis Palionis-Dobilas“, genocid.lt. Prieiga internete.
113. Partizanai.org. Prieiga internete.
114. „Prienų rajono Nemajūnų bažnyčia“, I. Šliaužienė, Prienai: LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Prienų skyrius, 1996.
115. Anelė Razmislavičienė, „Kokiom žolelėm jūs beišdygsit, vaikeliai mano...“, Prienai, 2009.
116. Justinas Sajauskas, „Žinau tavo vardą“, d. II, Marijampolė, 2018.
117. Aldona Vilitienė, „Ištark mano vardą“. Prieiga internete.
118. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga internete.
119. <https://www.bernardinai.lt/2018-05-07-uzupio-kapiniu-fotografe-manieji-bernardinai/>.
120. <https://www.geni.com/people/Adomas-Barto%C5%A1evi%C4%8Dius-h-Zadora/6000000071803513074>.
121. https://lt.wikipedia.org/wiki/Adomas_Bartu%C5%A1evi%C4%8Dius-Narsuolis.

122. https://lt.wikipedia.org/wiki/Nemaj%C5%ABnai_%28Bir%C5%A1tonas%29.
123. <http://www.voruta.lt/dr-irma-randakeviciene-bartuseviciu-studijos-maskvos-universitete-ir-lenku-lietuviu-bei-gudu-studentu-organizacija-ogol/>.

ANOTACIJA

Knyga „Bajorai Bartoševičiai – Lietuvos laisvės gynėjai, Birštono krašto kūrėjai“ (sudarytoja Rita Pauliukaitienė) yra skirta šios giminės atstovų atminimui, kurie rėmė 1794 m., 1831 m. sukilėjus, aktyviai dalyvavo 1863–1864 m. sukilime bei Lietuvos partizaniniame kare 1944–1954 metais. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margirio grupės/tėvūnijos kovotojai ilgiausiai priešinosi okupantams ir buvo paskutiniai organizuoti veikę ginkluoti partizanai visoje Dzūkijoje. Bajorai Bartoševičiai taip pat yra ir vieno iš gražiausių Lietuvos kurortų – Birštono kūrėjai. Anksčiau išleistos tos pačios sudarytojos knygos apie Prienų–Birštono kraštą: „Jurgis Krikščionas-Rimvydas ir jo artimieji“ (2019) ir „Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys ir jo artimieji“ (2021).